

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

191254 SAYI: 2008/01

15 Ocak - 15 Şubat 2008 5 YTL (KDV DAHİL)



KORKUT BORATAV

Karışmasın kafalar!

TAHA PARLA

Sivil toplum huzurlarınızda!

TÜRKİYE'NİN DOĞALGAZLA İMTİHANI

Büyük ketenpere



ÖĞRETMENLER VE MİLLÎ EĞİTİM

Ayşe kardelen ol, Elif zokayı yut

ADNAN KESKİN'İN RADİKAL SERÜVENİ

Av köpekliğini reddetmek

ÇOCUKTAN AL HABERİ

"Baba, Türkiye'yle Hakkari neden savaşıyor?"

BALİ'NİN ARDINDAN

Welcome to Kyoto business

DAVID BYRNE'ÜN GÖZÜYLE MÜZİKTE DEVRİM

Bambaşka bir gramer

ISSN: 1307-461X



9 771307 461009



Hürriyet Rosetta için 'Manken kadar güzel', 'Düzgün fiziğiyle Avrupa Konseyi'ndeki erkeklerin başını döndürüyor' diye yazmış.

TÜRK DÜŞMANI KADINLAR

Hürriyet 12 Eylül darbecilerinin iktidarı sivilere devretmesini savunan kadın parlamentere 'Türk düşmanı' demiş.

31 Ocak 1982 tarihli Hürriyet'te 'Avrupa Konseyi'ndeki bir numaralı düşmanımız, Türkiye'yle uğraşan Rosetta' başlıklı bir haber var. Habere göre Avrupa Konseyi'nin Portekizli parlamenter üyesi Elena Rosetta, darbeciler gidip demokratik bir iktidar gelene kadar Türkiye'nin Konsey'den

çıkarılmasını savunuyormuş.

Haberde 'Düzgün fiziğiyle Konsey'deki erkeklerin başını döndürüyor' diye bahsedilen Rosetta komünist değil sosyal demokrat olduğunu söylese de, Hürriyet 'Komünist Rosetta, Salazar cuntası döneminde tutuklanmasının acısını çıkarmaya çalışıyor' di-

ye çıkmış işin içinden.

Basında '90'ların sonunda başlayan benzer bir moda ise Türkiye'nin insan hakları karnesini eleştiren Alman Yeşiller Partisi'nden Claudia Roth düşmanlığı. Zamanın DYP'li bakanı Ayvaz Gökdemir'in Roth'a "O....." diye hakaret etmesi hâlâ akıllarda.



Millî Tarih

İŞTE TARİH İŞTE SALİH

AYLIK MÜSTAKİL SİYASİ GAZETE

TARTIŞMAK POLİS TARAFINDAN YASAKLANMIŞTIR

1959'da CHP'li gençlerin edebiyat münazarasına müdahale eden polis, gençleri 'Tartışmayın, sohbet edin' diye uyarmış.

4 Şubat 1959'da CHP Eminönü teşkilatından gençler "İfade-i meram en iyi nesirle mi olur, şiirle mi?" başlıklı bir münazara yapmak için Valilik'ten izin almışlar. Münazara başladığı sırada gelen polis, gençleri "aralarında tartışmamalar" konusunda uyarmış. Gençler "isterlerse tartışmaya mahal vermeyecek bir konuda sohbet edebileceklerini" söyleyen polise, izin belgelerini gösterecekler de fayda etmemiş. Bunun üzerine gençler 'Böyle bir münazaraya müdahale etmeye lüzum var mı?' konusunda sohbet etmeye başlamışlar. Polis bunun da bir tartışma sayılacağı gerekçesiyle gençleri parti binasından çıkarmış.



YARIM BİYIKLI ÇAPKIN

Günaydın gazetesinin 4 Şubat 1970 tarihli birinci sayfasında akıllara seza bir haber var. 'Çalışmaya gittiği İngiltere'de kızlardan yüz bulamayan Kasımpaşalı Keskin Rıza son çare olarak biyiğinin yansıını kestirmiş ve bu sayede kızların sevgilisi haline gelmiştir' diye başlayan habere göre Rıza biyiğinin yansıını kesmekle kalmamış, 'kızların uzun saçlı erkekleri beğenmesinden hareketle' üç ayı renkte peruk da satın almış. Çapkınlık kariyeri bundan sonra tavan yapmış, zira gazete yarım biyıklı Rıza'nın peruk takıp Türk işi cepkeni de giyince kızların saldırısına uğradığını yazmış. 'Sansın İngiliz'i bırakıp esmer İngiliz'i alan Rıza' hayatından çok memnunmuş.



Claudia Roth Türkiye'nin insan hakları karnesini eleştirmesi nedeniyle zamanın bakanı Ayvaz Gökdemir'in hakaretlerine maruz kalmıştı.

Kadın inisiyatifi

Köylü kadınlar kocalarının içki içip dansöz oynattığı köy kahvesini taş ve sopalarla basıp kocalarını eve götürmüşler.

Balıkesir'in Dursunbey ilçesine bağlı Sarımustafalar Köyü'ndeki kadınlar, kocalarının köy kahvesinde içki içip dansöz oynatması üzerine taş ve sopalarla kahveyi basıp dansözleri kovaladıktan sonra kocalarını zorla eve götürmüşler. 26 Ocak 1967'de Milliyet gazetesine haber olan olay bir çocuğun köy meydanında "Anne erkekler kahvede kadın oynatıyor, aralarında babam da var" demesiyle patlak vermiş.



Sahte Zeki Müren

1968'de dört kurnaz Türk, Zeki Müren konseri düzenleme dümeniyle 5 bin bilet satmış. Dolandırılan Türkler zanlıları öldürmeye ant içmiş.

17 Ocak 1968'de Almanya'da yaşayan dört Türk dolandırıcı, Münih'in en büyük salonlarından birini Zeki Müren konseri için kiralamışlar. Salon yöneticilerinin konser verecek sanatçıyı görmek istemesi üzerine bir arkadaşlarını Zeki Müren diye tanıtan işçiler, aldıkları izinle tam 5 bin bilet bastır-

mışlar. Biletleri Türk işçilere satıp 40 bin mark kazanan dolandırıcılardan Turhan Acar, işi iyice ileri götürüp Türk Konsolosluluğı yetkililerine ön sıradan bedava biletler vermiş. Konsere gelenler dolandırıldıklarını anlayınca olay çıkmış. Polisin gelmesiyle sakinleşen kalabalık dolandırıcıları yakalarlarsa öldürmeye yemin ettikten sonra dağılmış.



Hâkim yoksa kâtibe var

Boşanma ve nafaka davalarına bakan asliye mahkemesinin hakimi hastalanınca mahkeme katibesi kürsüye çıkmış.

İstanbul Adliyesi'ndeki 1. Asliye Hukuk Mahkemesi hakimi hastalanınca mahkemenin kâtibesi Mualla Dinçer "İş başa düştü" demiş ve hakim yerine kürsüye çıkmış. 9 Şubat 1967 tarihli gazetelerin '12 yıldır aynı mahkemede çalıştığı için hiç yabancılık çekmedi' dediği katibe Dinçer çok istemesine rağmen Hukuk Fakültesi'ne



girememiş, ama Edebiyat Fakültesi'ni bitirmiş. Bir günde tam 19 boşanma ve nafaka davasına bakan kâtibeye, yaptığının doğru olup olmadığını sorusunu "Davaların seyrini etkileyecek kararlar almadım. Sadece tarafların mühim isteklerini kayda geçirdim ve yeni duruşma günleri tespit ettim. Yanlışlık bulunmasın" diye yanıtlamış.

Büyük ketenpere

"Tut şunun ucunu döşeyelim abi" millî politika oldu, memleketin dört bir yanına boru hatları döşendi, döşeniyor. İddia büyüktü, Türkiye enerji köprüsü olacak, jeopolitik / jeostratejik önemini misliyle katlayacak, bu arada temiz ve ucuz enerji kullanacaktı. Doğalgazın nispi temizliğine diyecek yoktu, ama diğer iddialar havadaydı. Enerji ve Tabii Kaynaklar bakanlarının peşpeşe Yüce Divan'lık olması da soru işaretlerini çoğaltıyordu. 2008'e "doğalgaza zam" haberiyle girdik: Konutlarda yüzde 7.4, sanayide yüzde 6.5! Hemen ardından elektrik zammı geldi: Konutlarda yüzde 21, sanayide yüzde 15! Kötü haber bu kadarla da kalmadı, İran doğalgaz vanasını kapatıverdi. Biraz sonra okuyacağınız yazı, 2007'nin son günlerinde yazılmıştı; sadece gelen zamları değil, İran'ınki gibi "sürpriz"leri de öngörüyordu. Münecimlik gerektiren bir öngörü değildi bu, Türkiye'nin enerji politikasına yakından bakmak yeterliydi. Şimdi birlikte bakalım ve şu sorulara cevap arayalım: Türkiye'nin kendisine biçtiği enerji köprüsü rolü ve bu rolün gerek AB süreci, gerekse bölgesel barışın tesisindeki stratejik önemi ne kadar gerçekçi? Yolsuzlukların kol gezdiği doğalgaz tarihçemiz, arzın artmasıyla nasıl bir evreye girdi; AKP, vurgunu nasıl organize etti? Doğalgazı ikâme edebilecek yerel, kısmen çevre dostu, yenilenebilir enerji kaynakları nasıl bir seyir izliyor, doğalgazın ülke sathındaki tahakkümü bu tür kaynaklara yönelime nasıl etki ediyor?



Boru hatlarıyla ördük anayurdu dört baştan

Türkiye gerek kuzey-güney, gerekse doğu-batı istikametinde sebil miktarda doğalgaz boru hattına sahip:

1) İlk alım anlaşması 1986'da yapılan, Ukrayna ve Bulgaristan üzerinden Rus gazını ülkeye getiren Batı hattı. 2) 1997'de yapılan anlaşma ile Karadeniz'in altından geçerek Samsun'a bağlanan, hakkındaki yolsuzluklar sırasında ismi "Mavi Akım" diye tescillenen Kuzey hattı. 3) Kısmen Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) hattını kullanarak ülkemize giderek artan miktarda Türkmen ve Azeri gazını getirmesi umulan Güney Kafkasya ya da Şahdeniz boru hattı. 4) Hem İran-Türkiye, hem de Şahdeniz doğalgaz boru hattı rotalarını kısmen kullanarak Orta Asya gazını Avusturya'ya kadar iletmesi düşünülen Nabucco boru hattı projesi.

Tüm bu boru hatlarından Türkiye'nin beklentisi, bir enerji köprüsü niteliği kazanarak ekonomik girdi sağlamak. Bu girdinin en doğal rotası olarak da doğu-batı hattına işaret ediliyor. Zira Rusya'nın dünyanın tüm doğalgaz rezervlerinin yüzde 27'sine sahip olduğu, buna ilaveten yakınoğu Asya ülkeleri üzerindeki tarihsel nüfuzu düşünüldüğünde,

AB'nin Rus doğalgazına giderek artan bağımlılığının alternatifleri olarak Türkiye'yi görmesi, de facto bir çıkarım gibi görünüyor. Ancak civar ülke rezervlerinin paylaşımına ve Rusya'nın bölgedeki geniş kapsamlı etkisine bakıldığında, kazın ayağının hiç de öyle olmadığı anlaşılıyor.

Komşuda pişip bize düşecek ve bizim de Avrupa'ya ulaştırarak nemalanmayı planladığımız kanalların önemli bir ayağını teşkil eden Şahdeniz projesiyle başlayalım. Azerbaycan'dan tedarik edip Şahdeniz boru hattı vasıtasıyla Yunanistan ve İtalya'ya satmayı planladığımız doğalgazın önü epey tıkalı. Ülkeye Azerbaycan gazının girişi Temmuz 2007'de 250 milyon metreküp ile başladı. Kapasitenin fasıllarla yıllık 6.6 milyar metreküpe çıkartılması arzu ediliyor. Şahdeniz projesiyle Yunanistan'a yıllık 3, İtalya'ya 6 milyar metreküplük doğalgaz satışı öngörülüyor. Ancak, örneğin Yunanistan söz konusu olduğunda, Türkiye bunun sadece 750 milyon metreküplük satışını bizzat gerçekleştirebiliyor. Geri kalanı ise yüzde 25.2'lik hissesi BP'ye ait olan konsorsiyumun satış yetkisinde olacak. Dolayısıyla bu hattın, en azından bildiğimiz Yunanistan faslının, Türkiye'ye kazandıra-

Bir aile düşünelim: Günlük ekme ihtiyacı beş, ama köşedeki fırından 15 ekme alıyor. Dahası 15 ekmeğin parasını peşin ödüyor. Böyle bir durum herkese "çok saçma" dedirtir, "akıllarından zoru olmalı!"

Türkiye'nin doğalgaz politikası da böyle. Ama, bu politikayı yürütenlerin akıllarından zoru olduğu söylenemez, "bir bildikleri" var elbette. Yine de "beş ekme tüketirken 15 ekme parası ödemek" bizi yurttaşlar için bir muamma. Bu muammayı çözmek için birkaç şifreyi deşifre etmek gerekiyor. Bu şifrelerin başında EPDK geliyor: Enerji Piyasası Denetleme Kurulu. Heybetli bir ismi, en az ismi kadar heybetli bir rolü var: Yaklaşık 60-65 milyar dolarlık bir piyasanın –elektrik, doğalgaz, petrol, LPG ve yenilenebilir enerji kaynakları piyasasının– yegâne kaptanı. Bu kurulun hükmettiği 60-65 milyar doların tercümesi şu: Türkiye'nin 400 milyar dolar olan gayri safi millî hasılasının altıda biri.

EPDK'nın enerji piyasasında sahip olduğu yetkiler yargı, yasama ve yürütmenin birbirinden ayrışmadığı Ortaçağ Avrupası'nın hukuk sistemini çağırıyor. Zira, şirketlere lisansı o veriyor, çevresel etki değerlendirme (ÇED) raporlarına o bakıyor, toptan ve perakende tüm fiyatları son kertede o tespit ediyor, piyasanın tüm aktörleri ile ilgili denetim ve soruşturma faaliyetlerini de o gerçekleştiriyor.

EPDK benzeri "denetleme ve düzenleme" kurullarından, Türkiye'de dokuz adet var (Telekomünikasyon Kurulu, BDDK, Şeker Kurulu, Rekabet Kurulu vs.). Bu kurulların işlevi, bilhassa özelleştirme girişimlerine köstek olma potansiyeli taşıyan "demode" bürokrasiyi ve

cağı gelir şimdilik yılda 30 milyon dolarla sınırlı. Elde edilen gelirin 200 milyon dolara çıkması mümkün. Ne var ki, konsorsiyumla yapılan anlaşma gereği boru hattının bakımından da Botaş'ın sorumlu olması nedeniyle kâr marjı bir hayli düşük görünüyor. Kaldı ki, Türkiye, Azerbaycan'dan 1000 metreküpünü 120 dolara aldığı doğalgazı Yunanistan'a azami 149 dolara satma hakkına sahipken, Rusya Yunanistan'a halihazırda 260 dolara doğalgaz satabiliyor.

Durumun bu hale gelmesinin sebebi, Rusya'nın sadece sahip olduğu büyük doğalgaz rezervlerini değil, aynı zamanda yetkin bir diplomasi ve "tehdit" stratejisini de çekinmeden kullanarak bölgedeki fiyatların belirlenmesinde aşırı kudretli bir taraf olması. Bu yetkin yöntemlerin alamet-i farikalarından biri Azerbaycan ve Gürcistan üzerinde kurduğu baskı politikaları.

İşte Putin'in enerji karteli kartını elinden bırakmaya hiç niyeti olmadığına dair latif bir örnek: Rusya, Türkmenistan ile yaptığı anlaşma uyarınca, Türkmen gazını 2007'ye kadar, 1000 metreküpü 100 dolardan Azerbaycan ve Gürcistan'a satıyordu. 2007'de fiyat bir anda 230 dolara fırladı. Harcadığı 11 milyar metreküp doğalgazın 4.5 milyar metreküplük kısmını Rusya'ya borçlu olan Azerbaycan, durumdan büyük zarar görürken, 1.5 milyar metreküplük iç piyasa arzının tamamı Rusya'dan gelen Gürcistan için daha da vahim bir tablo hasil oldu. Şahdeniz projesinin geleceği konusunda ciddi soru

prosedürleri bertaraf etmek ve “bağımsızlık” kisvesi altında piyasaların özel sermayeye devrini hızlandırmak.

IMF, Dünya Bankası ve Avrupa Komisyonu tarafından şiddetle savunulan EPDK’nın kuruluş tarihi 2001, kurucusu DSP-MHP-ANAP koalisyonu.

Kemal Derviş’in bastırmasıyla çıkarılan “15 günde 15 yasa”dan biri olarak 2001 krizi sırasında yürürlüğe giren 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile faaliyete geçen EPDK’nın denetim alanı adım adım genişletildi ve 2005 itibarıyla tüm enerji piyasasını kapsar hale getirildi. Bugün EPDK’nın kadrosu 301 kişi, bu 301 kişinin 184’ü hükümet tarafından atanan “uzmanlar”. Kurulun yöneticileri AKP’ye yakınlıklarıyla biliniyor –bu muteber kurumun yöneticileri, Başbakan Erdoğan’ın bizzat yaptığı yüz yüze mülakatlarla belirleniyor.

Botaş’ın karanlık sicili

İkinci önemli şifre Botaş. 1973’te esasen Irak’tan boru hatları ile petrol getirmek için kurulan Botaş (Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi), Turgut Özal’ın Dünya Sağlık Örgütü’nün “ülkede hava kirliliğinden dolayı kitlesel ölümler olacak” uyarısına cevaben doğalgaz ithalatını başlatmasıyla, 1987’de dümenin başına geçti. 1995’te, TPAO’dan (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı) ayrılarak müstakil bir KİT oldu.

Botaş’ın yolsuzluklar tarihçesini bu sayfalara sığdırmak mümkün değil. Sadece Mavi Akım boru hattıyla ilgili yolsuzluklar şeceresi için Fırat Gazel’in “Mavi Akım, Avrasya’da: Çözumsuzluğun Öyküsü” adlı kitabını önerebiliriz. Önce bir hatırlatma yapalım: Yıl 1996, hükü-

mette Refah-Yol koalisyonu var. Enerji bakanı, Recai Kutan. Botaş, Gazprom ve Turgut Özal’ın gözde işadamlarından Erol Uçer’e ait Gama’nın ortaklığıyla Trusgaz şirketi kuruluyor. Sözkonusu şirket, “lüzumsuz” üçüncü ortağı Gama da kâr etsin diye sınıra gelen doğalgaza, 1000 metreküp başına 12 dolar fazla ödüyor. Kısacası milyarlarca dolar kaybedilmesine bile lades deniyor. Dahası, bu anlaşma, 1998’de, 28 Şubat hükümetinin başbakanı Mesut Yılmaz tarafından da onaylanıyor. Trusgaz şirketinin yüzde 4.4’lük hissesinin bir off-shore hesapta tutulması ve bu hesabın kime ait olduğunun bir türlü tespit edilememesi, Botaş yolsuzlukları tarihçesinde büyücek bir çentik olarak yerini koruyor. Bu noktada, teoride Türkiye’nin doğalgaz gereksinimini en uygun koşullarla çözmesi gereken Botaş’ın gücü, kısmen bu kötü tarihçe bahane gösterilerek kuşa çevriliyor.

EPDK’nın şaibeli icraatları

EPDK’nın kurulur kurulmaz yaptığı icraat, hangi maksada hizmet ettiğinin sinyalini veriyordu: 2 Mayıs 2001 tarihli Doğalgaz Piyasası Kanunu’na dayanarak Botaş’ın 2009’a kadar yeni bir ithalat anlaşması yapmasını engellediği gibi, mevcut ithalat sözleşmelerinin yüzde 80’inin özel şirketlere devrini karara bağlamıştı. Bu karar, dünya doğalgaz piyasasında, bir ilkti. Örneğin AB ülkeleri iç piyasalarını, bir Rus KİT’i olan ve ülkenin gaz üretiminin yüzde 94’ünü gerçekleştiren Gazprom’a kaptırmamak için kendi bünyelerindeki büyük şirketleri tekelleştirirken, Türkiye Botaş’a ait ithalat sözleşmelerini devrediyordu, hem de Gazprom’un onay verdiği şirketlere!

EPDK’nın enerji piyasasında sahip olduğu yetkiler yargı, yasama ve yürütmenin birbirinden ayrılmadığı Ortaçağ hukuk sistemini çağrıştırıyor. Kurulun yöneticileri AKP’ye yakınlıklarıyla biliniyor. EPDK’nın yöneticileri, Başbakan Erdoğan’ın bizzat yaptığı yüz yüze mülakatlarla belirleniyor.

Bu devirlerin en büyüğü, Ekim 2007’de gerçekleşti. Türkiye’nin anlaşmalarla taahhüt ettiği yıllık 4 milyar metreküp doğalgaz ithalatını, her biri Gazprom’dan icazetli Shell (250 milyon metreküp), Enerco (2.5 milyar metreküp), Avrasyagaz (500 milyon metreküp) ve Bosphorus (750 milyon metreküp) şirketleri üstlendi. Kendisinden icazet alınmış olması, Gazprom’un Türkiye’nin iç pazarından doğrudan gelir elde edeceğinin garantisini aldığına da işaret ediyor. Kısacası, Türkiye aradan çıkıyor, gazı çok ucuza üreten Gazprom, kendi anlaştığı şirketlerle, hem de hiçbir iskonto tabi olmadan, aynı fiyata, aynı miktarda doğalgazı daha yüksek kârla satıyor. Peki, bu anlaşmalar sırasında, niye pazarlık yapmaya, indirim almaya tenezzül edilmiyor? Üstelik, tüccar bir başbakan iş başındayken! Yoksa, başbakanın tüccarlığı, kendisi ve çevresiyle mi sınırlı? Bu soru ister istemez akla geliyor, çünkü söz konusu sözleşme devrinden en fazla nemalanan şirket, Erdoğan’a yakınlığıyla bilinen Cihan Kamer’in Enerco’su.

Ancak, giderek AKP’nin denetimine giren EPDK yönetiminin yapısına bakıp “muhafazakâr liberal” rantçıların doğalgaz ve enerji piyasasının tek hakimi olduğu kanısına varmamalı. Zira Sabancı, Zorlu, Alarko gibi holdingler de olanca hızlarıyla, dünyanın enerji devi şirketleriyle ortaklıklar kurup elektrik ve enerji piyasasında parsa kapmaya çalışıyor. Ancak dönem itibarıyla, AKP’ye yakın şirketlerin daha avantajlı olduğunu, Çalık grubu örneği gayet güzel gösteriyor.

Samsun-Ceyhan petrol hattını döşemeye hak kazanan Çalık Holding’in global düzeydeki ortakları İtalyan ENI ve

işaretleri yaratan bu süreçte, Azerbaycan Türkiye’ye taahhüt ettiği arzın ertelenmesini istedi. Yükselen fiyatlar nedeniyle Rusya’nın Gazprom aracılığıyla Azeri ve Gürcü dağıtım şebekelerini, tıpkı Ukrayna ve Ermenistan’da olduğu gibi ele geçireceğini tahmin etmek için falcı olmaya gerek yok. Şahdeniz-AB hattının bu püstanta nasıl sıyrılacağı ise meçhul gözüküyor.

Nabucco projesinin muhtemel akıbetine geçmeden evvel, boru hatlarının jeopolitik iklime bağımlılık adına gezindiği dalgalı suları örneklendirmek için, Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattını hatırlamakta fayda var. Bu hat, Saddam Hüseyin yönetimi alaşağı edilmeden önce, yıllık hacmi olan 71 milyon ton ham petrolün ortalama yansını Yumurtalık’a ulaştırıyordu. (AKP hükümetince enerji politikamızın nirengi noktalarından biri olarak iftiharla betimlenen Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının yıllık hacmi 50 milyon ton ham petrol). “Büyük Orta Doğu Projesi”nin Irak savaşı faslı ile bu miktar, gözardı edilebilir birkaç sevkiyat dışında sıfırlanırken, olası sevkiyatlar da birçok sabotaj ile önlendi. Jeopolitiğin değişen rüzgânı, tıpkı Rusya’nın Azerbaycan hamlesi gibi, Türkiye’yi dış kaynaklı başka bir gelirden mahrum bıraktı. Yani ülkeye giren boru hatlarının, öngörülen akımı her daim tedarik etmeyebileceğini öngörmek gerekiyor.

Türkiye’nin doğalgaz ile imtihanının tipik bir örneği olarak, 3 bin 400 kilometrelik Türkiye-Avustur-

ya istikametindeki Nabucco hattının 7 Kasım 2007’de gerçekleşen ihalesine Botaş’ın üst düzey yetkililerinden hiçbir katılamadı, zira başka bir doğalgaz projesi olan “Mavi Akım”daki bitmek bilmeyen yolsuzluk davalarından dolayı hepsinin ülke dışına çıkma yasağı vardı. Bu vahim tablo medyada “Türk mühendislerinin kaybettiği bir fırsat” olarak sunulurken, asıl sorgulanması gereken unsur gözardı ediliyordu: Nabucco’nun Türkiye üzerinden AB’ye yapacağı yolculuk ülkeye ne kazandıracaktı?

Gerek Nabucco, gerekse Şahdeniz boru hatları için öngörülen ve cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün yaptığı ziyaretle, heveslerin katmerlendiği Türkmenistan gazı, atayurtla gerçekten de ideolojik açıdan inşa edilmeye çalışılan sıkı bağlarımıza yaraşır bir seyir izleyebilecek miydi?

Bölgenin en güçlü aktörü Rusya, Özbekistan’dan yıllık 10 milyar metreküp ve Kazakistan’dan 8 milyar metreküp alım kapasitesine, 2003’te yaptığı anlaşma gereği Türkmen gazının yıllık 80 milyar metreküp (yanlış okumuyorsunuz) varacak alım hakkını ekledi -hem de 25 yıllığına! Geriye kalan rotalardan birini Türkmenistan-Azerbaycan hattı teşkil ediyor ki, iki ülke arasında Hazar Denizi’nde, Azerilerin Keping, Türkmenlerin de Serdar olarak adlandırdığı bölge konusundaki anlaşmazlık, bu ihtimali de şüpheli kılıyor. Kaldı ki, post-fordist üretim coğrafyasında enerji ihtiyacı en hızlı artan Çin, Türkmenistan’la yıllık 30 milyar metreküp bir anlaşmaya imza attı.

Geriye Nabucco’nun İran üzerinden getirebileceği gaza bel bağlamak kalıyor. Bu konuda ise ABD’nin tutumu gayet net. Türkiye şirketlerinin, Güney Pars’taki mebzul doğalgaz kaynaklarına 20 milyon dolardan fazla yatırım yapması durumunda, ABD’nin yaptırımlarına maruz kalması işten bile değil. Fransa’nın Total, İtalya’nın ENI ya da Çin’in CNPC şirketleri yüksek finansal kapasitelerinden dolayı, ABD yaptırımlarına kulak asmadan bölgede faaliyet gösterebilirlerken, Türkiye dahilinde finansal yeterlilikleri kuşa çevrilmiş BOTAŞ ve TPAO’nun böyle bir şans yok. Kısacası, ABD’nin Ortadoğu politikasını yok sayarak İran kumarna soyunmak pek olası gözüküyor. Aslında dünya doğalgaz rezervlerinin yüzde 15’ine sahip olan İran, 2007 itibarı ile ürettiği 100 milyar metreküp doğalgazın tamamını bizzat kullanırken, Türkmenistan’dan aldığı 8 milyar metreküp doğalgazın 5.5 milyarlık kısmını Türkiye’ye havale ederek bize olan taahhüdünü gerçekleştiriyor. Ancak ihtiyacın artması durumunda bu akım sekteye uğrayabileceği gibi, bölgede faaliyet gösteren Alman ve Fransız şirketlerinin tekelleşmeye yöneldiği, Merkel-Sarkozy-Bush üçlüsünün de sırt sırta verdiği gözönüne alındığında Türkiye’yi doğalgazdan ne miktarda nemalandıracakları da hayli şüpheli.

Hasılı, doğu-batı enerji köprüsü olarak Türkiye’nin kartları, söylenenin aksine jeopolitik düzlemde epey zayıf gözüküyor.

U.A

Indian Oil Company. Ancak EPDK-AKP-Çalık üçgeninde dikkat edilmesi gereken husus, basındaki adıyla "Ceyhan nitelikli enerji bölgesi." Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) ve Kerkük-Yumurtalık petrol boru hatlarının, BTC'ye paralel inşa edilen doğalgaz hattının ve Çalık'ların yapacağı Samsun-Ceyhan petrol boru hattının buluşma noktası olan Ceyhan'da, hükümet 20-30 milyar dolarlık bir yatırıma mazhar olacak bir santral alanı öngörüyor. Doğalgaz, petrol ya da ithal kömür ile faaliyet gösterecek müstakbel santraller için başvurular uzun süredir devam ediyor. Kafaları karıştıran mesele ise, yaklaşık iki senedir ÇED raporunu Avusturya merkezli ortağı OMV ile ceplerinde bulunduran Doğan Holding'e ait Petrol Ofisi'ne "Denizcilik Müsteşarlığı'na başvurmaları gerektiği" gibi abes engeller çıkarılırken, Çalık Holding'in santral lisansını kolaylıkla elde etmesi. Kulislere dolaşan bir malûmatı duyurmakta fayda var: Petrol Ofisi'nin santral yapmak istediği bölge, daha sonra Çalık Holding tarafından satın alınan Diler Holding'ce adeta "kapıldı". Rivayete göre, "EPDK, Petrol Ofi-

si'ne çelme taktı, topu Çalık aldı." Doğan grubunun bu süreçte niye yaygara koparmadan usluca beklediği ise başka bir araştırma konusu.

Özelleştirme taaruzu

Doğalgazda, hızlı ve yüksek kâr söz konusu olduğu için, 2007'nin ikinci yarısında EPDK'ya yüklü miktarda santral lisansı başvurusu yapıldı. Sadece ithal kömüre ve doğalgaza dayalı son 17 başvuru, toplam 10 bin 826 megawatt'lık bir güce tekabül ediyor. Bu da, Türkiye'nin hali hazırdaki 40 bin 500 megawatt'lık kurulu gücünün dörtte biri demek.

Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun yeni hidroelektrik, bir doğalgaz ve bir jeotermal santralini özelleştirme kararına, Elektrik Mühendisleri Odası'nın 10 Aralık 2007'de Danıştay'a yaptığı itirazın akıbeti henüz belli değil. Ancak, büyük ihtimalle EPDK, kamunun elindeki ucuz elektrik üreten santrallerin özelleştirilmesi ve doğalgaz, petrol ve ithal kömür ağırlıklı yeni özel santrallerin kurulması yolundaki lisans dağıtım politikalarına hızla devam edecek.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Hil-

AB ülkeleri iç piyasalarını Rus enerji devi Gazprom'a kaptırmamak için kendi bünyelerindeki büyük şirketleri tekelleştirirken, Türkiye Botaş'a ait ithalat sözleşmelerini devrediyordu, hem de Gazprom'un onay verdiği şirketlere!

mi Güler'in hidroelektrik, kömür, doğalgaz, nükleer ve yenilenebilir enerji olmak üzere, beş sütun üzerinde tasarladığı enerji politikasının yekûnunda, ithalata bağımlı, kamu denetiminden giderek uzaklaşan ve Türkiye'ye jeopolitik açıdan sanıldan daha az katkı sağlayacak –hatta belki bu konuda elini zayıflatacak– doğalgaz sütununun kalınlığının ayrıcalıklı bir yer tuttuğu görülüyor.

Peki, bu ayrıcalıklı yer ülkenin doğalgaz ihtiyacıyla örtüşüyor mu? TES-İŞ'in hazırladığı rapor, doğalgaz ihtiyacının giderek artabileceğine işaret ederken, gerek Makine Mühendisleri Odası Enerji Komisyonu Başkanı Oğuz Türkyılmaz, gerekse görüştüğümüz EMO yetkilileri, doğalgaz ihtiyacının 1990'lardan itibaren abartılı rakamlarla raporlandığı kanısında. Bunu teyid eden sayıları yenilenebilir enerji kaynaklarından bahsederken vereceğiz, ancak kısaca değinelim. Sözleşmelerde taahhüt edilen doğalgaz tüketimini gerçekleştirmek adına, birçok termik santral çalıştırılmadığı gibi, bitme aşamasındaki pek çok hidroelektrik santral de kâsten tamama erdirilmiyor.

Türkiye, ister tüketsin, ister tüketme-

Avrupa Birliği, enerjide ne söyler, ne eyler?

AB'ye dahil olmak adına hayata geçirilen uygulamaların AB'nin fiiliyattaki uygulamalarıyla karşılaştırılması gayet ilginç sonuçlar ortaya koyuyor. Gerek doğalgaz ithalatında, gerekse elektrik dağıtımında AB tarafından salık verilen özelleştirmelerin altyapısı EPDK tarafından hızla hazırlanırken, AB'nin 20 yıla yakın bir süredir dillendirdiği rekabet efsanesi, üye ülkeler tarafından uygulamaya geçirilmediği gibi, aksi yönde gelişmeler gözlemleniyor.

AB ne söyler?

Avrupa Topluluğu'nu kuran anlaşmadan bu zamana kadar hazırlanan tüm müktesebatta, "rekabetçi bir enerji iç pazarı"nın oluşturulması hedefleniyor. Bu kapsamda, 1988'de Avrupa Komisyonu tarafından "Enerji İç Pazarı Hakkındaki Beyaz Kitap" yayımlanarak ilk adım atıldı. 1992'de bu konuda bir direktif taslağı hazırlandı. Bu taslak üye ülkeler arasında yıllarca tartışıldıktan sonra 1996'da elektrik için 96/92 sayılı, 1998'de doğalgaz için 98/30 sayılı direktifler yürürlüğe girdi. Gerek bu direktiflerde, gerekse AB'nin diğer tüm resmî metinlerinde, üye ülkelerin enerji sektörü ile ilgili temel hedefleri şu şekilde sıralanıyordu:

"Enerji piyasalarının serbestleştirilmesiyle rekabetin adil ve şeffaf bir şekilde gelişmesi, hakları veya yükümlülükleri açısından piyasa aktörlerine karşı adil ve tarafsız davranılması, rekabet sonucunda verimlilik artışı, alıcı veya satıcı seçme hakkı, sisteme erişim hakkı, hizmetlerin iyileşmesi, çapraz sübvansiyonların kaldırılması, ölçek ekonomileri aracılığı ile düşük fiyatlara ulaşılması, arz güvenliğinin sağlanması ve çevrenin korunması..."

AB, sadece üye ülkelerde değil, üye olmayı planlayan ülkelere de bir "ortak enerji pazarı" kurulmasını amaçlıyor. 25 Ekim 2005'te, Arnavutluk, Bulgaristan, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Karadağ, Romanya, Sırbistan ve Kosova ile Enerji Topluluğu kuran bir anlaşma imzalandı. Anlaşmayı imzalayan ülkelere 2015'e kadar enerji sektörlerini AB koşullarına uygun hale getirmeleri halinde, Dünya Ban-

kası ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası'ndan 30 milyar dolarlık altyapı yatırım desteği sözü verildi. Taraflar bu anlaşmayla şunları taahhüt etmiş oldular:

"Doğalgaz ve elektrikte bütünlüğe sahip bir piyasa kurulacak. Bu yapı zamanla, sıvılaştırılmış doğalgaz, petrol, hidrokarbon gibi enerji ürünleri ve taşıyıcılarını kapsayabilecek. Doğalgaz ve elektrik üretimi ve iletim şebekelerinde yatırım yapmayı cazip kılacak istikrarlı ve düzenleyici piyasa çerçevesi yapılacak ve bunun için de özel sektörün yeterli katılımı ile yaygın ve bütünlüğe sahip bir düzenleyici yapı tesis edilecek."

Türkiye, AB'nin tüm ısrarlarına rağmen, ileride müzakere sürecinde bir koz olarak kullanmak düşüncesiyle henüz bu anlaşmayı imzalamadı. Bu durum AB'nin en yetkili ağızları tarafından eleştiriliyor ve müzakere sürecinin tamamlanması için bu anlaşmanın imzalanması isteniyor.

Ayrıca, AB'nin Türkiye'ye yönelik "ilerleme raporları"nda enerji sektörünü piyasalaştıran kanunların "tam olarak" uygulamaya geçirilmemesi eleştiriliyor, "enerji sektöründe yeniden yapılandırma ve düzenlemeler takvime göre geri kalmıştır" deniyor.

AB, on yıla yakın bir süredir tüm resmî metinlerinde rekabetten bahsedip aday ülkelere de bu koşulları zorunluluk olarak sunarken, kendi bünyesinde bu hedeflere ulaşamadı.

İlk enerji direktifleri, uygulanmadığı için 2003'te yenilendi. AB Komisyonu'nun 2005'te hazırladığı raporda, yeni direktiflerin de çoğu üye ülke tarafından iç hukuka uyarlanmadığı, "ulusal pazarlarda istenen rekabetin oluşmadığı, mevcut enerji şirketlerinin pazar paylarının yüksek olduğu, bazı üye ülkelerde özellikle elektrik alanında dikey, bütünlüğe sahip yapılaşma (tekelleşme) eğiliminin varlığı" belirlendi.

AB bünyesinde "serbestleşme" ve "rekabetin tesisi" adına gösterilen yegâne unsur "tüketicilerin, elektrik temin edebilecekleri tedarikçileri verilen hizmetin niteliği ve fiyatına göre serbestçe seçebilmesi" idi. Ancak AB, geline aşamada tedarikçi değişikliğinin beklentilerin altında ve sınırlı düzeyde kaldığını da tespit etti.

AB ülkeleri ne eyler?

Avrupa Komisyonu, 13 Haziran 2005'de enerji sektöründe "piyasa aksaklıklarının rekabeti bozup bozmadığına dair" bir soruşturma açtı. Bu soruşturma sonunda serbestleşme adına on yıla yaklaşan sü-



sin, doğalgazda yüzde 65 oranında bağımlı olduğu Rusya'dan, Mavi Akım vasıtasıyla 2028'e kadar –bu rakam 2010'dan itibaren 12 milyar metreküpten 16 milyar metreküpe çıkacak– doğalgaz almak zorunda. Sadece 4 milyar metreküplük sözleşme devrinde, 1000 metreküp başına 12 dolarlık bir indirim alınmış olsaydı, Türkiye bir milyar doların üzerinde bir kazanç elde edecekti. Sözleşme devirlerinin hızla devam edeceğini varsayar ve örneğin 2010'da 51 milyon metreküp doğalgazı satın almakla yükümlü olduğumuzu düşünürsek, kaybın kat be kat artacağını öngörebiliriz.

Doğalgaz ithalat sözleşmelerinin özel şirketlere devrinin süreceği göz önüne alındığında, bu durumun enerji bürokrasisinde kök salmayı başarmış AKP sermayesine büyük imkân sağladığı aşikâr. Ancak ithalattan başkaca, elektrik ve doğalgaz dağıtımının, santrallerinin de serbest piyasaya havale edileceğini dikkate aldığımızda, işin boyutunun giderek büyüdüğü görülüyor.

TES-İŞ'in EPDK ile ilgili hazırladığı bir raporda, doğalgaz dağıtım şebeke-lerinin lisans ihaleleriyle özel sektöre veril-

Kontrata Bağlanmış Arz Miktarları

	YILLAR							
ÜLKELER	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2015	2020
RUSYA FEDERASYONU	5000	6000	6000	6000	6000	6000	0	0
1. LNG (M.EREĞLİSİ) CEZAYİR	4444	4444	4444	4444	4444	4444	0	0
1. LNG (M.EREĞLİSİ) NİJERYA	1338	1338	1338	1338	1338	1338	1338	1338
İRAN	6689	8600	9556	9556	9556	9556	9556	9556
RUSYA FED. (İLAVE)(BATI)	8000	8000	8000	8000	8000	8000	8000	8000
RUSYA FED. (KARADENİZ HATTI)	6000	8000	10000	12000	14000	16000	16000	16000
TÜRKMENİSTAN (*)	0	0	0	0	0	0	0	0
AZERBAYCAN (**)	0	0	2000	3000	5000	6600	6600	6600
TOPLAM ARZ	30938	35766	40638	43587	47519	51058	40791	40791

(*) : Doğal gaz alımı belirsizliğini korumaktadır.

(**) : Yıllık kontrat miktarları gaz teslimatlarının başlangıç tarihine göre değişebilecektir. Kaynak: BOTAŞ

mesi şöyle özetleniyor: EPDK, üstlenici şirkete dağıtım lisansını, doğalgazı beş yılda herkese ulaştırması dışında herhangi bir talepte bulunmadan 30 yıllıkna devrediyor. Şirketler gazı tüketiciye sekiz yıl boyunca, sadece sayaç bedeli olan 180 dolar alarak, başka herhangi bir kâr talep etmeden satıyor. Hatırlatmakta fayda var, evimize ulaşan doğalgazın bedelinin sadece altıda biri dağıtım masraflarıyla ilintili. Dolayısıyla, serbest piyasa adına ilk sekiz yıllık ücretsiz dağıtım muhafaza edilse bile, fiyatlara yansıya-

cak indirim hayli cüzi. Sekiz sene sonunda lisans dağıtımları sırasındaki ilk fiyat anlaşmaları nihayete erecek, İGDAŞ ve EGO gibi belediyelere ait dağıtım şirketlerinin özelleştirmesi tamamlanmış olacak ve işte o zaman, EPDK dağıtım bedellerini lisans süresinden artıran kalan 22 yıl için tekrar belirleyecek. Lisanslar dağıtılırken tekelleşmeyi engelleyecek önlem alın(a)madığından, Aksoy Grubu, Anadolu Doğalgaz A.Ş. adlı kardeş şirketi ile beraber 19 dağıtım bölgesinin tekelini ele geçirdi bile. Hülasa, dağıtım be-

rede söylenenlerin ve vaadedilenlerin tam tersi yönde gelişmeler yaşandığı belirlendi: "Ulusal piyasadaki yoğunlaşmasının yanı sıra üye devletler arasında sınır ötesi birleşme ve devralmalar önemli ölçüde artmıştır. Öte yandan, elektrik piyasalarında üretim ve tedarik alanında dikey entegrasyon artmaktadır ve bu durum yoğunlaşmanın olumsuz etkilerini şiddetlendirmektedir. AB çapında serbestleşme öncesi tekel niteliğini haiz elektrik ve gaz teşebbüslerinin birleşme eğilimi söz konusudur. Bu birleşmeler piyasaya yeni şirketlerin girmesini engellemektedir."

Komisyon, 4 Nisan 2006'da, Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Almanya, Estonya, İspanya, Finlandiya, Fransa, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Litvanya, Letonya, Polonya, İsveç, Slovakya ve İngiltere'ye direktifleri uygun bir şekilde iç mevzuatlarına geçiremedikleri için, İspanya'ya ise direktiflerin uygulanması alanındaki eksiklikleri nedeniyle "ihtar mektubu" gönderdi. En son, AB Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso, 20 Eylül 2007'de basında yer alan şu açıklamayı yaptı: "Enerji üreten ya da ithal eden şirketler kendi dağıtım ağları da varsa altyapılarını rakiplerine kullandırmaktan kaçınıyorlar. Rekabeti olumsuz etkileyen bu yaklaşım, uzun dönemde enerji arz güvenliğini tehlikeye attığı gibi, yenilenebilir kaynaklara yatırım yapmayı düşünen şirketleri engelliyor. Bu durum kendi markası olan bir süpermarketin raflarını diğer markalara kapatmak istemesine benziyor. Son yıllardaki çabalar, AB'nin ortak bir enerji pazarı yaratması için yeterli olmadığından yeni önlemler almak zorundayız."

Yeni tedbirlerden kastedilen, şirketlerin üretim ve dağıtım faaliyetlerini bir arada yürütmesinin yasaklanması. Türkiye'deki kamu şirketlerinden bahsediyor olsaydık, bu tür ayrıştırma ve yasaklamalar kolayca hayata geçebilirdi. Ancak bunun AB bünyesinde kurulmuş, milyarlarca dolar ekonomik büyüklüğü olan, dünyanın her yerinde yatırım yapan özel sektör enerji şirketlerine dayatılması mümkün görünmüyor. Bilakis, her ülke kendi dev enerji şirketlerini daha da büyütmek ve rakiplerine kaptırmamak için taviz vermeyeceğini her fırsatta ima ediyor. Örneğin, Barroso'nun şirket birleşmelerinin yarattığı risklere karşı

yaptırım uygulanacağını açıkladığı gün, Nicolas Sarkozy'nin girişimiyle, Fransız kamu şirketi Gaz de France ile özel Suez Grubu birleşerek toplam 70 milyar dolarlık ciro ve 133 bin çalışanı ile Rus Gazprom, Fransız EDF ve Alman E.ON'dan sonra dünyanın dördüncü büyük enerji şirketi konumunu kazandı.

Son birkaç yılda AB üyesi ülkelerin dünya çapında faaliyet gösteren "ulusal" şirketlerini kimseye kaptırmak istemediğini gösteren bazı örneklerle daha dikkat çekelim:

Alman enerji şirketi E.ON, İspanyol Endesa için 34.6 milyar dolar teklif etti. İspanya Başbakanı Zapatero, enerji sektörünün stratejik öneme sahip olduğunu ileri sürerek alışıverşi engelledi. Zapatero, Endesa'nın satışını imkânsız hale getirmek için onu diğer İspanyol enerji şirketi Gasnatural'le birleştirme kararı aldı. İtalyan enerji şirketi Enel'in, Fransız Suez'i alma girişimi Paris tarafından veto edildi. İtalya, ülkenin önde gelen enerji şirketlerinden Edison'un Fransız EDF'e satılmasını onayladı. Buna karşılık İtalyan Enel şirketi, Fransız Suez'e talip oldu. Ancak, Fransız hükümeti bu alışıverşi engelledi. Ardından, İtalyan yetkililer "ekonomik ulusalcılığın AB içerisinde yayılması halinde kendilerinin de benzer önlemler almaktan kaçınmayacaklarını" duyurdular.

Türkiye'deki özelleştirmecilerin ve serbestlikçilerin bir numaralı örnek ülkesi İngiltere dahi, 2003'te yasalaştırdığı hükümetlerin ulusal şirketlerin satışına kanışmasını yasaklayan hükümlü, 2006'da Rus enerji devi Gazprom'un, İngiltere'nin en büyük enerji şirketi Centrica'yı alma ihtimali ortaya çıkınca hemen tekrar tartışmaya açtı. Bu tartışmalar sonucunda sektörün stratejik önemi olduğu, bu nedenle enerji şirketlerinin el değiştirmelerine müdahil olunması gerektiği sonucuna varıldı.

Son olarak, yine rekabet ve "piyasa işleyişinde karşılıklılık" söyleminin arkasına sığınan ve Rusya ve Suudi Arabistan'ın "stratejik enerji kaynaklarını bir politika aracı olarak kullanması"na karşı çıkan AB Komisyonu, 2007 Eylül'ünde hazırladığı bir tasan ile Avrupalı olmayan firmaların doğalgaz ve elektrik iletim alanında faaliyetlerini sınırlandırmayı ve boru hatları ile elektrik santrallerinde çoğunluk hissesi alma-

larını engellemeyi planlıyor.

Avrupa elektrik pazarında her birinin kurulu gücü Türkiye'nin toplam kurulu gücü seviyelerinde olan Alman E.ON, RWE, Wattenfall, Fransız EDF, İtalyan ENEL, İspanyol Iberdrola ve Endesa şirketleri pazarın yüzde 70'den fazlasını kontrol ediyor. Bu şirketlerin neredeyse tamamı, Türkiye elektrik sektörünün dağıtım ve üretim tesislerinin özelleştirilmesi ihalesinde "yarışmak" için sabırsızlanıyor. Rusya'nın en büyük enerji şirketi olan ve ülkenin enerji gereksiniminin yüzde 70'ini tek başına karşılayan Rao UES, ABD'nin AES gibi şirketleri de bu yarışın içinde. Tek başına AES dünya çapında 44 bin MW kurulu gücünde 123 santral işletiyor (Türkiye'nin tüm kurulu gücünden 3 bin MW fazla) 14 dağıtım şirketi ile 100 milyon elektrik abonesine dağıtım hizmeti veriyor (Türkiye'nin mevcut abone sayısının 3.5 katı).

Görüldüğü gibi üye olmak isteyen ülkelere "enerji sektöründe sermaye hareketlerinin önüne engel konulmaması ve elektrik üretim ve dağıtımının kamu tarafından tek elden sürdürülmemesi" şart koşan AB, bir yandan üye ülkelerde şirketlerin tekelciliğine izin veriyor, diğer yandan "enerji stratejik bir sektördür" diyerek bu şirketlerin elden çıkmasına karşı her türlü duvar örüyor.

"Rekabet, şeffaflık, tedarikçiyi serbestçe seçmek" gibi içi boş ve hayata geçirilmemiş söylemleri bir yana, her ülke gibi AB ülkelerinin de enerji politikalarının birincil amacı, enerji arz güvenliğini sağlamak. Bunun için AB açısından Rusya'nın dışında enerji temin edilecek ülkelerle alternatif ulaşım kanallarının geliştirilmesi öncelikli. Bu kapsamda Türkiye, coğrafi konumu ile zengin hidrokarbon rezervlerine sahip Orta Asya ve Kafkasya bölgesinden enerji nakli için kritik önem taşıyor. AB kendi şirketleri vasıtasıyla Türkiye'den enerji naklini güvence altına almayı amaçlıyor. Bunun için de "piyasa işleyişinin AB ülkeleriyle uyumlu olması" söyleminin arkasında Türkiye'den özelleştirme ve "serbestleştirme" çalışmalarına hız vermesini istiyor. Çünkü ancak bu şekilde AB'nin dev enerji şirketleri, kamunun boşalttığı alanları kendi belirledikleri kurallarla ele geçirebilecekler.

Erdil Eroğlu



Adam Phillips Hep Vaat Hep Vaat

EDİBİYAT VE PSİKANALİZ ÜZERİNE DENEMLER
Metis Kitaplar, Çeşitli Fiyat Baskı Aylık, 254 sayfa
Phillips'i, psikanalizin kurucusu olan Sigmund Freud ve onun amelleri ile ilgili yazdığı pek çok yazıdan sonra, metis'in psikanalizin üzerine yazdığı en önemli kitabı olarak kabul ediliyor. Bu kitapta, metis'in psikanalizin üzerine yazdığı en önemli kitabı olarak kabul ediliyor. Bu kitapta, metis'in psikanalizin üzerine yazdığı en önemli kitabı olarak kabul ediliyor.



Carmen Laforet Hiç

Metis Kitaplar, Roman, Çeşitli Fiyat Baskı Aylık, 254 sayfa
Hiç, Carmen Laforet'in en önemli eseridir. Bu kitapta, metis'in psikanalizin üzerine yazdığı en önemli kitabı olarak kabul ediliyor. Bu kitapta, metis'in psikanalizin üzerine yazdığı en önemli kitabı olarak kabul ediliyor.



Cem İleri Yazının da Yırtılverdiği Yer

BİR BİRLE KARADU DÜNYASI
Metis Kitaplar, Roman, Çeşitli Fiyat Baskı Aylık, 272 sayfa
Cem İleri'nin yazdığı bu kitap, metis'in psikanalizin üzerine yazdığı en önemli kitabı olarak kabul ediliyor. Bu kitapta, metis'in psikanalizin üzerine yazdığı en önemli kitabı olarak kabul ediliyor.



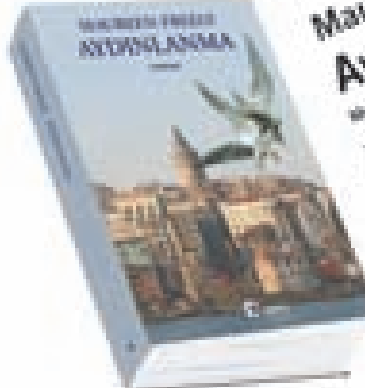
Albert O. Hirschman Tutkular ve Çıkarlar

KAPITALİZM ZAFERİNE İLAK ETMEDEN
GÜÇLE NASIL SAĞDOLUYORDU?
Metis Kitaplar, Çeşitli Fiyat Baskı Aylık, 152 sayfa
Albert O. Hirschman'ın yazdığı bu kitap, metis'in psikanalizin üzerine yazdığı en önemli kitabı olarak kabul ediliyor. Bu kitapta, metis'in psikanalizin üzerine yazdığı en önemli kitabı olarak kabul ediliyor.



Maureen Freely Aydınlanma

Metis Kitaplar, Roman, Çeşitli Fiyat Baskı Aylık, 454 sayfa
Maureen Freely'nin yazdığı bu kitap, metis'in psikanalizin üzerine yazdığı en önemli kitabı olarak kabul ediliyor. Bu kitapta, metis'in psikanalizin üzerine yazdığı en önemli kitabı olarak kabul ediliyor.



METİS AJANDA 2008:
"YARATICI DİRENİŞ"

TÜM KİTAPÇILARDA...

31 Ocak 2008 tarihine kadar

www.metiskitap.com'dan

yapacağınız tüm alışverişlerinizde armağan



metis

ASAM ENERJİ GÜVENLİĞİ - GENEL KOORDİNATÖRÜ NECDET PAMİR

Nabucco hayallerine global bakış

Nabucco için Suriye üzerinden Mısır'dan gelip AB'ye aktarılacak doğalgaz miktarının -şimdi isimlerini söyleyemeyeceğim Mısır Enerji Bakanlığı'ndan kişilerin ağzından aktarabileceğim kadıyla ve yine onların deyimiyle, 'çocuklarını, torunlarını düşündükleri için'- pek de fazla olmayacağını düşünüyorum. Kısa vadede, yılda iki milyar metreküple sınırlı kalacak. Nabucco şirketinin beklentileri ise, yılda 8-10 milyar metreküpe kadar vanyor. Bu, arz tarafındaki sorunlardan sadece biri. Ancak, talep tarafına baktığımızda başkaca sorunlarla karşılaştığımızı da eklemeliyim.



Bir kere, hattın geçeceği tüm ülkeler Rus gazına bağımlılar. Örneğin, projede sözü en çok geçen Avusturya'nın OMV şirketi, projenin nihai noktası olan Baumgarten'da söz sahibi. Dolayısıyla projenin en kapsamlı depolama hizmeti bu şirketin elinde bulunuyor. Bu depoların yüzde 50'si Rus Gazprom şirketine havale edildi bile. Kısacası, Gazprom ve OMV, Nabucco'nun en önemli depolama ünitesini ele geçirdi. Buna ilaveten, OMV projenin yüzde 20'sinin ortağı olan Macaristan'ın kamusal doğalgaz şirketi MOL'u da piyasa tabiriyle 'düşmanca devralmaya' çabalyor.

delleri hakkındaki kararlar hükümete yakın şirketler ile kamu iradesinin denetimi dışında kalan EPDK tarafından ortaklaşa verilecek. Bize de faturaları ödemek düşecek.

Ara devreleri bağlamak

Sözleşme devirleri vasıtasıyla ülkenin elektrik enerjisinin şu anda yüzde 52'sini sağlayan ve uzun vadeli anlaşmalarla dışa bağımlı kıldığımız doğalgaz ithalatı ulusal ve ulusötesi şirketlere devredilmişti. Yine uzun vadede almakla yükümlü olduğumuz doğalgazdan başkaca bir miktarı AB ülkelerine ulaştırarak para kazanma ihtimalimiz düşük gözüküyordu. EPDK'nın ve 2007'ye kadar bu kurulun başkanlığını cansiparâne bir özelleştirme söylemiyle yürüten Yusuf Günay'ın sayesinde dağıtım şirketleri de özelleştiriliyordu. Şimdi sıra ara devreleri bağlamaya geldi; yani eldeki santrallerden kurutulmak, yeni yapılacak olanları da özel sermayeye devretmek.

Öncelikle, doğalgaz ithalatındakine benzer bir alım garantisinin elektrik santrallerini yap-işlet ya da yap-işlet-devret modeliyle satın alacak firmalara da verildiğini söylemekte fayda var. Hazine, santrallere yatırım yapacak firmalara kilowatt başına 9-11 cent'lik bir alım fiyatı önerirken, devletin hidroelektrik santrallerinde üretim maliyetleri kilowatt başına 1 cent, gaz santrallerinde ise 5-6 cent civarında. Bu santrallerin yakın zamanda özel şirketlere havale edilmesiyle birlikte, elektrik fiyatlarının yükseleceği açık.

Tabii, bilhassa elektrik dağıtımı, sözleşme özelleştirmeleri ve lisans dağıtımında AKP'nin tercihlerinin ne derece hedefi bulacağı TSK'nın bu süreçte nasıl bir tavır alacağı ile de doğrudan ilgili. Zira çeşitli vesilelerle darbe salvoları atan ve 22 Temmuz seçimleri sonrasında elindeki terör kozuyla oyalanan TSK'nın elinde kalan önemli kozlardan biri de enerji piyasasındaki öngörüsüzlük ya da iç kaynakları hızla harekete geçirme konusundaki bilinçli plansızlıktan ve AKP saflarına fazlaca meyle-

den özelleştirmelerden doğabilecek bir mali kriz. Ancak hatırlatmakta fayda var, OYAK (Ordu Yardımlaşma Kurumu) her şeyden önce kâr eden bir kamu kuruluşu olan Petkim özelleştirmesinden zaferle çıkarak kamuya ait enerji firmalarının devredilmesine karşı olmadığını alenen kanıtladı. Dahası, enerji piyasalarından kaynaklanacak bir kriz sonucu, ordu tarafından yapılacak bir müdahalenin çeşitli hükümetlerin yaptığı uzun vadeli alım sözleşmelerinin değişmesine neden olmayacağını unutulmamalı. Yani yerel ve küresel sermayenin, "glokal" bir şekilde piyasaya hakimiyetinin sürmesi, doğalgaz tüketicileri için durumu değiştirmeyecek. Dolayısıyla, bu noktadan çıkacak olası bir müdahalenin "darbe tellalarının" da işine gelmeyeceği iddia edilebilir. Öte yandan, mali kriz ideolojik krize tercüme edilerek TSK'nın talep edeceği kadro değişikliği yapılarak da durum değiştirilebilir.

"Ne Yapmalı?"

Elektrik Mühendisleri Odası'nın tahminlerine göre, Türkiye'nin enerjide özkaynak potansiyeli 113 bin megawatt civarında, yani şu anki kurulu gücünün yaklaşık üç katı. Bu rakamın teknolojik ilerlemelerle daha da artacağını öngörmek yanlış olmaz. Greenpeace Akdeniz Yenilenebilir Enerji Kampanyası'na göre ise

Yedi hidroelektrik, bir doğalgaz ve bir jeotermal santralinin özelleştirmesine EMO'nun Danıştay'a yaptığı itirazın akıbeti henüz belli değil. Ancak, büyük ihtimalle EPDK, kamunun elindeki ucuz elektrik üreten santrallerin özelleştirilmesi ve doğalgaz, petrol ve ithal kömür ağırlıklı yeni özel santrallerin kurulması yolundaki lisans dağıtım politikalarına hızla devam edecek.

MMO ENERJİ KOMİSYONU BAŞKANI OĞUZ TÜRKİYİLMAZ

"Bakanlığa artık gerek yok" diyen bir kurul

Hükümetin enerji politikalarını tamamıyla IMF, Dünya Bankası ve OECD belirliyor. EPDK da bu politikaları hizmet ediyor. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı içinde bazı bürokratlar hâlâ kamu çıkarı için çabalyor. O yüzden de iki kurum arasında zaman zaman çatışma oluyor. Bu ülkede Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı'nı bile dinlememe eğiliminde olan piyasa düzenleyicisi bir kurul var. 'Bakanlığa artık gerek yok' diyebiliyorlar mesela. Ancak EPDK, tam da IMF'nin istediği gibi, hem üretim hem de dağıtım şirketlerini satıyor. Geriye bir tek iletim şirketleri kalıyor. Tıpkı TEK'in ya da Botaş'ın başına geldiği, geleceği gibi... Elektrik Mühendisleri Odası, TMMOB, Petrol-İş, Tes-İş gibi sendikaların, Kamu İşletmeciliğini Geliştirme Merkezi'nin (KİGEM), aydınların, demokratik kitle örgütlerinin bu sürece daha fazla müdahil olması lazım.



sadece rüzgâr enerjisinde ülkenin potansiyeli 88 bin megawatt civarında. Oğuz Türkiylmaz'ın tahminlerine göre, Türkiye'nin rüzgâr, jeotermal, hidrolik ve kömür potansiyelleri toplamda 440 milyar kilowatt buluyor. Bu da şu anki üretimin aşağı yukarı iki buçuk katı kadar.

Konunun hükümet dışı müdahilleri arasında rakamsal farklılıklar olsa da, bir mutabakat noktası mevcut. O da, Türkiye'nin sınırları dahilindeki enerji potansiyelinin günümüz kullanımının kat be kat fazlasına tekabül ettiği. Buna sanayide yüzde 15-20'ye, ev kullanımında yüzde 35'e varan enerji kaybının önlenmesiyle enerji verimliliğinin artırılabilmesini eklersek, Türkiye'nin ithal enerji hammadmesine ve özellikle doğalgaza bağımlılığının sanal boyutu daha da ortaya çıkıyor. Türkiylmaz, rüzgâr, güneş ve hidroelektrikteki mevsimsel oynamaların bir miktar yerli kömür kullanımını gerektirdiğini iddia ederken, EMO gelişmekte olan teknolojilerle bu duruma bir çözüm bulunabileceği ihtimalinin altını çiziyor. Greenpeace ise merhalelerle kömür kullanımının azaltılabileceğini öne sürüyor.

Ancak, Türkiye'nin basitçe atabileceği adımlar pekâlâ ortaklaşa bir tefekkürün nesnesi olabilir: Öncelikle, ülkeden geçen doğalgaz hatlarından komisyon istemek ve buradan doğan geliri arttırarak kamunun elini güçlendirmek. Sonra, ülke kaynaklarına yapılan yatırımları arttırırken, demokratik dirayetle ana doğalgaz hatlarındaki uzun vadeli anlaşmaları tekrar masaya yatırmak. Ardından, yenilenebilir enerji kaynaklarına araştırma yatırımlarını arttırarak çevre dostu enerjilerin miktarını azami düzeye çıkarmak. Dolayısıyla, bir değil pek çok ihtimal var.

Oysa EPDK bu ihtimalleri de devredışı bırakıyor. EPDK, ülkenin rüzgâr, güneş, jeotermal gibi çevre dostu enerji kaynakları ile ilgili sebil miktarda lisanslı ÇED raporlarını sonradan talep etmek üzere tıpkı borsada bono satar gibi "çantacı" diye tabir edilen ara kurumlara devretti ve böylece yeni bir spekülasyon alanı yarattı. "Çantacılar" birkaç yüzbin liraya aldıkları lisansları vakti geldiğinde büyük şirketlere satmak üzere ceplerine koyarken, Türkiye'nin kurulu gücünde yenilenebilir enerji mahdud kaldı. Bu şekilde, halihazırda enerji alanına yatırım yapmakta olan şirketler, ucuz ve çok çabuk kâra geçen doğalgaz ve ithal kömüre bağımlılaştırılmış oldu. Dahası, lisans devirleri yüzünden olası enerji krizlerinde, çevre dostu enerji kaynakları, şirketler için başka bir koz olarak uykuya yatırıldı. Biz sıradan fatura ödeyiciler ise Oğuz Atay'ın "Tutunamayanlar" da Selim Işık'a söylediği "Ne Yapmalı" sorusuyla başbaşayız. Cevap da Oğuz Atay'ın ünlü cümlesiyle kafiyeli: "Yenilenebilir enerji burada sevgili aktivistim, peki sen neredesin?"

Ulus Atayurt

“Baba, Türkiye’yle Hakkâri neden savaşıyor?”

13 Nisan 2007’de Yaşar Büyükanıt’ın gündeme getirdiği ve yıl boyunca tartışılan sınır ötesi operasyon, aralık ayında kuvveden fiile çıktı, TSK hava harekâtıyla Kandil dağı ve çevresindeki PKK kamplarını vurmaya başladı. Yaklaşık bir aydır süren operasyonun bilançosuna dair TSK ve PKK’den gelen açıklamalar her zamanki gibi çelişiyor. Ekim 1999’da “Barış Grubu” adıyla Türkiye’ye gelip teslim olan PKK’liler arasında yer alan, 2005’te infaz yasasındaki değişikliklerle hapisten çıkan Seydi Fırat’a sınır ötesi harekâtı, PKK’nin tutumunu ve 2008’in nelere gebe olduğunu sorduk.

TSK’nın son bir aydır yaptığı operasyonlar PKK’yi nasıl etkiledi sizce?

Seydi Fırat: PKK, tarihi boyunca en az kaybı uçak saldırılarında vermiştir. 24 yıl boyunca gerçekleştirilen çeşitli uçak saldırılarında toplam 24 insanını kaybetmiştir. PKK, doğası gereği sürekli hareket halindedir, uçaklar da doğaları gereği mekânları bombalar. Uçakların bombalandığı yerleşim yerlerinde PKK’lilerin bulunduğunu düşünmüyorum. Benim bildiğim, uçak saldırılarında PKK’nin verdiği en büyük kayıp 1992’de Zeli Kampı’na yönelik saldırıda gerçekleşmişti. O saldırıda, mutfak mangesini oluşturan yedi kişi hayatını kaybetmişti. Türkiye, PKK’ye ağır bir darbe vuramayacağını bildiği halde neden uçak saldırılarını düzenlesin?

Bu saldırılar sadece PKK’ye yönelik değil, bölge üzerinde de bir ağırlık oluşturma amacını taşıyor. Psikolojik savaş aslında bölgesel çapta işliyor. Dolayısıyla, bölgesel çapta barış ihtimali ne yazık ki giderek azalıyor.

PKK’nin “demokratik özerklik” talebinden sonra, uzun erimli bir çatışma dönemine hazırlandığı söyleniyor. Bu değerlendirmeye katılıyor musunuz?

PKK önceleri bağımsız bir Kürdistan talebinde bulunuyordu. Öcalan’ın 1999’da yakalanmasıyla, demokratik cumhuriyet tezi ortaya çıktı. Bence tüm bu tezlerin özgürce tartışılabilmesi gerekiyor.

Örgütün bağımsız Kürdistan fikrinden demokratik özerklik fikrine gelmesi, kendisi açısından geri adım olarak mı değerlendirilmeli?

Geri adım yerine, barışın yolunu açma çabası şeklinde kabul etmek daha doğru olur. Bağımsız devlet fikrinden bu yana geliştirilen projelerin hiçbiri tartışılmadı ki. Sürekli örgütün dağılıp dağılmayacağı tartışılmalıydı. Oysa bütün operasyonlara rağmen, örgüt dağılmış değil. İran’da da, Suriye’de de iktidarların PKK’yi yok etme projeleri başarısız oldu. Dolayısıyla, temel politikalar çözümsüzlük olmuştur. Neden çözüm için cesaret gösteren iktidarlar çıkmıyor, anlamak güç.

Çözümsüzlüğün, bölge devletlerinin işine yaradığı değerlendirilmesine ne diyorsunuz?

PKK ortaya çıkmadan önce de Ortadoğu’da Kürt sorunu üzerinden dengeler sağlanmaya hep çalışılmıştır. Bölge devletlerinin Kürtler üzerinden birbirini sıkıştırma, zora sokma çabaları yeni değildir. Günümüzde sadece Kürt sorunu değil, hemen her sorun uluslararasıdır; küreselleşme, herkesin çıkarlarını ve zararlarını ortaklaştırmıştır. Bu nedenle bölge

ülkeleri, tıpkı diğer sorunlarda olduğu gibi, komşularında yaşanan Kürt sorununun aynı zamanda kendi sorunları olduğunu görmeliler. Bölge devletleri, bu sorunu bir an önce çözmezlerse, kendi gelecekleriyle ilgili belirsizlik de sürecektir; çünkü Ortadoğu’da hangi gelişmenin ne zaman, hangi büyük gücün işine yarayıp yaramayacağını kestirmek güçtür. Çözümsüzlük her zaman belirsizliği, dolayısıyla, tehdidi ihtiva eder.

Şu anda bölge ülkeleri PKK’yi birbirlerine karşı kullanmıyorlar mı? Örgütün kendisi bile bölge ülkelerinin PKK’nin bitmesini istemediğini ileri sürerken, örgüt niye daha uzun erimli bir savaş öngörecektir projelerden söz ediyor? Niye çatışmayı sürdürüyor?

Doğrusu, devlet ancak ve ancak PKK tamamen imha olur ve bu sorun tamamen gündemden kalkarsa tatmin olabilir. Devlet istiyor ki, PKK bitsin, ama Kürt sorununu da herkes unutsun. Başbakan Erdoğan, açıkça “Kürt sorununu düşünmezseniz, yoktur” dedi. Ama devletin tatmin eşiği ile Kürtlerin tatmin eşiği aynı olamaz ki. Savaşın uzun sürmesi, ta-

Devlet, ancak ve ancak PKK tamamen imha olur ve Kürt sorunu tamamen gündemden kalkarsa tatmin olur. Ama, devletin tatmin eşiği ile Kürtlerin tatmin eşiği aynı olamaz ki! Savaşın uzun sürmesi, esas olarak devletin yaklaşımına bağlıdır.

rafların, esas olarak da devletin yaklaşımına bağlıdır.

Sizce PKK daha ne kadar silahlı mücadeleyi sürdürür?

Bunu şimdilik kestirmek çok zor. Belki son operasyon, Türkiye’yi bu konuda daha gerçekçi politikalar izlemeye zorlayabilir. Son aylarda, Türkiye’nin tüm diplomatik kanalları, gece gündüz bu operasyonlar konusunda faaliyet gösteriyor. Olağanüstü bir ekonomik kaynağa ayrılıyor. Bir senedir yüz bine yakın asker sınıra yığılmış durumda. Fakat bu yöntemle PKK’nin bitirilmesi mümkün değil. ABD gibi güçler bu konuda Türkiye’ye destek vermiş olsa bile, bu desteğin uzun süre devam etmesi mümkün görünmüyor. Aksine, bu destek karşılığında, ABD’nin Türkiye’den başka beklentileri olabilir.

1999’da, “Barış Grubu” olarak dağdan indiniz, PKK’nin silahları bırakmaya hazır olduğunu söylediniz. Ve tutuklanarak hapse kondunuz. Dağdan indiğinizde, bu sorunun çözülme ihtimalinin olduğunu düşünüyor muydunuz?

Geldiğimizde, sorunun çözülebileceğine dair bir umut vardı içimizde. Ben şahsen temkinliydim, ama karamsar değildim. En azından, çatışmaların tekrar eskisi gibi yoğun olmayacağına dair güçlü bir umut taşıyordum. Ne yazık ki, bu süreç iyi değerlendirilemedi. Devlet, Öcalan’ın yakalandığı süreçte, nasıl olsa bu örgüt yakın zamanda ortadan kalkacak diye düşünüyordu. Kürt isyanlarının liderleri yakalanınca, isyan hareketinin dağıldığı biliniyor; PKK için de öngörülen buydu. ABD’nin 11 Eylül’de uğradığı saldırıyla birlikte, Türkiye uluslararası alanda önemli bir destek kazanacağını ve ABD’nin de PKK’ye karşı mücadelesini destekleyeceğini düşünüyordu. Daha sonra, İran-ABD sürtüşmesine bel bağladı Türkiye. ABD’nin, İran’a karşı Türkiye’yi destekleyeceği ve PKK’yi bu bağlamda bitirmek isteyeceği tezine olan inanç güç kazandı. Aynı şekilde, ABD’nin Irak’ta bir çıkmaza gireceği ve yine Türkiye’nin kapısını çalacağı düşüncesiyle, Kürt sorununun çözümü ötelendi, gözler yine ABD’nin vereceği desteğe çevrildi. Oysa, Türkiye’nin bu süreçte yapması gereken, kendi iç sorununu çözmek için barışçıl politikalar geliştirmekti. Buna tenezzül edilmedi.

“Barış Grubu” olarak Türkiye’ye geldiğinizde, PKK, silahları bırakmak için ne tür talepler öne sürüyordu?

Demokratik cumhuriyet teziyle, Öcalan bu talepleri ortaya koymuştu aslında. Kültürel, sosyal hakların, anayasal va-



Fotoğraf: Batur Gökçe

Seydi Fırat

tandaşlık haklarının ve Kürt kimliğinin tanınması talepleri öne sürülmüştü.

Devletin bu hakları tanıyacağına dair bir işaret aldığınız için mi Türkiye'ye gelmişsiniz, yoksa sadece "PKK'nin iyi niyetini" göstermek için mi?

Bizim gelişimiz, biraz da devlete cesaret verme amaçlıydı. Devletin bu sorunu çözmeye yönelik bir eğilimi varsa, onu güçlendirmek istiyorduk. Fakat geldiğimizde, böyle bir eğilimin olmadığını gördük. Hapse atıldık. Devlet PKK'nin nasıl olsa bitirileceğini düşünerek, bizim bu davranışımızı değerlendirmede. Biz o zaman, tasfiye planıyla PKK'nin bitmeyeceğini söyledik.

PKK, 2003'te silahlı mücadeleyle Kürt sorununun çözülemeyeceği sonucuna varmış ve bunu deklare etmişti. 1999 ile 2007'yi karşılaştırdığınızda PKK'yi 1999 öncesine dönen bir örgüt olarak mı yorumluyorsunuz, yoksa 2007 yeni bir merhaleye mi işaret ediyor?

Devletin de, PKK'nin de kendine göre korkuları var. Devlet, Kürt taleplerinin Türkiye'yi böleceği korkusuyla hareket ediyor. PKK ise tasfiye olduğunda veya kendini feshederse, Kürt sorununun çözülmeyeceğinden korkuyor. 1999'dan sonraki ateşkes döneminde, devlet PKK'yi bitirdiğini, pasifize ettiğini düşünerek Kürt sorunda herhangi bir çözüm arayışına girmemişti. PKK, kendini feshetmesi halinde, bu algının sürmesinden korkuyor. Devletin adım atması şart. İmha projesinin sorunun çözümüne katkı sunmayacağını düşünüyorum.

PKK'nin silahlı mücadeleyi sürdürmesi, Türkiye'de Kürt karşıtlığını daha da besleyecek gibi görünüyor. 1990'larda PKK'nin yaptığı eylemler neticesinde, Kürtlere karşı linç girişimleri yaşanmazken, son üç-dört yıldır, Kürt karşıtlığı hızla arttı. Bu ortam, PKK'nin çatışma stratejisini gözden geçirmesine neden olmuyor mu?

Meseleye böyle bakmak yanlış. İyi bir barış projesi olmadığı müddetçe, karşıtlıklar birbirini besleyecektir. Kürt karşıtlığı, istesek de istemesek de artıyor, artacak. Bunu engellemenin tek yolu teslim olmaktan mı geçiyor? Kürt karşıtlığının PKK'ye karşı bir silah olarak kullanılması çok büyük bir tehlikedir. Dağlıca olaylarından sonra Cizreli bir adama gazeteciler mikrofona uzatıyor. Adam, Batı'da Kürt evlerinin yakıldığını, Kürtlerin sokak ortasında linç edildiğini söylüyordu. Batı'da da Kürtlerin asker öldürücü olduğuna dair yargılar artıyordu. Hatta bir arkadaşımın ilkokulda okuyan kızı, eve dönünce "Baba, Türkiye'yle Hakkâri neden savaşıyor?" diye sormuştu. Bu derinleşen ayrılık algısı, ilkokul çocuklarına kadar inmiştir. Devlet mutlaka bu konuda bir adım atmak zorunda.

Son yıllarda yaşananları Kürt milliyetçiliğini de arttırdığı söylenebilir mi? Milliyetçilikten çok, ciddi bir korku hakim Kürtlerde. Diyarbakır'da, Mardin'de, insanlar Ankara veya İstanbul'a gitmeleri halinde başlarına bir şeyler gelebileceğinden korkar oldular. Uzun yıllar İstanbul veya Ankara'da yaşayan



İmha edilen PKK kamplarına örnek olarak medyaya verilen görüntülerden biri.

AKP, DTP'ye alternatif olarak İslamcı bir Kürt hareketi yaratmaya çalışıyor. Hedeflenen, DTP'nin veya PKK'nin sınırlarını daraltmak. Diyelim, PKK ve DTP'nin etki alanı daraltıldı, yerini İslamcı bir Kürt örgütü doldurdu. Sorun çözülür mü? Öyle çözülecekse, buyrun, oradan bir açılım yapın!

Kürtlerde de bir yandan tepki, bir yandan da korku gelişti. Kürtler, geleceklerine dair kuşku taşıyorlar. Kısa vadede Kürt sorunu çözülmezse, Kürt-Türk ilişkilerinin eskisi kadar pozitif olacağını sanmıyorum. Başka bir hususa dikkatinizi çekeyim; AKP, DTP'ye alternatif olarak İslamcı bir Kürt hareketi yaratmaya çalışıyor. Bununla hedeflenen, DTP'nin veya PKK'nin sınırlarını daraltmak. Diyelim ki PKK ve DTP'nin etki alanı daraltıldı ve onun yerini İslamcı bir Kürt örgütü doldurdu. Ne olur o zaman? Sorun çözülür mü? Sorun öyle çözülecekse, buyrun, oradan bir açılım yapın. Fakat, Türkiye'nin Kürt sorunu, bir ideolojik anlaşmazlıktan kaynaklanmıyor ki. PKK solda durduğu için mi Kürt sorununu çözemiyor devlet! Van, Siirt, Bingöl belediyeleri AKP'nin elinde. TBMM'nin baskın gücü, AKP. Cumhurbaşkanı bile AKP'li. Peki, tüm bu devasa imkânlar, AKP'yi Kürt sorununu çözmeye yöneltti mi, hayır. Demek ki görüşünüzü veya gücünüzü yaymanız, sorunu çözmeye yetmiyor. Bunun için istekli olmanız gerekiyor. Çıkarlarınızın, bu sorunun çözümünden geçmesi gerekiyor. Ama çözüm, çıkarlarınıza ters düşünce, istediğiniz kadar güçlü olun, sorunun çözümü-süzlüğünde ısrar edersiniz. Şimdi de Diyarbakır belediyesini ele geçirmeye çalışıyor AKP. Diyelim ki aldılar, Diyarbakır'daki sorunlara çözüm mü getirecekler? Hiç sanmıyorum. Ya da Kürt sorununun çözümsüzlüğü Diyarbakır belediyesinden mi kaynaklanıyor! Kürt sorunu aynı zamanda, AKP'nin önünü de açmıştır. Ama AKP unutmasın ki, nasıl ki DYP, MHP, CHP ve DSP Kürt sorunu üzerinden bir zamanlar güç kazanmışsa, yine bu sorunu çözemedikleri için gücünden düşmüşlerdir. AKP'nin de aynı akıbeti uğraması kaçınılmazdır. AKP şu anda sorunu çözer gibi yapıyor, ama çözmek için de DTP'yi, Kürtleri sıkıştırıyor. Bu politikayla çok fazla yol alabileceklerini zannetmiyorum. AKP, türban sorununu çözer gibi yapıp İslamcı kesimin oyunu aldığı gibi, Kürt sorununu

çözer gibi yaparak da Kürtlerin oylarını aldı. Ama bir sonraki seçimde, tüm bu sorunları çözmeden aynı oyları almanız pek mümkün değil.

Aysel Tuğluk, Radikal 2'de yazdığı bir yazıda, Kürt milliyetçiliğinin risklerine dikkat çekiyordu. Tuğluk'un bu görüşünü nasıl değerlendiriyorsunuz?

Leyla Zana'nın yaptığı herhangi bir açıklamaya büyük tepki gösteren basın, Aysel Tuğluk'un görüşlerine alkış tutuyor. Ama Zana'nın açıklamaları Kürtler tarafından çok daha fazla benimsenirken, Aysel Tuğluk'un açıklamalarının aynı etkiye yol açtığını düşünmüyorum. Kürtlerin her talebinin milliyetçilik olarak algılanması ne kadar doğru? Milliyetçilik kavramıyla, Kürtlerin taleplerinin analizi yapılmaya çalışılıyor, ama bunlar kolaycı analizlerdir. Kürtlerin taleplerini, tepkilerini, milliyetçilik kavramı çerçevesinde teorize etmek bana pek doğru gelmiyor. DTP'den ve PKK'den çok daha aşırı ve milliyetçi talepleri olan Kürtler var. Mesela, HAK-PAR gibi yapılar doğrudan federasyon talebinde bulunuyor. DTP veya PKK, Kürt milliyetçiliği üzerinden siyaset yürütmüyor ki. Tabii ki içlerinde milliyetçi kesimler vardır, ama egemen yaklaşım, Kürt milliyetçiliği değildir. Baskın Oran'ın 22 Temmuz'da DTP tarafından desteklenmemesini, Radikal'deki yazısında Kürt milliyetçiliğine bağlıyor Aysel Tuğluk. Oysa, yine Türk kökenli olan Akın Birdal, Diyarbakır'da Tuğluk'tan daha fazla oy almıştır. Kaldı ki, aday belirleme sürecinde, Tuğluk DTP'nin eşbaşkanlığını yürütüyordu. Madem mesele Kürt milliyetçiliği idi, ağırlığını koyarak Oran'ı aday gösterseydi. O süreçte, eğer Tuğluk Orhan Doğan kadar çaba gösterseydi, Baskın hoca desteklenebilirdi. Velhasıl, Kürt milliyetçiliğine yönelik eleştiriler Türk aydınlarından destek alıyor, ama bunun hakikati ne kadar yansıttığı tartışmalıdır. Kürt milliyetçiliğinin şu anda baskın bir algı olduğunu düşünmüyorum. Kürtleri milliyetçilikle damgalamak sorunun çözümüne yol açmaz ki!

Sivil toplum huzurlarınızda!

Taha Parla'yla "nehir söyleşi"ye geçen sayıda kaldığımız yerden devam ediyoruz: AKP-TSK ittifakı, sınıfsal-siyasal güçler, "sivil" anayasa hazırlıkları, bu hazırlıklarda lokomotif rolü üstlendiği söylenen sivil toplum örgütleri, "sivil toplum" denen şeyin kendisi, sol muhalefetin iktidar blokuyla ilişkileri...

22 Temmuz 2007 seçimlerinden beri belli bir siyasî istikrar ve uzlaşma ortamı var. AKP-TSK arasındaki mutabakatın zeminini oluşturan TÜSİAD-MÜSİAD-ABD-AB ittifakı ne kadar kalıcı?

Taha Parla: Burada birkaç katman var. Öncelikle, AKP-TSK-TÜSİAD-ABD (ve AB) arasındaki temel uyum, ilelebet değil ama, belli bir süre için belli bir istikrar getirdi. Bu kaliteli bir istikrar mı? Bence değil. Ama bu konuya burada giremeyiz. İktidar blokunun bu tramvayına, ya da Amerikan "siyaset bilimi" terminolojisiyle bando vagonuna arkadan binmeye çalışanlar/tutunanlar/asılanlar da az değil. Neo-liberaller (laik ve İslamcı), liberal solcular (Kantçı vb. liberal anlamında değil, Friedmancı-Hayekçi anlamında) ikinci cumhuriyetçiler, on aralıkçılar, "piyasa"cı sosyal demokratlar, akademya ve medyanın ciddi bir bölümü, devletle çeşitli sosyal gruplar arasında simsarlık yapmayı siyaset zanneden elitist ve paternalist aydınlar ve bazı sol gruplar. Yani, ciddi bir sınıflar ve örgütler/gruplar/ akımlar koalisyonu. Peki kim dışında kaldı? Bu ahengi bozmaya, "etle tırnak" arasına kama sokmaya ve çatlaktan içeri girip iktidar blokunun kapısından ayağını içeri sokmaya, destabilizasyon yaratmaya kimler çalışıyor? Milliyetçiliği, ulusalcılığı, laikliği, sahte anti-empiryalizmi, Kürt meselesini, Kuzey Irak'ı, mitingleri, suikastları kullanarak, gül gibi sosyal barışı bozmanın yollarını kimler arıyor? Sayalım: Ultra faşistler (içlerinde bol miktarda emekli sivil-asker yüksek bürokrat var), "aşırı" Atatürk milliyetçileri, BBP gibi hâlâ direnen partiler, akademyadaki açık ve örtük milliyetçi-militaristler ve iktidar koalisyonunu selektif olarak zorlayan muhalefet partileri (CHP, MHP, DSP.) Bunlar, kendilerine bir rızık bulmak için, zaman zaman, vesile-bahane yaratarak seslerini yükseltiyorlar, ama AKP-TSK ittifakı şimdilik kavi, sermaye de bunların hizmetlerine siyasî ajanı olarak şimdilik lüzum görmüyor -unutmayalım ki, kapitalist devlet, liberalden faşiste her zaman geçebilir. Kaldı ki bunların ideolojik sermayesinden Türkiye'de zaten herkeste bol miktarda var, kolay ayrışıp öne çıkamıyorlar. Ve TC'de "ılımlı", "makûl", "âhenkli", "ortak akıllı" bir merkez mevcut -sağıyla, soluyla, laiklikle, ılımlı İslamcısıyla. Bir süredir ve bir süre için. Devri daim makinesi daha bulunmadı.

Bu sınıfsal, siyasal güçler konfigüras-



yonu ışığında, yeni "sivil ve demokratik" anayasa girişimini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Sivilden kasıt "üniformasız" ise, eh! Aslında eh! bile değil; çünkü bu sefer asker bizzat sahnede görünmüyor, 1961, 1971-73 ve 1982'deki gibi. Ama, yandaki binadan girdi veriyor, çıktı denetliyor. Sivilden kasıt, "devlet-dışı" ise, o da lâf, çünkü "resmî" anayasa yapım aşamasında iş devletin en önemli dairesi/yapısı olan yasama meclisine gelecek. Sivilden kasıt, liberal doktrindeki asıl anlamı olan ekonomik ve özel alan ise, işte burada asıl o var! Dikkat ederseniz, "sivil toplum" kavramının/termininin Batı'daki "yeni sol"dan sonra Türkiye'de uğradığı ikinci deformasyonun konotasyonlarını anımsatmaya çalıştım. Bir dipnot: Gramsci, hegemonyayı kırmaya çalışıyordu, ona dahil olmaya değil. Bunu ayrıca konuşmak gerekir. Türkiye'de 1980'den sonra ve bugün de sivil dendi mi "sivil toplumcu"yu anlamak lâzım. Ona da biraz sonra gelelim. Yoksa anayasa hazırlık kurulları üniformasız olabilir ama, zihniyetleri antimilitarist olmayabilir. Yürürlükteki anayasanın, devlet yapısını militarize eden maddelerine 2008'de pek de ilişmeyebilirler. Nitekim, büyük ölçüde öyle olacağını göreceğiz. Ama içerik hakkında henüz konuşmayalım.

Gramsci, hegemonyayı kırmaya çalışıyordu, ona dahil olmaya değil. Türkiye'de 1980'den sonra ve bugün de sivil dendi mi "sivil toplumcu"yu anlamak lâzım

"1980'den beri 'sivil' dendi mi, 'sivil toplumcu'yu anlamak lâzım" dediniz. 1980'den önce "demokratik kitle örgütleri" vardı, şimdi onların yerini "sivil toplum örgütleri" aldı. "Demokratik"liğin ve "kitle"nin yerini "sivil toplum"un almasını nasıl yorumlamalı? Demokratik ve hatta sivil oldukları su götürür "sivil toplum örgütleri"nin dahliyle hazırlanacak bir anayasa demokratik olabilir mi?

Ankara'da 83, İstanbul'da 50'ye yakın STÖ/STK'nın katıldığı anayasa taslağı geliştirme toplantıları yapıldı, özet sonuç bildirileri basına verildi. Anayasa çalışmalarının şimdiye kadar olduğu gibi bir avuç asker, sermaye erbabı ve kanun teknisyeni tarafından yapılması yerine, toplumsal görüşleri yansıtan geniş katılımlı kurullarca yapılması elbette daha demokratik. Ama şu andaki durum, gerçekten bu mu? Ankara'daki "Anayasa Platformu Ulusal Çalıştayı"nın 83'lük tam listesini medyadan ve internetten öğrenemedim ama, 7 + 13= 20'lik iç dairenin/öncü elitin dökümünü yaptım. Bunları söyleşinin sonuna bir ek olarak koymanızı rica ediyorum. Eğer "olgular konuşursa", işte ancak bu kadar konuşur. Bunda ne var, dersiniz: Çok şey var, "sivil toplum" var, derim. Terimin/kavramın, teorisinin/ doktrinin ete kemiğe bürünmüş haliyle huzurlarınızda! "Sivil toplum"

ve "STÖ/STK'lar" budur. Sermayenin zirve örgütleriyle, yüksek-orta-küçük burjuvazinin diğer örgütleriyle, yedeğe alınmış/girmiş sarı/tutucu din-ci/milliyetçi "işçi" sendikalarıyla (ağaları/aristokrasileriyle), sisteme/statükoya/ bağlı meslek kuruluşlarıyla... Sivil toplum daha ne desin? Kimliğini, terkiğini daha nasıl açıklasın? Muhafif olmadığını, sol olmadığını, ezilenlerin/sömürülenlerin platformu olmadığını daha iyi nasıl anlatsın? Herkesi değil bazılarını içerdiğini, kısmi olanı nasıl külli olarak takdim ettiğini; hâkim/yönetici sınıflar ile onların örgütlerini ve devleti şahıslandıran bürokratik/klerik burjuvaziyi içerdiğini ama işçi ve emekçi sınıf kesimlerini içermediğini; bu sonuncuların toplumun içinde olmakla birlikte, parçası olmadığını ve ancak devşirilebileceklerini bundan daha açık-- adeta bir aile albümü, bir ticaret ve sanayi odaları rehberi, bir kutsal tasvir gibi--, daha net nasıl resmitsin? "Sivil toplum", burjuva toplumdur, burgerliche gessellschaft'tır. "Toplum" değildir --nasıl ki STÖ/STK "toplumsal örgüt" değilse--, işçi sınıfını ve solu, onların sendika, parti ve örgütlerini içermez, kendileri yamanmazlarsa eğer. Esas itibarıyla ekonomik alanı --özeli, aileyi, dini de-- ve ekonomik girişim özgürlük ve ayrıcalıklarını --bazen devlet bürokrasisine karşı, ama son tahlilde devlet eliyle veya devletle birlikte-- korur. İddiaya ve görünüşe göre Ankara platformunda herkes var: "Türk", "millî", "bütünleştirici", "uzlaşmacı", "ulusal(cı) -- "çalıştaycı" çağrışımlarıyla. Gide gide, "kurultayın" yapacağı bir "budun-töre"ye falan mı varacağız? Fakat hayır, herkes yok. Bir: Sınıflar yok; başta işçi sınıfı yok. İki: Olanın teşhisini doğru koyalım. Bir: "Sivil toplum" var. İki: "Ekonomik ve sosyal konsey" var. Üç: "Altın üçgen" var. Sermaye var, "emek" var, devlet gelecek. Dört: "Korporatif yapı" henüz kristalleşmemişse de "korporatist yaklaşım" şimdiden mevcut. Liberal sivil toplum anlayışının TC'ye uyarlanmış korporatist sivil toplum anlayışı varyantından söz edilebilir.

Bu girişimin, sonuç bakımından anlamı nedir? Yapısı bu olan bir süreçten nasıl bir anayasa metni çıkabilir?

Gündem denetçiliği/bekçiliği şimdiden belli: "Şu olur, bu olmaz." Bu "hazırlık" çalışmalarındaki organizasyon, prosedür değilse de, korporatist yaklaşım

resmî/fiilî anayasa yapım aşamasına da taşınacak. Dengir Fırat ne diyor: "Sivil öneriler anayasada yer alacak." "40 milyon (!) insanı temsil eden kuruluşlar, örgütler, bunu çok önemsiyoruz." (Radikal, 14.12.2007.)

Öyle görünüyor ki, 1961 ve 1982'de anayasaların yapımında asker güdümünde ve --dar-- meslekler üzerinden kullanılan korporatif temsil formülü, 2007-2008'de bu sefer hazırlık aşamasında AKP'nin de, TSK'nın da, birçokları arasında Radikal gazetesinin de desteğinde ve sivil toplum himayesinde --asker locadan nezaret ediyor-- ve geniş sektörler/zümreler bazında daha gevşek bir korporatist formülle kotarıyor. Başka bir deyişle, 1961-1982'deki TSK üniformalı/emirli mesleklerin/kanun teknisyenlerinin yerini bu sefer 2008'de TSK belgeli STK'lar/ve yine kanun teknisyenleri almış bulunuyor --nihai meclis aşamasına prosedür açısından elbette bir diyeceğimiz yok. 1961'deki İstanbul ve Ankara "üniversite komisyonları"nın koltuğuna da bu sefer Ankara'daki Anayasa Platformu Ulusal Çalıştayı ile İstanbul'daki Anayasa Uzlaştırma Platformu kurulmuş bulunuyor. Türk siyasi ve idarî dehası tarihte tekerrür ediyor. Birincisinin eşbaşkanları/sözcüleri, çok münasip bir biçimde TOBB Başkanı ile TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı) Başkanı bir profesör, ikincisinin başkanı ise Marmara Vakfı koordinatörü/platform başkanı/sözcüsü yine bir profesör. Her iki oluşum da "ortak akıl"ı temsil ediyor ve belirliyor. Ortak akıl da, galiba "hegemonik ideoloji"nin Frenkçe olmayan bir neolojizmi. Sivil toplum, ortak akıl etiketiyle, genel çıkar/tam realite diye kısmi çıkarları/eksik realiteyi empoze etmekte.

Türkiye gerçekten bir laboratuvar. Küreselleşen kapitalizmin uluslararası plandaki ve ulusdevlet(ler)in devlet bürokrasileri içindeki yeni yapılanmalarının yanısıra hakim/yönetici sınıfların yarattığı yeni yapılar ve örgütler çok ilginç, teorik olarak. Ankara'nın TEPAV'ı ile İstanbul'un MARMARA Vakfı, belgesel değeri yüksek iki örnek. SAM, ASAM, USAM, USAK gibi strateji ve güvenlikte uzmanlaşan beyin rezervuarlarının yanında bir de bunlar çıkıyor ortaya. Ankara-TEPAV'ın (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı) üç enstitüsü olduğu açıklanıyor internette: Ekonomi Politikaları Enstitüsü, Uluslararası

19 Ocak'ta, Saat Üçte, Aynı Yerde.

Dostumuz, canımız, hakikat anlatıcımız, sevgili Hrant'ımızdan ayrılmalı tam bir yıl oldu. Koca bir yıl Hrant'ın gidişiyle hayatımızdan eksilen renklerin yasını tutmakla geçti.

Bizler bu ülkenin yurttaşları olarak, güvercin tedirginliğinde gerçek failleri bulunmamış suikastlarla bir arada yaşamaya alışmak istemiyoruz.

Bu akıl almaz cinayetten nefret üretmeyen onurlu kalabalıklar olarak, bebeklerden katil yaratan karanlığa ışık düşürmek için, ülkemizin aydınlık geleceğine sahip çıkmak için, büyük acımızın yükünü birlikte taşımak için, adalet için, barış için, kardeşlik için, Hrant Dink davasının mağdurları ve takipçileri olarak 19 Ocak Cumartesi günü yeniden buluşuyoruz. Din, dil, ırk, cinsiyet, siyasi görüş farkı gözetmeden, halkların kardeşliğine inanan tüm yurttaşlar yan yana geliyoruz.

**Hrant İçin, Adalet İçin,
19 Ocak'ta, Saat Üçte, Aynı Yerde...**



HRANT'IN ARKADAŞLARI

Politika Enstitüsü ve “İstikrar”(!) Enstitüsü. Buna karşılık İstanbul-Marmara Vakfı’nın, strateji ve güvenliğe ek olarak, SAM’ların/SAK’ların biraz daha “sosyal içerikli”si olduğu anlaşıyor. Galiba elçi-general/amiral unsuru da biraz daha fazla.

Medyada birbirlerine mesafeli oldukları rapor edilen bu iki sivil toplum alışımının mukayeseli(?) pozisyonlarına ileride içerik açısından da biraz değinebiliriz ama, kompozisyonları açısından renkli ve neşeli bir farka hemen işaret edelim. “Maalesef” sarı DİSK’i devşiremeyip –nedense?– bütünlükçü vitrinine “sol” bir işçi STK’sı koymayı beceremeyen Ankara alışımının tersine, İstanbul alışımı DİSK’i saflarına katmış bulunuyor. DİSK’teki marifeti de kaçırmamak lâzım: Ankara mitingine katılmayan, ama İstanbul mitingine katılan –ve, yeri gelmişken söyleyelim, işçileri seçimlerde CHP’ye oy vermeye çağırın– 10 Aralık’çı DİSK yönetimi bu sefer de benzer bir kıvraklık ve seçicilik göstererek, İstanbul alışımının bileşenleri arasında yerini almış. Bakalım, dirsek temasında olduğu öbür kitle TSK’larını da çekecek mi? Marmara Vakfı’nın “koordinatörlüğü”ndeki İstanbul Anayasa Uzlaşma kloroformunun öncü üyeleri arasında şunlar var: ADD (Atatürkçü Düşünce Derneği), Tüketiciler Derneği (İstanbul daha mı “halkçı?”), TÜRK-İŞ (Ankara’da da var), KADER (Ankara’da da var), İstanbul Barosu, DİSK. Platform üyelerinden birinin başına açıklamasında “Taslağımızı hükümete sunduğumuzda ‘okumak bile istemiyoruz’ dediler” ifadesi yer alıyor. Hayret! Danışıklı döğüş mü, kayıkçı kavgası mı, muazzam çelişki mi? Başkan da, kendi ilkelere yer vermeyen taslakları desteklemeyeceklerini söylemiş. İlkeler de bağımsız yargı, sosyal devlet, laiklik, kadın eşitliği, insan hakları gibi doğru, genel, geniş, herkesin zaten tekrarladığı şeyler. Başkan, Ankara (TOBB) taslak çalışmalarının “sonuçsuz kalacağını” (niye?), “toplumun her kesiminin ayrı ayrı anayasa taslağı hazırlamasının doğru bir yaklaşım olmadığını –ihtisas tekelleri mi var; katılıma ne oldu; İstanbul’da Baro varsa Ankara’da da Türkiye Barolar Birliği yok mu–, “her kesimin kucaklanması” gerektiğini –hani Ankara’da 40 milyon vardı; peki İstanbul’un 50’sinde kim ve kaç milyon var– ifade etmiş. Ankara-İstanbul ayrımını, Kırkpınar cazgırları gibi kızıştırırlar var: “Platformlar birbirine rakip mi?” Evet,

Sivil toplum daha ne desin? Kimliğini, terkinin daha nasıl açıklasın? Muhallif olmadığını, sol olmadığını, ezilenlerin/sömürülenlerin platformu olmadığını daha iyi nasıl anlatsın?



öyle görünüyor. Peki bu, iktidar-tekel-masaya oturma kavgası mı, içerik tartışması mı? Galiba birincisi: İstanbul partiler-üstüculük taşıyor ve Ankara’nın AKP’ye meylini ima ediyor, muhalefete (CHP, DSP ve MHP’ye) göz kırıyor. Askeri AKP’den koparıp kendilerine çekebilmeyi hesaplıyorsa, işleri şimdilik zor. Sığışa ve kısırlığa ve de yanlıcılığa bakın. Biri hükümet, öbürü muhalefet partilerine hepsi de sağ/sağcı yakın durduğu anlaşılacak iki sivil toplum anayasa platformunun görüşlerinin içeriği, sistem partileriyle dar partizan dirsek temaslarının ötesinde, ciddi bir farklılık gösteriyor mu? Gösterebilir mi? Ankara platformu, TOBB başkanının ağzından, 1982 kazanımlarından ödün verilmeyeceğini ilân etmiş; 1982 anayasasının Atatürk milliyetçiliğini, demokratik-laik-sosyal hukuk devleti ilkesini, üniter devleti ve ilk üç maddeyi “dokunulmaz” ilân etmişti. İlk üçü, ilk dört, ilk beş, ilk altı diye de alabiliriz. “İlkeler”de titiz olduğunu beyan eden İstanbul platformu, bunları beğenmiyor olmadığına, olamayacağına göre, neyi beğenmiyor? İki tarafta da yer alan TÜRK-İŞ ve KADER –ve varsa benzerleri– daha tutarlı; yalnız İstanbul’da yer alan DİSK daha tutarsız. Ve ADD neden Ankara’da yok?

Meclis çoğunluğuna sahip parti-hükümet tüm platformların görüşlerini alsın, bütün taslakları harmanlasın, tasarı haline getirsin, içerikle ilgili o zaman konuşacağız. Şimdilik söylediklerimiz ortam ve hazırlıklarla ilgili. Bir de şuna dikkati çekmek isterim. Sivil toplum tüm toplum demek değildir; anayasa hazırlığı konusunda herkesin görüşü alınmakta değildir.

Dün Abant platformu, bugün Ankara ve İstanbul platformları, yarın xyz platformları... Platformdan geçilmiyor. Naçizane önerim, bu iş daha fazla dağılmadan, birlik ve bütünlük zora girmeden, işi Söğüt yaylasında bağlayıp, Dumlupınar ovasına indirelim. Görüşü alınmayanların eksikliği ise örgütsüzlük, sendikasızlık, partisizlik olduğu kadar, yanlış bilinç ve yanlış temsildir– bunu da unutmayalım.

Peki, önümüzdeki günler nelere gebe? Bu sürece müdahale edebilecek bir toplumsal muhalefet oluşabilir mi, bizim anladığımız anlamda sol, cürmü kadar yer yaksa da, bu zeminde ne yapabilir, ne yapmalı?

Muteber/etkili aktörler belli. Parametreler belli. “Sivil toplum” gündem beçiliğini baştan yaptı. Asker her aşamada fiilen ikinci filtre. Meclis’in kompozisyonu –çoğunluk parti grubuyla da, temel hegemonik sabitler itibarıyla tümüyle de– besbelli. Türkiye’nin sınıf yapısı, dengeleri, işçi ve emekçi sınıflarının bilinci, cüssesi, örgütlülüğü, yani zaafı belli. Buna bir de, onları temsil etme iddiasındaki –istisnaları hariç– sendika, parti, örgütlerin hâlini ekleyin. Siyaset anlayışlarını (dar, pragmatik, iktidarcı, vs.), genel siyasal kültür ve ideolojik hegemonyadan nasiplerini almışlıklarını dahil edin. Özellikle de, iktidar koalisyonunun kurultaylarında oturmayı, gerçekçi siyaset için yeterli sayışlarını. Tabii, şu söylediklerimizden şöyle şeyler çıkmıyor: Durum umutsuz; meclise gelecek tasarı tahmin edilebilir; meclisin kompozisyonu belli; prosedürel olarak bu sefer anayasa mecliste yapılacak gibi görünüyor (buna usul açısından bir diyeceğimiz yok –yasamanın üstünlüğü ve parlamenter meşruiyet açısından), ama içerik önemli ölçüde proforma belirlenmiş; zaten anayasa neymiş, burjuva parlamentarizmi neymiş denebilir. Ama, hayır: Doğruluk payları var, ama mesele bunlara indirgenemez. En azından, geçen sefer de söylediğimiz gibi, sivil toplumca ve devletçe kaale alınmayan görüşler ve talepler kayda geçsin –ilerisi için ve bugün için. Cürmü kadar yer yaksa da. Ama bence daha fazla yer yakar. Sosyoloji bile salt ampirist-pozitivist olamaz. Kaldı ki, siyaset teorisi/felsefesi ile hukuk/ahlak felsefesinin kesiştiği yer olan anayasa hukuku ve siyaseti normatif bir söylem ve eylem alanıdır. Legal pozitivizme teslim olunamaz. Ve teslimiyetçi sosyolojik pozitivizme. Dolayısıyla, eleştiriye ve önerilere devam.

Söyleşi: Siren İdemmen-Yücel Gökürk

ANAYASA PLATFORMU ULUSAL ÇALIŞTAYI’NA KATILAN STK’LARDAN

7’lik lokomotif.

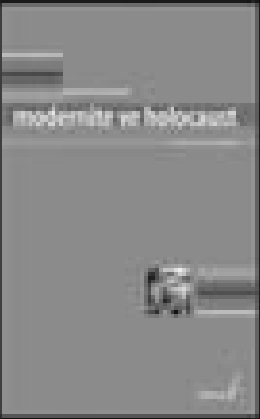
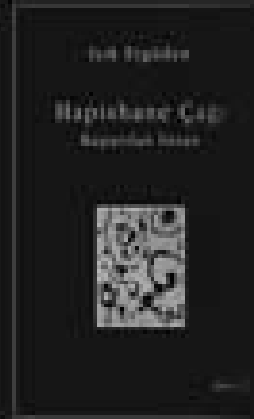
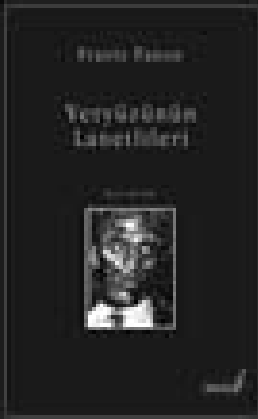
TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği) TİSK (Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu) TZOB (Türkiye Ziraat Odaları Birliği) TESK (Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu) TÜRK-İŞ (“tutucu” İşçi Sendikaları Konfederasyonu) HAK-İŞ (“dinci” İşçi Sendikaları Konfederasyonu) KAMUSEN (“milliyetçi” Memur Sendikaları Konfederasyonu)

13’lük birinci sınıf vagonlar.

TÜSİAD (Türkiye Sanayicileri ve İş Adamları Derneği) MÜSİAD (Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği) TUGİK (Türk Genç İş Adamları Konfederasyonu) TÜRKONFED (Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu) TUSKON (Türk İş Adamları ve Sanayicileri Konfederasyonu) ASKON (Anadolu Aslanları İş Adamları Konfederasyonu) TUGİAD (Türk Genç İş Adamları Derneği) TYD (Televizyon Yayıncıları Derneği) TYD (Türkiye Turizm Yayıncıları Derneği?) KAGİDER (Kadın Girişimciler Derneği) KADER (Kadın Adayları Destekleme Eğitim Derneği) TBB (Türkiye Barolar Birliği) MEMURSEN (Memur Sendikaları Konfederasyonu) AKP (Anayasa Kadın Platformu)

Soylu ruhlarımız ırkçıdır!

Jean-Paul Sartre



...geriye ne kaldı ki, hayal ile delilik arasında, isyan ile melankoli arasında gidip gelerek o gerçeğe toslayan... yazının ve sözün de iktidarı var –medyası; “başka bir dünya” gibi, “başka bir yazı”, “başka bir söz” de mümkün –ya da aynı ölçüde imkânsız... işte yaşıyoruz, konuşuyor ve yazıyoruz –tıpkı bu imkânsızın sınırındaki söz ve yazı gibi; kendi iktidarını dinamitleyecek tahrip kalıbını elinde taşıyan bir söz ve yazı; geri çekilmeye, yer açmaya hazır bir söz ve yazı; fazla yer ve zaman işgal edenlere, hayatı ve dünyayı fazlalıklarıyla ve boşluklarıyla dolduranlara küfre hazır bir söz ve yazı... ve insanı insan yapan her şeyle, iktisadi-araçsal aklın artık gereksinim duymayıp bir köşeye fırlattığı her şeyle, soyutlama gücüyle, simgesel ve imgesel düşünceyle, hayalgücüyle, ütopyayla, yaratıyla, matematikle, şiirle, felsefeyle, düşünceyle ve emekle... karşı çıkış adına!



EĞİTİM-SEN'İN GÖZÜYLE KARDELENLER VE GERÇEKLER

Ayşe reklam ol, Elif zokayı yut!

“Eğitim şart”, son yılların popüler sakızı, ama eğitimin temel direği öğretmenler kimsenin umurunda değil. Mesaipleri ağır, sorumlulukları çok, çalışma koşulları berbat, ücretleri hakaret kabilinden. 18 Aralık'ta iş bırakma eylemi yapan Eğitim-Sen'in, İstanbul 1 no.'lu şubesinin yönetim kurulu üyesi Yunus Öztürk'e kulak veriyoruz.

Öğretmenlerin temel meselesi ne?

Yunus Öztürk: Tabii ki ücretler! Öğretmenler ortalama 950 YTL maaş alıyor. Ayrıca, ek dersler, uzatılan çalışma saatlerimiz... Cumartesi günleri de idari işlerde çalıştırılıyor. En önemlisi de sözleşmeli çalıştırılarak ücretlerimizi azaltmak istiyorlar. Ek ders istemiyoruz, emeklilik maaşımıza da yansıyacak taban ücretimize zam istiyoruz. Bu birincisi, ücretler. İkincisi, kadrolaşma. Milli Eğitim Bakanlığı genel olarak en sağcı bakanlıktır; koalisyon hükümetlerinde bile çok enderdir sosyal demokrat bakanlar. Son dönemde de çok ciddi bir kadrolaşma var. 700 bin öğretmen var, bu büyük bir alan. Türk-İslam sentezine uygun idareciler geliyor iş başına. Şöyle bir örnek vereyim: Eğitim alanında üç büyük sendika var; bunlardan biri Türk-Eğitim Sen. Kurulduğu yıllarda, şube müdürleri, ilçe milli eğitim müdürleri, okullardaki müdürler üzerinden örgütlendiler. Özellikle Anadolu'da, öğretmenlere “şu sendikaya üye olacaksın” diye baskı yapılabiliyordu. Bu nedenle inanılmaz bir üye sayısına ulaşılar. Eğitim-Bir-Sen ise AKP'nin arka bahçesi; 8-10 bin üyeleri vardı, bu sayı AKP'nin iktidara gelmesinden bu yana 100 bine çıktı! Geçen hükümet döneminde, din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni açığı –ki bu öğretmenlerin sayısı dört-beş bin civarındadır– yoktu. Bu hükümet döneminde öğretmen açığı çıktı. Çünkü bu öğretmenler idareci oldular. Dolayısıyla,

din dersi veren öğretmen açığı ortaya çıktı. AKP hükümeti, hem o öğretmenleri idareci yaparak kadrolaşma sağladı, hem de bu alanda boşluk yaratarak yeni din öğretmenlerinin okullara girmesini sağladı ve tabanını genişletti. Üstelik, bu yeni idareciler sınavla değil, mülakatla seçildi. Açtığımız davayla, bu öğretmenlere verilen müdürlük kadroları geri alındı. Ama, bakanlık mahkeme kararını da, Danıştay kararını da uygulamadı. O müdürleri vekil olarak görevlendiriyor. 18 Aralık'ta siz eylem yaparken, Milli Eğitim Bakanlığı da sözleşmeli öğretmen atamaları yaptı. O gün atanan 10 bin 40 öğretmen neyi karşılıyor? Sözleşmeli atamalara kadrolaşma anlayışı pek yansımıyor, çünkü bu atamalar hâlâ KPSS'de (Kamu Personeli Seçme Sınavı) alınan notlar üzerinden yapılıyor. Ama asıl önemli tehlike, sözleşmeli çalışma sisteminin getirilmiş olması. Sözleşmeli çalışanlar daha düşük ücret alıyor. Sözleşmeli oldukları için okul idaresine, ilçe milli eğitim müdürlüğüne karşı çok ürkek, çok çekingenler, çünkü sözleşmeleri iptal edilebilir. Yakın zamana kadar, eş durumundan yer değiştirmeleri, izin hakları, sevk hakları bile söz konusu değildi. Sözleşmeli öğretmen uygulamasının en önemli sorunu, öğretmenleri işsiz bırakmakla tehdit eden bir çalışma düzeni olmasıdır. Eğitim hizmetleri, özellikle de sınıf öğretmenliği, geçici çalışma düzeniyle başarılabilecek bir iş değildir. Çocuklar birinci sınıftan beşinci sınıfa kadar

Vekil öğretmenmeniz, haftada en fazla 24 saat derse girebilirsiniz, 6 lira saat ücretine çalışırsanız, dört haftada 600 lira alırsınız. Bu paranın içinden kesintiler yapılır. Elinize hiçbir ay 600 lira geçmez. Bu öğretmenler yarım ay sigortalı çalışmış sayıldıklarından emekli olabilmeleri için 60 yıl çalışmaları gerekiyor. Kardelen Ayşe'nin durumu bu.

aynı öğretmenle okur. Sözleşmeli öğretmeninse ikinci sınıfta olup olmayacağını güvencesi yok. Bu çalışma biçimi öğrenciyi de öğretmeni de tedirgin ediyor. Ek ders ücreti karşılığında çalışan öğretmen arkadaşımızın durumuysa sözleşmelilerden de daha kötü. Bu öğretmenler için bakanlık diyor ki, “öğretmen olabilmemiz için eğitim fakültelerini bitirmeniz yetmez, KPSS var, ona gireceksiniz.” Peki. O sınavdan kaç almanız lâzım? Puanlar başvuran öğretmen sayısı ve açığa göre belirleniyor. Örneğin, sınıf öğretmeni ihtiyacı çoksa, sınavdan 65 almanız yeterli. Tarih öğretmeni ihtiyacı az, tarih öğretmeni çoksa, 82-84 almanız lâzım. Yani arz ve talep kanunlarını geçerli sayan, bitirdikleri okulları yeterli saymayıp, onları KPSS'den geçirerek sözleşmeli olarak istihdam eden bir politika söz konusu. Bugün, istatistiklere göre, 160 bin öğretmen atanmayı bekliyor. En az bunun kadar öğretmen ihtiyacımız var. Dolayısıyla, bu 10 bin çok komik bir rakam. Her yıl 40 bin öğretmeni emekli ediyorsanız; aynı zamanda, nüfus artıyorsa, sınıflardaki öğrenci sayısını düşürmek istiyorsanız, yeni okullar yapıyorsunuz, ikili öğretimden tekli öğretime geçmeye çalışıyorsanız, çok daha fazla sayıda öğretmen atamanız gerekir.

Tekli öğretime geçmek ne demek?

Sabahçı, öğlenci ayrımı ortadan kaldırılmalı. Biz 9.00-15.00 arasında tam gün eğitim yapılmasını istiyoruz. Öğrenciler 12.30'da geliyor, akşam 17.30'a kadar okulda kalıyor; çıktıklarında hava karanlık, soğuk. Aynı sınıfı vardiyalı çalışan iki öğretmen, 100 öğrenci kullanıyor. Sınıflar 24 kişi, eğitim tam gün olmalı. Başımızda bir de müfredat diye bir bela var. Bugünün dünyasında ve Türkiye'de nasıl bir öğrenci istiyorsunuz? Bakanlık bunu belirlemeye çalışıyor ve bir müfredat oluşturuyor. Peki, baktığımızda ne görüyoruz? Öğrenciye, öğretmene yeni yükler getiren, eğitimin kalitesini ya da akademik başarıyı arttırmaya, öğrenci davranışlarını geliştirmeye dönük olmayan bir müfredat. Çok sayıda egzersiz, araştırma, proje çalışması söz konusu. Varoş diyebileceğimiz, Bağcılar, Güngören, Esenler gibi semtlerdeki okullarda her sınıfta 55-60 öğrenci olduğunu düşünürseniz –ki bu, yeni yeni bu sayıya indi- bunların yapılması mümkün değil. 1998'de Güngören'de sınıf öğretmeni olarak göreve gittiğimde, sınıfta tam 102 öğrenci vardı. Bunu o zaman bir televizyon kanalında ifade ettiğimiz için soruşturmaya uğradık. Ayrıca, laboratuvar gibi çalışma alanları çok yetersiz. AKP hükümeti hemen şunu söyleyecektir: Bilgisayar laboratuvarları kurduk! İlerleme, bilgisayarla, cep telefonu, teknolojiyle ifade ediliyor. Okullar bilgisayar köplüğüne döndü. Çalıştığım okulda iki tane bilgisayar sınıfı, aşağı yukarı 50 tane bilgisayar var. Bu bilgisayarlar beş yıl önce geldi. Geldiklerinde de özellikleri çok düşüktü. Dersler için kullanılabilir, uygulanabilir bir programı olmadığı için çocukların Super Mario oynamalarından başka bir işe yaramıyor o bilgisayarlar.

Teknolojik olarak hem geri, hem de eğitimin parçası haline dönüştürülemediler. Sorun teknoloji değil, zihniyet değişikliği ihtiyacı. O da eğitime kaynak ayırarak olabilir. Eğitime kaynak ayırmak yerine, velilerden para toplamayı esas alırsanız, olmaz. Bir yakınımızın çocuğu Anadolu lisesini kazandı, ailece çok sevindiler. Veli toplantısında, okul idaresi jeneratöre ihtiyaç olduğunu söyleyerek velilerden 350'er lira istemiş. Veli de çocuğu Anadolu lisesinde okuduğu için, sıkıntı çekse dahi parayı vermek zorunda hissediyor, çünkü başka türlü o çocuğun üniversiteye gitme, iş bulma şansı olabileceğini göremiyor. Zaten hükümet velilerin böyle bir zaafı olduğunu bildiği için okullara az kaynak ayırıyor. Öğretmenler tahsildar, müdürler defterdar gibi. Sermayenin üstlendiği, büyük medyanın da işin içinde olduğu iki kampanya uzun zamandır dikkat çekiyor: "Kardelenler" ve "Baba Beni Okula Gönder". Eğitim-Sen bu ve benzeri kampanyaları nasıl değerlendiriyor? Eğitim-Sen bir süre önce "Kardelenler" kampanyasının reklamında oynayan Elif öğretmenin 300 lira maaşla vekil öğretmenlik yaptığını açıklamıştı...

"Kardelen Ayşe" çok. Sözleşmeli öğretmenlerin şartlarını anlatırken KPSS'den bahsetmiştim. O sınavdan geçenler Maliye Bakanlığı'nın verdiği onay oranında görev aldılar. Peki görev alamayanlar ne oldu? Görev alamayanlar da ilçe milli eğitim müdürlüklerine başvururlarsa ve "5 ya da 6 lira saat ücretiyle çalışırım" derlerse, okullardaki açık öğretmen sayısına göre görev alabiliyorlar. Çelişki şu: Madem KPSS'den geçenler öğretmen oluyor, o zaman neden bu sınavda istenen puanı alamayanlar sonradan öğretmen olarak çalıştırılıyor? Tek nedeni şu: MEB öğretmen açığını, daha az ücret alan öğretmenlerle dolduruyor. Bu şu demek: Vekil öğretmensiniz, haftada en fazla 24 saat derse girebilirsiniz, 6 lira saat ücretine çalışırsanız, 24 çarpı 6, eşittir 144. Dört haftada 600 lira alırsınız. Bu paranın içinden mutebet para keser, sigorta parası kesilir, gelmediğiniz günler otomatik olarak kesilir. Elinize hiçbir ay 600 lira geçmez. Bir de şu var: İş Kanuna göre, ayda 225 saat çalışanların sigortası tam olarak ödenir. Bu arkadaşlarımız bir ayda 120 saat çalıştıkları için, yarım ay sigortalı çalışmış sayılırlar. Emekli olabilmeleri için 60 yıl böyle çalışmaları gerekiyor. Kardelen Ayşe'nin durumu bu. Ücretli öğretmenlerde mağduriyet çok fazla, hiçbir güvenceleri yok. Yerlerine bir öğretmen geldiğinde, hemen kapiya konurlar. Bir dahaki yıl oraya kadro verilirse, göreve gelebilmek için tekrar KPSS'ye girmesi gerekir. Bu kampanyalar aslında geniş bir ticaret alanı. Özel okullar, dershaneler, sınav sisteminin ilkokula kadar inmesi... Kampayalardaki asıl amaç, yoksunluğun ticarete dönüşmesidir, yoksun kalmış olmanın, aciz duruma düşmüş olmanın istismar edilmesidir. "Haydi Kızlar Okula Kampanyası" da tamamen göstermelik. Kızlar okulların dışında tutuluyor, ama tarım-

Bu kampanyalar geniş bir ticaret alanı. Özel okullar, dershaneler, sınav sisteminin ilkokula kadar inmesi... Kampayalardaki asıl amaç, yoksunluğun ticarete dönüşmesidir, yoksun kalmış olmanın, aciz duruma düşmüş olmanın istismar edilmesidir. "Haydi Kızlar Okula Kampanyası" da tamamen göstermelik. Kızlar okulların dışında tutuluyor, ama tarım-

da, sanayide dört milyona yakın çocuk işçi var. Sanayi sitelerini gezseler, okula gidemeyip çalışmak zorunda kalan çocuklarla karşı karşıya kalacaklar. Yoksulluk arttıkça çocuk işçi sayısı da artacak. **Şu an çalıştığınız okulda kaç öğrenci ve öğretmen var?**

Öğrenci sayımız iki bin civarında, öğretmen sayımız 55.

55 öğretmen yeterli mi?

Değil, çünkü sınıflar kalabalık. Öğretmenlerin, özellikle ücretli çalışan arkadaşlarımızın moralleri son derece bozuk. Öğretmenler odasına girdiğinizde, herkesin suratı duvar gibi. Aynı işi yaptıkları halde, 500 lira alan da var, 800 alan da, 1200 alan da. Kadrolu olmak bir ayrıcalık gibi sunuluyor. Üstelik şimdi, bu ayrıcalığı pekiştiren başöğretmen uygulaması var. Sizi bir sınava tabi tutarak uzman öğretmenlik sınavı yapıyorlar. Uzman öğretmen sıfatıyla, 70-80 lira gibi de bir maaş artışı söz konusu. Böylece, kadrolu öğretmenler arasında da bir bölünme yaratılıyor. Aynı görevi yapan, farklı şekillerde ücretlendirilen öğretmenlerin yan yana gelip dayanışma göstermesi, sorunları paylaşması son derece zor. En zor durumda olanlar ücretli öğretmenler, sonra sözleşmeliler, sonra kadrolular, en üstte de uzman öğretmenler.

Uzman öğretmenlerin diğerlerinden farkı ne?

Apoletli öğretmenlik gibi bir şey bu. Eski öğretmenler bu duruma çok alınıyor. 25-30 yıllık öğretmenler, önlisans bitirdikleri için bu sınava dahil edilmediler, sadece lisans bitirenleri kapsıyor. Dört yıllık programdan mezun, genç bir öğretmen sınavı kazanıp uzman öğretmen oluyor. Uygulama AKP hükümetiyle başladı. Maksat, öğretmenleri kendi içinde ücretlere bölmek, sendikalara bölünmesini güçlendirmek, kadrolaşmak.

Eğitim-Sen bugün öğretmenler için neyi temsil ediyor; yıllar içinde nasıl bir değişim geçirdi?

Eğitim-Sen; bilimsel, demokratik, parasız, laik eğitim mücadelesi veriyor. Eğitim-Sen'li olmak ceza almayı, sürgüne gönderilmeyi, idareci olmanın önünün

kesilmesini, sürekli rahatsız edilmeyi, mimlenmeyi göze almaktır. Buna rağmen 120 bin üyemiz var. Üye sayımız yıllar içinde azaldı. Eğitim-Sen'in çoğunluk yetkisini kaybetmesi bir ay içinde tepeden, okul idareci ve müdürlerinin bir operasyonu neticesinde, sendikamızın kapatılmak istendiği koşullarda gerçekleşmiştir. Eğitim-Sen, anadilde eğitimin demokratik, pedagojik bir eğitim olduğunu savunan bir sendikadır. Bu talebimiz, bu görüşümüz değişmemekle birlikte, tüzüğümüzden çıkarmak durumunda kaldık; çünkü sendikayı kapatmakla tehdit ettiler.

Bu tehdide rağmen, yeterince direndiğini düşünüyor musunuz? Bu ilkeyi tüzükten çıkarmak geri adım değil mi?

Bir geri adım olarak görebiliriz, ama mesele örgütün kendisidir. Sendikanın kapatılması bizi çok daha geri bir noktaya düşürecekti. Örgütsüz ve dağınık olacaktık. Anadilde eğitim hakkının tüzükte yazmaması bunu savunmadığımız anlamına gelmez.

Anadilde eğitim hakkını tüzükten çıkartmak yerine başka bir çözüm bulunamaz mıydı?

Bulduk; biz "anadilde eğitim" diyorduk, dediler ki "olmaz". Biz de, "anadilde öğretim" dedik; kurslar biçiminde olabilir, başka okullarda olabilir. Aslında, anadilde eğitim yapılması mümkün, çünkü televizyonda anadilde yayın yapılıyor. Anadilde eğitim deyince Kürtçe akla geliyor ama, Bulgaristan'daki, Gürcüci-ne'deki, hatta Kuzey Irak'taki Türkmenlerin ya da Almanya'daki Türklerin ne kadar Türkçe öğrenme hakkı varsa, burada da anadili Kürtçe olan, Boşnakça olan, Çerkezce olan bir çocuğun da var. Evinde konuşulan dili öğrenmesinde, geliştirmesinde, öğretim-eğitim alanında kullanmasında pedagojik açıdan problem yok, yarar var. Ama bir uluslararası problem olarak önümüzde duran Kürt sorunu nedeniyle sendikamız, anadil üzerinden baskıya uğradı. Sendikanın delegeleriyle oturup konuşarak hep birlikte sendikanın varlığını korumak bakımından tüzüğümüzden çıkarttık.

Genel olarak hak mücadelesinde bir geriye gidiş olduğunu söyleyebilir misiniz? Kitleseleylemler yapılmıyor, grevler başarısızlığa uğruyor...

Yoksulluğun ve baskının bir tepki yaratacağı varsayılır. Ama sosyolojik olarak öyle değil. İnsanların yoksullaşması bazen onları umutsuzluğa, çaresizliğe, boyun eğmeye götürür. Bir tür uyuşukluk hali gelir. İçinden geçtiğimiz durum da bu. İnsanların hem ücretlerinde, hem çalışma koşullarında, hem de demokratik hayatta giderek daha da azla yetinmek zorunda kalması, onu kaybetmemek için de daha da azına razı olması bir moral bozukluğu yaratıyor. Son yüz yıllık mücadele tarihine bakarsak, yükseliş sürekli değil. 1989'da Zonguldak maden işçilerinin başlattığı grevle, 90'lı yıllarda kamu emekçilerinin sendikalaşma mücadelesiyle bir yükseliş oldu ve haklar alındı. Şimdi de kıpırtılar yok değil: Hava-İş'in yaz başında grev kararı alması ve toplu



Yunus Öztürk

sözleşme haklarını kazanması, 44 gün süren Telekom işçilerinin grevi... Tüm baskılara rağmen, işçilerin yarısı çalıştı, yarısı grev yaptı ve bu grevi kararlı bir şekilde yürütüp kazandılar. Novamed'li kadınların bir buçuk yıl süren grevleri sonrasında 80 kadın işçinin toplu sözleşmeyi imzalayarak grev hakkını kazanmış olması, eğitim emekçilerinin ek ders yönetmeliğini geri çektiren eylemleri, 3 Kasım'da yapılan Demokratik Türkiye mitingi... Bir hareketlenmenin işareti olarak görülebilir mi, emin değilim, ama bir hava değişimini emekçi sınıfların hissettiğini söyleyebilirim. Emekçi hareketi şu anda sahaya çıkmış değil. Yalnızca sendika militanları genel merkezlerin aldıkları kararlar doğrultusunda sokağa çıkıyor. 18 Aralık'ta sadece İstanbul'da belki de 10 binden fazla öğretmen sevk aldı, ama alana yansıması 1000-1500 kişi oldu. Şu an için bir öncü eylemi söz konusu. Moral bozukluğu var, insanlar inançsız, bir şey değişmeyeceğini düşünüyorlar. Bu yüzden Eğitim-Sen'in, DİSK'in, KESK'in tabanındaki insanların kararlılığı çok önemli.

Genç öğretmenlerin sendikaya, sendikalı olmaya ilgileri var mı?

Herhangi bir konuya karşı duyarlılıkları sınırlı. İlk sordukları şu: "Ücretimiz ne olacak? Ek ders ücretimiz ne olacak? Cuma namazı için izin var mı?" Böyle bir profil var. Böyle olunca da her şey zor oluyor. Onlara yaşadığımız toplumun, sistemin nasıl işlediğini anlatmamız daha da zor.

Kaç yıldır öğretmenlik yapıyorsunuz?

12 yıldır; mesleğe çok geç başladım. Sosyoloji mezunuyum, bu alanda iş olanakları son derece kısıtlı olduğundan öğretmenlik şansını değerlendirdim. Sınıf öğretmeni olarak göreve başladım, 11 yıl sürdürdüm. Bu yıl branş geçtim.

İlkokul öğretmeni olmanın bugünkü şartlarda karşılığı ne?

Bugün en zor iş. Öğrenciye şekil verdiğiniz yer orası. Öğretmenler arası dayanışmanın en güçlü olduğu yer de orası. Eği-



Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik, Eğitim Bir-Sen'in düzenlediği "1. Öğretmenlik Hatıraları Yarışması"nın ödül töreninde. "Eğitim Bir-Sen, AKP'nin arka bahçesi; 8-10 bin üyeleri vardı, bu sayı AKP'nin iktidara gelmesinden bu yana 100 bine çıktı!"

tim-Sen üyelerinin çoğunun ilkökul öğretmeni olması ve yine çoğunun kadın olması çok tipik değil mi?

Öğretmen olmak size neler kattı?

Çocukların ilköğretimden sonra bozulduğu kanaatindeyim. İlkokulda, o beş sene boyunca çocukların şekillenmesi öğretmenlerinin etkisi altında oluyor. Fakat yaz tatillerinde denetim kuran kurslarına geçiyor. Altıncı, yedinci sınıftan sonra da bulundukları mahalleye göre, tanıyamadığımız insanlar haline dönüşüyorlar.

Nerelerde öğretmenlik yaptınız?

Güngören ve çevresinde. Güngören bir varoş semtidir. Kozmopolittir; Karadeniz, İç Anadolu ve Güneydoğu'dan göç alır. Sınıfımda Türkçe konuşamayan Kürt öğrenciler de vardı, kış günü ayağında terlikle okula gelen öğrencim de. Her zaman sınıflarımızda, beş-altı tane çok parlak öğrenci olur. Ama onlar o koşullar içerisinde kendilerini ifade edemiyorlar. Ekonomik durumları biraz daha iyi olanlar aradan sıyrılıp gidiyor.

Şimdi lisede öğretmenlik yapıyor sunuz. Liselerin durumu nasıl?

Yenibosna Lisesi'nde çalışıyorum. Çok göç alan bir semt. İlk gittiğimde okul etrafında çetelerin olduğundan bahsedildi, okulda adli olaylar da olurmuş. Çözüm,

Öğretmenler odasına girdiğinizde, herkesin suratı duvar gibi. Aynı işi yaptıkları halde, 500 lira alan da var, 800 alan da, 1200 alan da. Kadrolu olmak bir ayrıcalık gibi sunuluyor. Şimdi, bir de başöğretmen uygulaması var. Aynı görevi yapan, farklı şekillerde ücretlendirilen öğretmenlerin yan yana gelip dayanışma göstermesi, sorunları paylaşması çok zor.

o çocukları okuldan atarak bulunmuş. Lise öğrencisi ÖSS'ye kitlenmiş, çocukların başka düşündükleri hiçbir şey yok. Bu kadar kitlenme, her şeyi öteleme, her şeyi yok sayma çok üzücü. ÖSS'yi kazanırlarsa, kendileri için çok büyük değişiklikler olacağına inanıyorlar. Kazanamadıklarında, çok büyük hayal kırıklığı yaşıyorlar tabii. Üçüncü sınıflara giriyorum, sosyoloji son sınıflara çünkü. "Ne olmak istersiniz?" diye sorduğumda, "fark etmez" diyorlar. Fark etmiyorsa, iş bitmiştir. Doktor olmakla, mühendis olmakla, öğretmen olmakla, polis olmak arasında bir fark yok onlar için.

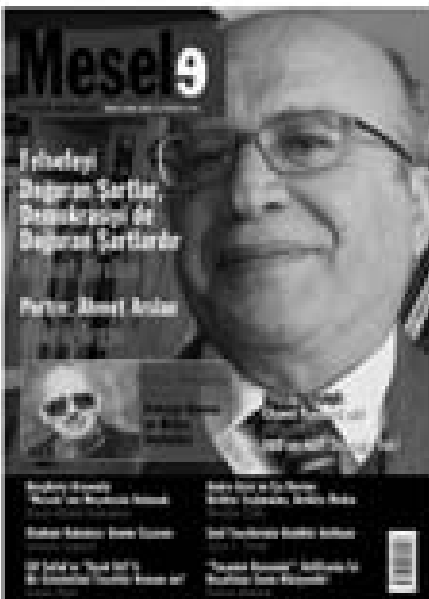
Sizin derslerinize ilgi nasıl?

Sosyoloji ve felsefe derslerinin müfredatı çocuklara çok ağır geliyor. Kant'ın "Kritik Aklın Eleştirisi"ni öğrencinin anlayabilmesi için önce düşünce tarihini bilmesi gerekiyor. Çocukların böyle bir mefhumu yok. Ezberleterek ders veriyoruz. Öğrettiklerimiz ÖSS'de de sorulmayınca, üçüncü sınıf dersler haline geliyor sosyoloji ve felsefe. Onlar için en önemli dersler matematik, İngilizce, fizik, kimya.

2008 için umudunuz var mı ?

Var tabii! Kapitalizm insanlığın son durağı olamaz. Yeni bir gelecek tasarımızı her zaman korumak ve yeşertmek zorundayız.

Söyleşi: Ayşegül Öğüz



Felsefeyi Doğuran Şartlar, Demokrasiyi de Doğuran Şartlardır!

Mesle, Ocak 2008, Sayı 13

- "Mesle"nin Bir Yılı (Derman Akınbay)
- Denglerin Arasında: "Mesle"nin Mesleliğini Anlamak (Hasan Bülent Kahraman)
- Andre Gort ve Elçi Dorine: Birlikte Yaşadık, Birlikte Öledik (Müslüm Yücel)
- Ahmet Ansan'a dair: Harikası Bir portre Denemesi (Sükrü Ağrı)
- Felsefeyi Doğuran Şartlar, Demokrasiyi de Doğuran Şartlardır! (Ahmet Ansan'la söyleşi)
- Benim Yazarım: Vladimir Nabokov (Şebnem İyigün)
- Elif Şafak'ın Melankolik Vedası: Bir Entelektüel Tesettür Romanı mı? (Nande Ögüt)
- Birkaç Yıl Sonra Polisiye Romanlar Moskova'da Geçer mi? (Petros Markaris'le söyleşi)
- Yenerçelik'te Anayasa Referandumu: Muhalefet mi Kazandı, Çıktı mı Kaybetti? (Mehmet Küçükçiftçi)
- AED'nin Kültür Stratejisi Yok! (Göktürk Arıcan'la söyleşi)
- Diyarbakır-Amed: Sınıf Teorilerinin Kimlikle İmtihani (Zaher F. Yörük)
- Geçmiş Zaman Kipi Olarak Hapishane: Anımsama ve Anlatma (Ayşe Ergödemir)
- "Yaşamın Kayırdı": Haffuerip İçerisindeki Sonun Hikayesidir! (Derman Akınbay)
- Küresel Felsefede Doğru: Finaller Başladı! (Ömer Madra)

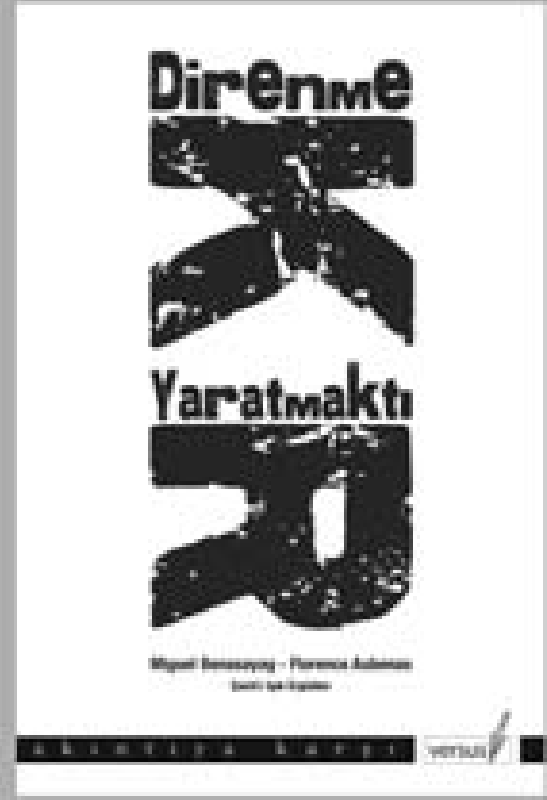
Direnmek Yaratmaktır

Miguel Benasayag - Florence Aubenas

Son on, yirmi yıldır dünyada kapitalizme karşı alttan alta gelişen saldırı hareketini “küreselleşme-karşıtlığı”yla ifade etmek ya da bununla sınırlamak yeterince açıklayıcı olamamaktadır. Direnmek, Yaratmaktır'da filozof Miguel Benasayag ile gazeteci Florence Aubenas, çeşitli örneklerden yola çıkarak bu hareketin özgün bir analizini sunuyorlar.

Bu “yeni radikallik” içinde, kimileri geçici kimileri uzun vadeli çeşitli biçimler almakta, kimi hareketler “muhalif bir öznellik” oluştururken, kimileri ise yalnızca pragmatik kalmaktadır. Ancak tüm bu hareketlerin, bilincinde olunmasa da, ortak özellikleri vardır. İşte Benasayag ile Aubenas'ın üzerinde durduğu şey budur: Son on yılların muzaffer bireyciliğinden kopuş ve neo-liberalizmi “aşılmaz ufuk” olarak görmemek; keza eski tarz muhalefetten kopmuş olmak. Bu “yeni radikal” hareketler ne önceden tarif edilmiş toplum modellerine göre hareket ediyorlar, ne de iktidarı fethetmiş bir partinin direktifleriyle...

Günümüzde dünyanın her yerindeki milyonlarca insan yeni bir “bağ arzusu” peşinde. Fransa ve Arjantin'deki halk üniversitelerinden alternatif psikiyatri deneyimlerine, Latin Amerika'daki topraksız köylü hareketlerinden Avrupalıların “kâğıtsızlar” için seferber olmasına dek uzanan geniş bir yelpaze içinde dolaşan yazarlar, bu bağ arzusunun kapitalizmin temel hedefi olan tek ve merkezi bir dünya projesini nasıl sabote etmeye başladığını ve bu neşeli çokluğun alternatif bir ekonomi okumasına yolu nasıl açtığını gösterirken, her coğrafyada ve her an su yüzüne çıkabilecek bu yeni muhalefetin özgünlüğü üzerinde de duruyorlar.



Hakikat Düş ve Özgürlük

Tayfun Aygün

Özgürlük isteme edimidir. Olmak değildir, bu nedenle hep bir potansiyeldir. Bu potansiyeli gerçeklik haline getirmek egemenlik ilişkilerini etkisizleştirmekle olanaklıdır. İktidar olgusunu tartışmak aynı zamanda özgürlük olanağını tartışmaktır.

İktidar ve gerçeklik ilişkisinde önemli nokta, iktidarın gerçekliği üretme gücünden daha çok bunun nereye kadar mümkün olduğudur.

Sınırsız iktidar isteği sınırsız yıkımı da doğuruyor.

Günümüzde iktidar olgusu her alanda kendisini tek bir argüman üzerinden tanımlamaya doğru ilerliyor. Güç ile ‘akılcılığın’ karışımı bir söylemle daha önce fethedilmiş alanları yeniden sömürgeleştirmeye soyunuyor. Dinden sağlığa, ahlaktan yasaya, uluslararası ilişkilerden bireyler arasındaki ilişkilere kadar her şey sihirli değnek dokunmuşçasına aceleyle yeniden tanımlanıyor.



2007’NİN KARNESİ, 2008’İN SİNYALLERİ: SERMAYENİN SINIRSIZ TAHAKKÜMÜ

Karışmanın kafalar!

2007 siyasî kriz yılıydı: Hrant Dink’in katliyle başladı, nisan ayında cumhurbaşkanı krizi patladı; cumhuriyet mitingleri, e-muhtıra, Anayasa Mahkemesi’nin 367 kararı derken seçimlere gidildi. 22 Temmuz sonrası ortalık biraz durulur gibi oldu, çok geçmeden Kürt sorunu şiddetlendi. Bunca siyasî krize rağmen ekonomi rayında kaldı, hatta AKP’nin seçim zaferi ekonomideki istikrara ve yüksek büyümeye bağlandı, o istikrar ve büyüme ki, istihdam yaratmıyor, işsizliği ve yoksulluğu çoğaltıyor. Bütün bunlar kafaları fena karıştırdı; milliyetçilik ve dindarlık vites büyütürken solun bir kısmı MHP’nin ikizi halindeki CHP’ye meyletti, bir kısmı da liberallerle birlikte AKP’nin safını tuttu... 2007’nin tablosunu ve 2008’in sinyallerini Korkut Boratav’dan dinliyoruz.

Bağımsız Sosyal Bilimciler (BSB) İktisat Grubu’nun hazırladığı çeşitli raporlarda, Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) verilerine kuşkuyla yaklaşıyor ve hükümet eliyle, istatistikî verilerin “olumlu” gösterildiğine işaret ediyor. Türkiye, istihdamsız bir büyüme sergilerken, TÜİK’in istatistikleri, ekonomideki büyümenin dar gelirliyle de yansıdığını söylüyor. Ekonomik büyüme gerçekten de yoksul kesime olumlu olarak yansıyor mu?

Korkut Boratav: 2006’nın yıllık rakamlarına ve sonra da 2007’nin ilk verilerine göz atalım hemen. TÜİK’in işsizlik verileri, “iş arayan işsizler” ve “iş aramaktan vazgeçmiş; ancak iş bulsa çalışacak işsizler” kategorilerini içeriyor. TÜİK, bu bilgileri web sitesinde yayımlıyor, ama işsizlik oranını kamuoyuna duyurduğunda sadece ilk, yani en dar anlamdaki işsizleri kapsıyor. Bu iki kategoriyi birlikte alırsanız, geniş anlamdaki işsizlik oranında, dramatik ve kesintisiz bir artışın olduğu; 2006 sonu itibarıyla yüzde 16.6’ya çıktığı görülüyor. Sadece AKP iktidarında gerçekleşen işsizlik oranı artışına dikkat çekmenin anlamı yok. İşsizlikteki artış daha önceden başlamıştır. Ama merak edenler için onu da söyleyelim: 2002’nin sonunda bu oran yüzde 14 iken şimdi yüzde 16.6’dır. Bu tür iktisadî tartışmalarda bir dönemlendirme yapacak-sak, başlangıç olarak AKP iktidarını değil, sermaye çevrelerinin “popülizm” dedikleri, iktidarların halk baskılarına yarım yamalak ödün verme eğilimini içeren politikalarla karşı kesin tasfiye operasyonunun başlatıldığı 1998’i baz alma-

mız gerekiyor. 1998 zaten Türkiye’nin IMF’yle giriştiği on yıllık program döneminin başlangıcıdır. Ondan önceki üç yılda Türkiye, IMF’siz bir dönem yaşamıştır. O dönem, sermaye çevrelerinin “bu popülist ödünlerle bir yere gidemeyiz, külliye defteri dürmek gerekiyor” bilincine ulaştıkları bir tavırla son bulmuştur. 1998’den sonra, bizim BSB raporlarının birinde başlık olarak kullandığımız gibi, “farklı hükümetler tek siyaset” uygulanmıştır. 1997’yi baz aldığımızda, ‘97’de geniş anlamda işsizlik oranı yüzde 8.3’tür. Yani o tarihten bu yana bu işsizlik tam tamına iki misli artmıştır. Açık, dar anlamdaki işsizler ise yüzde 6.8’den 2006 sonu itibarıyla yüzde 9.9’a çıkmıştır. Ama TÜİK, hükümete yalaka-lık için olsa gerek, açık işsizler oranında 2002-2006 arasındaki yüzde 10.3’ten yüzde 9.9’a düşme üzerinde duruyor. Kriz dönemecinin dip noktası 2001’dir, 2002 de bunun dalgalarını taşır. Her kriz, kriz öncesindeki bölüşüm göstergelerinde emek lehine olan bütün belirtileri çöker-tir, dip noktaya getirir. Krizin son bulmasıyla bir düzelve eğilimi başlar. Bölüşüm göstergeleri bazen başlangıç noktasına gelir, umumiyetle pek aşmaz. Fakat bazen de başlangıçtan daha kötü bir noktada dengeler. Yani krizler sermaye ile emek arasındaki bölüşüm karşıtlığının sermaye lehine ayarlanması işlevini de görür. Hatta bazı yorumlara göre, esas olarak o işlevi üstlenmek için kapitalizmin yarattığı bir mekanizmadır kriz. Son krizde ise, bölüşüm göstergelerindeki bozulma, aşağı yukarı hiç düzelve-den bizi 2006’ya kadar getirmiştir.

Bütün göstergeler, 2001-2002 noktasındadır, bazıları daha da bozulmuştur. 1998’de başlayan, sermayenin emeğe karşı pozisyonlarını güçlendirme operasyonu piyasa mekanizmasının işleyişi içinde değil, devletin ve hükümetin aktif müdahalesiyle olmuştur.

2001’den 2006’ya kadar neden emeğin lehine herhangi bir gelişme olmadı?

Çünkü siyasî iktidarlar sermaye yanlısı politikalarla 1998’den itibaren emeğin lehine olabilen tüm mekanizmaları adım adım tasfiye etti. Tarımdaki destekleme politikalarını, KİT özelleştirmelerini, bölüşüm göstergelerine doğrudan yansımasa da önemli bir operasyonun parçası olarak sosyal güvenlik sistemiyle yapılan oynamaları, “faiz dışı fazla” hedeflemesinin kamu maliyesini, özellikle de vergi sistemini emek aleyhine dönüştürmesini örnek verebiliriz. Bir ara Kemal Derviş’in kriz yönetimi sırasında ortaya attığı “15 günde 15 kanun” operasyonlarının tümü hayata geçmiştir. Bölüşüm göstergelerindeki bozulma, reel ücretlerde düşüş olarak tezahür etmiştir. İşsizlik oranı geniş tanımla artıyor; açık işsizlik oranı 2002-2006’da yüzde 10.3’ten yüzde 9.9’a düşmüş; ama 1997 seviyesi olan yüzde 6.8’in çok üstündedir. Yani kriz öncesi duruma gelmiş değiliz. Dramatik göstergelerden biri, tarımdaki istihdam oranının çarpıcı düşüşüdür. Bir de faal nüfusun istihdama katılma oranı düşmüştür. Yani bütün göstergeler, 2001-2002 krizinin bozulma noktasındadır, bazıları daha da bozulmuştur. Düzelve belirtileri de hiçbir zaman kriz öncesine gelmemiştir. 1998’de başlayan, sermayenin emeğe karşı pozisyonlarını güçlendirme operasyonu piyasa mekanizmasının kendi işleyişi içinde değil, devletin ve hükümetin aktif müdahalesiyle olmuştur.

2001 krizinden 2007’nin sonuna kadar ki süreç, 1998 sonrası gibi emeğin aleyhine işlediği halde, nasıl oluyor da AKP yoksulların, emekçi kesimin büyük desteğini alarak iktidara gelebildi? AKP’nin ekonomi politikasında halkı cezbeden neydi?

AKP’nin aslında geleneksel popülist politikalar sergileme yeteneği son derece kısıtlanmıştı; ancak o imkânı sonuna kadar kullandı. 2007’nin yıl sonuna sarkabilecek tarımla ilgili ödenekleri, yıl ortasına, yani 22 Temmuz seçimleri öncesine aldı. İkincisi de, olağanüstü açıklar veren belediyelerin, fakir-fukaraya yaygın tüketim malı dağıtımını hızlandırdı. AKP, popülizmi sistematik olarak genişleten hiçbir şey yapmadı aslında. Ama AKP’nin nasıl oluyor da emekçi sınıfların seçmen olarak desteğini kazandığı sorusunu bu çok sınırlı popülist politikalarla açıklayamayız. Bana göre, bu sorunun kritiğini yapmak için biraz geçmişe gitmek gerekiyor. Soldaki birçok arkadaşın, artık defterlerini dürdükleri ve -isterseniz bunu tartışırız-farklı kriterlerle sol dışı bir siyasî hareket olarak gördükleri CHP veya ona benzeyen SHP’nin otuz küsur yıllık yakın geçmişine bakarsak, bu partinin emekçi sı-nıflardan yana tavır koyduğu ve birinci parti olduğu üç tarih görürüz. İlk iki tarih 1974 ve 77’deki Ecevit’in CHP’sidir. Sonuncusu da Erdal İnönü’nün SHP genel başkanlığı sırasında, 89’daki yerel seçimler sırasında gerçekleşmiştir. İnönü o dönem Özal politikalarına karşı emekçi kesimden yana tavır sergilemiştir. Ecevit’in 1977’deki başarısı Demirel’i çıldırttı, çün-

kü partisi ilk defa halk nezdinde önemli mevziler kazanmıştı. Dahası da var: CHP'nin sola açılarak yükselme dönemleri, CHP dışındaki sol hareketin de canlanma dönemidir. 1989'da örgütlü sosyalist sol çok derli toplu değildir, ama çok güçlü bir emekçi hareketi vardır. Sendikaları da aşan bir dalga vardır, 89'da başlayıp 93'e kadar süren dönemde. Yani CHP denen garip parti, emekten yana tavır aldığı zaman halk sınıflarından destek alıyor; keza sosyalist sol da mevziler kazanıyor. Bütün bu tarihlerde halk sınıflarının ideolojik ve siyasî tavrında kültürel, dinsel, geleneksel, laik-anti laik ayrışması rol oynamamıştır. Halk sınıfları elbette müslümandır, ama aynı zamanda 15-16 Haziran nümayişlerine de katılırlar, Zonguldak'tan Ankara'ya yürüyüş de yaparlar. Onların dinî tavırlarıyla siyasî tavırları arasında bir çelişki yoktur. Yani, dünya sosyal mücadelelerin tarihinin ana özelliğini içeren laik bir işçi sınıfı ve emek hareketi, halk sınıflarının nezdinde mevzi kazanmıştır bu tarihlerde. Şimdiki durum, o bakımdan trajiktir.

Baykal'ın CHP'si laiklik vurgusu yapıyor, ama emeğin aleyhine olan politikaları desteklemekten geri durmuyor...

Bu da son dönemin Ecevit'i ile başlamıştır. Az önce 1998 tarihine vurgu yaptım. O tarihte IMF aracılığıyla sermayenin yeni programına teslimiyeti Ecevit başlatmadı, ama hızlandırdı. 1974 ve '77'de, bana göre, bir düzen partisi için mümkün olabilecek en sol konumu sergilemiş olan Ecevit, 1998 ve sonraki dönemde de büyük sermayeye teslim olmuştur. 1991'de bir alan çalışması yaptım. "İstanbul ve Anadolu'dan Sınıf Profilleri" adlı kitabımda o araştırmanın sonuçları vardır. Çalışmayı Anadolu'nun köyleri ve İstanbul'un halk semtlerinde yaptım. Halk sınıflarının sınıfsal konumlarını da belirleyerek parti tercihlerini tespit ettiğimizde, 1991'de şu çıkıyor ortaya: Halk sınıfları, CHP, DSP ve sosyalist partilerle Refah

Ankara'nın varoş semtlerinden birinde öğretmenlik yapan bir arkadaş öğrencilerine diyor ki, "Türkiye'de genellikle yoksul sınıflar daha dindardır."

Bir öğrencisi kalkıp "ne mutlu bana ki, yoksul bir ailenin çocuğuyum" diyor.

Laiklik alanındaki gerilemeler, bazı liberal sol çevrelerin sandığı gibi, sadece beyaz Türklerin sorunu değildir. Daha çok halk sınıflarının sorunudur. Laiklikte mevziler kaybedilince, teslimiyet daha kolay olur.

Partisi arasında bir tercihle karşı karşıyadır. Yani sınıfsal veya din ağırlıklı "kültürel" bir tercihin ayrım noktasındalar. ANAP'ın, DYP'nin o sınıflar açısından herhangi bir itibarı kalmamıştı zaten. 1989 yerel seçimlerinde tercih SHP'den yana yapılmıştı. Ankara, İstanbul, İzmir başta olmak üzere, bütün Türkiye'de SHP tüm büyük belediyeleri kazanmıştı. SHP, Özal'ın temsil ettiği neo-liberal politikalara alternatif arama çabası içindeydi o tarihlerde. Bizlerin de dâhil olduğu sol ve sosyalist iktisatçı ve sosyal bilimcileri çağırarak seçenekler tartışması yapıyordu. O sırada TÜSES Vakfı'nın hazırladığı "İktisat Politikası Seçenekleri" başlıklı ve üç ciltte yayımlanan araştırmalarda sol iktisatçıların katkıları vardır. Demem o ki, neo-liberal politikalara alternatif politika üretme çabaları gündemdedi. Fakat İnönü, Ecevit'in 1974 ve '77'deki kararlı çıkışını, '89 ivmesini sürdürecektir şekilde sergileyemiyordu. Bu mütereddit hal yüzünden de SHP 1991'deki seçimlerde üçüncü parti konumuna düştü. O noktada da sermayeye teslimiyet başladı. Halk muhalefeti ise kendisine kanal arıyordu. Orta sol bunu yapamayınca, sosyalist sol da 1980 şokuyla zayıf düştüğünden, halk muhalefeti yüzünü dinci, siyasal İslamcı kanala döndü. O tarihten bu yana, 28 Şubat darbesi dönemi haricinde, bu eğilim artarak sürdü. Seçmen kaymalarına bakın, '74 ve '77 ile '89 yerel seçimlerinde halk sınıflarının ağırlık bastığı semt ve mahallelerde CHP ve SHP'nin büyük mevziler kazandığını görürsünüz. '89'dan sonraki süreçte ise, devlet katında kimler olursa olsun, artık gecekondular dinci siyasetin doğal tabanını oluşturuyor. O mevziler çok önemlidir, çünkü onlarla beraber tarikatlar da giriyorlar. İdeolojik anlamda da siyasal İslam'a teslimiyet başlıyor. Bana göre solun büyük felaketi asıl budur. Neo-liberalizm ve sermayenin saldırıları karşısında sınıfsal perspektifle ortaya çıkan halk direnmesi,

solun örgütlülük derecesine bağlıdır. Latin Amerika biçimi tepki budur. Orada sermayenin ve emperyalizmin saldırısına karşı halk sınıfları, sınıfsal konumlarıyla direniyorlar. Mücadeleye sınıfsal teşhis koyuyorlar; gerek emperyalizmi, gerekse yerel sermaye sınıflarını hedef gösterek, tercihlerini o şekilde yapıyorlar. Buna mukabil bir de Ortadoğu tepkisi vardır. Ortadoğu tepkisi, dinci, kültürel, hayat tarzıyla ilgili biçimsel tepkilerdir. Hasm, egemen sınıflar, burjuvazi, Türkiye'nin seçkin, varlıklı katman ve kesimleri değil, Batı hayat tarzının günlük hayat-taki simgeleri, ramazan sırasında oruç tutmayan "zındıklar", etek boyları kısa olan gençler ve laik dediğimiz hayat tarzıdır. Bütün nefretini Batı'ya ve Batı hayat tarzının yerel hedeflerine yöneltir. İşte bu, çok büyük bir sınıf kaymasıdır.

Cumhuriyet tarihine baktığımızda, Türkiye'nin bu kadere mahkûm olmadığı düşünülebilir. Niye sonuçta, yine sınıfsal hareketler, dinci akımların dinamizmine dönüşebildi?

Türkiye bu kadere mahkûm değildi elbette. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki elli yıllık geçmişe baktığımızda, Türkiye'de çeşitli dönemlerde sosyalist sol önemli gelişme ivmeleri gösterdi. 1945-46'da bu oldu mesela, ama CHP ve DP ittifakıyla tasfiye edildi. 1960 sonrasında dalga dalga geldi, '71'de durdurulmaya çalışıldı, ama başarısız oldu. Çünkü dünya konjonktürü buna müsait değildi. 1980'e kadar daha sert biçimde geldi ve tasfiye hareketi de daha sert oldu. Daha sonra, Özal politikalarına karşı, '89'da yeni bir dalga halinde yine patlak verdi. Türkiye bu açıdan, yani halk sınıflarının mücadele ve tepki biçimleri bakımından, adeta bir Latin Amerika ülkesi gibiydi. Burada sermayenin büyük başarısı, stratejik bir operasyonu gerçekleştirmiş olmasıdır: Yani sermaye sınıflarıyla beraber emeğe de açık olan kitle partisinin, sola değil sağa kaymasını sağlamak. Bunun sonucu da halk muhalefeti ideolojik olarak siyasal İslam'a, dolayısıyla tarikatlara teslimidir... Yeri gelmişken bir örnek vereyim: Bir süre önce Eğitim-Sen'in bir toplantısında, Ankara'nın varoş semtlerinden birinde öğretmenlik yapan bir arkadaş, çok çarpıcı bir örnek anlattı. Öğrencilerine diyor ki, "Türkiye'de genellikle yoksul sınıflar daha dindardır." Bir öğrencisi kalkıp "ne mutlu bana ki, yoksul bir ailenin çocuğuyum" diyor. Bu algılama, bana göre bu devrenin yeni kapatıldığına dair bir belirti olarak yorumlanabilir. Yine bu nedenden ötürü, laiklik alanındaki gerilemeler, bizim bazı liberal sol çevrelerin sandığı gibi, sadece beyaz Türklerin sorunu değildir. Daha çok halk sınıflarının sorunudur. Laiklikte mevziler kaybedilince, teslimiyet daha kolay olur.

Fakat laiklik daha çok CHP'nin bir silahına dönüştürülünce, liberal sol çevrelerin de kafası karışıyor...

Karışmanın kafaları! Kendilerine göre bir CHP takıntısı yaratmışlar. En sevdikleri spor CHP'ye saldırmak. CHP, halk muhalefeti yüz üstü bırakmış. Sınıfsal ter-



cihni bir kenara bırakınca üç ayak üzerinde politika yapmaya çalışıyor: Laiklik, Kıbrıs, Güneydoğu. Kıbrıs ve Kürt sorununda milliyetçi tavırlar, öbür tarafta da sınıf tabanı olmayan bir laiklik çizgisi içinde kısılmış kalmış. Sadece eğitimli sınıfa hitap eden bir laiklik çizgisi var ve onun da mesafesi ancak günümüzde gelebildiği mesafedir. Arkadaşlarımızın kafa karışıklığı CHP'nin değil kendi kabahatleridir. Halk sınıflarının dinci ideolojiye, siyasal İslam'a teslimiyetlerini Türkiye'de solu külliyen ve nesiller boyunca zayıflatacak bir olgu olarak algılamıyorlarsa, CHP'yle uğraşmanın manası ne? Bu sorun, cumhuriyet mitinglerinde meydana dökülen kalabalığın sınıfsal bir platforma çekilmesinin zarureti ortaya koyuyor. O insanlarla emekçi sınıflar arasındaki bağ ve köprünün ortadan kalkmış olması, Türkiye'nin en büyük trajedisidir. Eskiden 1 Mayıs mitinglerinde beraber yürüyebilen insanların şimdi bir bölümü cumhuriyet mitinglerine gidiyor; diğerleri AKP'ye topluca oy veriyor. CHP ve o gelenekten gelen kesimlerin geçmişteki hatası, sınıfsal tercih defterini dürmesidir. 1999'dan itibaren Ecevit'in sermayeye tam teslimiyetidir. 2001'de DSP teslim olurken, CHP'ye halk muhalefetine sözcülüğünü yapmak için yeni bir fırsat doğdu. Ama ne yaptı Baykal? "Kriz koşullarında sorumlu muhalefet yapacağız" dedi. Yani "halkın sınıfsal nefret ve öfkesinin yarattığı rüzgâra kapılmayacağım; İnönü'nün 1989'da yaptığını tekrarlamayacağım" demiş oldu. İnönü, 1989'da aşağı yukarı böyle bir şey yapmıştı. Halk tepkisinin rüzgârına kapıldı; o dalgaya, fazla bir katkı yapmadan, ama ona karşı da çıkmadan seçimlerde başarı kazandı. Karşı çıkmadan rüzgâra kapılmak dahi bir anlamda sınıfsal bir tercihtir. CHP ise sorumlu muhalefet yapacağını açıkladı ve Kemal Derviş'i partisine transfer etti. CHP'nin kusuru buradadır, laikliği savunmasında değildir. Laikliği savunsun, antiemperyalist olsun ve emekten yana tavır alsın. 1970'lerde Ecevit bunları yaparak CHP'yi iktidara taşımıştı. O zaman laiklik kavgası yoktu, ama belli sınırlar içinde antiemperyalizm yapıyordu ve krizi emeğin sırtına yüklemek istemiyordu. IMF ve manipülasyonlarına karşı tavır alıyordu. Avrupa sosyal demokrasisinden dayanışma ve destek arıyordu. Şimdiki CHP antiemperyalizm değil milliyetçilik yapıyor. Emek platformunu terk edip laiklik yapıyor. Aynı zamanda, özgürlükler lehine herhangi bir çaba içine de girmiyor... Özgürlükler sorunu da CHP'nin bir günahıdır. Parlamenter sistem içinde sol



Korkut Boratav

Cumhuriyet mitinglerindeki insanlarla emekçi sınıflar arasındaki bağ ve köprünün ortadan kalkmış olması, Türkiye'nin en büyük trajedisidir. Eskiden 1 Mayıs mitinglerinde beraber yürüyebilen insanların bir bölümü cumhuriyet mitinglerine gidiyor; diğerleri AKP'ye oy veriyor.

daima en özgürlükçü olanıdır. Bazen gerçek liberaller de onlara katılır. CHP'nin tavrı o bakımdan yüz kızartıcıdır, ama solun ölçütünü sadece demokrasi miyarıyla ölçmek kadar da abes bir şey yoktur. Okuyorum bazı yazarları: CHP, demokrasiyi benimseyerek sol olur diyorlar. Sadece demokrasiyi benimsemek, solun ölçütü değildir. Eğer bu sizin için kriterse, o zaman da AKP'ye sol dersiniz, kafanız da karmakarışık hale gelir ve Ertuğrul Günay'ı örnek alırsınız. Geçmişte bu hale düşen çok insan vardı.

Vurgulamalıyım ki, sınıfsal pozisyon almadan sol tanımlanamaz. Sınıfsal pozisyon bugünün koşullarında dünya çapında da sınıfsal pozisyon demektir. Parlamenter soldan değil, devrimci soldan bahsediyorsak; devrimci sol olarak ana programımız sınıfsal konumdur; kapitalizme ve emperyalizme karşı duruştur. Bu iki ölçüttür esas olan. Demokrasiden biz, örgütlü halk sınıflarının her alanda söz hakkının genişlemesini anlıyoruz. Onun için, halk sınıflarının örgütlü temsilini önlemek için konmuş yüzde onluk baraj sisteminin olduğu bir yerde; DTP'nin parlamento girmesini önlemek için bağımsızları ortak listeye koyan bir rejimde, salt seçim var diye demokrasi-den söz etmek saçmalaktır. Deniz Baykal, Tayyip Erdoğan ve Devlet Bahçeli'nin, meclise girecek tüm şahısları belirlemesi mi demokrasidir? Baykal'ın, Erdoğan'ın bu özgürlüğünü neden savunmayı bekliyorsun benden! Halkın sınıfsal örgütlenme olanaklarını olabildiğince köstekleyin; arkasından bu tür bir seçime niye bazı arkadaşlar gibi, "demokrasi zafere kazandı" diye destek vereyim. Son seçimlere "burjuva demokratik devrimin son aşaması" diyenler varmış mesela! Bu nasıl bir mantıktır? Burjuva demokratik devrim demek, orta çağın tüm kalıntılarının tasfiyesidir. Tarikatların güçlendiği bir ülkede demokrasiden nasıl söz edilebilir! Tarikat, tarikat şeyhine, liderine tabi olan; yani birey olarak özgür olmayan insanlar topluluğudur. Dolayısıyla, tarikatları sivil toplum kuruluşları gibi telâkki eden bir perspektife ben niye demokrasi diyeyim? O bakımdan ben, AKP'yi demokrasinin getiricisi olarak gösteren arkadaşlara hayret ediyorum. Sınıfsal pozisyonları içinde örgütlenmiş halkın karar alma sürecine, siyasete ağırlık koymasına imkân veren mekanizmalar güçleniyorsa, o zaman demokrasi genişlemiş demektir.

AKP'yi ekonomi politikası bakımından önceki hükümetlerden ayıran belirgin bir özelliği var mı? Hayır, hiçbir farkı yoktur. İktisat politika-

sında, şimdilerde yapısal reform denen hikâyeyi benimsedi, ama seçim yılında durdurdu. Yeni Sosyal Güvenlik Yasasına "reform" diyerek önemli bir ideolojik sapırmaca da yapıyorlar. Bütün karşı devrim öğelerine, emeğin geçmiş kazanımlarını yok eden bütün düzenlemelere reform diyorlar. Halbuki "reform" terimi, geleneksel olarak pozitif bir değişme olarak kullanılmıştır. "Toprak reformu" ifadesi bu terimin doğru kullanımına örnektir. Ama sen bırak topraktaki reformu, üretici köylüyü dünya piyasalarına teslim edip buna reform dersin, sosyal güvenlik sistemini piyasalaştırıp reform dersin, başarılı bir ideolojik operasyon yapmış oluyorsun. Bu sözde reformlara karşı çıkmayı tutuculuk olarak teşhir ediyorsun; kitlelere teslimiyeti telkin etmiş oluyorsun. Dolayısıyla 1998'den beri, sermayenin sınırsız tahakkümünü hayata geçirmeyi hedefleyen bir program adım adım uygulanmıştır. AKP de bunun kararlı bir sürdürücüsü olmuştur. Önceki söyleşilerimizde de değinmiştik; Türkiye ekonomisinin gidişatı, esas itibarıyla dış dünyadan gelen kaynak akımına bağlıdır. AKP ekonominin dip noktasında iktidara geldi ve onu izleyen dört yıl boyunca dış dünyadan kaynak akımı artarak sürdü.

2007'de ne kadar sıcak para girişi oldu? 2007'nin dokuzuncu ayına kadar 41 milyar dolar civarında bir yabancı sermaye girişi oldu. 2006'daki toplam yabancı sermaye girişi 58 milyar dolar; ilk dokuz ayda 39 milyar dolar civarındaydı. Yabancı sermaye girişinin artarak devamı, ekonomiye genişleme ivmesi getiriyor. Ama mesele şu: 1999 ve 2001'de ekonomi gerilediği için, ekonominin büyüme çizgisi, potansiyel üretim patikasının altında seyretmektedir. Dolayısıyla 2002-2007'deki genişleme, ekonomiyi potansiyel büyüme patikasına yaklaşıyor. Dıştan kaynak girişi iç talebi genişletiyor. Fakat bir yerde tavana, yani potansiyel büyüme sınırına vuracak. Türkiye'nin orta dönemli bir büyüme patikası vardır; "potansiyel büyüme" oranını verir ve o da yüzde 4.5'in altındadır. 2001'i değil de 97'yi baz alan bir dönemlendirme yaparsak -çünkü bu yeni dönemin başlangıcı 1998 olduğu için 97'yi baz alalım- yeniden yüzde 4.5'e ulaşmak için 2007 ve 2008'de yüzde 6 civarında büyümemiz lazım. Dış kaynak girişi talebi canlandırıyor, ama bu, tavana vurmaya yaklaşıyor. Bakın, 2007'de sermaye girişi artmasına rağmen büyüme hızı aşağıda seyrediyor: Yüzde 4-5 arasında olacak gibi. Önceki yıla göre biraz daha düşüyor yani. Çünkü sermaye girişleri ekonomiyi üretim kapasitesine yaklaşıyor. Ve üretim kapasitesine oturduğu anda, eğer teknoloji ve sermaye birikiminde dramatik düzelme olmamışsa -ki sermaye birikiminde şu ana kadar olmadı- Türkiye yine yüzde 4.5 civarında büyümeye devam edecek. Yani, dış kaynak geliyor, talebi genişletiyor, talep millî geliri artırıyor, ama giderek daha zor artırıyor. Çünkü üretim sınırlarına yaklaşıyorsunuz.

Bu durumda üretim sınırlarını genişletmek gerekmez mi?

Üretim sınırlarını genişletmek için sermaye

ye birikim oranlarını artırmanız lâzım. Ama sermaye birikim oranı hâlâ 1998'deki oranın altında. Türkiye, 2001'den beri hızla genişlediği halde sermaye birikim oranı önceki eşige ulaşmamıştır. 1998'de sermaye birikimi yüzde 24.6, 2006'da yüzde 21. Bunun dip noktası sermaye birikim oranının yüzde 15.5'e düştüğü 2003'tür. Sonra yükseldi, ama hâlâ '98 seviyesine gelememiştir. O yüzden, bu iki yıl içinde kriz görmesek bile, eğer büyük bir teknolojik değişim yapmamışsak -ki bu da muhtemel görünmüyor- sermaye birikimini ancak '98 oranına kadar getireceğimiz gibi görünüyor. Demek ki Türkiye iki veya üç yıl sonra durgun bir ekonomi patikasına oturacak.

Kriz gelirse ne olur?

Kriz daha çok dış dünyaya bağlıdır ve dış dünyadaki gelişmelere karşı en kırılgan ülkeler listesinin başında Türkiye yer alıyor. Türkiye'nin uzun vadeli sorunu şudur: Geleceğini kontrol etmek isteyen ve bu isteğini hayata taşıyan sınıfsal iktidarlardan yoksun olmak. En azından 1950 ile '80 arasında, çeşitli biçimlerde bu tür perspektiflere sahip siyasî iktidarlardan yönetildi. Şimdi böyle bir şey gündemde değil. Her şey dış dünyaya bırakılmış durumda.

Türkiye'nin dış borç oranının büyük diliminin özel sektöre ait olduğu biliniyor. Devlet Bakanı Mehmet Şimşek, Türkiye'nin net borcunun tarihindeki en düşük oranda olduğunu söylerken "Kamu sektörüne borç yükü anlamına baktığımız zaman Türkiye'nin durumu iyileşiyor" diyor, ama özel sektör borcunu dikkate almıyor...

Kasım 2000'de -ki daha sonra yasal düzenlemeyle kalıcı hale geldi- Türkiye'de batan özel şirketlerin borcu devlet tarafından üstlenildi ve üstlenilecek. Eğer dış borç hesabı yapılacaksa, kamu ve özel sektör borçları toplu olarak değerlendirilmeli. Bu bakımdan da Türkiye, dünyanın en hızla borç artıran çevre ekonomilerinden biridir. 2005'ten 2006'ya dış borç aşığı yukarı 40 milyar dolar artmış; 169 milyar dolardan 208 milyar dolara çıkmıştır. 1998 ile 2006 arasında yıllık dış borç artış oranı yüzde 10'dur. Özel borç, ayrı bir problem. YTL faizleri yüksek olduğu için, imkânı olan herkes dövizle, dıştan borçlanıyor. Gelirleri TL, borçları dövizle olanlar, büyük bir kur riski altında yaşıyorlar. O da ekonomiyi yepyeni bir belirsizlik katıyor. "Net borç" da boş bir laftır. Çünkü dış borç tartışmaları her zaman brüt olarak ele alınır. Dış bankalar, benim kısa vadeli borçları ödememi istediği zaman, filanca adamın da şuradan alacağı var, onu buna mahsup et, diyemezsin. Böyle bir uygulama yoktur.

Dünya ekonomisinde de büyüme gözlenirken işsizlik oranındaki artış sürüyor. Ayşe Buğra'nın da belirttiği gibi, istihdam yaratılsa bile bu, yoksulluğun azaltıldığı anlamına gelmiyor. Çünkü çalıştığı halde yoksul olan kesimler var. Yoksullukla nasıl mücadele edilecek?

Yoksullukla mücadeleler Dünya Bankası perspektifine bağlanmış durumda. Yoksulluğu yaratan mekanizma ve süreçlerle



Fotoğraf: Özcan Yurdalan

Sınıfsal pozisyon almadan sol tanımlanamaz. Sınıfsal pozisyon bugünün koşullarında dünya çapında da sınıfsal pozisyon demektir. Parlamentar soldan değil, devrimci soldan bahsediyorsak, devrimci sol olarak ana programımız sınıfsal konudur. Kapitalizme ve emperyalizme karşı duruştur.

mücadele yerine sonuçla mücadele yapıyor. Yoksulluk yaratıldıktan sonra palyatif yöntemlerle sonuçların hafifletilmesine çalışılıyor. Yoksullukla mücadelenin ana yöntemi, makro ekonomik politikalarda olacak tabii. Bugün Çin diye bir fenomenden bahsediyor herkes. Bundan bahsederken şunu hatırlasınlar: Çin, yüzde 50 tasarruf ediyor, yüzde 45 yatırım yapıyor. Çin dünya tarihinin bir rekorudur, ama Uzakdoğu ülkeleri, Kore, Malezya ve Tayland, öteden beri yatırım oranını yüzde 30'un üzerinde tutmuş ülkelerdir. Dolayısıyla, büyümeyi sürüklemeyen, bölüşümü dolar milyarlar lehine değiştirirsen yoksulluk yaratılacaktır. İkincisi, büyümeyi emeği örgütleyerek sağlayacaksınız. İstihdam canlı ol-dukça, halk sınıflarının da örgütlü hale gelmesi kolaylaşır; bu olguyu güçleştirecek düzenlemelerin kaldırılmasının mücadelesini yapmak gerekecek. Sendikacılık güçlenecek; sendikasızlar da örgütlenecek ve kayıt dışı istihdam gerileyecek. Bu meselenin çözümü, son tahlilde bugünkü küreselleşme biçiminin ve dolayısıyla rekabet tutkusunun dışına kaymakla mümkün olabilir. Ayşe Buğra'nın dikkat çektiği gibi, çalışanların yoksul olmasını önleyecek öğeleri sistemimize koyarsak, istihdam güvencesi sağlayarak, sendikalaşmayı güçlendirip yaygın hale getirerek, kayıt dışılığı sistemin belirleyici bir öğesi olmaktan çıkarak, sosyal güvenlik sistemini emeğin lehine düzenleyerek bir yapıya ulaştığımız andan itibaren, "emek pahalı oldu, rekabet edemeyiz" argümanını terk etmemiz gerekecek. O zaman, Türkiye ekonomisi esas olarak iç piyasaya dayalı, dış dünyayla ilişkilerini de büyümenin gereksinimleriyle sınırlı tutan bir modele kayacak demektir. İlerici aydın ve iktisatçılar olarak ve halk sınıfının örgütlenmesine katkı yapmayı düşünen solcular olarak bu tür bir model savunalım. Bugünün dünya koşullarında mümkün olup olmadığı meselesini bir kenara bırakalım. Bütün dünya emeğin

sırtından rekabet gücünü sağlama çizgisine kendini kaptırmışken, tek bir ülke, "hayır efendim, ben rekabetle değil, iç piyasa ile ilgileneceğim, ithalatı ve sermaye kaçışını kontrol edeceğim, kaçan sermayeyi vergileyip kamulaştıracam, burjuvaziyi iç piyasaya hizmet ettireceğim; reddedenlere müeyyide uygulayacağım" diyebilir mi? Bu yanıtız bir sorudur. Bugünün konjonktüründe bunu yapamaya-acağımızı söyleyenlere karşı, ben de derim ki, "bu anlamda bir küreselleşme reddiyesini savunmana bir engel yok. Ben Türkiye'yi yönetme görevi üstlenmedim, -solcuysam eğer- Türkiye'yi yönetenleri teşhir etme görevini üstlendim. Bu gidiş sadece emeğin daha da güçsüz, daha da sefil, daha da örgütsüz, dış dünyadan gelen rekabetlere teslim olması demektir, yani ücretleri Çin maliyetlerine çekme baskısına teslim olmak anlamına gelir. Bu yol sefalet yoludur. Benim görevim buna karşı çıkmaktır."

BSB'nin "IMF Gözetiminde On Yıl" başlıklı raporunda, Türkiye'yi üçüncü nesil bir krizin beklediği söyleniyor. Üçüncü nesil kriz nedir?

Finansal krizin çeşitli biçimleri var. Döviz kıtlığından doğan krizler vardı. Sermaye kaçışından doğan krizler vardı. Şimdi ne olacağı tam belli değil. Mesela dünya ekonomisinin yumuşak bir inişle yavaşlaması krize yol açmayabilir. Şu anda kesin bir kriz öngörüsü yapmak istemiyorum. Çünkü dünya ekonomisinin nereye gideceği belli değil. Kaçınılmaz olan şu: 2002 ile başlayan beş yıllık dönemdeki canlılık konjonktürü son bulmaktadır. Bu genel bir durgunluk mu getirecek, yoksa spekülasyon balonunun patlamasıyla mı sonuçlanacak, bilemiyorum. Onun için kriz senaryolarına ihtiyatlı yaklaşıyorum. Ama krize yakınlık hem dünyada, hem de Türkiye'de daima var. Dünya ölçeğinde balonun hızla sönməsi, kırılgan ülkeler listesinin başında olduğu için Türkiye'yi kesinlikle krize sürükleyecektir.

Söyleşi: İrfan Aktan

Bireyin zaafı üzerine mizahi bir roman **zafiyet kuramı**. Ersan Üldes, üçüncü romanında okuru sarsmak için yine mizahı kullanıyor.

Yazarlara duyduğu öfke yüzünden, Almanca'dan tercüme ettiği romanlarda gönlünce değişiklikler yapan ve bir gün yazarlığa soyunan Meriç, ömrünün son demlerinde yazar olmaya kalkışan babasından ne kadar farklıdır?

ersan üldes



zafiyet kuramı

plan b®

plan b®

meşrutiyet c. kiblelizada s. tepe han 1/6 şişhane 34430 istanbul tel: (0212) 251 4023 fax: (0212) 251 4024 e-mail: info@planb.com.tr www.planb.com.tr



RADYO EXPRESS

Transglobal Net Defteri

13 ARALIK 2007 - 6 OCAK 2008

Hazırlayan: Erdir Zat

Afrika "hayır" dedi

PORTEKİZ Ignacio Ramonet'in ifadesiyle "küştah Avrupa'nın tatminsizliğine karşı tahayyülü mümkün olmayan bir şey" oldu. Çok fakir olduğu için önüne konan her anlaşmayı imzalayacak sanılan Afrika, Lizbon'da yapılan AB-Afrika Zirvesi'nde, yeni Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları paketini geri çevirdi. Sarkozy-Merkel işbirliğiyle sömürgeci ihtirasları kabaran paktın getirdiği total ticaret liberalizasyonu talebine ve önkoşullara "hayır" dedi. Dünya Ticaret Örgütü'nün kendi bünyesinde çözemediği ticari eşitsizlik sorunlarını bölgesel ve ikili anlaşmalarla çözme stratejisi, böylece ağır bir darbe almış oldu.

Ülker, Godiva ve fındık

TÜRKİYE "Milli gururumuz" Ülker, dünya çikolata pazarının lider firması Godiva'yı, Nestle, Mars, Starbucks gibi büyük rakiplerini geride bırakarak 850 milyon dolara satın aldı. Şirket yönetimi "bölgesel güç olmayı başarmış" bulunan Ülker'in küresel pazara açılarak "stratejik büyüme hamlesi"ni başlattığını söyledi. Kutlamalarda neoliberal jargonun anahtar sözcükleri sarfedildi. Bize düşen noktalar arasındaki çizgileri birleştirip AKP iktidarı boyunca izlenen berbat fındık politikasının bu manzardaki yerinin belirlemek. Dünyanın en büyük fındık üreticisi Türkiye, küresel çikolata pazarını ele geçirebilecek mi?

PAKİSTAN Trajedinin katmanları

Benazir Butto'nun göz göre göre suikasta kurban gitmesi, Pakistan'ı büyüyen bir kaosa soktu. Sadece kendi halkı değil, Batı dünyasının da katliamdan sorumlu tuttuğu Müşerref'in günleri sayılı. Ama Benazir'in siyasi hanedanlığı sürdürme vasiyetine uyan Butto ailesi de ülkenin düştüğü alternatifsizliğe çare olmaktan uzak. Konunun uzmanından aktarıyoruz...

TARIK ALİ

Guardian, 30 Aralık 2007

BENAZİR Butto'nun tutum ve politikalarının en keskin eleştirileni olan bizler bile, ölümü karşısında affladık ve öfkelenedik. Ülke büyük bir infial ve korku içinde. Askeri despotizm ile kargaşa ortamı arasındaki karşılıklı uyum, Ravalpindi'de yaşanan suikast için gereken koşulları hazırladı. Geçmişte askeri yönetim düzen sağlamak için kurulmuştu, birkaç yıl bunu başardı da. Ama artık istikrarsızlık ve hukuksuzluk kaynağı. Ülkedeki polis ve istihbarat birimlerinin hukuka bağlı kalmasını sağlamaya çalışan anayasa mahkemesi başkanı ve sekiz yargıcıyı görevden alınması başka nasıl açıklanabilir? Böylece ülkenin önemli bir politik liderinin, gayet dikkatli planlanmış bir cinayete kurban gitmesinde, mevzubahis kurumların günahlarının ne olduğunun ortaya çıkarılması için gereken altyapı hiçbir zaman kurulamamış olacak.

Pakistan'da bir umutsuzluk yangınından başka ne olabilir şimdi? Katillerin cihatçı fanatikler olduğu söyleniyor. Onlar olsa bile, tek başına mı hareket ediyorlardı acaba?

Kendisine yakın kaynaklara göre Benazir, aslında bu düzmece seçimleri boykot etmek istiyordu, fakat Washington'u karşısına alacak siyasi cesareti yoktu. Diğer taraftan fiziksel anlamda fazlasıyla cesurdu ve yerel rakipleri onu sindirmeyi başaramadı. Butto, Liyakat Bağ'ında bir seçim konuşması yapıyordu. Bu park adını, burada 1953'de bir suikastle öldürülen ilk Pakistan başbakanı Liyakat Ali Han'dan almıştır. Katili Said Ekber suikastı düzenleyen ekipteki bir polis tarafından olay yerinde öldürüldü. Buradan çok uzak olmayan bir yerde milliyetçilerin hapsedildiği Ravalpindi Hapishanesi vardı. Benazir'in babası Zülfikar Ali Butto, Nisan 1979'da bu hapishanede asıldı. Dönemin askeri tiranlığı bu hukuksal cinayetin vuku bulduğu binayı yıktırıp tarihten sildi.

Zülfikar Ali Butto'nun ölümü Pakistan

Halk Partisi (PHP) ile ordu arasındaki ilişkileri zehirledi. Partinin özellikle Sind bölgesindeki eylemcileri acımasız işkencelerden geçirildi, aşağılandı, kayıp edildi veya öldürüldü.

Pakistan'ın sallantılı tarihi, süregelen askeri rejim ve toplumda rağbet görmeyen küresel ittifakların bir sonucu olarak, yönetici eliti ciddi seçimler yapmak sorunda bırakıyor. Görü-



Yolsuzluklarıyla ünlü Zerdari, karısının gölgesinde yaşayan karanlık bir figürdü

nen o ki, bu zümrenin hiçbir olumlu hedefi yok. Ülkenin büyük bir çoğunluğu, hükümetin dış politikasını onaylamıyor. İnsanlar, sadece duyarsız ve ağgözlü bir elit sınıfı zenginleştiren politikalara karşı çok öfkeli. Bu elit zümrenin içinde, iyice semirilmiş, parazit hâline gelmiş ordu da var.

Dün bombadan kurtulan Benazir bugün kurşunlardan kurtulamadı. Bir ay önce Karaçi'de başarısız olan suikastçiler bu sefer işlerini garantiye aldılar. O, kesinlikle ölmeliydi. Şimdi düzmece bir seçim bile yapılamayacak. Seçimler, mecburen, ileri bir tarihe ertelenecek. Askeri yönetim ise işler kötüye gittiği zaman, ki kuvvetle muhtemeldir, bir doz daha askeri rejim verecek.

Olan biten, çokboyutlu bir trajedidir. Giderrek daha fazla felaketlere doğru yol alan bir ülkenin trajedisi bu. Ufukta büyük seller ve kö-

püren çağlayanlar var. Bu, aynı zamanda kişisel bir trajedidir. Bir baba iki oğul ve şimdi bir kız evlat doğal olmayan sebeplerden öldü.

Benazir'i ilk defa babasının Karaçi'deki evinde tanıdım. O zamanlar akli beş karış havada bir yeni yetmeydi. Daha sonra Oxford'da da biraraya geldik. Doğal bir siyasetçi değildi. Diplomat olmak istiyordu, ama tarih ve kişisel trajedisi yönünü değiştirmesine sebep oldu. Babasının ölümü onu değiştirdi ve askeri diktatörlükle mücadele etmeye kararlı hâle geldi. Londra'da küçük bir daireye taşındığında onunla saatlerce ülkenin geleceğini tartıştık. Toprak reformu, kitlesel eğitim programları, sağlık hizmetleri ve bağımsız dış politika gibi fikirlerin yapıcı olduğunu düşünüyordu. Ülke, üniformalı ya da üniformasız bütün akbabalardan temizlenmeliydi. Meşruiyetini yoksullardan alıyordu ve bununla gurur duyuyordu.

Butto, başbakan olduktan sonra bir dönüşüm daha geçirdi. Yaptığımız tartışmalarda verdiği cevap "artık dünya değişti" oluyordu. Tarihin "yanlış tarafı"nda duramazdı artık. Böylece, birçokları gibi, o da Washington'la sulh yaptı. On yıldan fazla yaşadığı sürgün hayatından Müşerref ile yaptığı anlaşma sayesinde kurtulabildi. Birçok defa bana ölümünden korkmadığını söyledi. Eğer Pakistan'da siyasetle uğraşıyorsanız ölüm tehlikelerden biriydi sadece.

Bu trajediden herhangi iyi bir sonuç çıkmasını beklemek zor, ama gene de küçük bir olasılık var. Pakistan'ın acilen halk yığınlarının sosyal ihtiyaçlarını gündeme getirecek bir siyasi partiye ihtiyacı var. Zülfikar Ali Butto'nun kurduğu PHP, ülkenin yegâne kitlesel halk hareketini oluşturan öğrenciler, çiftçiler ve işçiler vasıtasıyla büyüebildi. 1968-69 arasında bu eylemciler dönemin askeri diktatörlüğünün devrilmesi için büyük mücadele verdi. Her şeye rağmen hâlâ PHP'yi bu şekilde gören insanlar var.

Benazir'in korkunç ölümünden sonra yandaşları durup düşünmelidir. Bir kişi ya da bir aileye bağlılık bazen gereklidir, fakat bu yapısal bir zenginlik değil zayıflık getirir. PHP, çağdaş ve demokratik bir kurum olarak yeniden yapılandırılmalı, toplumsal ve insani hak-

Dikkat korku tüneli

HİNDİSTAN Butto suikastının kapsama alanındaki Hindistan da istikrarsızlaşma eğilimini gözler önüne serdi. Pakistan sınırındaki Gujarat eyaletinde yerel seçimleri aşırı milliyetçi BJP kazandı. Dördüncü kez eyalet yönetimine gelen Narendra Modi, 2002'de Hindu milliyetçilerin binden fazla müslümanı katlettiği etnik ayaklanmanın baş sorumlusu olarak görülüyor. Gujarat'a giden Kongre partisi başkanı Sonya Gandhi'nin Modi'yi "yalancı, hain ve ölüm taciri" olmakla suçlaması siyasi polemik yarattı. Ama Gandhi, BJP'nin eyalet meclisindeki 182 sandalyenin 117'sini almasına engel olamadı.

Yahudilere tazminat

BRİTANYA 2. Dünya Savaşı sırasında hesapları dondurulan yahudilerin tazminatlarının ödenmesine devam ediliyor. Hükümet tarafından kurulan Tazminat Paneli, 1999'da çıkan yasanın kapsamına giren mağdurlara şu ana kadar 41 milyon dolar ödeme yapıldığı, ancak başvuru yoğunluğu yüzünden 2004'teki sürebütünün bugünlere sarktığını bildirdi. Savaş yıllarında Avrupa'nın her yerinden binlerce yahudi parasını İngiliz bankalarına transfer etti. Ama savaşın başlamasıyla bu hesaplara el kondu ve başka ülkelerde para ve imtiyaz kaybeden İngiliz sermayesine sübvansiyon olarak kullanıldı.

Neoliberal "at pazarı"

TAYLAND Postmodern kraliyet darbesinden yaklaşık bir yıl sonra yapılan seçimler, iktidardan uzaklaştırılan eski başbakan Thaksin Shinawatra'nın yandaşlarının zaferiyle sonuçlandı. Ülkenin en zengin adamı Thaksin, ailesinin karıştığı Telekom yolsuzluğu yüzünden kitlesel protestolar eşliğinde devrilmişti. Son seçimler sürgünde bulunan Thaksin'in zayıflasa da hâlâ güçlü olduğunu gösteriyor. Yandaşları tarafından kurulan PPP, parlamentodaki 480 sandalyenin 233'ünü aldı. Ama bu yetersiz. Önemli yasaları çıkarmak için küçük partilerden gelecek desteğe, amiyane tabiriyle "at pazarı"na ihtiyaçları var.

Saakaşvili nikâh tazeledi

GÜRCİSTAN Kasımda muhalefetin düzenlediği büyük gösterilerin ardından erken seçim kararı alan devlet başkanı Mikhail Saakaşvili itibar tazeledi. Başkanlık seçimlerinin ilk turunda oyların yüzde 53'ünü aldı. Ancak seçimlere hile karıştığını savunan muhalefet lideri Levan Gachechiladze (%27) itiraz ederek ikinci tura gidilmesini istedi. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilâtı (AGİT) bağımsız gözlemcilerin raporlarına dayanarak seçimlerin uluslararası demokratik standartları karşıladığını açıkladı. Rusya ise AGİT'in değerlendirmesini eleştirerek muhaliflerin usulsüzlük iddialarına destek çıktı.

► ları savunan dürüst bir tartışma ortamı yaratılmalıdır. Yeterli ve uygun başka alternatifi olmayan farklı gruplar ve acılı halk birlik olabilmeli. Savaş ve işgâlin yıkımını yaşayan Afganistan için bölgeyi istikrara kavuşturacak somut öneriler sunulabilmeli. Bütün bunlar yapılabilir ve yapılmalı. Butto ailesinden başka kurbanlar istenmemeli.

İçim kan ağlıyor

The Independent, 1 Ocak 2008

İSKOÇYA kraliçesi Mary, idam edilmeden altı saat önce kayınbiraderi Fransa kralı III. Henry'e şunları yazdı: "Benim ona veremeyeceğim cevaplar için oğlumu sana emanet ediyorum." Yıl 1587'yd.

30 Aralık'ta aşiret reislerinden oluşan özel bir meclis, vasiyetini öğrenmek ve dünya medyasına açıklamak üzere Benazir Butto'nun evinde toplandı. Belki kraliçe Mary tereddüt-lüydü, ama onun modern muadili hiçbir şüpheye yer bırakmamıştı. Butto'nun kendi oğlu için bir cevabı vardı. Parti, 19 yaşındaki oğlu Bilaval uygun yaşa gelene kadar kocası Asif Zerdari'nin de yer aldığı (kendisi ülkenin en rüşvetçi ve itibarsız siyasetçilerindendir, üç ayrı Avrupa mahkemesinde yolsuzluktan yargılanmaktadır) üçlü otorite tarafından yönetilecek. Bilaval uygun yaşa geldiğinde de ömür boyu genel başkan olacak. Başkanlık, hiç şüphesiz kan bağıyla geçecek. Bu olayın resmiyet kazanması, gülünç olması gerçeğini değiştirmiyor. PHP bir aile yadigarı, aile reisinin iradesiyle şekillenen bir mülk olarak görülüyor.

Ne fazla ne eksik, durum bu. Zavallı Pakistan, zavallı PHP sempatanları. İnsanlar bu iğrenç ortaçağ piyesinden daha fazlasını hak ediyor. Benazir'in aldığı son karardaki otokratik zihniyeti, halefleri de üstlendi. Bu anlayış, trajik bir şekilde Benazir'in hayatına mal oldu. Bazı parti yöneticilerinin Washington menşeli Müşerref anlaşmasını reddetmesi yolundaki uyarılarını dinleseydi, ya da en azından daha sonra seçimleri boykot kararı alsaydı, Butto bugün hâlâ hayatta olabilirdi. Halkına son hediyesi, ülkenin geleceği için pek hayırlı değil.

Batı destekli politikacılar, saray dalkavukları gibi genç prensin hoşlukları ve gelecek endişeleri hakkında nağmeler düzerken, kendi partilerini kapı, destekçilerini de kul olarak görürse ciddiye alınmayı nasıl bekler?

Öfkeli ve melankolik insanların kaderinin, partinin iç yapısından yer alan omurgasız yöneticilerinin elinde oluşu bir mazeret değil. Parti



Demokrasi simgesi Benazir geriye bir hanedanlık bıraktı

içi demokrasiyle tersi yönde bir değişim yaşanabilirdi. Partinin içinde az sayıda da olsa kirlenmemiş, ilkeli politikacılar var, fakat kenara itilmiş durumdadır. Hanedanlık politikaları güç değil, zayıflık göstergesidir. Benazir kendi ailesini Kennedy'lere benzetmekten pek hoşlanırdı. Fakat nedense, Demokrat Parti'nin, büyük paraya bağımlı olsa da bir ailenin maşası olmadığını kabul etmek istemezdi.

Ömrünün yarısını askeri rejimle geçirmiş bir ülke için demokrasi önemli bir konudur. Pakistan, Kongo veya Raunda türünden bir "başarısız devlet" değil. Pakistan, takriben kırk yıldır işlevsizleşmiş bir devlet. Bu işlevsizliğin temelinde ise askeri yönetimler var. Her askeri yönetim işleri daha da berbat etti. Siyasi istikrarı ve temel kurumların oluşmasını engelledi. Orduyu iş yapılabilecek tek kurum adanmasıyla ABD, bu durumun en büyük sorumlularından biri ve bu algı maalesef hâlâ devam ediyor.

Ordunun zayıflığı zaten biliniyor ve defalarca belgelendi. Fakat siyasiler de taşları yerinden oynatabilecek konumda değil. Bütün bunların dışında, ABD ve Britanya tarafından denetlenen yüksek yargıya ilk saldırıları Müşerref başlatmadı. Anayasa Mahkemesi'ne yönelik ilk saldırılar, Navaz Şerif'in tetikçileri tarafından başlatıldı. Şeflerinin başbakan olduğu zamanki çıkarlarına aykırı bir kararın onlara rağmen alınmasına kızmışlardı.

Bazılarımız, Butto'nun ölümünün PHP'ye temiz bir sayfa açabileceğini umduk. Her şeye

rağmen, partinin önemli liderlerinden, baro başkanı Aitzaz Ahsan, başyargıcın görevden alınmasından sonraki kitlesel direnişte kahramanca bir tutum aldı. Olağanüstü hâl ilânı sonrasında tutuklandı ve görevden el çektiler. Ahsan, hâlâ Lahor'daki evinde göz hapsinde. Acaba Benazir, hanedancılığı ve hizipçiliği bir kenara bırakıp Ahsan'ı seçim sürecinde parti başkanı olarak atamayı düşünebilir miydi? Böyle bir ihtimal söz konusu olamazdı.

Sonuç olarak parti eninde sonunda bir bölünme yaşayacak. Birçok partili, karısının düşüşünden de sorumlu tutulan Zerdari'nin liderliğine gönülsüz. Büyük bir duygusal çöküntünün yaşandığı son ortamda partililerin çoğu dibe vurma endişesiyle hareket edecek. Bu arada partinin en reaksiyoner parçası olan ve sürü mantığıyla hareket eden kariyeristler de bir an önce servetlerini arttırmaya çalışacak.

Bunların hiçbirini olmayabilirdi. Gelin görün ki, Benazir'in omzundaki ölüm meleğinin demokrasiyle pek alakası yoktu. Şimdi de partinin yeni lideriyle uğraşıyor. Bu arada ülkede büyük bir kriz yaşanıyor. Kendi siyasi konumunu olağanüstü hâl ilânıyla korumuş olan Müşerref'in hâlâ meşruiyet sorunu var. Artık hileli bir seçim yapmak bile mümkün değil. Başkan Bush ve İngiliz ortağının sert tembihlerinin bir yararı yok.

Benazir'i kimin öldürdüğü konusunda sağlanan resmi uzlaşma kırılmış durumda. Hem Hillary Clinton hem de Joseph Biden, damgayı El Kaide'ye değil Müşerref'e vuruyor. Böylece Amerikan yönetiminin Müşerref'i devirme niyetini de anlamış oluyoruz. Esas sorun, Benazir'den geriye kalan tek alternatifi şu an ordunun başında bulunan General Eşref Kiyani olması. Navaz Şerif, Suudi-Amerikan ittifakının varlığına rağmen, biraz fazla Suudi taraftarı olarak görülüyor. Müşerref ise niye olayın bu şekilde olması gerektiğini anlayabilmiş değil, çünkü aslında Washington'un buyruklarına uymaya gayet hazır. Ne var ki, Washington artık emperyal postacı olarak Müşerref yerine Suudi kralını tercih edebilir.

Bu kriz için bir çözüm var. Müşerref'in koltuğuna daha küçük profilli bir aday oturtulabilir. Bütün partilerin katılımıyla bir geniş tabanlı hükümet kurulabilir. Bu hükümet altı ay içinde seçime gitmek için gerekli hazırlığı yapar. Son olarak görevden alınmış olan başyargıcı tekrar görevine iade edilir. Anayasa Mahkemesi'nin ilk işi de Benazir'in ölümünü korkusuzca araştırmak olur. Böylece iyi bir başlangıç yapılabilir. -Çeviri: Balkan Talu

Bol körüklü yangın

LÜBNAN Cumhurbaşkanı hâlâ seçilemedi, oylamalar 11. kez ertelendi. 12 Aralık'ta cumhurbaşkanı olarak seçilen Michel Süleyman'ın yerine en güçlü genelkurmay başkanı adayı olarak anılan Francois El Hac'in bombalı bir suikasta kurban gitmesi krize iyice tuz biber ekti. Önceki suikastlardan farklı olarak, Suriye'nin üstüne bu sefer fazla gidilemedi. Suriye'ye en sert suçlamalarda bulunan Velid Canbulat, Saad Hariri gibi liderler bile suskundu. Suriye dışişleri bakanı Velid Muallim saldırıyı lanetledi. Şubat



2005'te öldürülen eski başbakan Refik Hariri'nin oğlu Saad Hariri ise sadece "düşmanların krizi derinleştirmek istediği" yorumunu yaptı. Lübnan'ın yürürlükteki anayasasının 49'uncu maddesi,

kamu görevlilerinin cumhurbaşkanı adayı olabilmesi için aday olmadan en az iki yıl önce görevlerinden ayrılmış olmaları gerekiyor. Şimdi Fransa ve ABD destekli batı ittifakı bu maddenin nasıl değiştire-

leceği üzerinde uzlaşmaya çalışıyor. Batının içindeki fraksiyonlar başbakanın nasıl atanacağı, hükümetin nasıl kurulacağı, muhalefete veto hakkına yetecek sayıda sandalye bırakılıp bırakılmayacağı tartışılıyor. Bu veto meselesi önemli, çünkü muhalefet en az 11 sandalyeye sahip olursa Hizbullah'ın silahsızlandırılması oylamasını veto edebilir. Dolayısıyla maksat Hizbullah'ın önünü mümkün olduğunca tıkamak. Batı ittifakı böylece silahların susacağı ve huzur, istikrar ortamının sağlanacağını savunuyor. Bu arada ülkedeki siyasi cinayetler hâlâ devam ediyor. -B.T.

İSRAİL 2008 planı

Annapolis Zirvesi, Filistin'in öteki yarısını dışarıda bıraktı. Madalyonun iki yüzü gibi, artık barış adına söylenen her şeyin yerine savaş koyabiliriz. İsraili muhalif tarihçi Ilan Pappé, "İsrail'in 2008 Planı" için aylar önce şunu söylemişti: "Gazze'de soykırım, West Bank'ta etnik temizlik..."

ILAN PAPPE

The Independent, 23 Haziran 2007

YAKIN zamanlarda, İsrail'in Gazze Şeridi'nde soykırım politikaları uygulamaya başladığından söz etmiştim. Akla kötü şeyler getiren bu kelimeyi kullanmakta tereddütlerim vardı, fakat yine de kullanmıştım. Aldığım tepkilerden kelimenin insanlarda belirli bir huzursuzluk yarattığını fark ettim. Bunun üzerine tekrar düşündüm ve içtenlikle kelimeyi doğru kullanmış olduğuma inandım; bu İsrail ordusunun Gazze şeridinde yaptıklarını anlatabilmenin tek uygun yoluydu.

İnsan hakları kuruluşu Betzelem, istila altındaki topraklarda yaşanan İsrail vahşeti hakkında hazırladığı yıllık raporu yayımladı. 2006'da İsrail kuvvetleri bir önceki yıldan üç kat daha fazla sivil, 660 kişiyi öldürmüştü. Ölenlerin çoğu, İsrail kuvvetlerinin 300 kadar evi yakıp yıkarak aileleri katlettiği Gazze Şeridi'nde yaşayan insanlardı. 2000'den beri neredeyse 4 bin Filistinli İsrail kuvvetleri tarafından öldürülmüştü ve bu sayının yarısını çocuklar oluşturuyordu. 20 binden daha fazla kişi de yaralanmıştı. Dikkat çekmek istediğim konu, sadece kasıtlı öldürme eylemlerinin yükselişte olması değil, aynı zamanda uygulanan strateji.

İstila İsrail'in politikasını belirleyenler, West Bank'ta ve Gazze Şeridi'nde yaşanan iki değişik gerçeklikle karşı karşıya. West Bank'ta doğu sınırlarını yapılandırmayı bitirmiş gibi görünüyorlar. Kendi aralarında süregiden ideolojik tartışmalar son buldu ve hızla West Bank'ın yarısını istila etmek üzere büyük planı gerçekleştirmeye koyuldular.

Son adım, İsrail'in yeni yerleşim alanları inşa etmeme sözünden dolayı ertelenmişti. İsrail kendini sınırlayan bu durumdan kurtulmak için iki yol buldu. West Bank'ın üçte biri-

ni Büyük Kudüs olarak tanımladı ve böylece yeni istila edilmiş bölgelerde yaşam merkezleri inşa etti. İkinci yöntem ise eski yerleşim birimlerini olabildiğince genişletmekti.

Yavaş transfer Yerleşim birimleri, askeri üsler, yollar ve duvar, İsrail'in, 2010'a kadar West Bank'ın hemen yarısını işgal etmesine yetecek gibi görünüyor. İsrail yetkilileri, her şeye rağmen bu bölgelerde yaşayan küçümsemeyecek sayıda Filistinli'ye karşı yavaşça sürdürdüğü transfer işlemlerini tamamlayacak. Acele etmeyecekler. İsrail, bu bölgenin elinin altında olduğunu hissettiği sürece, ordunun ve bürokrasinin sürdürdüğü gündelik taciz ve insanlık dışı uygulamaların bile insanları sürgün etme sürecine yaradığına inanıyor.

İşçi Partisi'nden Kadima'ya kadar yönetimde bulunan bütün partiler, Ariel Sharon'un stratejik fikirlerini kabul ediyor. Avigdor Liberman gibi etnik temizliği ya da "sürgünü"



Ortadoğu'nun şipşak fotoğrafı: İsraili asker, Filistinli sivil karşı

savunan kişilerin önerilerine itibar ediyorlar. Gazze Şeridi'nde uygulanan belirli bir İsrail stratejisi yok; günlük, deneysel uygulamalar sürdürülüyor. İsraililer şeridi West Bank'tan ayrı bir jeopolitik oluşum olarak görüyor. Gazze'yi Hamas kontrol ediyor, parçalara ayrılmış West Bank'ı ise, İsrail ve Amerikan güçleri ile birlikte Mahmud Abbas yönetiyor.

West Bank'ın aksine, Gazze Şeridi'nde İsrail'in göz diktiği bir toprak parçası veya Filistinlileri defedebileceği Ürdün gibi bir arabölge yok. Etnik temizlik burada işe yaramıyor. Daha önceleri Gazze Şeridi'nde izlenen strateji, Filistinlileri tek bir bölgede toplayıp burayı varoşlaştırmaktı. Ama işlemedi. Yahudiler bunu kendi tarihinden biliyor. Geçmişte böyle toplumlara karşı atılan ikinci adım çok daha barbarca olurdu. Gazzelileri ufukta neyin bekledi-

ğini söylemek çok zor: Varoşlaşmak, karantinaya alınmak, istenmeyen ya da her kötülük odağı bir topluluk olmak.

Anahtarı fırlatıp Atmak John Dugard'ın dediği gibi, hapishaneyi inşa edip anahtarını denize fırlatmak, 2005 eylülünde Gazze'de karşı saldırıya geçen Filistinliler için bir seçenektir. Hâlâ West Bank'ın ve Filistin'in bir parçası olduklarını gösterme kararlılığıyla, Batı Negev'e önemli sayıda roket fırlatıldılar. Bu bombardıman, İsrail'in Tul Karim bölgesinde Hamas yanlısı çok sayıda insanı tutuklamasının cevabıydı.

İsrail ise buna, "İlk Yağmur" operasyonuyla karşılık verdi. Gazze üstündeki süpersonik uçusları, denizden, havadan ve karadan gelen bombardımanlar izledi. İsrail ordusu amacını "halkın roket fırlatanlara verdiği desteği azaltmak" diye açıklıyordu. Oysa, saldırıların sonucunda operasyon sadece roket fırlatanlara verilen desteği artırmıştı. Gerçek amaç ise deneyseldi. İsrail generalleri, böyle operasyonların evde, bölgede ve dünyada nasıl karşılanacağını bilmek istiyordu. Cevap "oldukça iyi" olmalı ki, hiç kimse kaç kişinin öldüğüyle ya da yüzlerce yaralı Filistinli'yle ilgilenmedi. Daha sonraki operasyonlar "İlk Yağmur" modelini almıştı. Tek fark, daha fazla ateş gücünün, daha fazla ölünün, daha fazla hasarın olması, ve tahmin edilebileceği gibi, karşılık olarak daha fazla Qassam roketinin fırlatılmasıydı.

2006 haziranında bir askerinin esir düşmesi, İsrail'in eylemlerine hız vermesi için bir fırsat oldu. Aslında ortada Sharon'un "cezalandırıcı" görevlerin uygulanmasını zorlaştıran 8 bin kişiyi Gazze'den çıkartma kararını izleyen bir strateji yoktu. Ama o günden sonra "cezalandırıcı" eylemler devam etti ve bir strateji oluştu. "İlk Yağmur" sonradan "Yaz Yağmurları"na dönüştü. Yazın hiç yağmur yağmayan bir ülkede, artık Gazze'de yaşayan insanlar için yağan F-16 bombaları ve şarapneller vardı.

Yaz Yağmurları, Güz Bulutları Yaz sona erdiğinde çok daha etkili olan "Güz Bulutları" belirdi. 1 Kasım 2006'dan itibaren İsraililer 48 saatten daha kısa bir zaman dilimi içerisinde 70 sivil öldürdü. Aynı sonunda, yarısı kadın ve çocuk, 200 kişi öldürüldü.

Bazı eylemler İsrail'in Lübnan saldırılarına

Etnik refleks

KENYA En yoksullar, yoksulları öldürdü. 2008'in ilk belâsı olan Kenya'da başkanlık seçimleri önüne geçilemez bir şiddet dalgasıyla noktalandı. Bir hafta süren etnik çatışmalarda en az 350 kişi öldü, 180 bin kişi can güvenliği sebebiyle ülkenin diğer kesimlerine ve Uganda'ya göç etmek durumunda kaldı. BM, 500 bin kişinin acil insani yardıma ihtiyacı olduğunu duyurdu. 27 Aralık'ta yapılan seçimi mevcut devlet başkanı Mwai Kibaki'nin kılı payı farkla kazandığının açıklanmasıyla başlayan siyasi kargaşa, Kibaki geri adım

atıp muhalif lider Raila Odinga'ya bir "ulusal birlik hükümeti" kurmayı önerdiği hâlde tam olarak durulmuş değil. Odinga seçimin üç ay içinde tekrar edilmesi talebinde direniyor. Oysa dünya medyasına düşen ilk haberler, yüzde 85'e varan geniş katılımdan övgüyle söz ediyordu. Ancak AB gözlemcilerinin olumsuz rapor verdiği seçimlere hile karıştığına ilişkin geçerli kanıtlar bulundu. Olayların artışı bu AB bildirisinin de etkili olduğu iddia ediliyor. Şeffaflığın, Kenya gibi siyasi partilerin kabilelere dayandığı ülkelere fazla geldiği söyleniyor. Odinga bu meşru desteği kullandı,



paralel olarak yürütüldü. Böylece eleştiri almadıkları gibi dikkat çekmeden operasyonlarını tamamlayabildiler. "İlk Yağmur"dan "Güz Bulutlar"ına, operasyonları oluşturan tüm unsurlarda istatistiksel bir yükseliş yaşandı. İlk olarak, artık "sivil ayrımı" gözetilmiyordu; ordunun hedefi doğrudan halktı. İkinci olarak, araçlar artırılmıştı; İsrail ordusunun her bir ölüm makinesi bu saldırılarda kullanıldı. Üçüncü olarak, saldırılarda zarar görenlerin sayısında artış; gelecekteki her operasyonda daha fazla kişi yaralanacak ve ölecekti. Ve son olarak, belki de hepsini özetleyen en önemli farklılık, artık operasyonlar, bir tür strateji oluşturmuştu – İsrail Gazze sorununu bu şekilde çözme planlıyordu.

Gazze'den Karşı Ateş Gazze ateşle karşılık vermeye devam ediyor. Bu, İsrail ordusuna, gelecekte daha büyük çaplı soykırım operasyonları düzenleme fırsatı verebilir. Fakat başka bir tehlike daha var; ordu, 1948'de olduğu gibi, Gazze Şeridi'nde kuşatma altında bulunan insanlara karşı daha şiddetli ve sistematik "cezalandırıcı" eylemlerle karşılık vermek isteyebilir. İronik bir şekilde İsrail ölüm makinesi son zamanlarda sakindi. Ordunun generalleri, Gazze'deki iç çekişmeleri ve bunun sonucunda gerçekleşen ölümleri izlemekten memnundu. İsrail'in körüklediği iç savaşın sürüp gitmesinden hoşnut kalıyorlardı. Savaş sona erdirmek, elbette Filistinliler'in sorumluluğu, fakat ABD ve İsrail'in müdahaleleri, tutuklamalar, açlık ve insanların boğucu bir yaşama tahammül etme çabası iç huzurun sağlanmasını zorlaştırıyor.

İsrail'in Oksijenini Kesmek Gazze, ABD ve İsrail'in müziğiyle uyumlu dans edenlerle, onların planlarına karşı çıkanların çatışmasına tanık olunan bir savaş alanı. Kendi aralarındaki savaş sona erdiğinde, şeritte yaşayanların üstüne gene İsrail'in "Yaz Yağmurları" düşmeye başlayacak; onlara ölüm ve kargaşa götürecek. İsrail'i durdurmanın, onu boykot etmek ve yaptırım uygulamaktan başka bir yolu yok. Bu ölüm makinesinin tek bir hassas noktası var; o da oksijenini "batı" uygarlığı ve kamuoyundan sağlıyor olması. Onların eylemlerini durdurmak hâlâ mümkün. En azından gelecekte, West Bank'ta etnik temizlik yaparak ya da Gazze şeridinde soykırım gerçekleştirerek Filistin halkını ortadan kaldırma stratejilerini uygulamaları zorlaştırılabilir.

Çeviri: Pınar Uygun

ABD Obama'nın "değişim" momenti

Clinton-Obama çekişmesi, başkan adaylarının yarıştığı önseçimlere damgasını vuruyor. Barack Obama, "ABD'nin ilk siyah başkanı olma" fikrini Demokrat tabanın bir kesimine benimsetmiş görünüyor. Bush-sonrası Amerikan toplumunun "kontROLSÜZ" tepkileri, Obamamania olarak tezahür ediyor...

İKİ PARTİLİ parlamenter sistemiyle kıpırdamaz bir istikrar kuran ABD, 2008 sonrası dünya için yeni bir fal bakmaya koyuldu. Geçen sefer Bush'a tam destek vermek için önseçim dahi yapmayan Cumhuriyetçiler, birbirinden ilginç konservatif numunelerle seçmen karşısına çıktı: Baptist rahip Huckabee, Mormon vizyoner Romney, Katolik mafya dedesi Giuliani... Bush'un "terörle mücadele" kampanyasını sadece Cumhuriyetçi adaylar değil Demokratlar da sahipleniyor, ama herkes "o işin öyle yapılmaz" diyor. Böylece ortaya, Irak'tan derhal çekilmek ile işgali farklı bir stratejiyle sürdürmek arasında dizilen bir görüş skalası çıkıyor.

Ulusal güvenlik hâlâ Amerikan seçmenin hassas noktası. Ama geçen seçimlerde

Bush'a çalışan bu olgu, artık tek başına yeterli değil. Depresif savaş ekonomisi orta sınıfı yoksullaştırdı. Seçim yılına girilmesiyle tekrar hareketlenen toplumsal kesimler bu gidişatın değişmesini istiyor. Demokrat adaylar bizzat kişilikleriyle bir değişim projesi sunmaya çalışıyor: İlk kadın başkan Clinton, ilk siyah başkan Obama, ilk çevreci başkan Edwards... Ama bunlardan sadece Barack Obama, "değişim" kavramının içini biraz olsun doldurabiliyor. Ülke çapında yüzbinlerce gönüllü aktivist tarafından yürütülen Obama kampanyası, toplumsal hareketlerin (siyah, işçi, çiftçi, kadın, etnik, eşcinsel) alternatif platformu hâline geldi. 1992'de "baba" Bush'un ezip "koca" Clinton'ı iktidara taşıyan Rock The Vote hareketinin bir benzeri

bu defa Obama'nın çevresinde örgütleniyor. Ama Obama'yı asıl tehlikeli kılan, geleneksel olarak düşük katılımla gerçekleşen Amerikan seçimlerine kayıtsız kalan "sessiz çoğunluğu" kontROLSÜZ bir şekilde hareket geçirmesi. İlk önseçimin yapıldığı Iowa eyaletinde ortaya çıkan ve New Hampshire'a sirayet eden olgu, Obama'nın yeni seçmenler kazanmasıydı.

Aralık ayında ABD'de işsizlik oranı yüzde 4.7'den yüzde 5'e çıktı. 300 milyonluk dev ülke, geçen ay sadece 18 bin kişiye istihdam yaratabilmiş. Bu durum, Amerikan ekonomisini ve dünyayı bekleyen durgunluk tehdidini güçlendiriyor. Bol keseden dağıtılan konut kredilerinin karşılıksız kalması nedeniyle geçen yıl emlak piyasasında yaşanan kriz, Wall Street'i büyük zarara soktu. Son olarak Amerikan yatırım bankası Morgan Stanley, emlak krizi nedeniyle 9 milyar dolar zarar ettiğini ve çare olarak Çin Yatırım Fonu'na 5 milyar dolarlık hisse se-



Eller yalan söylemez: Kampanyada iş bulan günlük işçinin sıkıntısı



ama kendisini destekleyen kabileleri kışkırtmaktan da geri kalmadı. Dört yıl önce, ülkeyi yıllarca sefalet içinde yöneten bir siyasi hanedanlığa son vererek iktidara gelen Kibaki, kendisinden öncekilerden farklı bir şey yapmadı, mensubu olduğu Kikuyu kabilesini ihyâ etti. Başkent Nairobi'nin kuzey kesimlerinde yaşayan Kikuyular, 7.5 milyon nüfusuyla ülkenin en geniş etnisitesi olmalarına rağmen, Odin-ga'nın Luo kabilesi ve öteki kabilelerin saldırılarına maruz kaldı. Buna verdikleri cevap, güçlü oldukları yerlerde aynı şeyi uygulamaktı. Böylece ülke karşılıklı etnik temizlik girişimlerine sahne oldu.

nedi sattığını açıkladı. Aynı gün ABD Senatosu, 555 milyar dolar tutarındaki 2008 savaş bütçesini onayladı. Bush'un geride bıraktığı yedi yıldan aşına olunan bu ekonomik göstergeler, yoksul kesimlere en ufak bir umut ışığı sunmuyor.

Aksine, geçmişten kalan toplumsal kalkınma projeleri yok ediliyor. 2005'te Katrina kasırgasının harabeye çevirdiği New Orleans'ta, belediye meclisi, hasar gören toplu konutların yıkılıp yeniden yapılmasını kararlaştırdı, ama özellikle "düşük gelir" grubu için tasarlanan bu konutların kategorisini değiştirip "karma gelir" grubuna aldı. İronik bir şekilde, Senato'nun savaş bütçesi onayı ve



Obama'nın "Değişim"ini inandırıcı bulanlar artıyor

Morgan Stanley'in zarar açıklamasının ardından gelen bu karar, halen barakalarda yaşayan, çoğunluğu siyah binlerce insanı göçe zorluyor. New Orleans direnişi, siyah harekete yeni bir ivme kazandırdı. Ama toplumsal adaletsizliğe karşı açılan isyan bayraklarının en radikali kuşkusuz Dakotaların-kiydi. Amerikan kızılderili hareketinin lideri Russel Means, atalarının 150 yıl önce imzaladığı anlaşmayı tek taraflı olarak feshederek bağımsızlık ilân etti. Bir süre önce savaş karşıtı beyazlar da Vermont eyaletinde aynı şeyi yapmak üzere seferber olmuştu.

Bütün bunlar, Barack Obama'nın taban desteğiyle kazandığı momentin bileşenleri sayılabilir. Ama Obama açılımını, aynı toplumsal kaynaklardan bestelenen Ralph Nader'ın 2000'de yürüttüğü sol siyasetle karıştırmamak lazım. Şu ana kadar çıkan sonuçlar, Clinton-Obama çekişmesinin önseçimleri belirleyeceğini gösteriyor. Aralarında Kaliforniya, New York ve geçen ay ölüm cezasının kaldıran New Jersey'in de bulunduğu 22 eyalette önseçimlerin yapılacağı, bu yüzden "Süper Salı" adı verilen 5 Şubat günü dana-nın kuyruğu kopacak.



2002 seçimlerinin başkan adayı Ingrid Betancourt ile birlikte rehin alınan yardımcısı Clara Rojas (solda), "küçük rehine" Emmanuel'i FARC'ın (sağ foto) cangıldaki gerilla kampında doğurdu.

KOLOMBİYA

Emmanuel

Rehine krizi şok sürprizlerle bir peri masalı kıvamı aldı. FARC'ın elinde sanılan küçük rehine, Bogota'dan çıktı. Şimdi herkes annesine ve babasına ne zaman kavuşacağını merak ediyor. Bu da Kolombiya tarihinin yaman sorusu: 42. yılına giren içsavaş bir gün bitecek mi?

FARC (Kolombiya Devrimci Silahlı Kuvvetleri) beklenmedik bir skandala imza attı. Serbest bırakılması planlanan rehinerler arasında adı bulunan üç yaşındaki Emmanuel Rojas'ın ellerinde olmadığını, hükümetin açıklamasından sonra itiraf etmek zorunda kaldılar. Altı yıldır rehine tutulan annesi Clara Rojas'ın bir gerillaayla aşkının meyvesi olan Emmanuel, güvenliği için Bogota'daki bir ailenin yanına gönderilmişti. Ne var ki, bu açıklamayı son ana bırakması FARC'ın itibarını sarstı. Oysa FARC'ın elindeki rehine-nelerin hapisteki gerillalarla belli bir takvim dahilinde değiş tokuşunu başlatacak bu ilk takas için olağanüstü bir uluslararası efor sarfedilmişti. Bu süreçte Kolombiya başkanı Alvaro Uribe ile birbirine giren Chavez insanı gerekçelerle misyona geri dönmüş, Sarkozy diplomatlarını bu işe yönlendirmiş, eski Arjantin başkanı Nestor Kirchner bizzat Venezüella'ya giderek kriz yönetimini üstlenmişti. Hatta Chavez iyice coşarak buna "Emmanuel Operasyonu" adını verdi. Ama olmadı, rehinerleri taşıyacak üç Venezüella helikopter canıldan eli boş döndü.

FARC ise, Emmanuel'in asıl "Uribe'nin rehinesi" olduğunu öne sürüp Uribe'yi takas sürecini baltalamakla suçladı ve rehine tesliminin yapılamamasının esas sebebi olarak Kolombiya ordusunun cangılda yaptığı operasyonları gösterdi. Emmanuel'in hikâyesi haftalardır Latin dünyasının gündeminde. Romantizm halkı barış süreci zirvalarından çok daha fazla ilgilendiriyor. Latin Amerika, FARC'ın artık silah bırakmasını istiyor. Kıtada "demokratik devrim" in mümkün olduğunu gösteren yeterli örnek mevcut. Ama uzağa gitmeye gerek yok. Kolombiya'nın kendi solu, Alternatif Demokratik



Kutup (POLO) etrafında birleşerek böyle bir açılımı zaten başlatmış durumda. Son seçimlerde FARC'ın geleneksel "boykot" eylemini terkedip tabanı oy vermekte serbest bırakması, parlamenter demokrasiye yarım ağızla da olsa "evet" dendiğinin işareti sayıldı.

Rehine krizi, Kolombiya'yı saran değişim ihtiyacını yansıtıyor. Washington şu sıralar "2. Kolombiya Planı"nın hazırlığı içinde. Fiyaskoyla sonuçlanan ilk plan, Kolombiya'daki yasadışı koka üretimini vurarak piyasaya giren mal miktarının düşürülmesi, dolayısıyla kokainin ABD'de pahalalanması, böylece talebin azalmasını öngörüyordu. Kolombiya'daki koka üretimi düştü, ama Peru ve Bolivya'daki arttı, bu yüzden kokainin piyasa fiyatı değişmedi. Bush yönetimi büyük ölçüde askeri operasyonlara dayanan bu iş için 4 milyar dolar harcadı. Bu paradan Uribe'yi destekleyen oligarşik elit nemalandı. Kolombiya Planı pratikte Bush yönetiminin küresel "terörle mücadele" stratejisinin bir parçası hâline geldi. Ama savaşı FARC kazandı, cangila nüfuz edemediler.

Şimdi bu tezgah değişiyor. Uribe'yi teşlaştırdıran kurduğu rejimin meşruiyet sorunu. Marksist gerilla örgütlerinin boykot eylemlerinin de etkisiyle, Kolombiya'da seçimler yüzde 50'yi zor bulan düşük katılımlarla yapılıyor. Koltuğu sağlam görünen Uribe son seçimde toplam seçmenin sadece yüzde 27'sinden oy alabildi. Öte yandan, Uribe'nin sağ politikalarına ve tıpkı ilki gibi Kolombiya parlamentosuna sunulmadan Amerikan Kongresi'nde görüşülmeye başlanan 2. Plan'a karşı etkin muhalefet eden POLO, art arda siyasî başarılar elde ediyor. Son olarak devlet başkanlığından sonra ülkenin en önemli idari pozisyonu sayılan Bogota belediye başkanlığını POLO'nun adayı Samuel Moreno kazandı. 1966'dan beri süren içsavaşı bitirip sivil siyasete atılmak, anlaşılan artık FARC'ın da istediği bir şey. Dolayısıyla Uribe'ye yöneltilen "barış sürecini torpilleme" suçlaması haksız sayılmaz. Emmanuel'e gelince... FARC, annesini ve programdaki öteki rehinerleri yakında Venezüella'ya teslim edeceğini açıkladı. Babasına ne zaman kavuşacağını da zaman gösterecek...

Kraliyet lağvedildi

NEPAL On yıl süren içsavaştan sonra silahlı bırakıp siyasete atılan Maocular, büyük bir zafer daha elde etti. Nepal parlamentosu, üçte ikiden fazla oyla monarşiyi kaldırdı. Böylelikle, Hindu inancının yeryüzünde kalan tek hanedanlığı da tarihe gömüldü. 2005'teki Nisan Devrimi'nden sonra beklentilerini "anayasal monarşi"ye kadar düşüren Kral Gyanendra'nın hiçbir hükmü kalmadı. Bu fikre muhalefet eden Maocular, Eylül ayında geçici hükümetten çekilmiş, monarşinin kaldırılmasını hükümete dönmenin önkoşulu yapmışlardı. 12 Parti koalisyonu Maocuların talebine daha fazla direnemedi.

Taylor sanık mahâlinde

HOLLANDA Lahey Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi, eski Liberya devlet başkanı Charles Taylor'ı işlediği savaş suçları sebebiyle yargılamaya başladı. Afrikalı bir liderin ilk kez uluslararası bir mahkemeye çıkarıldığı dava, küresel hukuk açısından büyük önem taşıyor. Taylor, 1991-2001 arasında, komşu ülke Sierra Leone'deki iç savaş sırasında isyancı gerillalara elmas karşılığı silah satmak ve bu yolla söz konusu grubun işlediği cinayet, cinsel sömürü, çocuk asker kullanımı ve yağma suçlarına destek olmakla suçlanıyor. Taylor'un yönetimdeki işlediği suçları ise duruşmanın kapsamı dışında.

Başsız Türkmen borsası

TÜRKMENİSTAN Türkmenbaşı'nın izleri sanıldığından hızlı silinecek gibi. Yeni lider Kurbangül Berdimuhammedov, 1998'de Türkmenbaşı tarafından konan on yıllık döviz ticareti yasağını kaldırdı. Türkmenistan, 1 Ocak itibarıyla uluslararası para piyasalarına açıldı. Çin sermayesi Aşgabat'a hücum etti. Bu dışı açılma hamlesi bir yana Berdimuhammedov, geleneksel Moskova yanlısı politikaları sürdürüyor. Geçen ay, Rusya ve Kazakistan ile doğu Hazar doğalgaz boru hattı anlaşması imzalandı. Proje, ABD ve AB'nin Türkmen gazını Avrupa'ya Türkiye üstünden taşıma planını baltalıyor.

Chavez esti geçti

VENEZÜELLA Referandum yenilgisinden sonra 2013'te iktidardan çekileceğini açıklayan Hugo Chavez, hükümette köklü bir revizyona gidiyor. Kabine değişikliğine "ikinci adam"dan başlayan Chavez, Jorge Rodriguez'in yerine devlet başkanı yardımcısı olarak eski İskan Bakanı Roman Carrizales'i atadı ve 13 bakanın değişeceğini açıkladı. Bunların kimler olduğu şimdilik bilinmiyor. Sosyalist ekonomi yolundaki devletleştirme politikalarını denetlemek üzere geçen yıl göreve getirilen Rodriguez, çoğu Chavista tarafından 2 Aralık'taki referandum yenilgisinden somut tutulmuştu.



"BALI RUHU": DEĞİŞEN İKLİM, DEĞİŞEN ÇEVRECİLER Welcome to Kyoto business!

Bali'deki BM İklim Değişimi Zirvesi, Kyoto Protokolü'nün hedeflerini genişletemedi. Ama bu hedeflerin yakın gelecekte büyümesi şaşırtıcı olmayacak. Çünkü serbest piyasa "dünyayı kurtarmak" için kollarını sıvadı. Kyoto kriterlerinin uygulamaya girdiği 1 Ocak 2008, aynı zamanda küresel çevre endüstrisinin de doğumgünü partisiydi.

BEKLENEN tarih geldi. 2008 ile birlikte Birleşmiş Milletler çatısı altında iklim değişimine karşı ilk küresel harekât olan Kyoto Protokolü'nün belirlediği "sera gazlarını azaltma dönemi" başlıyor. Birleşik Devletler'in metnini hazırlayıp imzaladıktan sonra parlamentosunda onaylamadığı, liberalleşme yolundaki Türkiye'ninse henüz imzalayacak kadar idrak edemediği protokol, insanlığın gerçek anlamda küresel ilk meselesini çerçevesiyor. Yaklaşık 20 yıllık bir gecikme ve piyasanın gizli elinin yardımıyla dünyayı kurtarmaya soyunan bu girişimi, kapitalizmin (kendi dinamiklerine) yenilişini yeni bir zafere dönüştürme faaliyeti olarak okumak mümkün.

Kapma aygıtı

1970'lere kadar doğrudan karşıt algılanan iki kavram olan "kalkınma" ve "çevre", ekoloji ile kapitalizm arasındaki çelişkinin temelini oluştuyordu. Rachel Carson'un "Sessiz Bahar" (1963) kitabında dillendirdiği "ya kâr tanrılarına başkaldıracağız ya da kontrolden çıkan ekolojik ve toplumsal kriz gibi sonuçlarıyla yüzleşmeye hazırlanacağız" fikri, 70'ler boyunca güçlendi. Çernobil benzeri felaketlerin geriliminden de beslenen gezegen duyarlılığı, teknoloji ve sanayinin radikal sorgulamasına girişti. Akademik çevre tartışmalarındaki temel fay hattı, sınırsız büyümenin imkânsızlığı, kalkınmanın ekolojik sınırları ya da "ekonomik kalkınmaya karşı çevre" oldu.

Ve 70'lerde kuzey hükümetleri WWF, IUCN, Sierra Club gibi çevreci gruplarla "bilimsel" işbirliğini arttırmaya gittiler. Hedef sadece sanayi toplumunu karşısına alan çevre hareketini kaşığlamak değil, uzlaşmaz kavramlar hâlini almış "kalkınma" ile "çevre"yi aynı cümle içinde kullanmaktı. Uluslararası kurumlar arasında bunu ilk yapan Dünya Bankası oldu. 1972 Stockholm Konferansı ile resmiyet kazanan bu flöte (BM Çevre Programı UNEP bu toplantı ile kurulur), 1987'de Dünya

Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) Raporu ile nikâh kıyılır. "Sürdürülebilir kalkınma" isimli ogzimoron bebeğin doğumuna sebep olan bu evliliği kutsayan tüm STK'lar ihyâ edilecek, UNEP ve benzeri mekanizmalarla dağıtılan çil çil altın "çevre sektörü"nü inşa edecektir. Bu şekilde, sermaye birikimi rejiminin varlığını sürdürürebilmek için çevrecileşmeye bağlanması, çevrecilerin sermaye etrafında birikmesi süreci olarak yaşandı.

BM kurumlarınca ehilileştirilip içselleştirilen söylemin çevre hareketlerini kabaca ikiye böldüğü söylenebilir. Statükoyla ortaklıklar kurarak "içeriden" bir şeyler yapmaya çalışan "proje çevrecileri", sadece maddi olanaklara ulaşmakla kalmadı, süreç içinde profesyonelleşti, uzmanlaştı, bilimselleşti, hatta -isimleri STK olsa da- devletleşti. Muhalif kalmayı seçmiş ikinci grup, "dışarıda" yeşil bir siyaset üretme kararıyla çevre sektörüne uzak durdukça, şikâyetin ötesinde bir şey yapamaz hâle geldi.

Bugün her iki grubun da yukarıda sözü edilen kalkınmacı-çevreci söylemin içine gitgide daha fazla sıkıştığını görüyoruz. Hegemonya doğrudan bu kavramlarla üretiliyor. Örneğin, eğer iklim değişimine karşı somut bir öneri olarak 600 km'nin altındaki mesafelere uçuşların kaldırılmasını ileri sürecek olsanız, ciddiye alınması için önce "sektörel risk analizi" yapmalı, istihdam sorunlarını "paydaşlar"la taşınmalı, "yönetişim mekanizmaları"nda oluşturacağınız bir "finansal planlama" ile bunu "sürdürülebilir kalkınma dili"nde ifade edebilmelisiniz. Tam da bu devletin dilini ve sorumluluklarını devralma olgusu yüzünden, çevreci örgütler, radikal değişiklik talep edemeyecek durumda.

İklim değişimi nasıl durdurulacak?

1987 tarihli WCED raporunda bir olasılık olarak ele alınan iklim değişimi, o zamandan beri türlü spekülasyonlara maruz kaldı. Greenpeace ve AB politikacılarının hesapladığı 2°C'nin üstünde bir ısınmanın iklim sistemini geri dönülemez noktaya taşıyacağı iddiası, James Hansen'in 1°C limiti ve niceleri... Bugün, 1°C'lik ortalama sıcaklık artışı yaşamaya sadece birkaç yıl kala, 3.5 ilâ 6 °C'lik ısınmaları anlaşılabilir bir rahatlıkla telaffuz edebiliyoruz. Yani, geri dönülmez nokta herkes için başka bir yerde; e-posta "forvart"layarak iklim duyarlılığı yaratmaya çalışan Avrupalı çevreci için "en fazla on yılımız kaldı", müzakerelerdeki Türk bürokrat için "önce ayrıcalıklı durumu-muz tanınmalı" ve Bangladeşli çiftçi içinse geri dönülmez nokta çoktan geçmiş durumda.

Demek ki, iklim değişimini -öteki ekolojik sorunları da- hakikâat kategorisinde değil, algıya göre değişen gerçeklikler olarak düşünmek gerekiyor. İklim değişimi dendiğinde, bir hidroloğun, bir veterinerin ya da bir sigortacının farklı öncelikleri çıkıyor. Herkesin kendine göre bir küresel ısınması olunca, göreceli siyaset devrinin çözüm önerileri de binbir çe-

şek açıyor... Bulutları ya da okyanusları çeşitli parçacıklarla bombalamak gibi mega teknolojik fantazilerin başı çektiği neoliberal çözüm havuzunda tek bir şey yer yok: Rahatımız kaçmayacak, hiçbir tüketim nesnesi eksilmeyecek, tesis kapanmayacak, kalkınmamız, gelişmemiz yavaşlamayacak. En verimli buzdolaplarından mı istersiniz, hidrojenle çalışan otomobillerden mi, çevre-

ci kredi kartlarından mı?

Sonuç olarak sermaye cephesinde en uygulanabilir (en kârlı) görünen çözümler uygulamaya geçiyor. Tüketim toplumuna alternatif önerilerin bir tür "gerçekçilik" değirmeninde öğütülüp yok sayıldığı ve tek istikâmet olarak Kyoto Protokolü'nü gösteren bu yeşil şovun esas yıldızları, henüz sahne almakta olan "özel teşebbüs". Assolistler meydana çıkana kadar heyecanı tırmandıran akademisyenler ve çevreciler, şimdi kenara çekilip dünya nasıl kurtarılmış görececekler. Bu müzakereler silsilesinin heyecanına, Aralık 2007'de, Endonezya'nın Bali kentinde yapılan taraflar konferansında bir kez daha şahit olduk. Ne var ki, Ocak 2008'e girerken dünyada bu müzakereler yoluyla 1 gram sera gazı dahi azaltılmış değil!

Tek istikâmet olarak Kyoto Protokolü'nü gösteren bu yeşil şovun yıldızları, "özel teşebbüs." Assolistler çıkana kadar heyecanı tırmandıran akademisyenler ve çevreciler, şimdi dünya nasıl kurtarılmış görececek.



Gelen gideni aratırır

GÜNEY AFRIKA Mandela'nın mirasını sürdürerek 1994'ten beri iktidarı elinde tutan Afrika Ulusal Kongresi (ANC), ülkenin kötü gidişatına kendi eliyle müdahale etti. Son ANC kurultayında parti başkanlığına Jacob Zuma seçildi. Böylece devlet başkanı Thabo Mbeki, parti içi muhalefetin iradesiyle etkisizleştirildi. Önümüzdeki seçimlerde ANC'nin başkanı aday Zuma olacak. Mbeki'nin makroekonomik istikrarı sağlamak adına uygulamaya koyduğu neoliberal politikalar, Güney Afrika'yı da ciddi bir toplumsal eşitsizlik sorunuyla yüzyüze getirdi.



Giderek büyüyen gelir uçurumuna kamu hizmetlerindeki fiyaskolar da eklenince, ülke geçen yıl bir genel grev kasırgısıyla sarsıldı. Tarihsel olarak ANC'nin bünyesinde yer alan Güney Afrika Komünist Partisi ve işçi sendikaları, Mbeki yönetiminden uzunca bir süredir rahatsızdı, ayrı çalışmaya başlamıştı. Muhalefetin büyük gürültü kopardığı ANC kurultayında toplanan 5 bini

aşkın delegenin yüzde 60'ı Mbeki'ye karşı oy kullandı, ancak bu sandığa Zuma'nın zaferi olarak yansıdı. Mbeki yanlılarını kızdıran sonuç, bölünme tehlikesi doğurdu. Hareketin önde gelen liderlerinden biri olan Zuma, ANC hükümetlerinde birçok alengirli işe başlamış bir şahsiyet. Zuma'nın, 1999'da, ülke yoksulluktan kırılrken, Avrupalı ve yerli firmalarla yaptığı 5 milyar dolarlık silahlanma anlaşması, büyük bir yolsuzluk skandalı oldu, ama yitti. 2005'te danışmanı Fransız silah şirketi Thales'ten rüşvet alırken yakalandığı için görevinden alındı. Hakkındaki tecavüz iddiaları cabası...

Serbest piyasa çevreciliği

Küreselleşen çevre problemleri sürecinde modern siyasetin iki dönemi ortaya çıkıyor: 1980'lere kadar gelen ulus-devlet, düzenleyici yönetim, yönetilen toplum devri, ki çevresel teknolojik standartlar, lisanslar ve yasal limitlerle işliyordu; ve 80'lerden sonraki yönetim, küreselleşme, görecelik ya da pesimizm dönemi. İşte bugün bütün angaje çevreciler tarafından "yetersiz ama zorunlu istikâmet" olarak kabul edilen Kyoto Protokolü, çevre siyasetinde bu dönemler arası geçişin imzası. İktidarın yeni dönemde yeniden tertiplenmesini Foucault üç eksenle izliyordu, bakınız nasıl uyuyor: Kurumsal merkezileşme (FCCC), yeni ve etkin bilgi üretimi (IPCC), iktidarın çözülmesi/yayılması (bölgesel ve uluslararası sinerjiler, kamu-özel sektör ortaklıkları, vs.)...

70'lerden beri süren BM'nin küresel ısınmaya müdahale sürecinin 1992'deki ünlü Rio zirvesinde, ABD, BM İklim Değişimi Çerçeve Sözleşmesi'nin (UN FCCC) yasal bağlayıcılığı olmayan bir "çerçeve" olmasını garantiye aldı. Ancak bilim dünyası ve Avrupa'nın baskısıyla Kyoto'ya giden beş yıllık müzakere sürecinde söylem değiştirildi: Eğer yasal bağlayıcılık olacaksa belli "esneklikler" olmalıydı. 1997 tarihli Kyoto Protokolü, ABD'nin AB'yi ikna etmesiyle "esnek" bir yaptırım anlaşması olarak çıktı.

Kalkınmış bir ülkedeki yatırımcının gözünde, Kyoto Protokolü'nün finans yönetimi dünyasında ne kadar mâkul olduğu apaçıktır. Kâr nerede fazlaysa oraya uçan, zarar nerde azsa oraya kaçacaktır. Örneğin yüzde 7'lik emisyon azaltmasını kuzeydeki tesisinizin verimliliğini arttırarak yapacağınız, sözgelimi Hindistan'da yeni bir yatırımla yerine getirmiş oluyorsanız, daha ne istersiniz? Teşvik! Çevresel maliyetlerin içselleştirilmesi süreci, delta, ırmaqları, ormanları vs. ile bütün çevrenin fiyatlandırılması sürecidir. Kapitalizmin doğayı koruma yolu, onu ölçüp biçmek, işlevine ve piyasaya göre fiyatlandırmak ve "yok olmayan şekilde" sürmesini, en verimli hâliyle "çalışmasını" sağlamaktır. Mesela ormanın işlevi nedir? Karbondioksiti oksijene çevirmek. Öyleyse en çok oksijen üreten orman en değerlidir! Ekosistemin bütünlüğünü yarım yamalak anlayan kâr hırsının onu "optimize etme", "yönetme" çabası yeni bir şey değil, yeni olan bulduğu taraftar zemini.

Kyoto'yu bir çevre sözleşmesinin ötesinde, küreselleşme yolunda bir dönemeç olarak kurgulayan ABD, II. Bush döneminde "bebeğini"

AB'ye emanet edip daha fazla petrol rezervini el altına almak üzere Ortadoğu'ya girdi. Bu manevra dünyada infialle karşılandı. Öyle ki, Amerika düşmanları süreç içinde Kyoto Protokolü'nün ateşli savunucuları hâline geldi. Böylece yetersiz ve eşitsiz de olsa tek istikâmet oldu. Ona dil uzatan her söylem komploculukla suçlandı. Kyoto Protokolü'nün neoliberal referanslarını, ekonomik küreselleşmenin tek yönlü modelindeki yerini ve özellikle de "serbest piyasa çevreciliğini" tartışmaya açanlar, petrol lobisi ile aynı kefeye kondu.

Tartışılmaya çalışılan Kyoto Protokolü'nün etkisizliğinin ötesinde, nasıl bir dünya tasavvur ettiği, nasıl bir politik/etik/sosyolojik çerçeve ile birlikte işlediğidir. Yaşayan nesil kapitalizmin gezegenin sınırlarına kadar akıl almaz bir ivmeyle büyüdüğünü gördü. Sürdürülebilir kalkınma ile amaçlanan, temas edilen o sınırları (1) bilimsel yöntemlerle tayin etmek (ki aslında yukarıda kısacık tartışıldığı gibi bu bir değerler meselesidir), (2) tüketici ve arz üretme sistemini o sınırlar içinde en verimli şekilde işletmek ve (3) bunu bir demokrasi / yönetim tiyatrosu olarak sürekli yeniden sahnelemek; her deltada, her ormanda, her boru hattında...

Marka olarak çevrecilik: Plastik ekolojisi

Kyoto Protokolü'nün faaliyette olacağı önümüzdeki dört yıl sadece ekolojik sistemin serbest piyasa tarafından kurtarıldığına şahit olmayacağız, büyük olasılıkla batı demokrasisinin son sürümü olan yönetim mekanizmalarına da hayran kalacağız. STK'ların rol almak için rekabet ettiği kamu-özel sektör işbirlikleri, evlerimizde kurşunsuz, sülfürsüz vs. eşyalar olarak girecek. Ziyadesiyle düşük Kyoto hedeflerine hızla erişilmesi işten bile değil.

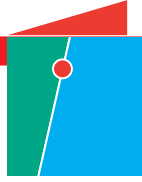
Bu küresel trendi erkenden yakalayan girişimciler, çoktan ne kadar çevreci olduklarını gösteren ürün ve reklamlarla göz boyamaya başladı. Çünkü AB'nin başını çektiği kampın yıllardır herkesi ikna etmeye çalıştığı gibi, "bu işte iyi para var". Dünyayı kurtarma işi, çevresine doğru daha fazla büyüyecek hâle gelmiş endüstriyel sistemi kendi içine çevirecek (verimlilik) ve teknolojiyle devamını getirebileceğine inandırarak kadar çok para vaat

ediyor. Bizi susuzluktan kurtarmak için yapılması gereken devasa su yatırımları, bizi elektriksiz bırakmamak için gereken enerji yatırımları, tuhaf virüslere müdahale için gerekli tıbbi yatırımlar... Çevre öyle bir sektör ki, dünyayı kurtarma misyonuyla görevlendirilmiş, yönetim mekanizmalarıyla normlaştırılmış, bir eli borsada, öbür eli tüketiciyi bilinçlendirip biçimlendiriyor. Plastik çevreciliğin tek seçenek hâline gelişini izliyoruz.

Türkiye'de yeşil mücadelenin Kyoto kadar dar bir talebe, hem de "Kyoto'yu İmzala! İklim Değişikliğini Durdur" kadar sığ bir sloganla gerilemesini nasıl düşünmeliyiz? Türkiye, iklim değişimi ve enerji politikası konusunda dünya siyasetini en az on yıl geriden takip ediyor. Öte yandan, enerji yatırımlarını henüz yapabilmiş, daha doğrusu Kyoto Ek-B kapsamındaki sanayi ülkelerinden kaçan kirli yatırımlara kukak açıyor. Adeta yangından mal kaçırma telaşıyla gerçekleştirilen enerji ve ilgili endüstri yatırımları "içeriden" hiçbir dirençle karşılaşmıyor. Kamu sektörüne ve sermayeye angaje çevre örgütleri üstlerine düşen "tartışmaya açma" görevini yerine getirmiyor. Onların boş bıraktığı yeri sokaktaki "ideolojik" çevreciler doldurmaya çalışıyor. Yani, bugün anti-kapitalistleri, yeşilleri, ekolojistleri Kyoto savunucusu pozisyonuna kaymış görüyorsak, bunun sorumlusu biraz da memleketin profesyonel çevrecileridir. 1980'lerden beri sürdürülebilir kalkınma emziği ile beslenen bu dernek, vakıf ve ajansların, Türkiye'de hâlâ ulus-devletin fosil vizyonuna karşı çıkacak kadar kendine güvenmediği, ya da artık karşı çıkamayacak kadar dönüşüm geçirdiği saptanmalıdır.

Ticari-endüstriyel çevreciliğin yönetim tiyatrosu eşliğinde mühendislik ve işletmecilik vizyonunu ne kadar ileri götürebileceğini kestirmek zor; ancak enerjiyi gerekli olduğu yerde ve anda üretmenin, uyum sağlamanın, yavaş yavaş yemeğin, yayalığın, bisikletin, kısacası sanayi sonrası bir çevreci anlayışın bu sahnede yeşermesi imkânsız. Sermayenin yeşillenmesi paahasına çevre sektörünün yönetim mekanizmalarına kurban edilen çevre hareketlerini ve neoliberal projelerin peşine takılan çevreci enerjiyi yeniden talepkâr ve organik bir zemine çekmek mümkün mü? Bunun yolu, sektörün sürdürülebilir kalkınma, verimlilik, arz güvenliği, tüketici bilinci gibi kavramlarıyla hesaplaşmaktan geçiyor. -Mehmet Ali Üzelgün

Çevre sektörü dünyayı kurtarma misyonuyla görevlendirilmiş, yönetim mekanizmasıyla normlaştırılmış, bir eli borsada, öbür eli tüketiciyi biçimlendiriyor. Plastik çevreciliğin tek seçenek hâline gelişini izliyoruz.



İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Manuel Castells'in **Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür** adlı eseri son cildin yayımı ile **tamamlandı.**

Adam Smith 18. yüzyılda kapitalizmin nasıl işlediğini açıkladı; Karl Marx, 19. yüzyılda kapitalizmin temel işleyişi ile yarattığı toplumsal gerilimleri tahlil etti. Manuel Castells ise 20. yüzyıldan 21. yüzyıla geçerken küresel enformasyon kapitalizminin sosyal ve ekonomik ilişkilerini yorumluyor.

Manuel Castells üç ciltlik dev eserinde yeryüzündeki kültürlerin ve kurumların çeşitliliğine bağlı olarak ortaya çıkan ve çok farklı biçimlerde tezahür eden yeni küresel-toplumsal yapının oluşumunu inceliyor. Yazar, geçen yüzyılın sonlarına doğru yeniden biçimlenmeye başlayan kapitalist üretimle birlikte kendini gösteren yeni bir kalkınma biçiminin ve bu anlamda enformasyon çağının dinamiklerinin haritasını çıkarıyor. Bu önemli eseri dilimize Ebru Kılıç çevirdi.



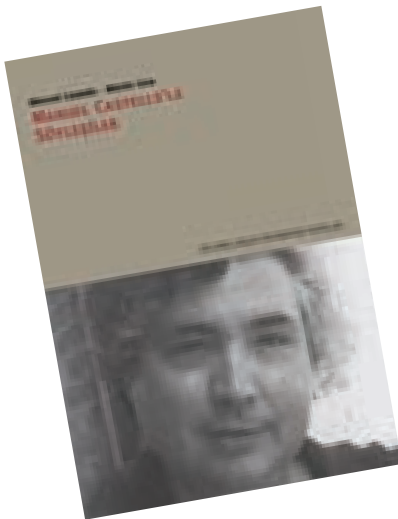
MANUEL CASTELLS
ENFORMASYON ÇAĞI:
EKONOMİ, TOPLUM VE KÜLTÜR
AĞ TOPLUMUNUN YÜKSELİŞİ
1. CİLT 714 s.
ISBN 975-6176-16-4



MANUEL CASTELLS
ENFORMASYON ÇAĞI:
EKONOMİ, TOPLUM VE KÜLTÜR
KİMLİĞİN GÜCÜ
2. CİLT 644 s.
ISBN 975-6176-53-9



MANUEL CASTELLS
ENFORMASYON ÇAĞI:
EKONOMİ, TOPLUM VE KÜLTÜR
BİNYILIN SONU
3. CİLT 572 s.
ISBN 978-605-399-012-3



“Mayıs 68 olağandışı bir deneyimdi, hayatımın en güzel deneyimlerinden biriydi. Birden devrim gerçekleşmişti, sanki orada yanibaşımızdaydı...”

Manuel Castells

Manuel Castells'le Martin Ince'in yaptığı söyleşilerin biraraya getirildiği bu kitapta ünlü sosyal bilimcinin sosyolojiden, işçi hareketine ve toplumsal mücadeleye ilişkin düşüncelerini bulacaksınız.

MARTIN INCE
MANUEL CASTELLS'LE SÖYLEŞİLER
194 s.
ISBN 975-6176-22-9



Fotoğraf: Özcan Yurdalan

FİKRİ TAKİP / GDANSK 2007: EMEK HAREKETİNİN GEÇMİŞİ VE GELECEĞİ

Neo-liberalizme karşı yeni sendikalizm

Geçen sayımızda, 9-11 Kasım'da Dayanışma Sendikası'nın doğum yeri olan Gdansk'ta düzenlenen "Sendika Örgütlenmeleri Stratejileri" toplantısına katılan Koray Çalışkan'ın izlenimlerini nakletmiştik. Bu sayıda "fikri takip" yapıyoruz, Çalışkan'a aklımıza takılanları soruyoruz...

"Sendika Örgütlenme Stratejileri" toplantısında örgütlenme üzerine öğrendiğiniz en önemli şey neydi?

Koray Çalışkan: Avrupa sendikacılığının bizim önümüzden giderek benzer sorunlarla daha önce boğuştuğunu zannediyordum. O kadar oryantalizm eleştirisi yapıyoruz, yine kendimizi küçük görüyoruz. Orada da durum benzer; herkes birbirine biraz çaresizlikle bakıyor, birbirinden medet umuyor. Öğrendiğim en önemli şey, örgütlenmeye dair sendikaların pek kafa patlatmadığıydı. Bildiğim kadarıyla, Avrupa sendikacılık tarihinde ilk kez böyle geniş bir toplantı oldu. Birbirinden bağımsız dört alt grup sendikal mücadeledeki gerilemenin nedenlerini çalıştı. Sonra bir araya gelip tartıştık. Aynı dillerde aynı sonuca vardık: Örgütlenme stratejileri geliştirmek, örgütlenmeye ayrı fon ve enerji ayırmamak, profesyonel örgütlenme ekipleri yetiştirememek. Almanya'dan ver.di ve Britanya'dan TUC sırf örgütlenme meselesini çalışmak ve örgütçü yetiştirmek için profesyonel okullar kurmuşlar. Bizim de yapmamız gerekiyor. Farkettiğim şu oldu: Neo-liberalizmle başa çıkmak için neo-sendikalizm doğuyor. Bunun sancılarını çektiğimiz beraber. Daha sonra, en başarılı iki örgütlenme hikâyesi konuşuldu. Bizim Eğitim-Sen çalışmamız, Solidarność'un temizlik ve güvenlik işçileri örgütlenme çalışmasının arkasından, ikinci en önemli deneyim olarak seçildi. Gerçi sendikada yoga ve sağlıklı beslenme semineri açmış olmamızı Doğu Avrupalılar biraz aşağılayarak, Batı Avrupalılar da ciddi şaşkınlıkla karşıladılar. **Olumsuz denebilecek izlenimleriniz neler?** Post-Sovyet ülkelerden gelen arkadaşlar-

da azımsanamayacak bir yılgınlık ve inançsızlık, ileri kapitalist ülkelerden gelen sendikacı arkadaşların bir bölümünde de ileri burjuvalık gördüm. Daha sonra, burjuva diye ötedediğim adamlardan birinin küresel ısınmaya etkisi olduğu için -Mercedes fabrikası örgütçüsü olduğu için ciddi bir indirime sahip olduğu halde- araba almayıp bisiklete bindiğini, Gdansk'a uçuğu için küresel ısınmaya neden olduğundan, atmosferde web sitesine para bağışladığını ve bunu hep yaptığını öğrendim. Yani kategorilerimiz hem işliyor, hem işlemiyor. Şaşırmadan örgütlenilmiyor. Onu gördüm.

Neler konuşuldu bu toplantıda?

Üç günlük bir toplantıydı. Neredeyse âdet olmuş, işi bilen insanlar bir araya geliyorlar, sonra bildikleri işi kendilerine anlatsın diye bir profesör getiriyorlar, onu dinlerken de doğal olarak uyuyorlar. Üç günün iki yarım günü Katalan bir profesörün hıhımlarını dinlemekle geçti. Örgütlenme deneyimi olmayan, bir emekçiye "gel bizimle ol" bile dememiş ve bu eksikliğini eleştirel kuram, Marx, Foucault diyerek yamayan uzman sol entellektüellerden uzak durmayı öğrendik. Bunun dışında, üç atölye ve üç genel çalışma toplantısı yaptık. Herkes önce kendi ülkesinde ne olduğunu anlattı. Deneyimler üçe ayrılıyor. Post-Sovyet ülkelerde yüzde 60'lara varan bir sendika üye kaybı yaşanıyor. Sosyal demokrat ülkelerde üye sayısı düşme hızı ya da üye azalımı durmuş. Akdeniz ülkelerinde, Türkiye'deki kamu çalışanları hariç, her yerde sendikalar kan kaybediyor. Bunun önüne nasıl geçilir, o konuşuldu. Dersler basit. Öncelikle profesyonel örgütlenme takımları kurup, sendikaların bütün güçlerini örgütlenmeye vermeleri

Hak-ış dört senede, yüzde 81 üye artışı sağladı! Tabandan gelerek örgütlenen bir muhafazakârlık var. Bu nasıl aşılacak, sendikal hareketin görmesi gereken bu.

gerekiyor; siyasetüstü sendikacılık yapımları gerekiyor; aktivizmi desteklemeleri ve sosyalist bir perspektifi elden bırakmamaları gerekiyor; sosyalist perspektifi açmaları, geliştirmeleri gerekiyor. Bir de ben sendikaların hayatı kurmaya aday olmaları gerektiğini söyledim. Post-Sovyet ülkelerden gelen arkadaşlar, "hayatla fazla oynamayalım, sonra kötü oluyor" dediler.

Avrupa yeni solu adına ne öğrendiniz? Sol var, ama perspektif yok. Avrupa sosyal demokrasisi, efendilerinin dünya halklarından çalıp çırtıklarını emekçilerle paylaşmak üzerine kurulu bir düzen düşledi. Şimdi o düzen ellerinden kayıyor. Sosyal demokrat idealin kurucusu Bernstein, alt medeniyetler, üst medeniyetlerin gereksinimlerine göre şekillenirler derken sömürgeciliği olumluyordu. Avrupa yeni solu, yeni sömürgecilik formlarından nemalanmakla yeni sosyalist idealler yaratmak arasında sıkışmış durumda. Yeni sosyalist idealler ise Dünya Sosyal Forumu'ndan medet umuyor. Bu forumların sınırları da kazanımları da Express ya da Birikim gibi dergilerde defalarca yazıldı. Avrupa yeni solunun, en azından Gdansk'da gördüğüm kadarıyla, kafası hayli karışık. Ancak, farkettileri bir önemli şey var: Emekçiler artık beraber hareket etmek zorunda. Zira, sermayenin ulus-devlet sınırlarını artık neredeyse tamamen açmış olması, Avrupa emekçilerinin hayat standardını zorluyor; Hintli veya Çinli emekçilerle dayanışmazlarsa, uzun vadede kendi durumlarının daha kötü olacağını görüyorlar. Ama bu dayanışma hatları nasıl kurulur, kestiremiyorlar.

Sendikacılık adına, son dönemde dünyada dikkatinizi çeken bir iyi, bir de kötü örnek verebilir misiniz?

İlginçtir, iyi örnek de kötü örnek de aynı sendikadan, Solidarność - Dayanışma Hareketi'nden geliyor. Kötü örnek, başarılı Dayanışma Hareketi'nin geldiği nokta. Çok acı bunu söylemek ama, 1980'lerin başlarında, kendi içinde dönüştürülecek bir işçi hareketini, bütün araçları, bütün siyasetiyle kötü yürüyen bir kamudan alıp kötü yürüyen bir burjuvaziye teslim etmiş oldular. Bence, Leh Wale-



Koray Çalışkan

sa işin nereye gideceğini tahmin edebiliyordu. Polonya'dan çıkan Papa'nın başından beri Dayanışma'yı desteklemesi, popülerleştirme açısından son derece önemliydi. Ama, Papa'nın Güney Amerika'da neler yaptığını Leh Walesa'nın bilmeme olasılığı yoktu. Başlangıçta denedikleri yatay demokrasi, her mesele- nin tartışılıyor olması güzel. Ama bu kadar güzel tartışıp, bu kadar yatay örgütlenen bir örgütün, hareketi sağ bir dalga- nın üzerine koymasına çok üzücü. Yani kö- tü örnek, Solidarność'un aldığı hal. "Dev- lete dair her şey kötüdür; öyleyse, pat- ronlar idare etsin, biz de sendikacılık ya- palım" dediler. Bir sendikal hareket, si- yasî bir harekete dönüşüp -milyonlarca insan peşlerine takıldı- rejimi dönüştü- rebilecek kudrete ulaşıyor; ama emek hare- keti olarak değil, emek hareketi olacağı anda da sendikacılığı bırakıyor. Bugün üye sayıları 700 binlere kadar düşmüş durumda. Bir emek hareketinin neo-libe- ralizmi kurması son derece acı. Fakat, iyi örnek de yine Solidarność'tan, çünkü ha- reketin yeni kuşak sendikacıları farklı. Birincisi, yalnızca siyasî sendikacılık ya- pıp, emeğin örgütlenmesini bir tarafa bı- rakan sendikacılar gibi değiller. Sendika- cı gibi çalışmaya başlamışlar. Şu anda, Varşova'da güvenlik sektörünü örgüt- leme çalışması yürütüyorlar. Bağımsız ör- gütçülerle bunu yapıyorlar. Biliyorsu- nuz, uluslararası şirketler güvenlik sek- törünü ele geçirmiş durumda. Birinci, ikinci ve üçüncü dünyada neo-liberalizm sayesinde en hızlı gelişen sektör güven- lik sektörü. Yoksulluk öyle artıyor ki, varlıklılar mallarını yoksullardan koru- mak için, o yoksullardan bir kısmını işe almak zorunda kalıyor. Solidarność Hare- keti de güvenlik çalışanlarını örgütliyor. Neo-liberal dönemde eski tarz sendikacı- lık yapıldığı için bugün bu kadar kötü durumdayız. Solidarność yeni tür sendi- kacılık yapmaya başladı. Bu da güzel bir gösterge.

**Kayıt dışı çalışanlar, geçici işlerde çalış-
şanlar, herhangi bir sosyal güvenceye
ve sendikaya bağlı olmadan çalışanlar...
Özellikle metropollerde böyle çok bü-
yük bir kesim var. Kayıt dışı çalışanlar,
işverenin sendikalaşmayı engellemek
için kullandığı bir unsur haline de geli-
yor. Yeni dönem sendikacılık buna kar-
şı ne yapmalı?**

Formel, informal, kayıtlı, kayıt dışı veya illegal dediğimiz kesimler de, birebir pi- yasanın içinde. Kapitalizm dediğimiz ya- pının dışında değil, içinde. Şunu görme- miz gerekiyor: Birincisi, kafamızda oluş- turduğumuz ulus duvarlarını bir tarafa bırakmalıyız. İkincisi, sistemin legal, ille- gal veya kayıt içi-kayıt dışı kavramsallaş- tırmalarını sendikacılar kullanmamalı. Bunu yapabilmek için, kendilerini savcı gibi düşünmemeye azamî özen göster- meleri gerekiyor. Bizim sendikalarımızın bazılarında, insan hakları mücadelesinde olsun, sınıf mücadelesinde olsun, bu mü- cadeleyi veren bazı arkadaşlarımızda kendini cumhuriyet savcısının yerine koyma eğilimi mevcut. "Bunu sendikaya kaydedersen bize dava açarlar mı?" gibi

**500'ün üzerinde
işçi çalıştıran
şirketlerde hızlı
ilerleyen
bir örgütlenme
yapımız var. Ama,
taşeronlaştırılan
sektörlerde,
20 kişilik yerlere
giremiyorsunuz
bile. Çünkü
çoğunluğun
küçük işletme
olduğu bir
dünyada eski
tür örgütlenme
düşünemezsiniz.
Türkiye
ekonomisinin
büyük bir
kesiminde
küçük işletmeler
bulunuyor.
Yeni liberalizme
paralel, onunla
başla çıkabilecek
kadar kudretli,
yeni bir
sendikalizm
gerekiyor.**

bir tavır var. Sen sendikaya kaydet, isti- yorlarsa dava açsınlar. Yani Hindu bir arkadaşla, Hindu olmayan bir arkadaşın aynı sendikada varolabilmeleri gereki- yor, bunun zeminini kurmak gerekiyor. Aslında 1990'larda, 12 Eylül sonrası ilk sendikacılık hareketinde bunun örnek- leri var. Kanunlar sendikacılığa izin ver- mediği halde, o dönemde sendikalar ör- gütlendiler. Dolayısıyla, bu dönemde sendikacılık, bir şekilde illegal olarak başlamış oldu. Aynı şeyi, bir şekilde hiz- met sektörüne de taşımak gerekiyor... Bunun kanunî altyapısı yok, çünkü ka- nun, ismi üzerinde, legal yerde oluyor, kayıt dışı yerleri regüle edemiyorsunuz. Zaten oralar regüle edilemedikleri için devlet tarafından kullanılıyor. Şu anda, Türkiye'de çalışan Moldavyalı işçileri düşünün: Seks sektöründen gündelikçi- liğe uzanan bir yelpazede çalışıyorlar. Bu insanların tamamından devlet nemalanı- yor, çünkü ülkeye her giriş çıkışlarında onlardan para alıyor. Bu bir nevi vergi- dir. Ayrıca, bu göçmen işçiler İstan- bul'daki burjuvazinin evlerinde çalışı- yor. Kimseye arıza çıkarmayıp çok ucuza emek sarfediyorlar. Emek piyasası dedi- ğimiz şey, emek alanlarını regüle edecek, emek maliyetini düşürecek mekanizma- lar barındırır. Bunlar da o mekanizma- lardır. Bu mekanizmaları sekteye uğrat- mak gerekiyor. Bunun yollarını bulmak da bize kalmış bir şey.

**Milliyetçilik üzerinden kurulan ve Tür-
kiye'de de yaygın olan sendikacılık an-
layışını nasıl değerlendiriyorsunuz?
Türk-İş son seçimlerde hükümetten ya-
na tavır aldı mesela.**

Geleneksel olarak iki tür sendikacılık var, dünyanın her yerinde böyle. Biri, Türk-İş gibi, aslında zamanında, emek hareketini regüle etmek için kurulan ha- reketler. Dünyanın her tarafında böyle hareketleri görmek mümkün. Özellikle Çin devriminden ve Güney Amerika'da sosyalistlerin emek hareketi içinde güç- lenmelerinden sonra, Batı'da bir sürü sağıcı düşünür, "emekçilerin örgütlenme- sini engellemeye çalışmayalım, daha sıh- hatli, dikkatli sendikalar kursunlar, bun- ları da işin içine sokalım" dedi. Türk-İş zaten böyle ortaya çıkıyor. Türk-İş, ikti- darın dümen suyunda gitmeye teşne bir örgüt. Şimdi Türkiye'de AKP iktidarının yavaş yavaş köklere inmeye başladığı bir döneme girdik. Daha önce, neo-libera- lizmden darbe yemiş kitlelerin, yukarı- dan oylarını örgütlemek üzerinden ikti- dara geldiler. Şimdi, aşağıdan, tabanını örgütleyerek iktidara gelmeye çalışıyor- lar. Türk-İş'e bakmaya gerek yok, Hak- İş'e bakın. Dört senede, dünya tarihinde örneğine çok az rastlanır bir şekilde güç- lendiler. Dört senede, yüzde 81 üye artışı sağladı! KESK'i geçti, DİSK'i geçti. İşçi Konfederasyonları arasında ikinci. Bütün konfederasyonlar arasında da ikinci. Demek ki muhafazakârlık, tabandan işçi- leri de, meslek gruplarını da örgütleye- rek yukarıya çıkmaya çalışıyor. Şimdi ço- ğu insan başörtüsü konusunda tartışıyor. Oysa başörtüsünü tartışmak, semptomla uğraşmak gibidir. Kansere hastasına aspi-

rin vermek gibi bir şey. Türkiye'de ta- bandan gelerek örgütlenen bir muhafa- zakârlık var. Bu nasıl aşılacak, sendikal hareketin görmesi gereken bu. Sosyalist, ilerici ya da sosyal demokrat sendikacı- lar, olmayan siyasî güçlerini sendikanın içinden peydahlamaya çalışıyorlar. Me- sela Eğitim-Sen, şu ana kadar ki çoğu temsilciliğini ÖDP mi, EMEP mi ayrımı- na harcayarak eritti. Emekçilerin örgüt- lenmesini engelleyecek bir duruş bu. Si- yasî hareketten ziyade fikir kulübü adde- dilecek partilerin, emek örgütlerini han- tallaştırması bu. Evet, bir taraftan Türk- İş'e, Hak-İş'e kızalım, iktidardan bağım- sız, siyaset üstü bir sendikacılık yapama- dıkları için. Ama öbür taraftan, KESK'e, Eğitim-Sen'e de kızalım, çünkü onlar da siyaset üstü bir sendikacılık yapamıyor- lar. Sendikal olarak nerede durduğumu- zu daha dikkatli tartmamız gerekiyor.

**Sendikacılıktaki siyasete aşırı temayü-
lün nedeni ne?**

Örgütlenmenin kendisini ciddi bir şekil- de düşünmüyoruz. Bir örgütlenme stra- tejimiz yok. Fazla siyasileşme, en son ya- pacacağımız şey olmalı; çünkü, yapacağımız işin kendisi, zaten fazlasıyla siyasîdir. Si- yasî olmayalım demiyorum. Fakat kal- kıp, anadilde eğitim üzerine siyasetinizi örgütlerseniz ya da karşınızdaki sendi- kaların bu durumu kullanmasına izin verirseniz, hata yapmış olursunuz. Birin- cisi bu: Sendikacılık yapıyoruz, ama ör- gütlenme üzerine çok iyi düşünmüyo- ruz. İkincisi de, bir hata değil, bir durum. Biraz önce 1990'lardaki sendikacılıktan bahsettik; örneğin, Eğitim-Sen'in kurul- ması, KESK'in bir konfederasyon olarak oturtulması, çok ciddi bir mücadelenin sonucudur. Özellikle 1980 öncesinde ör- gütlenip, darbenin gücünü yalnızca ör- gütçülüklerinde değil, bedenlerinde de hissetmiş bir kuşak bunu mümkün kıldı. Onlara müteşekkiri olmalıyız. Deneyim- lerini dikkatle dinlemeli, kendi deneyim havuzumuz içinde en önemli yere koy- malıyız. Ama o kadar. Şu anda yeni bir dünya var. Şimdi Türkiye'deki iktidar ilişkileri polisle, askerle yürümüyor. Bü- yük bir bölümü görülmeyen, Türk-İş ve Hak-İş örneklerinde de görüleceği üzere, gündelik ilişkilere giren, rıza idaresiyle, emekçilerin rızasını alarak yürüyen bir iktidar ilişkisi mevcut. Neo-liberal ikti- dar dediğimiz budur. Bu dönemde "fa- şizme karşı omuz omuza" sendikacılığı yapamazsınız. Daha dikkatli bir sendika- cılık yapmanız gerekiyor. Ezen-ezilen ilişkilerinin rahatça görülemediği, yani 1980-85 döneminde olduğu gibi ya da Polonya'da 1983'de olduğu gibi kolayca bir suçlu, bir zalim göstereceğiniz bir dü- zen olmadığı zaman, "burjuva sizi ezi- yor, siz de burjuvalara karşı örgütlenin, kendi dünyanızı devrimden sonra yara- tın" dediğinizde, millet George W. Bush'a baktığı gibi bakar size. Bu artık bir karikatür gibi duruyor gerçekten. Çünkü biliyoruz ki, iktidar ilişkileri bur- juvazi ile işçi sınıfı arasında yaşanan ten- sel bir temasa dayanmıyor. Şelaleler şek- linde iç içe geçmiş ve yalnızca sınıfsal olarak değil, toplumsal cinsiyet, etnisite,

kuşak farkları, mahalle, dinsel ve varolan iktidar yapısıyla birlikte çözümlenecek bir toplumsal yapının, şebekenin içindeyiz. Buna iki şekilde yaklaşabilirsiniz. Kriz döneminde bu şebekeler yavaş yavaş kristalleşir, Ak Parti-Kara Parti belli olur. Bu durumda ya kriz peydahlarsınız ya da sanki siyah ve beyaz birbirinden çok çabuk ayrılır, iyiler ve kötüler çok bellidir gibi, daha otoriter, devletçi kapitalizmde yapılan sendikacılığı yaparsınız. İkisi de örgütlenmeyi dibe vurdurur. Avrupa'da gördüğüm de buydu. Bu, Türkiye'yle çok benzer bir durum. 500'ün üzerinde işçi çalıştıran büyük şirketlerde hızlı ilerleyen bir örgütlenme yapımız var. Ama taşeronlaştırılan sektörlerde, 20 kişilik yerlere giremiyorsunuz bile. 500 çalışandan aşağı inildiğinde, sendikalaşma oranı inanılmaz derecede düşüyor. Neden? Çünkü 500'ün üzerindeki, bizim Keynes-gil zamanda düşündüğümüz, devletçi dinamiklerin daha çabuk, daha rahat görülebildiği yerler. Orada eski kafayla sendika örgütlenmesi düşünebilirsiniz. Ama şimdi, çoğunluğun küçük işletme olduğu bir dünyada, eski tür bir örgütlenme tarzını düşünemezsiniz. Türkiye ekonomisinin büyük bir kesiminde küçük işletmeler bulunuyor. Yeni liberalizme paralel, ondan daha güçlü, onun sorunlarıyla başa çıkabilecek kadar kudretli, yeni bir sendikalizm gerekiyor.

Uluslararası anlamda işçileri örgütleyebilecek bir yakın zaman tahayyülü var mı? Bu konu konuşuldu mu Gdansk'da?

Union Network International'ın (UNI) küresel örgütlenme çalışmaları önemli. Öncelikle şirketlerin peşinden küresel bir örgütlenme ağı kuruyorlar. Temizlik ve güvenlik şirketlerinin önümüzdeki 10 yıl içinde yüzde 50 konsolide olacağını tahmin eden bu küresel sendika, onlar gitmeden işçilerin bulunduğu yerlerde örgütleniyor, kendini tanıtıyor. Küresel şirketlerin gittikleri yerleri de sektörel ve şirketsel olarak örgütleyiyorlar. Örneğin, 42 ülkede faaliyet gösteren temizlik şirketi ISS'de ya da 106 ülkede işçi çalıştıran Group 4 Securicor'da çalışan emekçileri küresel kentler üzerinden bulup ulusal sendikal ağların üzerine inşa ettikleri küresel sendikaya dahil ediyorlar. Şu anda 23 kentte örgütlüler, 16 kentte de örgütlenme çalışması içinde. Bu uluslararası şirketleri temel alan bir örgütlenme modeli. Hâlâ örgütlenme için, ulusun içerisindeki emekçilerin bir araya gelip, birlikte zaman geçirmeleri gerekiyor.

Herhalde hizmet sektörünün yapısından kaynaklanan bir sorun da söz konusu. Eskiden iki tersane işçisi senelerce beraber çalışıp, birbirlerinin içini dışını bilir, yeri gelince daha kolay sırt sırta verirdi. Kısa sürelerle, farklı sektörlerde çalışanların bir araya gelmeleri daha zor gözüküyor. Sendikacılığın buna karşı bir önerisi var mı?

Sendikal üyeliğin zamana bağlı olduğu sendikacılık yapısı da var artık. Aynı zamanda iki sendikaya üye olabiliyor, ne



kadar çalışıyorsanız o kadar sendika aidatı ödeyebiliyorsunuz. Sendikalar birbirlerini destekleyerek, örgütlenmeye güç ayrılarak, sendika içi bürokrasiden güç alarak bunu yapıyorlar. Bunun çalışıldığı iki yer var. Birincisi, İngiltere'de bir örgütlenme okulu olan TUC. Bu çeşit zor alanlarda nasıl örgütlenileceği, örgütlenirken ortaya çıkıyor. Farklı yerlerde örgütlenen insanlarla deneyim paylaşımını nasıl yapacaksınız? Makaleler yazıyorlar, dergiler çıkarıyorlar, içerisinde eleştirel yaklaşımların da bulunduğu koskoca bir yapı var. Bizim de buna benzer, emek perspektifinden bir işletme bilimine ihtiyacımız var. Çünkü bir devrim olduğunu düşünün, bu konuda hiç bilgimiz yok. Hayatı örgütlemeye dair deneyimimiz çeyrek yüzyıl öncesine dayanıyor. Biz, evet doğru, acı çektik, sol da çok yıprandı. Fakat artık solun pozitif siyaset kurmasının zamanı geldi. Bunu nasıl yapacak? Doğru dürüst emek örgütleri kurarak yapacak. Emek örgütü içerisinde dayanışma hatlarını kurarak yapacak. YÖRSAN mesela, işçileri işten çıkardı, hemen ona karşı bir eylem geliştireceksin.

Yeni anayasa sürecinde solun daha somut talepler dile getirmesi gerekmiyor mu? Mevcut anayasadaki haklar bile tırpanlanıyor.

Kesinlikle gerekiyor. Şu anda, burjuvazinin dümen suyunda, sınırlı liberal bir anayasa yaptıklarını söylüyorlar. Fakat gördüğünüz gibi, bir-iki madde dışında, 1982 anayasasından renk olarak bir farkı yok. 1982 anayasası o kadar kötü bir anayasa ki, bir maymunun eline verseniz daha iyi anayasa çıkarır. Bizim daha iyisini yapmamız gerekiyor; onu göremiyorum. Zaten tüccar zihniyetli bir siyasetin, kendine yazdığı anayasadan da, açıkçası Za-

Fransa'da çalışanların yüzde 9'u sendikalı. Türkiye'de ise yüzde 9'un biraz üstü. Fakat Fransa'daki bu oran, bütün ülkeyi sallayabiliyor. Çalışanların yüzde 50'si sendikalı olacağına, aktivist bir yüzde 10 sendikalaşsın.

fer Üskül gibi değerli anayasa profesörlerini kendi kadrolarına katsalar dahi, çok ciddi bir şey beklemek doğru olmaz. Onların şu anda yapmaya çalıştığı, yeni muhafazakâr sistemde orduyu bir yerlere koymaya çalışmak. Başka bir şey yaptıklarını zannetmiyorum. Ki TCK'nın 301. maddesi, Hrant Dink cinayetinin arkasındaki soruşturulmaması, Şemdinli'de bombacı askerlerin serbest kalması, iktidar olarak kendine bir yer hazırlayan partinin yapacağı anayasanın da nereye gideceğini bize gösteriyor. Birçok alanda aynı anda mücadele etmek gerekiyor.

Sendikacılığı, ekonomi-politiği es geçmeden tabana indirebilecek bir kadro görüyor musunuz?

Çok iyi sendikacılar var. Onlar sayesinde sosyalist, sosyal demokrat bir hareket var. Eleştirmek isabetli, ama Türkiye'de DISK gibi önemli kazanımlar var, KESK'te çok önemli bir deneyim birikimi var.

İkisinin de üye sayısı epey düştü ama... Fransa'da çalışanların yüzde 9'u sendikalı. Türkiye'de ise yüzde 9'un biraz üstü. Fakat Fransa'daki bu oran, yani yüz kişiden dokuzu, bütün ülkeyi sallayabiliyor. Yüzde 50'si sendikalaşacağına, aktivist bir yüzde 10 sendikalaşsın. Ama ilginç bir dünyada yaşıyoruz, bunu da anlamakta güçlük çekiyorum: Mesela bir memur, bir telefon alır, bir Doğan ya da Şahin araba alır. Bunu elinden almaya çalışırsanız, adam katil olur. Fakat masasını düşürürsünüz, hiçbir şey olmaz. Neden? Çünkü sendikalarımız güçsüz, sendikalarımızda zaman geçirmiyoruz. Sendikalarımızda çok daha fazla zaman geçirmemiz gerekiyor. Şişman bir adamı düşünün, küçücük kökleri olan bir ağacın en tepesine çıkmaya çalışıyor. Ona benziyoruz. Köklerimiz derine girmesi lazım.

"Yediler sevdi onu, Atay'ım
Oğuz'u / Yedi sene, yedi eser /
Her birinde Blowin' In The Wind
eser / Karayel, Poyraz, Keşişleme
/ Derken yan yana geldi iki yedi,
sene oldu yetmiş yedi / Göçtü
gitti o kocaman güzel kedi / Yedi
vakit geçti, geldi Orwell'in senesi
/ Zuhur etti Oğuz'um Atay ikinci
kere / Malûm oldu Selim Işık ve
Hikmet Benol cümlemize / Tutun-
duk onlara sıkı sıkıya senelerce /
Günlüğünde kaldı Türkiye'nin Ru-
hu ne çare / Aralık ikibin yedi,
otuzuncu sene-i devriyesi diye /
On şarkı koyduk cebimize, onu da
tam onluk / "When Two Sevens
Clash" kusur kaldı sadece / On
kapı çaldık, onu konuştuk saatler-
ce / İşbu metin bir vefa borcu,
ödenmez olduğunu bile bile..."
Böyle başlıyor Roll'daki "Şarkılar-
la Oğuz Atay" dosyası ve Cevat
Çapan'dan Fatih Üzgüven'e, on
muhterem anlatıyor o "kocaman
güzel kedi"yi. Roll'un hiçbir sayı
kaçmaz -Express okuyan Roll
okumazsa olmaz- ama Oğuz
Atay'lı sayıyı hiç kaçmaz.
Söylemedi demeyin..."



X - KÜTÜPHANE

- Benedict Anderson** Üç Bayrak Altında (Metis)
Ender Özkahraman Son Kullanma Tarihi-Orası Hikâyeleri 4 (İletişim)
Esse Gesse Kaptan Swing Özel Seri (Hoz)
Gilles Deleuze Şacher-Masoch'un Takdimi (Norgunk)
Handan İnci Oğuz Atay: Türk Edebiyatının "Oyun/Bozan"ı (İletişim)
Karl Polanyi Büyük Dönüşüm (İletişim)
Marc Saint-Upéry Bolivar'ın Rüyası ve Güney Amerika (İletişim)
Marjane Satrapi Persepolis (Minima)
Michael Löwy Walter Benjamin (Versus)
M.K. Matossian- S.H.Villa 1914 Öncesi Ermeni Köy Hayatı (Aras)
Michael Albert Postmodernizm ve Sol (BGST Yayınları)
Nick Hornby Ölümüne Sadakat (Sel)
Nursel Duruel (haz.) İnsanlar İçinde Bir İnsan-
 Saik Faik Hikâye Armağanı Antolojisi (YKY)
Oğuz Atay Günlük (İletişim)
Patricia Crone Ortaçağ İslam Dünyasında Siyasî Düşünce (Kapı)
Pelin Özer Cam Kulübeler (Roll)
Taha Parla Türk Sorunu Üstüne Yazılar / 1998-2007 (Ürün)
Talal Asad Sekülerliğin Biçimleri (Metis)
Timur Soykan-Demet B. Ergün Sapan- Hrant Dink Cinayeti (Güncel)
Ulaş Özdemir Aşık Mücrimi'nin Yaşamı ve Şiirleri (Pan)
Ümit Kardaş Hukuk Devlete Sızabilir mi? (Timaş)

* Eğer sekülerleşme tezi bazı-
rımıza gittikçe daha da inanıl-
maz geliyorsa, bunun tek ne-
deni dinin şu anda modern
uluslar dünyasında güçlü bir
rol oynamıyor olması değildir.
Bir anlamda pek çoklarının
anakronistik biçimde "din" di-
ye adlandıracağı şey zaten ik-
tidar dünyasının daima bir
parçasıydı. Eğer sekülerleşme
tezi bir zamanlar sahip olduğu
inanırlığa artık sahip değilse,
bunun nedeni "siyaset" ve
"din" kategorilerinin birbirle-
riyle bizim düşündüğümüz-
den daha derin bir şekilde iç
içe geçmiş olduğunun anlaşı-
lmasıdır -modern ulus-devlet
hakkındaki bilginin artma-
sına eşlik eden bir keşiftir bu.
Seküler kavramı din fikri ol-
madan yapamaz.
Ulus-devlet sınıflandırabilece-
ği ve çekip çevirebileceği açık-
ça sınırları belirlenmiş uzam-
lara ihtiyaç duyar: din, eğitim,
sağlık, boş zaman, çalışma, ge-
lir, adalet ve savaş. Dinin ger-
çek anlamda toplumda işgal
edebileceği uzam hukuk tara-
fından sürekli olarak yeniden
tanımlanmalıdır, çünkü sekü-
ler yaşamın ulus-devletin için-
de ve ötesinde yeniden-üreti-
mi bu uzamın söylemsel açık-
lığını sürekli olarak etkilemek-
tedir. Üretim çabalarında, es-
tetik deneyimde ve bilgi iddi-
alarında sürekli olarak yeni
olanın peşinde koşmak ve bi-
reysel öz-yaratımı genişletme
peşinde sürekli bir mücadele
vermek yerleşik sınırların is-
tikrarını bozar.

Uzakta it ulumaları duyuldu,
Şahan adınımlarını ufalttı. Çevre-
sine bakındı. Sonra başını yuka-
rı verdi. Ay'ın yarısı yoktu. İyi-
ce durdu. Ay, sanki koşuyordu.
Şahan şaşırdı. Başını iki yana
salladı. "Hey mübarek," dedi
ve ağzından çıkan bu kelimele-
ri kulakları işitti. Böylece yanın-
da biri varmış gibi geldi ona.
Ürperdi. O, hiç kimseyi, hiçbir
şeyi istemiyordu şimdi. Biricik
amacı, az ötedeki huduttan ge-
çip köyüne girivermekti. Çö-
meldi. Bir cıgara sarıp ateşi,
avuçları arasında körleterek
yaktı. Yoğun birkaç nefes çekti.
Aklı bir solukta ocağına sıçradı.
Karısı, çocukları uyuyordu şim-
di. Nedense küçük oğluna gön-
lü aktı. Onu çok seviyordu. Kı-
vırcık saçlarını mı, kara gözleri-
ni mi, yoksa çükünü sallıya sal-
lıya koşuşunu mu ötekilerden
ayırıldığını pek bilmiyordu Şa-
han. Ama sevginin sıcaklığı, bolu
onundu işte. Şahan başını öne
düşürdü. "Bu eniği kaçakçı et-
miyecağam, onu böylesi korku-
lara bulaştırmıyacağam," diye
geçirdi içinden. Başını kaldırdı.
"Allah," dedi duyulur bir sesle.
"Ya korkuyu al ya canımı..."
Aklına ikinci kez kıvırcık saçlı,
kara gözlü oğlu geldi. Utandı
ondan. "Olur mu ya?" dedi
kendi kendine. "Olur mu kork-
mak? kaçakçılık yiğit işidir... Ya
Allah..." Ve "Allah" der demez
ayağa kalktı. Yavaş yavaş may-
yın döşeli tarlaya girdi.
(Bekir Yıldız, "Kaçakçı Şahan")

■ Şu diyâr-ı gurbet elde
Şen değil gönlüm şen değil
Kimse bilmez ahvâlimden
Şen değil gönlüm şen değil

Ben sînemi yaktım nâra
Gönül düşmüştür efkâra
Tecellî mi baht mı kara
Şen değil gönlüm şen değil

Ağlamışım güldür yâ Rabb
Düşkününüm kaldır yâ Rabb
Hâlîm sana ayan yâ Rabb
Şen değil gönlüm şen değil

Ser-gerdân olmuş gezerim
Hem okuyup hem yazarım
Gece gündüz intizârım
Şen değil gönlüm şen değil

Mücrimî der dîdem yaşıım
Gamdan ayrılmıyor başım
Adûlardan değer taşım
Şen değil gönlüm şen değil

▲ Bana kızınca "senin aynadan
gördüğünü ben 'dîvar'dan gö-
rürüm" derdin. Annemle bir-
likte 'dîvar' sözünle alay eder-
dik. Şimdi benden küçük olan-
lara karşı bu cümleli kullanı-
yorum, gülüyorlar. Bu sözü
kullanmakla aslında ne yap-
mak istediğimi anlamıyorlar
tabii. Sen anlar mıydın acaba?
Herhalde ben tam belirtmi-
yorum ne demek istediğimi.
Gülümsemenin içindeki sev-
giyi anlatamıyorum demek ki.
Şimdiki gençler başka türlü
babacağım; her sözden tek an-
lam çıkarıyorlar. Seni onlara
beğendirmenin -bu çabanın-
anlamsızlığını da sezmiyor
değilim. Türkiye'nin en zen-
gin adamı senin paltonu tutar-
ken senin hissettiklerini hisset-
medikten sonra, o paltonun
içinde kendileri varmış gibi
gururlanmadıktan sonra, seni
beğenmeleri, hatta anlamaları
neye yarar? Ya da Meclis'e ilk
girdiğin sıralarda Başkan'dan
birkaç gün izin istemeye gitti-
ğin zaman, "Cemil bey, istedi-
ğiniz zaman izin yapabilirsi-
niz, bana gelmenize lüzum
yok" sözünü duyunca kim se-
nin gibi ferahlayabilir? Parti
ileri gelenlerinin gözüne gir-
meye çalışmadığın için bugün
seni kimse hatırlamıyor baba-
cığım. İki de bir parti değiştiri-
p gazetelere geçmediğin için
adını benden başka bilen yok.
Oysa, senin gibilerin davranış-
ları, böyle insanlar kötülene-
rek örnek gösteriliyor, ama
ansiklopedilere giren yine on-
lar. Sen yanılmışsın babacı-
ğım. Sessiz faziletlerin heykeli
dikiliyor.

Dumanı üstünde



İstanbul'un dönüşümleri

Philip Mansel - **Konstantiniyye'Dünya'nın Arzuladığı Şehir** (Everest)

Philip Mansel, "Konstantiniyye: Dünyanın Arzuladığı Şehir 1453-1924" adlı, Everest Yayınları tarafından ikinci kez (Şerif Erol'un çevirisiyle) ve bir miktar genişletilerek yayınlanan kitabında, bir bakıma İstanbul'un yüzlerce yıldır bir türlü bitmek bilmeyen "dönüşüm" sürecini aktarıyor. Önce "Hristiyan İstanbul" devşirilip Müslümanlaştırılıyor. Bunun için gereken kaynak ise, imparatorluğun geriye kalan kısmından talep edilen bir tür seferberlikle yaratılıyor. Mansel'in söylediklerini biraz "aşırı-yorum"laya-

rak, söz konusu fedakârlığın, özellikle Anadolu ile İstanbul arasında bir gerilime neden olduğunu söylemek mümkün. Zira, II. Mehmed'e şehri ele geçirmek yetmiyor, onu fethetmek için, en az kendinden önceki Roma İmparatorları kadar, çaba sarfetmesi ve şehri mamur kılması gerektiğini biliyor.

II. Mehmed'in, İstanbul'u mamur kılmak üzere başlattığı seferberliğe ilk muhalefet, Anadolu'dan kalkıp İstanbul'a taşınmaları istenen esnaf ve zanaatkarlardan geliyor. Bu muhalefet bir bakıma, daha sonra yüzyıllar sürececek bir "Anadolu-İstanbul gerilimi"nin de ilk nüvesini oluşturuyor. Mansel bu gerilimin başlangıç noktasını şöyle izah ediyor:

"Bizans geçmişi ve Rum nüfusu göz önüne alındığında, Konstantiniyye'nin Osmanlı başkenti olarak seçilmesi tartışmalı bir husustu. Bihassa eski başkent Edirne ile bağlantı içinde olan kimi Türkler, Fatih'in yeniden iskân politikaları karşısında öfkeye kapılıyorlardı. Sultan, göç edenler için başlarda bedava mülk vaadinde bulunmuştu ama, Türkler bazen Sultan'a, hatta mülkün asıl Rum sahiplerine bile kira ödemek zorunda kalıyorlardı. Son derece kızgındılar. 'Bizi kendi evlerimizi terk edip buraya gelmeye zorlayan sizsiniz. Bizi kâfirlerin evlerine kira ödeyelim diye mi buraya getirdiniz?' Bazıları ailelerini terk edip şehirden kaçtı. Sonunda



protestolar o hale geldi ki, II. Mehmed kendi tuğrasını taşıyan beratlar vermek suretiyle Türkleri kira ödemekten muaf tuttu."

Mansel'e göre, Türklerin rahat-sız oldukları bir başka şey de Fatih'in sarayının kozmopolit yapısı. Gayrimüslimlerin varlığı ve sarayın varoluş mekânı olarak bu şehri seçmesinden kaynaklanan ayrıcalıkları, bir nevi kıskançlık yaratıyor.

Philip Mansel, kitabının son bölümünün başlığını "Bir Başkent'in Ölümü" diye koymuş. Bizans'ın İstanbul'dan, Osmanlı'nın İstanbul'una, oradan da Cumhuriyet'in kine tercüme edilen şehrin hal-i pürmelalini anlattığı bu bölüm özellikle kayda değer. Bütün bir kitap boyunca, sarayla imparatorluk hinterlandının hangi koşullar altında, ne türden etkileşimlerde bulunduğu anlattıktan sonra, başkent olarak İstanbul'un hükmünü kay-

betmesinin şehir için ne anlama geldiğine ilişkin önemli tespitler var bu bölümde. Sonsözde ise Mansel, Cumhuriyet döneminde -İstanbul'u kapsamasa bile- tehcir ve mübadele ile başlayıp, 6-7 Eylül olaylarıyla süren, Hrant Dink'in öldürülmesiyle de hâlâ devam ettiği acı bir şekilde anlaşılan ve bir bakıma "İstanbul'un ulusallaştırılması" diyebileceğimiz sürece ilişkin gözlemlerini anlatmış. Bu bölümü, dışardan değil de İstanbul'dan okuyanların ciddi itirazlar üreteceklerinden eminim. Özellikle de İstanbul'un başına gelenlerin "dincilerin mi yoksa milliyetçilerin mi?" eseri olduğu sorusuna Mansel'in verdiği yanıt hayli tartışılır. "İstanbul'u dönüştüren güç, milliyetçilikten çok daha fazla dindir" diyor Mansel.

Oysa her ikisi de aynı Cumhuriyet'in çocukları; kimi zaman kıvar çatışmasına düşseler de elbirliğiyle ulusallaştırıyorlar şehri. Bir dünya başkentini, 1940'larda yine Mansel'in tabiriyle bir "taşra kenti"ne dönüştüren yeni yetme bir milliyetçilikti, bugün onu küresel sermaye için bir çekim merkezi haline dönüştürmeye çalışan ise "dincilik." Ama ne yazık ki "dinciler", şehre sözde Türk-Osmanlı kimliğini teslim etmek üzere bir meşruiyet mesnedi olarak araçsallaştırdıkları tarihi, büyük oranda "milliyetçi" ağabeylerinin yazdığı kitaplardan okuyorlar.

- Ayşe Çavdar

"Öteki"ler için yazmak

Frantz Fanon - **Yeryüzünün Lanetlileri** (Versus)

Sömürgecilik sırasında maruz kalınan fiziksel vahşetin etkisiyle yaşanan travmalar sonrasında başgösteren stres bozukluklarına, "beyaz üstünlüğünü" tek gerçek varsayan sömürge düzeninin yarattığı baskı ve psikolojik şiddet eklenince, yerlilerin kendilerini hayvan yerine koyan bu uygulamalara karşı koymak için geliştirdikleri savunma mekanizmalarının, yaşadıkları semptomların, her şekilde iktidarı elinde tutmaya kararlı olan beyaz adamın dilinde, "bağımlılık kompleksi" diye tanımlandığını anlatıyor Frantz Fanon, 1952'de yayınlanan "Siyah Deri, Beyaz Maskeler" adlı kitabında. Ve böylece, yalnızca "ötekiler" -ırkçılık yüzünden öznellikleri uzunca bir süre onaylanmamış olanlar- için yazan, varolmanın uzun, sancılı bir süreç olduğunu anlatan postkolonyal yazarların eserlerini, dillerini açıklamak üzere sık sık başvurdukları değerli bir kaynak ortaya çıkmış olur.

Sömürgeciliğin sömürge halkı üzerindeki psikolojik sonuçlarını analiz eden Fanon'un çalışmaları, Afrika'daki kurtuluş hareketlerinin ve ABD'deki Kara Panterler örgütünün esin kaynakları olarak gösteriliyor. Birinci Dünya Savaşı sırasında Fransız ordusuna katılmış olan Fanon, savaş sonrasında tıp öğrenimi görürken felsefe ve psikoloji dersleri almış. 1953'te başhekimliği olduğu Blida-Joinville'deki

psikiyatri kliniğinde "sosyoterapi", "kurumsal psikoterapi" alanlarındaki modern yöntemleri, Cezayirli müslüman hastalara uygulamış. Kurtuluş savaşı başlar başlamaz da Cezayir direnişine katılarak direnişin politik yöneticileriyle doğrudan ilişkiye girmiş.

Şen Süer'in çevirisiyle Versus yayınlarından çıkan "Yeryüzünün Lanetlileri" Fanon'un en ünlü eserlerinden biri. Fanon, kendi tekil deneyimlerinin sonucunda yaptığı analizlerle, sömürgeci ile yerli halk arasındaki mücadeleyi, ırkçılığı, ulusal kurtuluş hareketini -sömürge rejiminin sonunda iktidara gelen ulusal burjuvazinin hatalarını, içselleştirilmiş ırkçılık sonucunda yaşanan etnik gerilimleri -anlatıyor bu eserde. Tıpkı "Siyah Deri, Beyaz Maskeler"de olduğu gibi, siyahın kötülükle, beyazın ise iyi şeylerle özdeşleştirildiğini vurguluyor ve geçmişe ait bu anlamları içinde barındırmayan, bağımsız bir dünyanın yaratılması için mücadeleye çağırıyor. Fanon'un bu eserini özel kılan şey, henüz köleliğin sorgulanmadığı bir sömürge dünyasında büyümüş olmasına rağmen, bütün "öte-

ki"lere hitap etmesi, yalnızca onlar için yazıyor olması ve başka bir dünyanın yaratılabileceğine dair bir inançla bizi, "Avrupa'nın ayak izlerini izlemekten başka yapılabilecek daha iyi şeyler olduğuna" ikna edebilmesi. Fanon, ezen/ezilen ilişkisinde yaşanan şiddeti analiz ediyor ve Cezayir'deki savaş ortamında, kendisinin bizzat tedavi ettiği Cezayirli ya da Fransızlardan yola çıkarak Avrupa ruhunun

katliamlarla, işkencelerle yoğrulduğuna dikkat çekiyor.

Fanon'a göre, Afrika'da gerçek bir devrim, ancak köylülerin eylemleriyle gerçekleşebilecek; çünkü "Yeryüzünün Lanetlileri"nde söylediği gibi, burjuvazi ve hatta şehirli proletarya bile emperyalizmin ekonomisinden faydalananıyor. Beş bölümden oluşan "Yeryüzünün



Lanetlileri"nde Alice Cherki ve Jean Paul Sartre'in önsözleriyle birlikte, Muhammed Harbi'nin bir sonsözü var. Gayet aydınlatıcı olan bu metinlerde, yazarların kitap hakkındaki düşüncelerini sundukları yorumlardaki farklılıklar -yazıldıkları yıllar da göz önüne alırsa- da düşündürücü.

- Pınar Uygun

Bir şehri öldürmek

İstanbul, İstanbul olalı neler oldu? Niye göz kamaştırdı, kimlere yar oldu, kimlere bela oldu? Bizans'tan Osmanlı'ya, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e nasıl bir diyar oldu, nelere tanık oldu? "Konstantiniye: Dünyanın Arzuladı Şehir"de bu suallere cevap arayan Philip Mansel'i İstanbul ziyaretinde yakaladık, bir kahve içimi sohbet ettik.

Kitabınızda, Osmanlıların İstanbul'u almasının ardından yaşanan dönüşümü anlatıyorsunuz. İstanbul Osmanlıları ne şekilde dönüştürdü peki?

Philip Mansel: Tarihsel belgelerden biliyoruz ki, Anadolu'dan pek çok insan "Niye İstanbul'a götürülüyoruz?" diye şikâyet ediyor, gelmek istemiyor. Osmanlı'yla Anadolu halkı arasında bir aşk ve nefret ilişkisi var. Her tür saltanatla, iktidarını üzerine kurduğu halk arasında böyle bir gerilim olmuştur. Habsburg'la Almanlar arasında da vardı, Romanoflarla Ruslar arasında da. Osmanlı'nın İstanbul'u ele geçirmesi, büyüklük ilüzyonuna kapılmasına ve yoldan çıkmasına da neden oldu. Saltanatın dünya imparatorluğu haline gelmesi, sultanları ve Osmanlı bürokrasisini gerçeklerden kopardı. 16. yüzyılın yarısından itibaren büyükelçilerle bile görüşmez oldu sultanlar, daha alt düzeydeki yöneticileri görüşüyorlardı. Başka saltanatlarda bu kadar büyüklük yanılması görülmez. Yalnızca hanedan değil, İstanbul'a gelen diplomatlar da aynı duyguya kapılıyorlardı. Bir taraftan da, bu büyüklük hissiyatı dış dünyayla bağlantıların öne çıkmasını sağladı, çünkü İstanbul'daysanız bütün dünya hakkında düşünmek zorunda kalırsınız.

Büyüklük yanılması imparatorluğun sonunu da hazırlamış olabilir mi?

Osmanlı sultanlarının kendilerine verdikleri sıfatlara bakarsanız bu büyüklük yanılmasını daha net hissedersiniz. Bu tür büyük sıfatlar bir zayıflık belirtisi de olabilir. O kadar farklı beylikler, gruplar, dinler, etnisiteler, mezhepler bir araya getiriliyordu ki, herhangi bir imparatorluğun bütün bu kimlikleri bir arada tutması ve sağlıklı bir zemine oturtması çok zordu.

Cumhuriyetle birlikte bu kimliklerin çok azı varlığını sürdürebildi. Bu durum, sizin deyişinizle "İstanbul'un bir başkent olarak ölümü"nin nedenleri arasında görülebilir mi?

Bunu yalnızca dinî anlamıyla düşünmek doğru olmamakla birlikte, farklı ırkların, kültürlerin çekilip gitmesi, İstanbul gibi bir kentin ölümünde etkilidir. Etnik grupların ayrışması ve giderek homojenleşme, başka kentleri de öldürmüştür. Viyana, Trieste, İskenderiye gibi kentlerde de bir zamanlar farklı dinî gruplar, yine dinî otoriteler aracılığıyla idare edili-



Philip Mansel



yorlardı. Burada altı çizilmesi gereken bir şey var: Dinî otoriteler tarafından yönetilmek yaratıcılığı, farklılığı öldürür; özgür bilincin, özgür ruhların doğmasını engeller. Bu, bir tür mental iktidarsızlaştırma, yoksullaştırma halidir. Bu anlamıyla Mustafa Kemal'in devrimi çok büyük bir zihinsel oluşumdur, daha önceki zihinsel cezaevini yıkan bir şeydir. Elbetteki Osmanlı İmparatorluğu şeriatı değil, sultanın yasalarını uyguluyordu. Öte yandan, bugün anladığımız manada bir laik devletten

bahsetmek de mümkün değil. Gerçek anlamıyla sekülerlik 19. yüzyıldan önce başlamadı. 1830'lardan itibaren modern anlamıyla tıp okulları belirmeye başladı, 1869'da kurulan Galatasaray Lisesi daha pragmatik, daha az dinî bir eğitimin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynadı. Bunlar ve benzeri örnekler önemliydi. Ama gerçek anlamıyla sekülerlik Mustafa Kemal'le belirdi. Onun öncülleri ise şu ya da bu şekilde bir nebze de olsa dinselikle iç içeydiler.

Dinî cemaatlerin ve farklı kültürlerin bertaraf edilmesi bir homojenleştirme, ulusallaştırma girişimini de beraberinde getirdi mi?

Aslında bu, bir sonraki kitabımda incelediğim tema. İskenderiye, Beyrut ve İzmir'den bahsediyorum. Bu üç şehirde de ulusallaştırma politikaları yürütülmüştür. Sözü ettiğiniz şey yalnızca İstanbul'a değil, 20'nci yüzyılın suçlarından biri olarak pek çok şehre yapılan bir şeydir. Bu anlamıyla monolitik, bütüncül, millî kentler kurma çabası tam anlamıyla bir ilüzyondur. Bu, Paris ve Londra için de böyledir. 1924'te Yunan işgalcilerle işbirliği yapan Rumlara kötü davranılması bir noktaya kadar anlaşılabilir. 1955'teki olaylara baktığınızda ise, sadece Rum ve Ermenilerin değil bazı Türklerin işyerlerinin de yağmalandığı görülür. Demek ki, o olaylar alt grupların kentin ekonomisine karşı bir tepkisiydi. Bir kenti ulusallaştırmaya çalışmak tam bir zaman kaybıdır. İstanbul'la ilgili benim ilgimi çeken bir nokta da İstanbul'un tarihi boyunca bu millî kategorilere nasıl direndiği, o millî kategorilerin bu şehirde pek işe yaramadığıdır.

Bu kategorilerin ve ulusallaştırma poli-

tikasının Cumhuriyet Türkiye'si ile İstanbul arasında bir gerilime neden olduğu söylenebilir mi?

Bu çok önemli bir konu. Bunu öğrenmeye çok çalıştım, eski İstanbullularla konuştum, belli bir direniş var mıydı diye sordum, hepsi reddetti. Hepsi de sorunsuzca yeni rejimi kabullenmiş görünüyorlardı. Ama dış kaynaklara baktığımızda, başka bir resim çıkıyor ortaya. Kasım 1923 - Eylül 1924 dönemi çok ilginç. Müttefik kuvvetler henüz İstanbul'daydı, aynı zamanda Kemalist güçlerden kimileri de kentteydi. O zamanki İngiliz gizli servisinin bazı raporlarına göre, İstanbul'da yaşayan halk yeni rejimi o kadar da iyi karşılamadı. Korkanlar, hatta tiksinenler vardı. Peki doğru olan resmî Türk tezi mi, dış gözlemcilerin raporları mı? Cumhuriyetçi olmayan İstanbul'un gizli bir tarihi var. Eski İstanbullulara "Babanız ne düşündü, kabullendi mi yeni rejimi?" diye sorduğumda, aldığım cevaplardan biri çok ilginçti. Babası "Ayyaş ne yaptı bugün?" diye sorarmış. İlginç bir nokta da, halifenin ve saltanat ailesinin trene bindirilip gönderilmesinin İstanbul'un merkezinde değil, Çatalca'da yapılması. Kentin içinde protestolar olmasından korkuluyordu demek ki. En azından böyle bir görüntü var. İstanbul, tıpkı İskenderiye ve Napoli gibi, pek çok Rum, Ermeni, Levanten'in yaşadığı bir kentti. 1950'lere kadar da böyle olmaya devam etti. Bu durum Ankara'nın politikaları ile çelişiyordu.

Atatürk'ün 1926'ya kadar İstanbul'a gelmemesi de manidar...

Mustafa Kemal beyaz atın üzerinde kurtarıcı olarak gelmedi İstanbul'a, uzun süre halife ile olan ilişkilerini iyi tutmaya çalıştı. Gerilimin bir kaynağı da İstanbul'un kaybettiği ticarî imkânları. İstanbul hakkında o zaman söylenenlerin pek çoğunun, şimdi de Ankara hakkında söyleniyor olması çok ilginç. Rüsvet, çürümüşlük, yozlaşma eleştirileri şimdi de Ankara için geçerli.

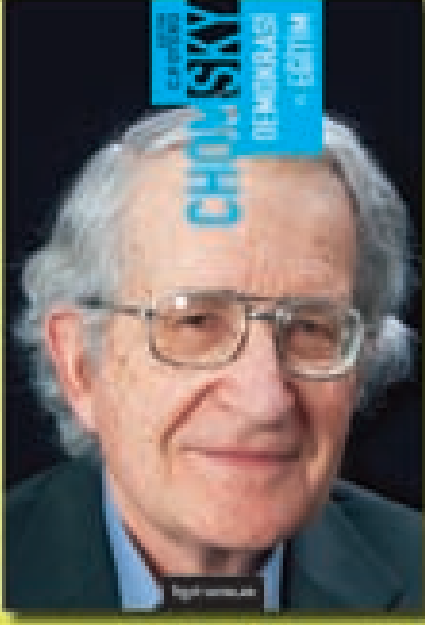
AKP'nin, İstanbul'un Osmanlı tarihi olduğu yolundaki anlatıdan hareketle kentin tarihî çekirdeğini yeniden inşa etme çabasını, muhafazakârların Osmanlı imgesini bu şekilde kullanmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Gördüğüm kadarıyla, son 20 yılda İstanbul'da büyük bir ekonomik birikim oluştu. Bir tarihçi olarak daha çok sergi, daha çok kütüphane, daha çok kültürel etkinlik görmek hoşuma gidiyor, İstanbul'un bu anlamıyla küreselleşmeyle bağlantılanması heyecan verici. Ama bu, AKP hükümetinden çok küresel ekonomiyle ilgili. Üzücü olan nokta, eski kaotik dinamizmin ortadan kalkması. Her yer birbirine benzemeye başlıyor, bütün büyük şehirler sıradanlaşma ve tekdüzeleşme süreci yaşıyor.

İstanbul'un tarihinin "soylulaştırma" projesi için kullanılmasına ne diyorsunuz?

Yama gibi duruyor. Bir taraftan da küreselleşmenin kaçınılmaz sonucu. Fakat soylulaştırma bir tür soysuzlaştırmaya da dönüşebilir. Bu da çok kötü olur.

DEMOKRASİ VE EĞİTİM



NOAM CHOMSKY

DAHA ADİL VE EŞİTLİKÇİ BİR DÜNYA TAHAYYÜL EDENLER İÇİN EĞİTİM, İNSANIN ÖZGÜRLEŞMESİ YOLUNDA VAZGEÇİLMEZ BİR ETKENDİR. CHOMSKY, BU KİTAPTA EĞİTİMİN GÜNÜMÜZDEKİ İŞLEVİYLE GERÇEKTEN DEMOKRATİK BİR TOPLUMDA YERİNE GETİRMESİ BEKLENEN İŞLEVİ ARASINDAKİ MUAZZAM FARKI TARTIŞMAYA AÇIYOR.

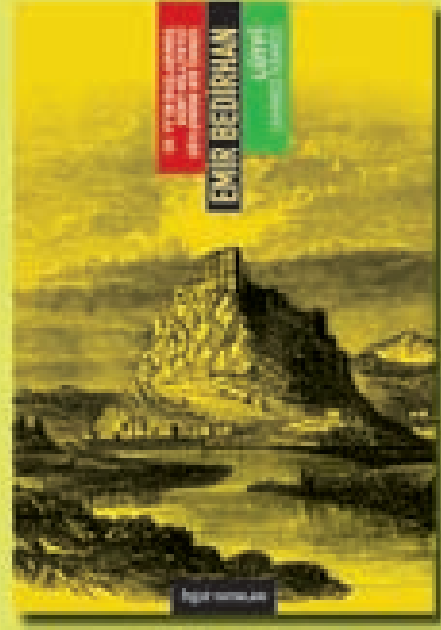
POSTMODERNİZM VE SOL



MICHAEL ALBERT
NOAM CHOMSKY
EDWARD S. HERMAN

POSTMODERNİZMİN BİLİME DÖNÜK ELEŞTİRİLERİ, POSTMODERNİSTLER VE BİLİMİ SAVUNANLAR ARASINDA “BİLİM SAVAŞLARI” DENİLEN BİR TARTIŞMAYA YOL AÇTI. KİTAP, BU TARTIŞMADA BİLİMİ SAVUNAN MUHALİF ENTELEKTÜELLERDEN BAZILARININ GÖRÜŞLERİNE YER VERİYOR. POSTMODERNİZMİN DOĞA VE TOPLUM BİLİMLERİNDE “NESNEL HAKİKAT” DÜŞÜNCESİNİ REDDEDİŞİNİN SOL AKTİVİZM AÇISINDAN DOĞURABİLECEĞİ SONUÇLARI ELE ALIYOR.

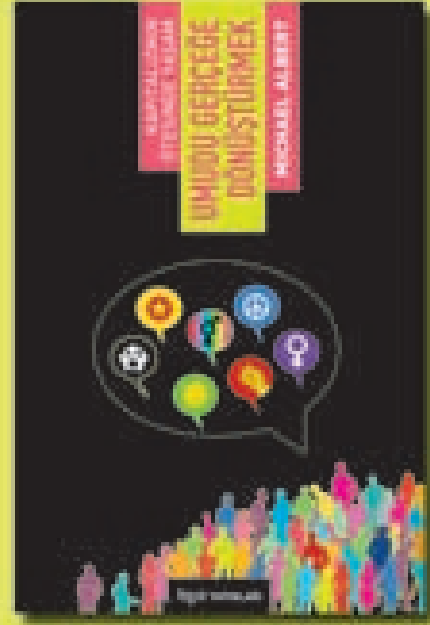
EMİR BEDİRHAN



LÜTFİ (AHMED RAMİZ)

KİTAP, 20. YÜZYILIN BAŞLARINDA İSTANBUL’DA YAŞAYAN VE KÜRT MİLLİYETÇİLİĞİNİN TEMELLERİNİ ATAN AYDINLARIN RUH HALİNİ YANSITMASI VE BU KONUDAKİ İLK KAYNAKLARDAN BİRİ OLMASI BAKIMINDAN, KÜRT TARİH YAZIMINDA ÇOK ÖNEMLİ BİR YERE SAHİPTİR. KÜRT MİLLİYETÇİ SÖYLEMİNİN OLUŞUMUNA TANIKLIK EDEN “EMİR BEDİRHAN” KİTABI, BU SÖYLEMİN ÇÖZÜMLENEBİLMESİ İÇİN DEĞERLİ BİR KAYNAKTIR.

UMUDU GERÇEĞE DÖNÜŞTÜRMEK



MICHAEL ALBERT

“UMUDU GERÇEĞE DÖNÜŞTÜRMEK, İNSANLIĞI İLGİLENDİREN HEMEN BÜTÜN TEMEL ALANLARA VE HEMEN BÜTÜN İNSANLARARASI ETKİLEŞİM TARZLARINA UZANIYOR. KATILIMCI EKONOMİ BENZERİ İLKELERİN, BİZİ NASIL MEVCUT BÜTÜN TOPLUMLARDAN ÇOK DAHA ARZU EDİLİR BİR TOPLUMA GÖTÜREBİLECEĞİNİ ELE ALIYOR.

Kadınların ve dillerin ortak rengi

Oya Baydar, Jaklin Çelik, Leylâ Erbil, Müge İplikçi, Sema Kaygusuz... Türkçe edebiyatın bu müstesna kadın yazarlarının seçme öyküleri şimdi Kürtçede. Lis Yayinevinin çift kapaklı, çift dilli "Mor Mühürler" başlıklı dizisi, Kürtçeyle Türkçeyi buluşturmakla kalmıyor; militarizme, şovenizme, erkek egemenliğine karşı kadınların sesini, duyarlılığını, hayat tecrübesini kılavuz yapıyor. "Mor Mühürler"i Lis Yayınları'nın kurucusu, şair ve çevirmen Lâl Laleş'ten dinliyoruz...

Lis Yayınları'nın kuruluş sürecini ve hedeflerini anlatır mısınız?

Lal Laleş: Lis Yayınları (Weşanên Lis) 2004 yılında Diyarbakır'da, Türkçe ve Kürtçe yazan aydın ve yazarlarla yapılan bir dizi tartışma, fikir alışverişi sonucu kuruldu. Eskiye dayanan Diyarbakır'ın neşriyat tarihinin deneyimleri üzerine kök saldı. Naum Faik'in deneyimi, Musa Anter'in İleri Yurd'u, Kürt medreselerindeki elyazması divanlar Lis Yayınları'na çok şey kazandırmıştır. 2004'ten bu yana, şiir, roman, öykü, araştırma-inceleme ve çocuk kitabı olmak üzere 52 kitap yayımlandı. Lis Yayınları'nın amacını şöyle tarif edebiliriz: Güçlü Kürtçe edebiyatın oluşmasını sağlayacak dinamikleri ortaya çıkarmak; farklı konseptler çerçevesinde edebiyat dizileri oluşturarak genç Kürt edebiyatçıları Kürtçe tekstlerle buluşturmak; Kürtçenin temel eserlerini yayınlamak; eleştiri geleneğinin güçlenmesini sağlamak; Kürtçe edebiyatı tartışmak, editöryal çalışmalara özendirmek; dünya edebiyatının temel eserlerini Kürtçeye kazandırmak ve çevirmenlerin deneyim kazanmasını sağlamak...

"Mor Mühürler" projesi nasıl doğdu?

Kürtçe edebiyatın gelişmesi nasıl sağlanabilir? Sorunları nasıl aşılabilir? Bunca güçlü dinamikleri, toplumsal çelişkileri varken, neden dünya edebiyatı ile aşık olacak edebiyat ortaya çıkmaz? Batman'da, Diyarbakır'da kadınlar çelişkiyle boğuşurken neden yazmaz da intihar eder? Politik Kürt kadını dil ile daha doğru bir ilişki nasıl kurabilir? Ataerkil Kürtçe edebiyatın önüne nasıl geçilebilir? Dilimizin feminen rengi neden solgun? "Mor Mühürler" bu minvaldeki soruların cevabıdır. "Mor Mühürler" kadınların ve dillerin ortak rengidir. Kürtçe-Türkçe çift kapaklı yayımlanmaları, dillerin bir arada varolabileceklerine dair bir işaret, kardeşliğin icazeti olarak algılanmalı. Lis Yayınları'nın algı dünyası böyledir. Mor, militarizm ve şovenizmin karşısında durabilecek renktir. "Mor Mühürler" dizisi, Lis Yayınları ve Kamer Vakfı'nın ortaklığıyla, İsveç İstanbul Başkonsolosluğu'nun desteğiyle hazırlandı. Dizinin editörlüğünü Şeyhmus Diken'le birlikte yaptık. Annika Svahnström ve Nebahat Akkoç proje boyunca katkılarını esirgemediler.

Kitapları yayımlanan yazarları seçerken nelere dikkat ettiniz?

Kuşkusuz Türkçe, çok iyi kadın yazarlarıyla şanslı bir dil. Yazarları, Türkçe edebiyatın tarihsel macerasını temsil edecek



farklı kuşaklardan seçmeye çalıştık. Farklı kuşaktan seçilmeleri, Kürtçe okuyucunun Türkçe edebiyatının farklı deneyimlerini tanınmasına olanak sağlayacak. Seçici okur kitlesi tarafından okunan, tartışılan, beğenilen, eleştirilen yazarlar olmaları projeyi güçlendiren en önemli yazınsal dayanak oldu. Kürtçe okuyucu nitelikli, seçici bir okuyucudur. Kanaatime göre okuyucu Üşüyen-Efsiri (Sema Kaygusuz), Madrid'te Ölmek- Mirina Li Madridê (Oya Baydar), İstasyon-da Başladı Hayat-Jiyana Li İstesyonê Destpê Dike (Jaklin Çelik), Üç Başlı Ejderha-Ejdehayê Se Serî (Leyla Erbil) Yeni Kent Dedikoduları-Gelaciye Bajarê Nû (Müge İplikçi) kitaplarını sevecektir.

Öyküleri kim seçti?

Öyküleri yazarlarla birlikte seçtik. Kadın sorunlarına duyarlı, yazarın öykücülüğünü, edebî kimliğini ortaya koyacak bir seçki olması için gayret ettik. Öykücü, çevirmen Dilawer Zeraq ile de işiştare ettik. "Mor Mühürler" projesinde yazarlarla ve çevirmenle çok keyifli, yaralı bir çalışma yürüttük.

Bu dizi devam edecek mi?

Dizinin devam etmesi için çabalayacağız. "Mor Mühürler"e ilişkin Türkiye'deki aydın ve yazarlardan çok olumlu tepkiler aldık. Değerli yazar, eleştirmen Semih Gümüş, Radikal Kitap'taki yazısında çok önemli belirlemelerde bulundu, sorularımızı çoğalttı. Ayşe Çavdar Aktü-

Şahsen ben, önce aynı kompartmanda yolculuk yaptığım dilin edebiyatını, kültür alışverişinde bulunduğum halkın hikâyelerini kendi dilimde okumak isterim. Aynı şekilde, Kürtçedeki iyi edebî eserlerin önce Türkçeye çevrilmesi de beni mutlu eder.

el'deki yazısıyla derdimizi anlattı, sesi-mize ses verdi. Mıgırdiç Margosyan, Sennur Sezer, Faik Bulut, Davut Ökütçü, Müge Gürsoy Sökmen 8 Aralık 2007'de İstanbul'daki İsveç Başkonsolosluğu'nda yaptığımız "İki Dil Buluşuyor" tanıtım toplantısı ve kokteylinde projenin önemine dikkat çeken konuşmalar yaptılar. Zeki Coşkun, Taraf gazetesinde yazdığı yazısında projeye ilişkin şöyle bir belirlemede bulundu: "Dillerin kardeşliği, halkların kardeşliğine giden yolda önemli bir adım." Amed Gökçen, Agos gazetesinde politika ve dil ilişkisine değindi. Rojîn o güzel sesiyle iki dilde okumalar yaptı. Kürtçe ve Türkçenin has okuyucusundan gelen tepki ve eleştiriler, dizinin sürdürülmesi için bizi yüreklendiriyor. Yazarlarla görüşmeden isim vermek biraz güç, fakat bu diziyi güçlendirecek, Türkçe yazan kadın öykücüler var sırada.

Daha önce Murathan Mungan, Ahmet Telli, Şükrü Erbaş, Hicri İzgören gibi şairlerin şiirlerini Kürtçeye çevirdiniz. Türkçeden çeviriye ağırlık vermenizden nedeni nedir?

Lis Yayinevi dünyanın bütün dillerinden edebiyatın iyi örneklerini Kürtçeye çevirmeyi hedefliyor. Ama Türkçe edebiyatın çevirisine ağırlık vermemiz gerekir, zaten Türkçe edebiyat önemli, güçlü bir edebiyattır. Şahsen ben önce aynı kompartmanda yolculuk yaptığım dilin edebiyatını, kültür alışverişinde bulunduğum halkın hikâyelerini kendi dilimde okumak isterim. Aynı şekilde, Kürtçedeki iyi edebî eserlerin önce Türkçeye çevrilmesi de beni mutlu eder.

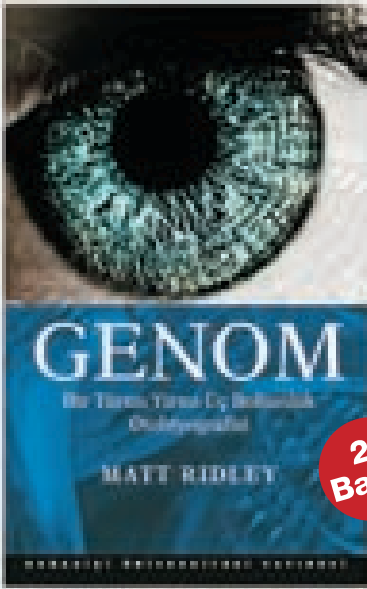
Kitapları neder iki dilli basmayı tercih ettiniz?

Çokdilli, çokkültürlü toplumumuzda iki dilli kitaplar, şiddetin tırmanışa geçtiği, herkesin köpürdüğü ortamda, milliyetçiliğin neredeyse faşizme evrildiği dönemde, küçük bir dalgakıran olabilir. İki dilde aynı hikâye, bizi birbirimize daha da yakınlaştırabilir.

Diyarbakır'da Kürtçe kitap yayıncılığı pek çok zorluğu göze almayı gerektiriyor herhalde.

Diyarbakır'da ne yaparsan yap zordur. Gerilimli, dinamik, değişken, politik, direngen, üretken bir şehir. Aslında, bir ülkenin yükünü omzunda taşıyan müthiş bir kahkaha. Büyüklü, acılı coğrafyanın teklemeyen kalbi. Böyle bir şehirde Kürtçe kitap yayınlamak meşakkatli iş. Kabul edelim etmeyelim, yayıncılığın, basının, dağıtımın merkezi İstanbul. Kürtçe yayıncılığın temel problemi dağıtım ve reklamdır. Dağıtımı Diyarbakır'dan yapmak çok zor.

Kürtlerin yoğun yaşadığı yerlerde kitapçı sayısının az olması, Kürtçe kitaplar az satıldığı için dağıtımçıların yayıncılara yüz vermemesi, Kürtçe okuma yazma oranının düşük olması, Kürtlerin kültür politikalarının zayıf olması, kitap tanıtımlarının olmaması gibi sebepler yayıncının işini zorlaştırıyor. Fakat yine de Kürtçe yayıncılık, ancak insanların yoğun olarak dili konuşup yaşadıkları yerde yapılır.



2.
Baskı

GENOM

Bir Türün Yirmi Üç Bölümlük Otobiyografisi

Matt Ridley

24 dilde yarım milyondan fazla satan *Genom* şimdi Türkçede. Genlerimizin yaşamımızı ne ölçüde belirlediğinin cevabı *Genom*'da.



2.
Baskı

Cumhuriyet'te Çocuktlar

Mine Göğüş Tan- A. Bora-Ö. Şahin-M. Sever

Onlar Cumhuriyetin kuruluşuna çocuk gözleriyle şahit oldular... 1920'lerde ilkökul çağındaki bir kuşağın gözünden ve sözünden Cumhuriyetin ilanı... Bugünün okul çocuklarıyla karşılaştırılınca Türkiye'nin 84 yılda kat ettiği yolu görmek için...



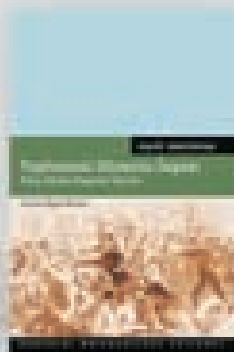
Postkolonyal Aura
küresel kapitalizm çağında üçüncü dünya eleştirisi
Arif Dirlik



İmparatorluğun Yeni Kılığı
kaybedilen ve tekrar ele geçirilen paradigma
Harry Harootian



Tarihin Huzursuzluğu
modernlik, kültürel pratik ve gündelik hayat sorunu
Harry Harootian



Toplumsal Düzenin İnşası
polis erkinin eleştirel teorisi
Mark Neocleous



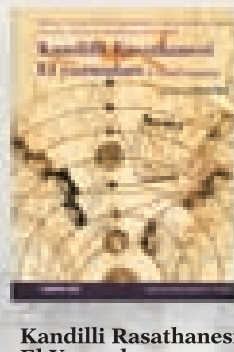
Sadrızam Kırılışı
Mehmet Emin Paşa'nın
Rumeli Teftişi
Yonca Köksal-Davut Erkan



Trabzon Şehrini İslamlaşması ve Türkleşmesi 1461-1538
Heath W. Lowry



Azerbaycan-Osmanlı İlişkileri (1918)
Vügar İmanov



Kandilli Rasathanesi El Yazmaları
1: Türkçe Yazmalar
Günay Kut-H. Aynur C. Üçer-F. B. Yılmaz



Aynadaki Narkissos
herşey ve hiçbirşey olarak yüz
Ergun Kocabıyık



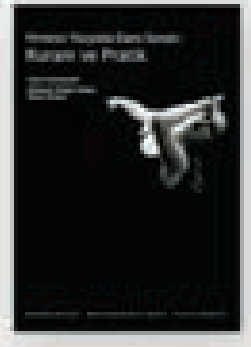
Çaresiz Stratejiler
Jean Baudrillard



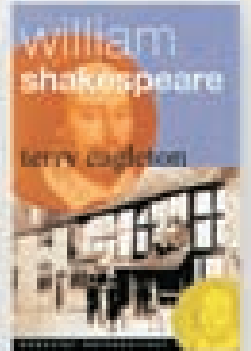
Metafizik ve Politika
Martin Heidegger & Hannah Arendt
Yayına Hazırlayanlar
S. Yazıcıoğlu Öge-Ö. Sözer-F. Tomkinson



Olağanüstü Masaldan Çağdaş Anlatıya: Muhayyelât-ı Aziz Efendi
Zeynep Uysal



Yirminci Yüzyılda Dans Sanatı: Kuram ve Pratik
Yayına Hazırlayanlar:
Ş. S. Aksan-G. Ertem



William Shakespeare
Terry Eagleton



Oyuncular ve Oyuncu Olmayanlar için Oyunlar
Augusto Boal



Oyunculuk Sanatında Yöntem ve Paradoks
Kerem Karaboğa

SİPARİŞLERİNİZ İÇİN

Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi
Telefon ve Faks: 0212-257 87 27
e-mail: bupress@boun.edu.tr
web: www.bupress.org

Pandora Kitabevi
www.pandora.com.tr
Telefon: 0212-219 42 91

www.bupress.org

Tüm iktidar mahalle meclisine

Alternatif küreselleşme hareketinin başlıca mecralarından biri olan Znet'in kurucu yazarlarından Michael Albert'in "Parecon: Katılımcı Ekonomi" adlı ufuk açıcı çalışması, Türkiye'de de yankı bulmaya başladı ve diğer kitapları da art arda Türkçeye kazandırıldı: "Değişimin Yolu", "Entelektüellerin Sorumluluğu", "Düşünce Düşleri", "Umudu Gerçeğe Dönüştürmek", "Postmodernizm ve Sol"... Kardeş Türküler'in çatı kuruluşu olan BGST'nin(Boğaziçi Gösteri Sanatları Topluluğu) –andığımız kitaplar da BGST Yayınları'ndan çıktı– davetlisi olarak İstanbul'a gelen Michael Albert'e teybimizi uzattık, "Parecon"a ve dünyanın gidişatına dair düşüncelerini sorduk...

Önerdiğiniz Parecon (Katılımcı Ekonomi) modeline toplumsal hareketlerin, siyasal örgütlerin ve entelektüellerin ilgisi ne düzeyde?

Michael Albert: Katılımcı ekonomi meselesinin kâğıt üzerinde şekillenmesi 1990'larda oldu. İlk on yıl son derece yavaş ve zorlu geçti. Kimse bu konudan bahsetmez, katılımcı ekonomiyi tartışmazdı. Sonraki beş yıl işler biraz daha kolaylaştı, ama gene de zor zamanlardı. Birkaç yıl önce Türkiye'ye geldiğimde Parecon'u duyan bile yoktu; ama şimdi, konuştuğum herkes haberdar. Hatta savunucuları ortaya çıkmış, projenin hayata geçmesi için çabalıyorlar. Hareket dediğimiz şey de böyle doğar: Bir yerden başlarsın, ağır ağır ilerler, önce kimseler yoktur ortada, ama sonradan insanlar bir araya gelmeye başlar. Dünyanın dört bir yanında bu projeye ilgilenen insanlar var artık, buna ABD de dahil. Seattle, Los Angeles, San Francisco, Chicago, Boston ve New York'da katılımcı ekonomiyi hayata geçirmek amacıyla oluşmuş örgütlü topluluklar var.

Ne düzeyde bir örgütlülük bu?

Henüz 15-20 kişilik gruplar, ama son derece angaje insanlardan oluşuyorlar. Başlangıçta kimsenin olmadığını düşünürseniz, çok büyük bir değişiklik. Londra'da, Johannesburg'da, Stockholm'de ve Viyana'da da giderek artan bir ilgi ve destek var. Bu çok şaşırtıcı değil, sonuçta herkes gayet iyi biliyor: Kapitalizm berbat bir şeydir! Bunu herkes anladı; kapitalizmle sonradan tanışan eski doğu bloku ülkelerindekiler bile, kapitalizmin herhangi bir gelecek vaat etmediğini anladı.

Parecon'la paralellikler gösteren kimi modeller, özellikle Seattle'daki görkemli kalkışmanın ardından sıkça konuşulur oldu. Son on yıllık süreçte yeni bir eylem ve eylemci tipinin de belirdiği sıkça ifade ediliyor. Bu değişimi ve yaratabileceği sonuçları nasıl görüyorsunuz?

1962'nin Amerika'sına, İngiltere'sine ya da Fransa'sına baksanız, gayet sıkıcı, pasif, mankafalı bir toplum görürdünüz. Bir de 1968'i düşünün. Bence şu an 1964'e denk bir yerlerdeyiz ve hızla bir isyana doğru gidiyoruz. Ama bu farklı bir şey olacak, aynı şeyi beklememek gerek. 1968'de, ABD'de ve Avrupa'da olan şeydu: İnsanlar adaletsizliği gördüler;



Seattle'da bir Parecon tezgahı...

yoksulluğu, ırkçılığı, cinsiyetçiliği, savaşın yarattığı tahribatı, dehşeti gördüler. O zamana kadar ABD'nin Vietnam'da Vietnamlılara yardım ettiği sanılıyordu. Yaşanan sıkıntıların kaynağının sistem olduğunu fark etmemişlerdi. Sonra o bildiğimiz hareketler ortaya çıktı: Sivil haklar hareketi, kadın hareketi, savaş karşıtı hareket... Bu hareketler, insanlara, yaşadıkları adaletsizliklerin kişisel yetersizliklerinden değil, içinde yaşadıkları toplumun yapısından kaynaklandığını gösterdi. söylenen yalanları ifşa etti. İnsanlar öfkeleni, sokağa döküldü. Bir amaç ya da hedef yoktu ortada, sadece öfke vardı. 1960'lar böyleydi. Bugün, geçmişte yaşananları tekrarlamak mümkün değil, çünkü artık hiç kimse hiçbir şeye şaşırmıyor. Herkes yaşananların saçmalık olduğunu biliyor. ABD'nin Irak'ı işgal ettiğini bilmeyen tek bir kişi bile bulamazsınız. Ama insanlar bütün bunların kaçınılmaz olduğunu, bu konuda hiçbir şey yapılamayacağını düşünüyor, bu da onların eyleme geçmesini engelliyor. Yoksulluğun ya da savaşın zararları üzerine yazılan yüzlerce kitaptan sonra elimizdeki tek şey, koca bir hiç. İnsanların direnmemelerinin nedeni, bu yorumlara katılmamaları değil, herkes hemfikir bu konularda. İsyan etmiyorlar, çünkü başka bir alternatifin olmadığını düşünüyorlar. Thatcher oturduğu yerden kahkahalar atıyordur herhalde, çünkü haklı çıktı. ABD'de yaşayanların üçte ikisi Irak'taki savaşa karşı, ama gösteri yapmıyorlar. Çünkü bu onlar için yerçekimini protesto etmekten farksız! Yani durum 1960'lardan çok

1962'nin Amerika'sına, İngiltere'sine, Fransa'sına baksanız, gayet sıkıcı, pasif, mankafalı bir toplum görürdünüz. Bir de 1968'i düşünün. Bence şu an 1964'e denk bir yerlerdeyiz ve hızla bir isyana doğru gidiyoruz. Ama bu farklı bir şey olacak, aynı şeyi beklememek gerek.

farklı. Ama eğer insanlar sinizmlerini ve umutsuzluklarını aşabilirlerse, 2010 yılında büyük bir isyan dalgası kopacak. Bu hareket 1960'lardan çok farklı olacak; 1960'larda öfke ve tutku vardı, şimdi ise öfke ve tutkunun yanı sıra vizyon ve uzun vadeli bağlılık var. İşte bu bizi, sistem açısından çok daha tehlikeli yapıyor. Seattle patladığında şok oldular, eminim bizim şaşırdığımızdan daha çok şaşırdılar. Çünkü biliyorlar ki, bu sistem sinizm üzerine kurulu. Ve biliyorlar ki, bizim bir santim kıpırdamamıza izin verirse kilometrelerce ilerleyeceğiz.

Umut dolu sözler bunlar...

Umut olmadan hiçbir şey olmaz. Bu nedenle bizi parçalamak, bir araya gelmemizi engellemek için ellerinden geleni yapıyorlar. Büyüyüp serpilmemiz an meselesi, bunu onlar da biliyor. 1985'i düşünün: Biri size dört yıl içinde Sovyetler Birliği diye bir şeyin kalmayacağını söyleseydi, deli deyiş geçerdiniz. Ama oldu. Neden? Çünkü yeni fikirler ve umutlar ortaya çıktı. Bizim açımızdan pozitif bir örnek değil, ama olan tam da buydu: Yeni fikirler ve umutlar peyda oldu. Bizim de yapmamız gereken bu: İnsanlara umut vermeliyiz. Onlara saygısızlık etmek yerine, umut vermeliyiz. İşçi sınıfını, sıradan insanları harekete katıp ortak bir vizyon oluşturduğumuzda hızla büyüyeceğiz.

Arjantin'deki fabrika işgallerini, Porto Alegre'deki katılımcı bütçe uygulamasını yakından izlediğinizi biliyoruz. Sizce bu deneyimler, tüm dünya açısından başarılı örnekler sayılabilir mi?

Hayır. Arjantin'de yaşanan tam bir başarısızlıktır. Doğrudur, batmış fabrikaları alıp işler hale soktular, ücretleri eşitlediler, demokrasiyi yaygınlaştırdılar... Bütün bunlar çok güzel. Ama işbölümünde ya da piyasaların işleyişinde hiçbir değişiklik yapmadılar, sadece mevcut işleyişi tersine çevirdiler. Ve sonuç başarısızlık oldu. Her şey henüz bitmedi, ama bu işyerleri pozitif niteliklerini yavaş yavaş kaybediyor. Bunlar katılımcı ekonominin hayata geçtiği deneyimler olmadı. Katılımcı bütçe de gayet iyi bir fikirdi. Bu fikrin yaratıcılarıyla konuştum, anladığım bir şey vardı: "Tamam, insanları karar alma süreçlerine dahil ediyorsunuz, bu gayet iyi bir şey. Peki ama, ya şirketler? Bu konuda bir şey yapmayı düşünüyor musunuz?" Cevapları "hayır"dı. Çünkü korktular. Bu işi genişletmek, yaygınlaştırmak istemediler. Katılımcı bütçe uygulaması Brezilya bütçesinin sadece yüzde 10'una denk geliyordu, yine de bir örnek oluşturmayı başardı, bir etki yarattı. Avrupa'da, özellikle de İtalya'da, katılımcı bütçe uygulamalarına ilham verdi. Bu son derece olumlu bir gelişme. Ama katılımcı bütçe ile katılımcı ekonomi hareketi arasında bir fark var. Bu hareket yeni bir ekonomiye geçmekten bahsediyor. Tam anlamıyla taban demokrasisine ve özyönetime dayanan bir deney. Fark bu; meselenin özünde, daha fazlasını talep etmek var. Bütçenin bir kısmını katılımcı bütçe uygulamalarıyla yapıyoruz diye kazanmış olmuyoruz,

daha fazlasını istemeye devam etmeliyiz. Henüz kazanmadık. Sadece bir adım attık, zafer ancak yeni bir ekonomik sisteme geçtiğimizde gerçekleşecek. Ayrıca, Brezilya İşçi Partisi tümüyle katılımcı bütçeden yana olsaydı, ülkenin durumu bambaşka olurdu. Brezilya'da sol, Venezüella'da olduğundan çok daha güçlü, ama durum ortada. Brezilya halkı sol eğilimli bir halk; son derece güçlü, gerçek anlamda demokratik taban hareketleri var. Venezüella'da ise hiç de sola göz kırpan bir halk söz konusu değil, üstelik bir askerin etrafında örgütlenmiş durumda. Ama gelin görün ki, Venezüella'da heyecan verici şeyler olurken, Brezilya'da tam bir başarısızlık var.

Bu noktada modelinizi biraz daha ayırtılandırabiliriz. Parecon'un temel bileşenleri ve sizi böylesi bir model yaratmaya iten saikler nelerdi?

Katılımcı ekonomi, hem kapitalizme hem de reel sosyalizm adı altında yaşanmış olan ekonomik modele alternatif bir modeldir. Üretim araçlarının özel mülkiyetini ortadan kaldıran başka türden iktisadi kurumlar üzerine temellenir. Eski tip toplumsal işbölümü yerine, bireylerin birbirinden farklı işleri sırayla yaptıkları yeni bir işbölümü öngörür. Kapitalistlerin mülkiyet üzerindeki tekeli ortadan kaldırıp her şeyin paylaşıldığı yeni bir mülkiyet rejimini hedefler. Vurgulanması gereken bir nokta da, katılımcı ekonominin, post-kapitalist toplumlarda ortaya çıkan ve benim koordinatörizm (işçi sınıfı-kapitalistler ayrımına dayanan toplumsal işbölümünün yerini, işçi sınıfı-koordinatörler ayrımına dayanan ikinci bir işbölümüne bırakması) olarak adlandırdığım eğilimi de ortadan kaldırmayı hedeflediğidir. Ödüllendirme meselesi çok önemli. Biz insanların harcadığı çabayı, yaptıkları fedakârlıkları ödüllendiririz. İnsanları, ürettikleri ürünün ekonomik değerine göre değil, harcadıkları zamana ve fiziksel çabaya göre ödüllendiririz. Bir de ekonomik değerlerin tahsilâtı meselesi var: Biz piyasadan yana değiliz. Bize göre piyasa, insanlığın yarattığı en tah-



"Venezüella'da şehirler bir sürü küçük mahalleye bölünmüş, 300-400 kişilik mahallelere. Bunların her birinde bir meclis var. 'Bu meclislerin ne gücü var?' diye sorduğunuzda, her bir meclisin kendi mahallesini yönettiğini söylüyorlar. 'Peki ya ilçeleri kim yönetiyor' dediğinizde, 'ilçe meclisleri' diyorlar. 'Peki ya bir meclisin aldığı karar belediye başkanının hoşuna gitmezse' dediğinizde, 'kim takar belediye başkanını' diyorlar. 'Peki Chavez'in istemediği bir şey olursa?' Cevap aynı: 'Kim takar Chavez'i'..."

Yeni politik sistem şöyle bir şey olabilir: 200-300 kişilik mahalleler bir meclis oluşturacaklar. Bu meclis o mahallede alınacak kararlardan sorumlu olacak. Mahalle meclislerinin oluşturduğu grup ilçeden sorumlu olacak. Ve böyle büyüyerek devam edecek. Belli bir temsil ve delegasyon sistemi, ama sistemin kalbinde mahalle meclisleri olacak.

ripkâr mekanizmalardan biri. Gelecekte insanlar geçmişe bakıp, piyasa denen şeyin insanlığa kölelikten bile daha fazla zarar verdiğini görecekler. Piyasayı kabul etmediğimiz gibi, merkezî planlamayı da benimsemiyoruz, çünkü o da otoriteriyen bir şey. Bunların yerine katılımcı planlamayı koyuyoruz. Katılımcı planlamada üreticiler ve tüketiciler işbirliği içinde müzakerede bulunuyorlar; kararlar ne piyasa mekanizmasında olduğu gibi rekabet içinde veriliyor, ne de merkezî planlamada olduğu gibi otoriteriyen bir süreç sonunda. Bana kalırsa böyle bir model, bizi sınıfsız, dayanışmayı, eşitliği ve çeşitliliği teşvik eden, özyönetimi ve insanların kendi yaşamları üzerine söz söylemelerini mümkün kılan bir topluma ulaştıracak. Bunlar iddia tabii, ama eğer bu iddialar doğruysa, TINA (There is no alternative!) artık geçerli değildir, hayata geçirilebilir bir alternatifimiz var demektir. Katılımcı ekonomi bu işte. Bunun mümkün olması içinse yeni bir kültürün ve siyaset yapma biçiminin hayata geçirilmesi gerekiyor.

Peki, bu mücadelenin öznesi kim olacak? Bir parti mi, sendikalar mı, yoksa toplumsal hareketler mi?

Onu yaşayıp göreceğiz, ancak tahmin yürütebilirim bu aşamada. Bir tarafta toplumsal hareketler -kadın hareketi, gay-lezbiyen hareketi, ırkçılık karşıtı hareket, savaş karşıtı hareket, emek hareketi- varlıklarını sürdürmeye devam edecekler, diğer taraftan, bütün bunları aşan bir şey de olacak. Bahsettiğim, hâlihazırda koalisyondan farklı bir şey. Irak savaşına karşı, savaş karşıtı koalisyon kurduk, her örgüt kendi farklılıklarını muhafaza ederek geldi. Ancak, anlatmaya çalıştığım daha farklı bir şey. Buna ister "devrimci blok" deyin, ister "hareketlerin hareketi", tüm hareketler iç içe geçmiş olacak, birbirlerini destekleyecekler. Eğer bu yapı -ki oluşmaya başlamış bir yapıdan bahsediyoruz aslında- bir vizyon geliştirmeyi başarır, işte o zaman

çok daha tutarlı olacak. Ve yine bu yapı, katılımcı ekonomi ya da katılımcı toplum vizyonunda ortaklaşabilirse, herkesi bir araya getirecek değerleri üretmeyi başarabilecektir, işte o zaman herkes kendini büyük bir hareketin parçası gibi hissedecek.

Peki bu yapı neye benzeyecek?

Tam da Parecon'un tarif ettiği şeye benzeyecek. Kendi kendini yöneten bir topluluk olacak, yeni toplumun altyapısını oluşturacak. Bu yapının politik görünümü, yeni bir dünyada görmek isteyeceğimiz türden bir politik sistem olacak. Bu politik sistem şöyle bir şey olabilir: 200-300 kişilik ya da ailelik mahalleler bir meclis oluşturacaklar. Bu meclis o mahallede alınacak kararlardan sorumlu olacak. Mahalle meclislerinin oluşturduğu grup ilçeden sorumlu olacak. Ve bu böyle büyüyerek devam edecek. Belli bir temsil ve delegasyon sistemi olacak, ama sistemin kalbinde, yerellerdeki bu mahalle meclisleri olacak. Venezüella'da şimdi ne yapıyorlar biliyor musunuz? Duvara kocaman bir harita asmışlar. Bu haritada şehirler bir sürü küçük mahalleye bölünmüş, 300-400 kişilik mahallelere. Bunların her birinde bir meclis var. Bu meclislerin yeni hükümet olduğunu söylüyorlar. "Bu meclislerin ne gücü var" diye sorduğunuzda, "her bir meclisin kendi mahallesini yönettiğini" söylüyorlar. "Peki ya ilçeleri kim yönetiyor" dediğinizde, "ilçe meclisleri" diyorlar. "Peki ya bir meclisin aldığı karar belediye başkanının hoşuna gitmezse" dediğinizde, "kim takar belediye başkanını" diyorlar. Olay bu! Yeni hükümet bunlar. Yeni bir sistem kuruyorlar. Bu yeni yönetimin daha iyi ve çekici bir alternatif oluşturarak merkezî hükümetin yerini almasına çalışıyorlar. "Meclislerin kararları merkezî hükümetin kararlarıyla uyumadığında veya Chavez'in istemediği bir şey olursa?" sorusunun cevabı da aynı: "Kim takar Chavez'i!" Bunda da gayet ciddiler. Olay bu işte!



Michael Albert

Av köpeği olmayı reddetmek

4 Aralık'ta Radikal'den çıkışları verilen Adnan Keskin ve Soner Arıkanoglu, son günlerde işlerini kaybeden gazeteciler içinde en ağır cezaya çarptırılan isimler oldular: Yıllarca çalıştıkları kurumdan tazminatları ödenmeyerek çıkarıldılar! En yetkin yargı muhabirlerinden biri olan Keskin'le, Radikal tecrübesini ve gazeteciliğe bakışını konuştuk.

Nasıl ve neden işten çıkarıldığına gelmeden önce, Radikal'de yaşadığın tecrübeden bahsedelim...

Adnan Keskin: Diğer gazetelerle karşılaştırınca, Radikal'i en serbest haber yazılan gazetelerden biri olarak görebiliriz. Ama çok önemli dört-beş haberim kullanılmadı. Hatta manşetken, geceleyin indirilen haberlerim oldu. Örneğin, Mehmet Ağar'la ilgili haberlerde çeşitli sıkıntılar yaşadık. Ağar'ın Susurluk sanıklarının kurtarmak için Yargıtay'da kulis yaptığını öğrendik. Bunu doğrulattık, görüştüğü kişilerle tartıştık ve haber yaptık. Haber manşetti, ama Ağar'ın Aydın Doğan nezdindeki girişimleri sonucu, geceyarısı manşetten düştü.

Ağar'ın seni tehdit ettiği yönünde bir haber yayınlanmıştı Radikal'de...

Evet, telefonda tehdit etti. İsmet Berkan iyi bir tavır sergileyerek bu tehdidi haber yapmamız gerektiğini söyledi. Ağar aradığında, kayıt yapamamıştım. Ertesi gün, aradım kendisini, aynı sözleri tekrarladı, ben de kaydettim. "Herkes Susurluk haberlerini yapmayı bıraktı, sen ısrar ediyorsun. Dava bitene kadar bu haberleri yazma, yoksa arkadaşları tutmakta zorlanıyorum" dedi. Radikal bunu haber yaptı. Ama, kullanmadığı haberler de vardı. Radikal, MGK Gizli Yönetmeliği'ni tartışmaya açmıştı. Fakat haberin zirve noktasının önüne geçildi. O haberin ardından, derin devletin nasıl çalıştığını gösteren bir belge geçti elimize: Derin devletin tasarladığı konu başlıkları, görevlendirilen kuruluşlar ve alınan sonuçların listesi. Geçmişte yaşanan olaylar gözönünde bulundurularak o listeye bakıldığında, derin devletin nasıl işlediği apaçık ortaya çıkıyordu. Örneğin, "DEP'in pasifize edilmesi" diye bir konu başlığı var. "Görevlendirilen kuruluşlar" olarak yargı, içişleri bakanlığı, jandarma sayılıyor. "Alınan sonuç"a bakıldığında da DEP'in bombalandığı, militlevellerinin tutuklandığı görülüyor. Yahut İHD'nin etkisizleştirilmesinden söz ediliyor. Bu karardan sonra, İHD'ye yönelik baskı ve baskınların yapıldığı, toplu tutuklamaların veya silahlı saldırıların gerçekleştiği görülüyor. MGK Gizli Yönetmeliği haberlerini yapınca elimize ulaşmıştı bu belge. Haberi yaptık, ama yayınlanmadı. Fakat, İsmet Berkan çok düzgün bir tutumla, başyazısında "Adnan Keskin çok önemli bir haber geçti, fakat kullanamadık" dedi.

Başka konularda da benzer sorunlar yaşadın mı?

Güneydoğu'da ormanların kesilip yakılmasına ilişkin Bingöl'den bir yüzbaşının yazılı talimatı elimize geçmişti. Bunu ha-



Adnan Keskin

ber yaptık, çünkü o dönem o bölgede çok orman yakılıyordu. Bu haberi Radikal yayınlamadı, Posta'da yayınlandı. En yakın örneklerden biri de Şemdinli davası. İşten atılma gerekçelerim arasında Şemdinli davasında görevimi yapmamam da var. Ama iddia ediyorum ki, Şemdinli davasında en çok haber üreten muhabirlerden biriyim. Dava sürecini Van'da izlerken sivil JİTEM mensupları tarafından takip edildiğime tanık olan arkadaşlar var. Bu haberlerin belki de dörtte biri gazeteye girebildi. Sistemli bir haber önleme tavrı gazetesinin genel yönetiminde yoktu, ama Ankara büroda vardı. Murat Yetkin'in Ankara büronun başına gelmesinden sonra bir anlayış değişikliği yaşandı. Dünyaya, habere bakışı bizimkiyle pek örtüşmüyordu. Etkili güçlere muhalefet etmek yerine, güçlüden yana, konjonktüre uygun haberleri tercih ediyordu. Onun müdahalelerine rağmen, biz haberleri bildiğimiz gibi yazdık; müdahalesini kabul etseydik, yazdığımız haberlerin yarısını yapamazdık. İlk ciddi tartışmamız, YÖK'ü eleştiren bir haberi-miz üzerine oldu. YÖK'ü bile eleştirmek Yetkin için doğru değildi.

Seni yargı muhabirliğinden başka bir alana kaydırma girişimleri oldu mu?

Hayır, çünkü o alanda işi bilen muhabire ihtiyacı vardı. İşten atma tehdidini ilerleyen yıllarda dolaylı olarak dile getirdi. Haber müdürüyle, haber nedir konusunda yaptığımız bir tartışmanın sonucunda, "beğenmiyorsan git" diye tepki gösterdi. Ben de "beğenmiyorsan işten at" dedim. Gazeteler, belki de en antidemokratik kurumlar; daha da iddialı söyleyeyim, gazeteler en faşizan kurumlardır. Gazeteciler de bu duruma itiraz et-

mez, bu kültürün içinde yaşamayı kabul lenir. Biz doğru bildiğimizi, haber müdürüyle de, temsilciyle de, genel yayın yönetmeniyle de tartışıyorduk. Haber bir düşüncedir, biz düşünce üretiyoruz. Bence muhabirin en belirgin özelliklerinden biri, bir düşüncesinin olması ve bunu yöneticilerine karşı savunabilmesidir. Fakat, egemen kültüre göre, gazeteyi yazışları yapar, muhabir söz söyleyemez, haberinin başlığını bile seçemez.

İsmet Berkan'ın gazetesinin Ankara temsilcisi olduğu dönemde benzer gerginlikler yaşıyor muydunuz?

İsmet Berkan gazetecinin tartışan bir insan olmasına karşı değildi. Onun Ankara temsilciliği döneminde, maaşlarımız dahil pek çok konuda, yüksek sesle tartışabiliyorduk. Berkan döneminde hiçbir muhabire hakaret edilmemiştir, muhabirler çok sıkboğaz edilmemiştir. Bazı tartışmalarda da "kurun sendikanızı kardeşim" diyebilmiştir. İstedığı bazı haberleri yapmayı reddettik ve o da ikna oldu mesela. Fakat Murat Yetkin'de reddedilmeyi kabul etmek gibi bir alışkanlık yok. Radikal'e gelirken "bu büroyu adam edeceğim" dediğini duymuştuk. Tutumu da gerçekten buna yönelikti. Ondan önce, Radikal'in Ankara bürosu daha muhalif, daha üretkendi. Yetkin'in yönetme arzusu her şeyin önüne geçiyordu. O yüzden de benden istediği verimi alamamıştı. Temel sorun, benim onun istediği türden bir adam olmamamdır. Çelişkimizin bir kısmı haber yaklaşımıyla ilgilidir, ama önemli bir kısmı da haberin üretim süreciyle, işyerindeki zaman kullanımıyla ilgili itirazlarımdır.

Eleştirdiğin tutum, büyük medyada daha çok patronların taleplerinden kaynaklanıyor mu?

Gazetelerdeki yöneticiler genellikle kraldan fazla kralcıdır. Murat Yetkin'in üst yönetimle ilişkisini bilmiyorum, ama diğer gazete temsilcilerinde de aynı tutumu gördük. Sabah gazetesinde, muhabirler Adana'ya, Diyarbakır'a sürülmüşlerdi mesela. Murat Yetkin tek bir örnek değildir, fakat onun tutumu Radikal'in genel çizgisine yakıştırılamıyordu. Habercilikten çok, Yetkin'in yönetme, zaptetme, terbiye etme ve cezalandırma eğilimi önplana çıkıyordu. Mesela, Anayasa Mahkemesi'nin bir kokteyli vardı; gittiğimizde, sadece iki muhabirin davet edildiğini gördük. Oysa yargı alanını izleyen otuz yakın muhabir var. O zaman Anayasa Mahkemesi başkan vekili olan Haşım Kılıç'a mesaj göndererek dışarıdaki muhabirlerin de içeri alınması gerektiğini aktardık. Haşım Kılıç "beş kişi seç ve içeri gir" dedi bana. Bu öneriyi reddettik ve kameraların önünde başkanı protesto ettik. Büroya döndüğümüzde, Murat Yetkin "gazetecinin tutumu içeri girmektir, protesto etmek değil" dedi. Ben de "gazeteci, gerektiğinde gazeteciliği koruyan ve protesto da edebilen kişidir" yanıtını verdim. Yetkin, uyumlu, itiraz etmeyen, av köpeği gibi çalışan, koş deyince koşan, al deyince alan gazeteci istedi. Yetkin'le temel sorunumuz buydu. Murat Yetkin ve Ankara istihba-

Mehmet Ağar'ın Susurluk sanıklarının kurtarmak için Yargıtay'da kulis yaptığını öğrendik ve haber yaptık. Haber manşetti, ama Ağar'ın Aydın Doğan nezdindeki girişimleri sonucu, geceyarısı manşetten düştü.

rat şefi Deniz Zeyrek bir yıldır gitmemi-ze karar vermişlerdi. Bir kurguya gittiler ve işimize son verdiler.

Bürodaki muhabir arkadaşlarınızın atılmanıza tepkisi nasıl oldu?

Soner Arıkanoglu da benimle benzer bir tutum içindeydi. Zaten sürecin hukuk dışı olduğunun göstergelerinden biri de budur, bizi tek kişi olarak kabul ettiler. Aynı gün suçlandık, aynı gün savunmamız istendi, aynı gün cezalandırıldık, aynı gün atıldık. Bütün bu sorunların, basındaki sendikasızlıktan kaynaklandığına da inanmıyorum. Örgüt olmasa da tepki gösterilir. Ben Radikal'e girerken sendika üyesi olduğumu gizlemedim, iş formuna da bunu yazdım. Fakat, gazeteciler arasında örgüt yok diye tutum takınmamak yaygın tavrı. Oysa, örgüt yoksa iş başa düşer. Gazetecilerin haber yapmak kadar kutsal bir başka görevi de kötü yönetime, eşitsizliğe, adaletsizliğe itiraz etmektir. Bizim Ankara büroda iki kişi sendikalı değildi sadece. Onlardan birine, ısrarla sendikaya üye olmasını önerdim. Sendikaya üye olmamasının, işini güvenceye almaya yaramayacağını anlattım. Ama sendikaya üye olmadı. Ne yazık ki, Radikal'den işten atılan 41 kişinin arasında sendikaya üye olmayan o arkadaş da vardı.

Sizinle ilgili ilk soruşturma hangi olay neticesinde açıldı?

Haber üretimimizin düştüğü iddia edildi. Oysa böyle olmadığını kanıtlamak çok zor değil. Asıl ipleri koparan, gazeteden 41 kişinin atılmasına yönelik tavrımızdır. O konuda meslek örgütlerini zorladık ve bir eylem yaptık. Radikal, Milliyet'in binasındadır, o bina önünde ilk defa bir eyleme tanık oldum. On basın meslek örgütü katıldı eyleme. Radikal'den de biz iki kişi katıldık. Eylemden beş dakika önce Murat Yetkin'den telefon aldım. "Senden rica ediyorum, özellikle senin ismin geçiyor, eyleme katılanlar tazminatsız olarak işten atılacaktır, lütfen yukarı çık" dedi. Kendisine teşekkür ettim ve yukarı çıkmayacağımı belirttim. Hemen ardından telefon mesajı çekti: "Gel yukarıya, çay içelim. Sendikacılar olmasa da olur" dedi. O mesajı saklıyorum ve mahkemede kanıt olarak sunacağım. 41 kişi bize hiç inandırıcı gelmeyen ekonomik gerekçelerle işten atılmıştı. Bu eyleme katılmayı bir insanlık görevi olarak gördüm. Tehdide rağmen

Soner'le birlikte çıkmadık yukarı. O süreçte bizim atılmamıza karar verilmişti bence. Fakat, Türkiye'nin gündemi yoğundu, seçimler geliyordu ve bize ihtiyaçları vardı. Ayrıca, bir protesto eylemine katıldığı için muhabiri işten atmak mahkemeden dönebilirdi. Hukukî gerekçelendirmeleri oluşturmak için süreç uzatıldı. Birinci ihtar geldikten hemen sonra, ikinci soruşturma açıldı. İş Yasası'nda iki haklı ihtar neticesinde haklı feshi düzenlemesi var. Birinci ihtar, yöneticiye "biz asker miyiz" tepkisi göstermek beş gerekçeden biriydi. İkinci suçumuz ise ceza aldığımız gün avukata giderken yakalanmaktı! İhtar gelince, avukatımızla konuşmak için bürodan ayrıldık. Yetkin o sırada telefon etti ve haber vermeden bürodan ayrıldığımızı söyleyerek nerede olduğumuzu sordu. Biz de "yediğin halı temizlemeye çalışıyoruz" dedik. Ondan sonra, bize hiçbir görev verilmedi. İkinci cezayı da "izinsiz bina dışına çıkmak"tan yedik ki, bu bir gazeteciye yapılabilecek en son şeydir. İkinci ihtar da geldiği için ilerleyen günlerde bizi işten attılar. Aynı birinde, Soner'le benim maaşım yatmamıştı. Atılma kararıysa elimize ulaşmamıştı. O ayın maaşını kaptırmamak için yatırmadılar maaşımı. Bizi ayın 4'ünde atabildiler, normalde dört günlük maaşımızı vermeleri gerekiyordu. Onu vermemek için de iki yıl önceki bir gezinin harcama hesabını kapatmamamı gerekçe gösterdiler. Yasal ve gerçek olmayan bir borç çıkardılar bana. Ceza Kanunu'nda buna yağma denir. Sonuçta, tazminatsız atarak 11 yıllık emeğime el koydular. Soner de dokuz yıldır çalışıyordu ve onun da elindeki sıfır. Bizi önce uyduruk gerekçelerle attılar, sonra ihtar ettiler!

Dava açtın mı?

Tabii, dava açtık. En sıkışık anımızda bize para da teklif ettiler. Teklif ettikleri miktar, davayı kazanabilirsek almamız gerekenin dörtte biri kadardı, ama istifa etmeyi ilkesel olarak reddettik. Davayı kazanmamızın da bir garantisi yok.

Niye kazanmanızın garantisi yok?

Gazeteciler işe iade davalarının yüzde doksan sekizini kazanıyor aslında. Uzun süredir basında tazminatsız işten atma olayı yok gibi. Tazminatlar eksik ödenirse, dava açılıyor ve yargı yoluyla hak kazanılıyor. Bizse, çoğu uyduruk da olsa, çok kalabalık suçlamayla karşı karşıya-

Gazeteler en faşizan kurumlardır. Gazeteciler de bu duruma itiraz etmez. Muhabirin en belirgin özelliklerinden biri, bir düşüncesinin olması ve bunu yöneticilerine karşı savunmasıdır. Fakat, egemen kültüre göre, gazeteyi yazışları yapar, muhabir söz söyleyemez, haberinin başlığını bile seçemez.

"Asıl ipleri koparan, gazeteden 41 kişinin atılmasına yönelik tavrımızdır. O konuda meslek örgütlerini zorladık ve bir eylem yaptık. Radikal, Milliyet'in binasındadır, o bina önünde ilk defa bir eyleme tanık oldum. On basın meslek örgütü katıldı eyleme. Radikal'den de iki kişi katıldık."

yız. Ayrıca, yargıda kâğıt üzerinde kazansan da gerçekte alınan gerekeni alamayabilirsin. Muhtemelen, yargıçlar kendi emeklilik ikramiyeleriyle kıyaslayınca, bir gazetecinin alması gereken tazminata tepki duyuyor. Yargıtay'da böyle bir uygulama başladı. Yargıç, şöyle düşünüyor olmalı: "Ben kırk yıllık yargıç olarak emekli olduğumda 40 milyar para alacağım, kıcı kırk gazeteci on yıl çalışmış, nasıl olur da 200 milyar tazminat alır!" Evet, alması gerekiyor, çünkü belki bir daha gazetecilik yapamayacağım. Benim işim pamuk ipliğine bağlı. İkinci-si, gece gündüz demeden çalıştımdan, Aydın Doğan'a toplamda belki iki yıl daha fazla bile çalıştım. Bu arada, onlarca tehdit aldım, yolda yürürken korkuyorum, arkama bakamıyorum. Madem hukuk devletiyiz, ortada bir yasa var; basında, ödenmeyen alacaklar için yüzde beş günlük faiz uygulanır. Gazeteciler mahkemelerde bunu kazanıyor, ama yargıçlar vermiyor, yasal bir kazanım olmasına rağmen, gazetecilerin alacağının yüzde 98'i Yargıtay'da kesiliyor. Dolayısıyla, emeğimizin karşılığını almayabiliriz. Ayrıca, yargı muhabiri olmanın dezavantajları da olabilir. Yargıyı; örneğin, Şemdinli iddianamesini hazırlayan savcıcıyı işten atan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nu eleştiren haberlere imzayı atmaktan çekinmedim. Bütün adalet bakanlarıyla özel görüşmelerim oldu, ama onları eleştiren haberler yazmaktan geri durmadım. Ama biz bu davayı kazanacağımıza inanıyoruz. Aksi halde, sadece biz değil, bizim akibetimize uğrama ihtimali olan bütün gazeteciler çok büyük bir kayba uğrayacak.

Radikal'in manşet haberlerinde en fazla senin imzan göze çarpıyordu...

Belki de en çok manşet olan muhabirdim. Diğer arkadaşlarım benden daha az çalıştığı için değil; yargı, adalet ve insan hakları gibi geniş bir alanda bir tek benim çalışmam bu sonucu doğuruyordu. Haberleri en çok değerlendirilen muhabirlerden biriydim. Fakat, gazetecinin sadece gazeteye giren haber ve manşet sayısı değil, hayatta takındığı tutumla önemsenmesi ve değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. O nedenle, işsiz kalma pahasına, iş yerinde düşüncelerimi her zaman yüksek sesle dile getirdim.

İş arıyor musun?

Arıyorum ama, gazeteci kapı kapı dolaşarak iş bulacak kişi değildir. İşten atılmamız, aynı zamanda, Aydın Doğan ve onun akraba gruplarının dışında, "centilmenlik anlaşması" yaptıkları gruplarda da çalışmamamız anlamına geliyor.

İşten atılmanız üzerine gazetecilerden destek gördünüz mü?

Radikal'in önünde bir protesto gösterisi oldu. O eylemden yarım saat önce, Yetkin ve Zeyrek bürodan ayrılıp telefonla bürodakileri uyarıyorlar. Eyleme katılanların işten atılacağını söylüyorlar. Sadece bir stajyer eyleme katılıyor ve ertesi gün çıkarılıyor. Kızcağıza ilk gazetecilik dersini vermiş oldular. İnsanları işle açlık arasında bir tercihe zorluyorlar. Asıl ahlâksızlık budur.



Fotoğraf: Sultan Özer

Söyleşi: İrfan Aktan



lan (Ewan McGregor, solda) ve Terry (Colin Farrell) biraderler, dayıları Howard'ın (Tom Wilkinson, altta solda) sipariş ettiği cinayeti işlemeye kalkışınca "Suç ve Ceza"yla "Karamazov Kardeşler" kırmaması bir kâbus başlar.



BİR WOODY ALLEN TRAJEDİSİ: "CASSANDRA'NIN RÜYASI"

Tam köşeyi dönerken bastıran vicdan azabı

Woody Allen'dan bir sürpriz daha: İki yıl önce "Maç Sayısı"yla girdiği Dostoyevski boyutunu "Cassandra'nın Rüyası"yla derinleştiriyor, toplumsal sınıfların kendilerine has ruhsal, zihinsel "bilinç"lerini sergiliyor; Dostoyevski'nin yanı sıra antik Yunan trajedilerine, kutsal kitaplara, Shakespeare'e göz kırpmakla kalmıyor, "son marksist yönetmen benim" diyen Claude Chabrol'e de nanik yapıyor.

Şunu baştan belirtmekte fayda var: "Maç Sayısı"nı (2005) seyretmiş, ama Woody Allen'ın kafasını yıllardan beri meşgul eden konuları ufak tefek oynamalarla evirip çevirerek başka filmlere taşımasına alışamamış olanlar ya da bundan hoşlanmayanlar, "Cassandra'nın Rüyası"nı sevmeyebilirler. Woody Allen sevmeyenlere ise zaten söylenecek bir şey yok. Sonuçta, "Crimes and Misdemeanors"la(1989) New York'ta dile getirdiği, "Maç Sayısı"nda Londra'ya, aristokratik bir ortam taşıdığı bir derdi, bu sefer İngiltere'nin daha alt sınıf atmosferinde, alt-orta sınıf bir aile ortamında değişiyor.

Başarı ve vicdan
"Cassandra'nın Rüyası"nın ana fikri şu soru: Hayatta hedeflediğiniz yere gelebilmek için dürüstlüğünüzden ne kadar ödün verebilirsiniz? "Başarı" ile onu elde etmek karşılığında ödün verilen "vicdan"ın ikilemi, Allen'ın favori meselelerindendir. Bu yüzden de ilk sorunun ardından, dürüstlüğünden ödün veren insanın, bunun ağırlığını ne kadar kaldıracabileceği sorusu gelir. Allen, "Crimes and Misdemeanors"da

bu mevzuya, başarıyı arzulayan karakterin karşısına vicdanının ağırlığı altında ezilen bir başka karakteri koyarak dalmıştı. Araştırmalarıyla ödüller alan başarılı bir doktor ile, kendisine önerilen televizyon programlarını reddettiği için hayatta başarısızlığa mahkûm idealist bir belgesel yönetmeninin, onları filmin sonunda karşılaştıran paralel hikâyeleriyle... Her ikisi de eşlerini aldatan ve bunun acısını yaşayan bu ikiliden "başarılı" olanı metresini öldürtüp arkasına bile bakmıyor, görece daha masum bir romantizm yaşayan yönetmene ilişkisini karısına itiraf ediyordu. Sonunda doktor, mutlu ailesinin hazır bulunduğu şaşıla bir ortamda bir ödül daha alırken, yönetmen aynı salonun arkasındaki karanlık barda başarısızlığının muhasebesiyle başbaşa kalıyordu. Üstelik aşık olduğu kadını da, şarlatan olarak gördüğü için hakkında program yapmak istemediği bir başka adama kaptırarak...

"Maç Sayısı"nda ise, zenginlere tenis dersi vererek hayatını kazanan, ve gözünü kamaştıran bu dünyaya bir an evvel dalmak için aristokrat bir ailenin kızını tavlayıp evlenen bir karakter

vardı. Kahramanımızın kesintisiz ve mükemmel yükselişi, yeni dahil olduğu ailenin bir davetinde tanıştığı oyuncu kıza âşık olmasıyla kesintiye uğruyor. İşler sarp sardığında kahramanımız hayatının inişe geçmesine göz yummaktansa, sevgilisinden kurtulmayı seçip onu öldürüyordu. Tabii ki içi içini yiyor, işlediği cinayete karar verdikten sonra nasıl canavarlaşabildiğini aklı almıyor, ama iş bittikten sonra başarıya giden yolda rolünü doğru oynayıp, bir de "Allenvari" bir şans eseri cinayetten de paçayı kurtarıyordu. Vicdanının sesini bastırabildiği ölçüde başarılı oluyordu yani. Allen'ın, her üç filmde de ana karakter(ler)in verdiği iç mücadeleyi insanın içini Dostoyevski'nin "Suç ve Ceza"sı kadar kıyarak ve ürpertip terleterek perdeye aktarabildiğini, sıradan insanın cinayet işlemesinin o kadar da kolay olmadığını hissettirebildiğini eklemek gerek. Onun düşünceleri daha çok cinayetten sonra bu işten paçayı sıyırmak, unutmak ve hayatına hiçbir şey olmamış gibi devam etmek ya da edememek konusunda yoğunlaşıyor. Gerektiğinde aynı eylemi yapabilecek insanlar, onun gözünde burada ayrışıyor.

İşte Allen'ın "Cassandra'nın Rüyası"yla bir kez daha döndüğü konu bu. Bu sefer yine iki karakter üzerinden, ancak kişilikleri ve çelişkileri film ilerledikçe çapraz olarak değişen iki kardeşle anlatmayı seçmiş konuyu. Araba tamircisi olan ve tezgâhtar kız arkadaşıyla oturabileceği mütevazı bir evden başka bir hayali olmayan iyi yürekli, pek de parlak zekalı olmayan kardeş, kumar tutkusu yüzünden başını belaya sokuyor. Babalarının sürekli zarar eden restoranında çalışıp daha renkli ve "düzgün" bir hayatın hayalini kurarak ufak birikimler ve yatırımlar yapan, daha iyisini bulduğuna inandığında beraber olduğu kızı bırakmaktan imtina etmeyen diğer kardeşse, hem kardeşine yardım etmek, hem de küçük yatırımlarını büyütebilmek için, daha önce aklının ucundan bile geçmemiş bir şeyi yapmaya, bir cinayet işlemeye razı oluyor. Onları buna iten ise, annelerinin hayran olduğu, "başarısız" babaları ne zaman sıkışa cüzi yardımlar gönderen, dünyanın dört bir yanında özel hastaneler açıp

"Cassandra'nın Rüyası"nın anafikri şu soru: Hayatta hedeflediğiniz yere gelebilmek için ne kadar ödün verebilirsiniz? "Başarı" ile onu elde etmek karşılığında ödün verilen "vicdan"ın ikilemi, Woody Allen'ın favori meselelerinden.

köşeyi dönmüş dayıları. Ailenin ef-sanevî kurtarıcısı felaket meleşine dönüşürken, kumarbaz kardeş vic-danına yenik düşüp depresyona gi-riyor ve kendine yeni bir dünya kurmanın hayaliyle her şeyi geride bırakabilen yakışıklı, gözüpek kar-deşi de kendi düşünce girdabının içine çekiyor.

Bir kazanan bir kaybedenin ol-duğu "Crimes and Misdemeanors"dan ve tek bir kazananın ol-duğu "Maç Sayısı"ndan sonra, zen-gin dayı hariç kazananın olmadığı bu trajedi, Woody Allen'ın bu me-seleyi her açıdan incelediğini ve ta-mamladığını gösteriyor sanki. Tabii ki, bu onun bundan ne kadar tatmin olduğuna bağlı. Ve tıpkı Allen'ın filmlerinde olduğu gibi, hayatta da dramatik gelişmeler ve beklenme-dik dönüşümler mümkün.

Ama Allen'ın filmografisine bakarak, bir sonraki adımının ne olacağını bazen ima ederek, bazen açıkça ifade ederek hep bir önce-sinden karar verdiğini görerek böyle bir tahmin yapmak müm-kün. Ve tabii yanılmak da...

Komedi-trajedi ikilemi

Sinema dünyasına sulu komedilerle girip ardından bunların içine felsefi dertlerini yerleştirdikten ve ödülle-rin neredeyse hepsini toplayıp bu dalda zirveye ulaştığı "Annie Hall"dan (1977), sonra 1970'lerin sonunda arka arkaya üç ciddi film çekti Woody Allen. Bunların sonun-cusu "Stardust Memories"de (1979) bunalıma giren ve insanları güldü-remeyen bir komedi yönetmenin, hayatın trajedisi karşısında komedi-nin faydasızlığına dair düşünce iki-lemine işlemişti. Ve filmi, yönetme-nin bir baygınlık sırasında kendisi-ne görünen ve ona "insanları kur-tarmayı düşünmekten vazgeç, onla-rı güldürerek dünyaya daha fayda-lı olursun" diyen uzaylıları dinleyip komediye dönmesiyle bitirerek, on-dan sonraki on yıl neredeyse hep komedi ağırlıklı filmler çekmişti. Ara ara yine ciddileştiği olmuş, ama 1978'deki "Interiors"dan beri "Maç Sayısı"ndaki kadar safi dra-matik ya da trajik olmamıştı. Kafa-sında böyle kesin bir ayrıma varma-sı ya da bunları birbirinden bıçak gibi ayırarak anlatma fikri ise "Me-linda and Melinda"dan (2005) son-roya denk geliyor anlaşılabilir. Bir lo-kantada muhabbet eden bir trajedi yazarıyla komedi yazarı arasında geçen ve hayatı bu iki türden hangi-sinin daha iyi açıkladığı sorusuyla başlayan tartışma, dostlar arasında-ki bir akşam yemeğinde aniden ka-pıdan içeri girerek ortalığı karıştı-ran bir kadının hikâyesini, biri ko-medi, biri trajedi olarak paralel an-latmalarıyla sürüyordu. Kadının ve hayatına ansızın daldığı insanların başından benzer olaylar geçiyor, hi-

kâyelerin biri depresyonla biterken, diğerinde karakterler, tıpkı diğer hikâyede olduğu gibi, boşanmalar, ayrılmalar, aldatmalarla sarsılan hayatlarına gülerik devam ediyor-lardı. Sonucu ise, kafasındaki tipik problemlerden birini çözümleye-meyerek seyirciye bırakmıştı Allen: Gülseniz de ağlasanız da hayatta başınıza birşeyler geliyor işte; nasıl yaşayacağınız size kalmış.

Komedi/trajedi ikilemi kafasını "Melinda ve Melinda"dan önce ve sonra uzun süre meşgul etmiş ve kendisi bu ikilemin içinden henüz çıkmamış olacak ki, "Maç Sayısı"ndan sonra, belki de erken dönemlerinden beri yapmadığı ka-dar sulu bir komedi filmini, "Spok"u yaptı. Ki haysiyetine leke sü-rülmesinden korktuğu için beraber olduğu fahişeyi öldüren bir aristok-rat bu filmde de vardı. Allen bu kez katilin iç dünyasına hiç dalmaya-rak, olayı sadece genç bir stajyer muhabir, yaşlı bir sihirbaz ve olayı çözmesinde genç muhabire yardım-cı olmak için bir suret olarak dün-yaya dönen meşhur bir muhabirin maceraları üzerinden vermişti. Hi-kâyenin merkezindeki olay aynıy-dı, ama filmde ne trajedi vardı, ne de vicdan muhasebesi. "Cassan-dra'nın Rüyası"yla yine trajediye döndü.

Sırada bir komedi filmi olabilir ya da parlak dönemlerinde yaptığı gibi, ciddi problemleri, hatta son iki trajedisinde incelediği meseleyi mi-zahî bir ton katarak, ama "Spook" kadar sulandırmadan, hınzır biçim-de önümüze getirmesi umulabilir. Zaten hınzırlık, Allen'ın bir süredir uzak durduğu bir huy oldu. Bir sonraki filmi hakkında, her Woody Allen filminde olduğu gibi, konusu ve ana fikri üzerine hiçbir yere bir şey sızdırılmadı. Bu yüzden şimdi-lik filmin oyuncu kadrosu, çekim mekânı, ve filmin bütçesinin önem-li bir bölümünün Barcelona Beledi-yesi ve Katalan Bölge Hükümeti'nce sağlanacağı haricinde bir bilgi yok.

Oyunculuğu, akıcılığı, görüntü-leri ve Philip Glass'ın müziğiyle, seyredilmesi gereken bir film, "Cas-sandra'nın Rüyası". Zaten Allen'ın başka sulara açılacağına dair bek-lentiyi yaratan, sadece son üç filmi-nin mekânı Londra'yı değiştirip Barcelona'ya geçmesi değil, "Cas-sandra'nın Rüyası"nın birçok açı-dan "bitmiş" bir film görüntüsü vermesi. Artık üstüne yapılacak, üstünde oynanacak bir şey kalma-mış gibi duruyor, ama yine de belli olmaz. Olaya bir de onun gibi ba-karsak eğer, nasıl bir film çekerse çeksin, seyredeceğimiz yine bir Wo-ody Allen filmi olacak. Gülsük de, irkilsek de, beğensek de, beğenme-sek de...

Doruk Yurdesin

Yeni kuşak öykücüler en güzel öyküleriyle Everest'te...



Özlem N. Yılmaz
Kızböceği



Tarkan Barlas
Huzursuz Ruhlar

EVEREST



Oyuncuların ödemelerini yapamayan Ispartaspor, Bursa Merinos'la oynadığı son maçına altyapıdaki dokuz futbolcusuyla çıkabildi.

Federasyon ne iş yapar?

Bir futbol federasyonu ne işe yarar? Şöyle düşünelim; bir federasyon başkanı nelerle meşgul olur? Pembe bir köşke benzeyen federasyon binasının kapısından girdikten sonra ilk ne yapar? Türkiye sınırları içinde yaşayan ve futbolu seven bir insansanız bu soruların cevabı sizde asla olmayacak.

Esasen, spor federasyonlarının varlık nedeni, temsil ettikleri spor dalını yaygınlaştırmak, daha çok çocuk ve gence spor yaptırmak, onlara bu imkânı sağlayacak olan tesisleşme adımlarının atılması yönünde proje üretmektir. Peki bizim futbol federasyonumuz ne iş yapıyor? Avrupa Şampiyonası'na ya da Dünya Kupası'na gidip oralarda kayda değer bir netice almak için türlü cinlikler peşinde koştuklarını biliyoruz. Öncelikli mesele futbol üzerinden sosyal kabul görmek. Kocaman kocaman laflar edip, çirkin bir kazanma hırsıyla kendinden olmayan herkesi düşman kabul ederek, korku ve paranoya ikliminin sürekliliğini sağlama stratejisiyle, futbol rantını kontrol etme amacına ulaşmak için yapılır bu işler. Peki, bu ülkede

futbol adına ufak da olsa katkı yapmak isteyen, en azından faaliyet gösterebilmek için yırtınan kulüplerle kim ilgilenecek? Bu kulüplerde lisanslı futbol oynayan sporcuların haklarını kim düzenleyip koruyacak? Kademeli olarak kulüp standartlarının belirlenmesi yolundaki çalışmalar ne zaman laftan icraata dönüşecek? Gelin, 2007 yılının son ayında Ege futbolunda meydana gelen iki olaya göz atalım.

Birinci haber İzmirspor'dan geliyor. İzmirsporlu futbolcular sezon başından bu yana kulüplerinden tek kuruş para almadan futbol oynadılar. En sonunda, iyice zor duruma düşen oyuncular mağduriyetlerini kulübün Divan Kurulu üyelerine bildirdiler. Divan Kurulu kendi arasında futbolculara bir miktar para toplamayı düşündü. Beş bin YTL toplanabildi. Bu para, birkaç aylık alacak da düşünülünce futbolcu başına aylık 70 YTL ödenmesi anlamına geliyordu. Oyuncular bu parayı doğal olarak reddettiler ve toplanan paranın bir kısmı takımın devre arası kampı için harcandı. İzmirspor hâlâ çok zor durumda.

Diğer haber Ispartaspor'la ilgili. Kulüp bu

sezon çok zor durumda. Oyuncuların ödemelerini yapamayan 'İspartalılar' bu sezon bazı maçlarına altyapıdan aldıkları dokuz kişiyle çıkabildiler. Yedek kulübesinde kimse olmaması bir tarafa, sahada iki oyuncu eksiği olan kulüp varlığını hâlâ nasıl sürdürüp bünyesinde sporcu bulundurabiliyor; akıl alır gibi değil.

Bu iki örnek istisna değil, Türkiye'nin dört bir yanında benzer durumlar söz konusu.

Şimdi Milli Takım'ın yönetim kurulu gibi caka satan Türkiye Futbol Federasyonu Yönetim Kurulu, milli takım dışında Türkiye futbolundan mesul görmüyor mu kendisini? 2008 Avrupa Şampiyonası'na katılma hakkı elde edildiği için federasyon tüm görevlerini başarıyla sürdürmüş mü oluyor? Futbol federasyonunun sponsorlarından kazanılan gelir sadece milli futbolculara ve teknik heyete ödül ve prim olarak mı dağıtılacak? Bu federasyonun yönetim kurulunda yer almak için "delikanlı burcundan racon nameleri" okumak yetiyor mu? Futbol için başka bir dünya mümkün değil mi?

— Onur Yazıcıoğlu

İrkçilik KKTC'ye sıçradı



Türkocağı taraftarlarının ırkçı hakaretlerine maruz kalan Jamil Kargbo'ya (14 numara) takım arkadaşları Jacques Mbuyamna ve Joseph Amdah destek verdiler.

Son yıllarda Avrupa futbolunun huzurunu kaçıran ırkçılık sorunu KKTC'ye de sıçradı. Geçen ay KKTC 1. liginde oynanan Türkocağı-Gönyeli maçı sırasında Türkocağı taraftarları Gönyeli'nin siyahî oyuncusu Ganalı Jamil Kargbo'ya maymun hareketleri yaptılar. Seyircilerin ırkçı hakaretlerine maruz kalan Kargbo önce "Bana yapılan bu davranış kabul etmem mümkün değil. Dünyanın birçok yerinde top oynadım. Son zamanlarda bu türden olayları izliyordum, ama burada başıma geleceğine hiç inanmazdım. Maçta taç kullanmak üzere kenara gittim. Bir anda Türkocağı taraftarları bana doğru maymun hareketi yaptılar. Maçı bırakmak istedim, ama arkadaşlarım engel oldu. Yine de sanırım KKTC'den ayrılacağım" açıklaması yaptıysa da, kulüp yöneticileri ve takım arkadaşları Kargbo'yu ayrılma kararından vazgeçirdiler. Kargbo'nun siyahî takım arkadaşı Jacques Mbuyamna da 10 yıldır yaşadığı KKTC'de böyle bir olayın olduğuna inanmadığını söyledi.

Türkocağı kulübünden bir yetkili Express'in sorularına verdiği yanıtta

"Kıbrıs futbolunda ırkçılık diye bir şey olamayacağını, birkaç kişinin büyütülmemesi gereken davranışına Gönyelili futbolcuların fazla alınganlık gösterdiğini" söyledi. Türkocağı taraftarlarının "milliyetçi hassasiyetleri" olduğunu söyleyen yetkili, kulüplerine ceza geleceğine inanmadığını da sözlerine ekledi.

2007'de, Almanya'da Schalke'nin Ganalı futbolcusu Asamoah'a "kara domuz" diyen Dortmund kalecisi Weidenfeller'e 10 bin euro para ve 3 maç men cezası verilmişti. Rusya Futbol Federasyonu ise Spartak Moskova taraftarlarının, siyahî futbolcuları Velliton için açtıkları, "Maymun evine dön" pankartından ötürü kulübe 19 bin dolar para cezası vermişti. Ajaxlı Perez, takımının 19 Kasım'daki lig maçında, yan hakem Nicky Siebert'e "kara kanser" dediği için 5 maç men cezasına çarptırılmıştı.

Bakalım, Türkiye'den başka hiçbir ülkenin tanımadığı KKTC Futbol Federasyonu ırkçılık ayıbına nasıl müdahale edecek?

— Onat Yücel

İtalyan futbolunda kardinal takkesi

Tanrının futbolla ilişkisi 2007 sonuna kadar Maradona'ya bir maçlığına "el vermesiyle" sınırlıydı. Neyse ki, uhrevî kurumların en nevi şahsına münhasırı olan Vatikan, sahalardaki ruhanî eksikliğe bir "dur" demeyi kendine vazife edinecek duruma el koydu da, bundan sonra İtalya sahalarında tam randımanlı din propagandası görme imkânına kavuşacağız.

İtalya Serie C1'de mücadele eden Ancona'nın Başkanı Sergio Schiavoni kulübün hisselerinin yüzde 80'ini sattı. Yeni sahibin adı CSI (Centro Sportivo Italiano), yani Vatikan'ın spor faaliyetlerinden sorumlu kurumu. Ve yeni patronla imzalanan protokolde sık sık "Ahlaki değerlere dayalılık", "Bilançolar ve yönetimde doğruluğa dayalı açıklık" gibi ibareler geçiyor. Protokolün kulübün tamamını bağladığı göz önüne alınırsa, teorik olarak futbolcuların, teknik direktörün, masörün, kulüp doktorunun ve hatta taraftarların bile "ahlâka dayalı bir anlaşma"ya imza attığı söylenebilir. Basitleştirirsek; yakın gelecekte Ancona'lı oyuncuların maça çıkmadan evvel rahip eşliğinde dua etmeleri çok muhtemel. Yeni kurallara göre, antrenman kaçırın veya kart gören futbolcu para cezası yerine bir takım hayır işleriyle iştigal etmek zorunda kalacak.

CSI futbola hiç de yabancı değil. Daha önceki misyonu, kendi ifadeleriyle, "Hristiyan değerler çerçevesi-

sinde spora ve sporculara destek vermek"ti. Bu çerçeve dahilinde, müze görevlileri ve Papa'nın korumasını üstlenen İsviçreli muhafızlardan oluşan bir takım çıkartarak halı sahada antrenman yapıyor ve kendilerinin çalıp kendilerinin oynadığı Clericus Cup adlı bir organizasyon düzenliyorlar.

Sahalara ilahî adaleti getirecek bu sürecin arkasındaki isim olan Kardinal Tarcisio Bertone iki önemli takıntısıyla tanınıyor. İlki, "Da Vinci Şifresi" adlı kitaba duyduğu nefret; ikincisi, futbol sevgisi. Koyu bir Juventus taraftarı olan Bertone,



Genova Başpiskoposu olduğu 2004 yılında, Sampdoria-Juventus maçını canlı yayında yorumlamıştı. Futbola ilgisi ve uzatılan mikrofona konuşmayı sevme huyuyla adeta "İtalya'nın Yaşar Büyükanıt'ı" olarak tanımlayabileceğimiz Berto-

ne, Vatikan'ın spora ilgisinin sinyallerini, bu maçın ardından yaptığı "Vatikan'ın da Roma, Inter, Milan, Genova veya Sampdoria ayarında, zirveye oynayan bir takımı olabilir. Brezilyalı öğrencileri Papalığa ait üniversitelere al-sak bu bile futbolda bize büyük avantaj sağlar" açıklamasıyla vermişti.

Büyük komplo teorilerine gerek yok. Vatikan futbol üzerinden dünyayı ele geçirecek değil, en fazla İtalya'yı ele geçirirler, ki o bile zor görünüyor. Lâkin her halükârda, İtalya'da din ve futbol işleri birbirine karışıyor. Bu gelişmenin hiç mi artısı yok? Var: Taraftarlar ahlâklı ve doğru davrandıkları sürece bilet fiyatları düşük olacak. Bazı meselelerde Türkiye'ye benzerliğiyle dikkat çeken İtalya'da, Katolik Kilisesi'nin futbolun içinde ne işi olduğunu pek soran olmadığına göre (tanıdık bir biçimde, spor sayfaları yarım sayfa Adriano resmi basmayı daha ilginç buluyor) liglerin kardinal takkesi görmeye alışmaları gerek.

Aslında en merak edilen, vakti zamanında, görece sol tandanslı bir duruş sergileyen Ancona taraftarlarının duruma ne tepki vereceğiydi. Onlar bu konuyla hiç ilgili değil. Hâlâ yarı çıplak, sarışın bir Noel ane ile açılan sitelerinde üst lige çı-kıp çıkmayacaklarını tartışıyorlar.

- Mehmet İren

Bangura'nın yazgısı

Ah Hassan Bangoura ya da Al Bangura adını duyduunuz mu? Kendisi hiç bilmediğimiz veya bilmek istemediğimiz topraklardan İngiltere'ye gelen 19 yaşında bir orta saha oyuncusu. Kurtulduğunu düşündüğü hazin hikâyesiyle onu kovalayan yazgısı arasında sıkışmış, kendisini hayata bağlayan futbol sayesinde yaşamına tanıklık ettiğimiz "şanslı" bir Sierra Leoneli.

Bir kabile şefinin oğluydu Bangoura. Sierra Leone'de yıllarca süren, binlerce insanın öldüğü iç savaşta kaçmayı başarmıştı. Teamlere göre, öldürülen kabile şefi babasının yerine geçmesi gerekirken, kendisini ölüme sürükleyecek bu kaderi ardında bırakıp güç bela Gine'ye kaçmıştı.

Gine'de tanıştığı ve dost bildiği bir Fransız vatandaşıyla Avrupa'ya gitti. Fransızın amacı Bangura'yı oğlan fahişe olarak pazar-



lamak. İngiltere'ye gittiklerinde, bir fırsatını yakalayıp kaçmayı başardı. İşte Watfordlu orta saha oyuncusunun futbol öyküsü tam da o zaman başladı. İngiltere'de kaçak yaşadığı sırada, parkta futbol oynarken keşfedildi.

Watford altyapısında futbol oynamaya başlayan Bangoura, ilk defa 2004-2005 sezonunda, henüz 17 yaşındayken Stoke karşısında sahaya çıktı. Biz onun ismini ilk

kez, Emre Belözoğlu'nun adının karıştığı ırkçılık olayında duyduk. Ertesi sezon 37 kere Watford for-

ması giyen Bangoura, reşit olduğunda siyasî sığınma talebinde bulundu. Geçen sene 120 bin Sterlin vergi ödeyen gençle ilgili karar kasım ayında çıktı: Sınırdışı edilecekti. Bangoura bu karara itiraz etti. İtirazı 11 Aralık'ta reddedilince, bir taraftan Bangoura, bir taraftan Watford kulübü sınırdışı edilme kararına

tekrar itiraz etti. Uluslararası Profesyonel Futbolcular Birliği'nden, Watford Onursal Başkanı Elton John'a, Watford milletvekillerine kadar herkes Bangoura'nın geri gönderilmesi durumunda öldürüleceğini söyleyerek seferber oldu. Taraftar da kendisine düşen görevi yaptı ve 15 Aralık'ta Plymouth Argyle karşısında 18 bin kişi oyuncusunu bağrına bastı.

Gözyaşlarını tutamayan Ban-

goura, İçişleri Bakanı Jacques Smith'in kararını bekliyor. İçişleri Bakanlığı 19 Aralık'ta çalışma iznine başvurması halinde İngiltere'de kalmasına izin verilebileceğini söyledi. İngiliz yasalarına göre, futbolculara çalışma izni verilmesi için bir oyuncunun ülkesinin millî maçlarının yüzde 75'inde oynaması ve bu ülkenin FIFA sıralamasında ilk 70'de olması gerekiyor. Belgelere göre yaşamayan Bangoura'nın Sierra Leone için oynamış olması imkânsız. Oynasaydı da, Sierra Leone'nin dünya sıralamasında 156. olduğu düşünülünce hiçbir şansı yoktu. Şimdi herkes kararın değiştirilip nihai olarak İngiltere'de yaşamasına izin verilmesini bekliyor. Aksi takdirde, babasının öldürüldüğü topraklara geri dönecek ve belki de kısa bir süre içinde öldürülecek. Bakalım bir ay önce baba olup İngiltere'de bir düzen kuran, vergi veren bir insan göz göre göre ölüme terk edilecek mi?

-Ali Murat Hamarat



10 albüm

Akın Eldes Cango

Babyshambles Shotter's Nation

Beirut The Flying Club Cup

Boogie Balagan Lamentation Wallo

Mircan Sâla

Nekropsi Sayı 2

Robert Plant & Alison Krauss Raising Sand

Robert Wyatt Comicopera

Şevval Sam Sek

White Stripes Icky Thump

5 şarkı

Ahmet Kaya Kum Gibi

Bob Dylan The Man In The Long Black Coat

Bülent Ortaçgil Olmalı mı, Olmamalı mı?

Kesmeşeker Ekmeğin Emrindeyim

Leonard Cohen Everybody Knows

Bedeni ele geçiren notalar

Babyshambles / Shotter's Nation (Parlaphone)

Babyshambles'ın "Down In Albion" sonrasında merakla beklenen ikinci albümü de çıktı. Ancak biz hâlâ Pete Doherty'den magazin haberleri izlemeye devam ediyoruz. Yok kokainmanmış, yok Kate Moss'la fırtınalı ilişkisi varmış –sanki fırtınasız varmış gibi–, yok şarkı söyleyemiyormuş –sanki dünyaya lazım olan bir tane daha Michael Bolton'muş gibi! Bu toz dumanın ortasında ilk albüm "Down in Albion"ın hakkı fena (hem de çok fena) yenmişti. Babyshambles'ın uzun dönemde yazdığı, çaldığı şarkılardan toparlanan bir eskiz defteri, bir dosyaydı o albüm. El yazısıyla yazılmış, sayfa kenarları buruşmuş, orasına burasına, bira, kahve damlamış... Albümün prodüktörü –Clash'ın maça ası– Mick Jones eline aldığı andan itibaren, içindekiler kadar bu façaların da önemli olduğunu anlamıştı. Neredeyse hiç dokunmamış, albümü aynen bulduğu gibi yayına vermişti. "Shotter's Nation"ın prodüktörü Stephen Steet ise şarkıları güzelce daktiloya çekmiş. Bu sefer ilki gibi "dağmık" bir albümle karşı karşıya değiliz yani. Ama "Shotter's Nation"ı güzel yapan kolay okunurluğu değil, iyi şarkıları.

Albümü "Carry On Up the Morning" açıyor. Klasik bir Libertines-Doherty tonu, iki öne, bir arkaya... Arkasından gelen, "Sonsu-

za kadar 1969'muş gibi davran / bir kız bul, bir içki al, dans et ve dua et" dizeleriyle yakıp geçen ilk single "Delivery" ve takipçisi –Kate Moss'la ortak yapım– "You Talk" da da tempo düşmüyor. Doherty'nin yakın ahabası Wolfman'le kotardığı "Un-Bilotitled"la bir miktar yavaşlıyoruz, sonra albümün en punk şarkısı "Side Of the Road"la yola devam ediyoruz. "There She Goes" da da mola vermiyoruz. Yeni albümde maalesef reggae yok, ancak "There She Goes"la swing var. Sondaki iki şarkıdan biri, şimdiye kadar Doherty'den çıkan en klasik rock şarkısı olan "Deft Land Hand" ve akustik "Lost Art of Murder". İlki gibi olmasa da, "Shotter's Nation" da iyi bir albümün asgari şartlarını fazlasıyla yerine getiriyor. Bizce en önemlisi, daha ilk notalarla tempo tutturup, istemsizce bedeni ele geçirmesi. Çoiktandır heves ettiğimiz bir şeyi gerçekleştirip Naim Dilmener'e bir nazire yapalım. Kaçırmayın: Pete Doherty ve Carl Barat'nın elinin değdiği her şey. Keşke olsa: Geçen aylarda bir araya gelip, bir ska parçası kaydettiklerini öğrendiğimiz Amy Winehouse ile Pete Doherty'den ortak bir albüm. Hemen kaçın: genel geçer kuralları sorgulamayıp, kıyısından köşesinden de olsa zıtlaşmayan bütün şarkıcılardan, bütün şarkılardan...

– İlker Aksoy



Yeniçağ filozofunun perileri

Robert Wyatt / Comicopera
(Domino)

Uzun ak sakallı, tekerlekli sandalyeli bir dede, neredeyse müzisyenliğe başladığından bu yana rock dünyasının en geniş ufuklu albümlerinden bazılarını imza atıyor. Tekerlekli sandalyesini yıllar önce geçirdiği bir kazaya borçlu. İlk solo albümü "End of an Ear"ın çıkışından sonra bir partide içkiyi fazla kaçırıp, üçüncü kat penceresinden aşağı düşüyor. Roll'un ocak sayısında okuduğumuza göre, akşamcılığı daha birkaç ay önce bırakmış. İlk solo albümünden önce, ismini bir William Burroughs romanından alan Soft Machine'in davulcu ve vokalisti. Şaka değil, Pink Floyd, Yes, King Crimson kalibresinde bir ekip Soft Machine –rock'la cazın en güzel buluşma noktalarından biri. Ak sakallarınıysa görmüş geçirmişliğine borçlu Wyatt. Kendisi, derdini tasasını, haberini mesajını şarkılarıyla yayan bir çeşit yeniçağ filozofu. 1980'lerin başından bu yana İngiliz Komünist Partisi üyesi. Glasnost rüzgârlarının estiği günlerde bile komünizmi savunmaktan geri durmamıştı. Her ko-



"Comicopera"da Robert Wyatt'ın yanında Brian Eno, Paul Weller, Monica Vasconcelos ve çok eski ortakları Phil Manzanera ile Annie Whitehead gibi kalburüstü isimler var.

yunun kendi bacağından asıldığı günümüzde de fikrinde zerre değişiklik yok –o zamanlar Margaret Thatcher ve Ronald Reagan vardı, bugün Tony Blair ve George Bush... Robert Wyatt da en sonun-

da faturayı Anglosakson kültürüne kesiyor zaten. "Comicopera"; "Lost in Noise – Gürültüde Kaybolmak", "The Here and The Now – Burada ve Şimdi" ve "Away with the Fairies – Perilerle Uzak-

ta" başlıklı üç ana bölümden oluşuyor. Anja Garbarek şarkısı "Stay Tuned"un müthiş bir yorumuyla açılan ilk bölümün teması ayrılıklar, kaybedişler, aşklar... İkinci bölüm ise savaş ve İngiliz olmak hakkında. "Out of the Blue" ile sona eren bu sekansı Wyatt'ın İtalyanca ve İspanyolca söylediği şarkılarla üçüncü ve son bölüm izliyor. Resmen bir protesto... Wyatt dünya halinin berbatlığından sorumlu tuttuğu kendi kültürüne sırtını dönüyor. Kendi sözleriyle "gına getirip, terk etmek istiyor." Şarkılarını artık İspanyolca, İtalyanca söylüyor. Albümün son şarkısının Kübalı şarkı yazarı Carlos Puebla'nın Che Guevara için yazdığı "Hasta Siempre" olması da bu şekilde bir başka anlam kazanıyor. "Comicopera"da Robert Wyatt'ın yanında Brian Eno, Paul Weller, Monica Vasconcelos ve çok eski ortakları Phil Manzanera ile Annie Whitehead gibi kalburüstü isimler var. Ustanın "Shleep" ve "Cuckooland" albümlerinden sonra, ele ele, omuz omuza verip, hep birlikte yeni bir başyapıtı imza atıyorlar. Kaçıran bin pişman olur.

– İ.A.

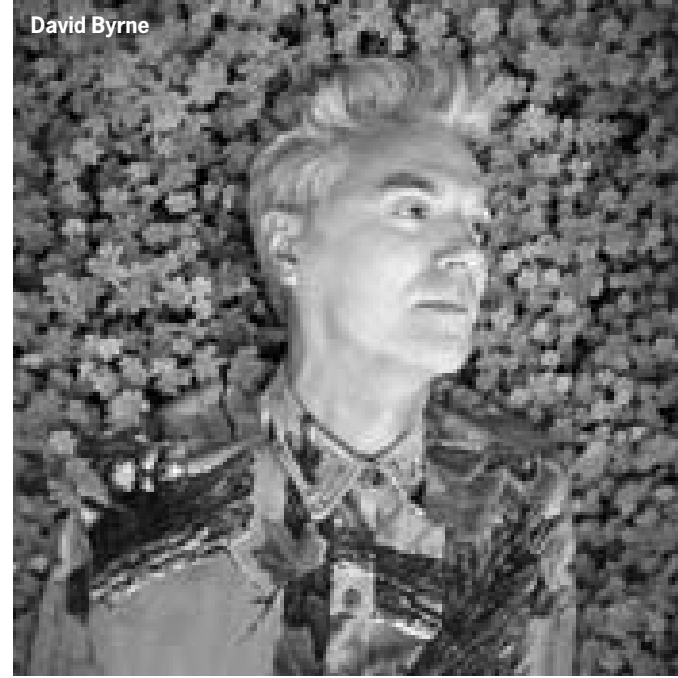
Bambaşka bir gramer

Müzik endüstrisi krizde. Müzikseverler (endüstrinin deyişiyle, “müzik tüketicileri”) markete gidip albüm almıyor, dinlemek istediği müziği internetten indiriyor. Müziğin üretim ve dağıtım araçlarının sahipleri, “müzik işçileri”nin (Patti Smith'in deyişiyle) sırtından geçmişte olduğu gibi eşek yüküyle para kazanamıyor. Yani, Mazhar Alanson'un güzel deyişiyle, müzikte “marksist devrim” oldu. Endüstrinin sözcülerine ve kimi müzisyenlere göre, olan “işçilere” oldu, geçim kapıları kapandı. Gelgelelim, Radiohead, bu iddiayı tek hamlede çürütüverdi: Yeni albümleri “Rainbows”u, herhangi bir şirketi işin içine dahil etmeden internetten satışa sundu, üstelik fiyat da belirlemedi, dinleyicilerine “bedeli siz takdir edin” dedi. “Radiohead büyük grup, onlar yapabilir, diğerleri ne olacak?” diyenlere, efsanevi Talking Heads'in kaptanı David Byrne'in iki çift lafı var. Wired'dan naklediyoruz...

Bir zamanlar benim de bir plak şirketi vardı, Luaka Bop. Hâlâ faaliyetinde, ama benim bir alâkam kalmadı. Son albümüm, Warner grubunun None-such adlı şirketinden çıktı. Thrill Jockey gibi bağımsız şirketlerinden de çıkan albümlerim oldu. CD üretilip turnede sattığım da vaki. Yani, müzik endüstrisinin iki cephesinde de bulundum. Para kazandığım da oldu, kazıklandığım da. Yaratıcı özgürlüğüm de oldu, hit yapmam için baskı altında kaldığım da. Müziğe tutkunum. Hep öyle kalacağım. Müzik benim hayatımı kurtardı. Bunu söyleyen tek kişi olmadığımı eminim. Bugünkü müzik sanayi, müzik üreten bir sanayi değil. Sürecin bir noktasında CD satan bir sektör haline geldi ve yakında miyadını doldurmuş olacak. Bu da müzik için kötü bir haber değil. Müzisyenler için hiç değil. İzleyiciye ulaşma yolları, sanatçılar için hiç bu kadar çeşitli olmamıştı. Radiohead'ın yeni albümünü internet üzerinden satışa sunması, Madonna'nın Warner'ı bırakarak bir konser organizasyon şirketi olan Live Nation'a geçmesi, müzik sanayisinin bildiğimiz şekliyle ömrünü tamamlamak üzere olduğunun sinyalini veriyor. Bu iki örnek, müzisyenlerin giderek geleneksel şirket-sanatçı ilişkisinin dışında faaliyet gösterebileceklerini imliyor. Artık müzisyenlerin geçimlerini sağlayabileceği çok çeşitli yollar var. Bu durum, izleyicilerin de lehine. Daha çok ve daha ilginç müzikler dinleyebilecekler.

Müzik nedir?

Şimdi bir adım geri atalım ve perspektif kazanalım. Önce tanımları yapalım. Ne hakkında konuşuyoruz? Alınan ve satılan şey nedir? Geçmişte, insanların dinlediği ve deneyimlediği bir şeydi –müzikal olduğu kadar toplumsal bir vakaydı. Kayıt teknolojilerinden önce, müzik sosyal bağlamından koparılamazdı. Epik şarkılar ve baladlar, trubadörler, saray eğlenceleri, kilise müziği, şaman ezgileri, pub'larda bir ağızdan söylenen şarkılar, tören müziği, askerî müzik, dans müziği; bütün bunlar özgül toplumsal işlevlerle sıkı sıkıya bağlantılıydı. Komünal ve fonksiyoneldi. Alıp eve götürüyordunuz, kopyalayamıyor-



dunuz, meta olarak satamıyordunuz. Hatta, aynı müziği bir daha dinleyemiyordunuz. Müzik bir deneyimdi, hayatınızla iç içeydi. Müzik dinlemek için para ödeyebilirdiniz, ama dinledikten sonra uçup gidiyordu, bir anı olarak kalıyordu. Teknoloji, 20. yüzyılda bütün bunları değiştirdi. Müzik bir ürün haline geldi, alınıp satılan ve herhangi bir bağlamda sürekli çalınabilen bir şey oldu. Bu, müzik ekonomisini yarattı, ama insanı içgüdüleri sağ salım yerlerinde kaldı. Kulağımda kulaklıkla, kaydedilmiş müzik dinleyerek çok vakit geçiriyorum, ama hâlâ konserlere gidiyorum, kendi kendime şarkı söylüyorum ve enstrüman çalıyorum – çok iyi beceremesem de. Müzik, sosyal dokumuzun bir parçası olmayı sürdürecektir, konser salonlarında ve barlarda toplanacağız, müzik bir sosyal değer olarak tedavülde olacak, elden ele (ve internet üzerinden) dolaşacak, sadece “bizim gibi”lerin müzik dinleyebileceği tapınaklar kurulacak, favori ozanlarımızın aşk hayatlarını, giyip çıkardıklarını, siyasi fikirlerini bilmek isteyeceğiz. Müzik hakkında konuştuğumuzda bütün bunlardan konuşuyoruz.

“Endüstrinin temsilcileri, Radiohead'ın 'Rainbows'a fiyat biçmeyerek müziklerini değersiz kıldıklarını söylediler. Bu hiç doğru değil. İnsanlardan müziklerine değer biçmelerini istediler. Bu bambaşka bir gramer.”

Şirketler ne işe yarar?

Peki, plak şirketleri ne yapıyor? Daha doğrusu, ne yapıyordu? Ürünü imal ediyor, dağıtıyor ve pazarlıyordu. Masrafları (turne, klip, vs.) finanse ediyor, sanatçıların kariyerlerine kılavuzluk yapıyor, muhasebeyi tutuyordu. Ama şimdi, kayıt maliyeti neredeyse sıfıra indi. Birçok sanatçı, profesyonel bir stüdyoda kayıt yapmak için gereken minimum 15 bin doları bulamadığı için albüm yapamıyordu. Şimdi ise e-mail'lerinize baktığınız laptop'ta albümünüzü yapabilirsiniz. İmalat ve dağıtım maliyeti de sıfıra yaklaşıyor. LP'ler ve CD'lerde imalat, baskı, nakliye masrafları yüksekti, dolayısıyla çok satmaları gerekiyordu. Artık öyle değil: Dijital dağıtım sudan ucuz, ayrıca eskisi gibi, bir albümü 100 adet basmak, bir milyon

basmaktan daha pahalı değil. Gelelim turnelere: Konserler, albümlerin promosyonu için yapılıyordu, kendi içinde bir amaç değil, araçtı. Gruplar borçlanarak turneye çıkıyor, sonra da konserler sayesinde arttırdıkları albüm satışlarıyla borçlarını ödüyor. Bu çok yanlış, çok geri bir şey. Konser vermek kendi içinde bir amaçtır, belirli bir beceri gerektirir, stüdyoda kayıt yaptırmaktan çok farklıdır. Bu beceriye sahip olanlar için bir geçim kaynağıdır. Mega popstarlar, geleneksel şirketlerin sunduğu pazarlamaya ve itelemeye ihtiyaç duymaya devam edecek. Ancak, diğer müzisyenler pekâla şimdiki küçük, bağımsız şirketlerin yerini kooperatiflerin almasına önyak olabilir. Herkes için geçerli bir model söz konusu değil elbette. Bazı sanatçılar, müziğin Coca-Cola'sı veya Pepsi'sidir, bazıları ise şarabı. Rihanna'nın “Umbrella”sını, Christiana Aguilera'nın “Ain't No Other Man”ini seviyorum. İnsanın canı bazen gazlı meşrubat çekiyor. Ama, başka içeceklerden vazgeçmeyi gerektirmemeli bu. Geçmişte ikisi arasında tercih yapmaya mecbur bırakılıyorduk, artık öyle bir mecburiyet yok.

DIY modeli

Radiohead, DIY (Do It Yourself– kendin pişir, kendin ye) tavrını benimseyerek yeni albümleri “Rainbows”u internet üzerinden satışa çıkardı. Onunla da kalmadı, “download” bedelini dinleyicilerin keyfine bıraktı. Bunu ilk yapan onlar değildi, “gönlünüzden ne koparsa” modelinin öncülüğünü Issa (Jane Siberry) yapmıştı. Ama, Radiohead'ın hamlesinin ölçeği çok daha büyük. Onlar için düşük riskli bir girişim olabilir, ama gerçek bir değişimin işareti olduğuna kuşku yok. Radiohead'ın menajerlerinden Bryce Edge, bana şöyle demişti: “Endüstrinin temsilcileri, Radiohead'ın ‘Rainbows’a fiyat biçmeyerek müziklerini değersiz kıldıklarını söylediler, bence bu hiç doğru değil. İnsanlardan müziklerine değer biçmelerini istediler. Bu bambaşka bir gramer.”

dan çok daha yaşlı görünür, olduğundan çok daha genç eyler.

Megalopol ve Deniz Fili

Di'li geçmiş zamana teslim oluyorum şimdi. 12 Eylül'ün üniversitelerin içini boşaltma harekâtının sonucunda eleştirel enerji akademik ortamdan çekilip yayınevleri projelerine kaymaya başlamıştı. 1990'ların başında, üniversiteyi düşünsel açıdan yeniden canlandırmaya yönelik bir kaç kıvılcım Ankara'da Bilkent bünyesindeki bazı bölümlerde ortaya çıkmıştı. Hüseyin'in de yer aldığı ve bugün halen bir altın çağ olarak hatırlanan sanata ilişkin programların yanyanalığında, güncel sanat alanının genişleme ivmesi kazanmasında pay sahibi olmuştu. Devlet sosyalizminin çözüldüğü ve neo-liberalizmin nihaî zaferinin ilân edildiği süreçte, mevcut güç dağılımı ülkeler üzerine kurulu bloklardan belirli kentler arasında kurulan ağlara kaymaktaydı -Hüseyin bu süreci megalopol kavramı üzerinden anlamlandırmaya çalışıyordu. Kent içinde saklı duran kapasite şimdi ortaya çıkıyordu. Ama bu süreç sadece sermayenin akışkanlık kazandığı fay hatlarının görünürlük kazanmasından ibaret kalmıyordu; aynı zamanda kentin belleği ve içinde yaşayanların arzuları, düşlemleri de ortaya saçılmıştı. Neo-liberalizmin tektipleştiren dinamiğine karşı, bir yandan coğrafyalar arasında geçmişten gelen ve halihazırda minör ölçekte kurulmakta olan bağlar öne çıkmaktaydı, diğer yandan bazı "atipik" yörelerde söz konusu tektipleşmeye direnen yaşam biçimlerine rastlanmaktaydı. Hüseyin, sanat teorisinden sanat pratiğine geçiş yaptığı bu dönem zarfında Avrupa'nın köşesinde, berisinde kalmış coğrafyaların, daha çok reel sosyalizm deneyimi yaşamış mekânların arasında dolanmaya başladı. Odesa kentinde entelektüellerin kapandığı bir senatoryumla başlayan bu hareketlilik süreci daha sonra kendisinin "Bolguları" olarak adlandırdığı üçgen (Balkanlar, Baltık Denizi ve Karadeniz [Black Sea]) içinde işlerlik kazandı. Bir yandan sürekli seyahat eder bir konuma gelmişken, diğer yandan İstanbul'a gelen kendisi gibi seyyah insanların ve projelerin

Bunker



Love/Face, Love/Lace gibi farklı kültürel göndergelere sahip kelimelerin yansıtıldığı panolar tasarlamıştı. "Deep Throat"un başrol oyuncusu Linda Lovelace'le Lord Byron'un günümüzün bilgisayar yazılımının öncülüğünü yapmış matematikçi kızı Ada Lovelace'i yanyana getiriyordu.

Turk truck



GILLES DELEUZE

Sacher-Masoch'un Takdimi



Bize mazohizmde asıl döven kişinin baba olduğu söylendiğinde, şunu da sormalıyız: Öncelikle dövülen kimdir? Baba nerede gizlenmiştir? Öncelikle dövülende gizli değil midir? Mazohist suçluluk duyar, kendini dövdürür ve cezasını çeker; ama hangi suçtan dolayı ve ne için? Onda minyatür hale getirilen, dövülen, alay edilen ve aşağılanan tam olarak baba imgesi değil midir? Cezasını çektiği şey, babayla olan benzerliği, babaya benzemesi değil midir? Mazohizmin formülü aşağılanan baba değil midir? Bu yüzden baba dövenden çok dövülen olacaktır...

G.D.

Norgunk Yayıncılık

Şehit Erdoğan İban Sokak Akal C/8 Akatlar / İstanbul

T. 0212 351 48 38 / F. 0212 227 71 94

www.norgunk.com / info@norgunk.com

n

**GÜN IŞIĞINA ÇIKMAMIŞ BELGELER
VE YEREL TANIKLIKLARLA
PLANLI BİR KATLIAMIN TARİHÇESİ...**

TARİH

Daha önce “Çerkes Ethem:
Baki İlk Selam” kitabıyla
tanıdığımız araştırmacı Emrah
Gilasun dört yıl süren bir yoğun
araştırmanın ürünü olan bu
kitabında, Türkiye’de örgütlü
komünizmin başlangıç noktası
sayılan Mustafa Suphi ve
yoldaşlarının Türkiye’ye
gelişleri ve 28/29 Ocak 1921’de
Karadeniz açıklarında
katledilişlerini belgeleriyle
bir tarihçeye dönüştürüyor...



MUSTAFA SUPHİ'YLE YOLDAŞLARINI KİM ÖLDÜRDÜ?

**HAIRI BASIMULAN
ISLANI MERTAYA**

Keywords: *work, stress, coping, organizational commitment, organizational citizenship*



© 2004 Blackwell Publishing Ltd

1. **Author:** [Name]
 2. **Title:** [Title]
 3. **Journal:** [Journal Name]
 4. **Volume:** [Volume]
 5. **Issue:** [Issue]
 6. **Page:** [Page]

Savannah slugs are *Agriolimax* species, common garden slugs are *Limax* species and *Arion* species are called pillbugs or millipedes. They are not related to the *Planorbis* slugs.



2000

Anthony Tarkenton

[illegible]

Mathematical Model

Jolly work goes together,
 together the best of
 everything goes for
 nothing. **JOY** is
 the best of all things.
 Jolly work goes together,
 together the best of
 everything goes for
 nothing. **JOY** is
 the best of all things.

meselesi olan kitaplar...

etkinliklerini düzenleyebilecekleri Loft isimli proje-mekânı koordine etmeye başladı. Harbiye'den Dolapdere'ye inen bir konumda yer alan Loft biraraya gelecek, tartışacak, işlerini gösterecek yer bulmak konusunda sıkıntı duyan genç sanatçılar için de önemli bir uğrak yeri oldu. Bu gençlerin de katılımıyla Hüseyin'in coğrafyalar arasındaki yatay-geçişli hareketliliği hızlandıracak oyunsu bir kolektif fikrini geliştirdi: Deniz Fili Seyahat Acentası [Sea Elephant Travel Agency].

Keraban Ağa'nın rotası

Acentanın tasarladığı başlıca proje Jules Verne'in "Keraban Le Tetu" isimli romanından ilham almaktaydı. Roman, Osmanlı döneminde Rotterdam'dan gelen tütün tüccarı müşterisini İstanbul'da mükellef biçimde ağırlamak isteyen Keraban Ağa üzerine kuruluydu. Misafirperverliğini kanıtlamak için didinip duran Keraban Ağa Hollandalı müşterisini öğlen yemeğinde Üsküdar'daki meşhur lokantaya götürmek istemişti. Karşı yakaya geçmek için sahile indiklerinde Boğaz'dan kayıkla geçişin vergiye bağlandığını duyan Keraban Ağa öfkeden çılgına dönmüş, haksız bir uygulama olarak gördüğü vergiyi ödememeye yemin etmişti. Ama misafirine de bir kere söz vermişti, sözünden geri dönmeydi. O yüzden delice bir fikre kapılıp, atları hazırlattıktan sonra bütün bir Karadeniz sahilini dolaşarak İstanbul'un karşı yakasına geçebilmek için yola koyulmuştu. Romanda Keraban ile misafirin yol boyunca farklı şehirlerde başına gelenleri anlatılmaktaydı. Deniz Fili Seyahat Acentası da Keraban'ın izlediği rotayı bu kez denizden izleyecek; gemiyle ziyaret edilecek Karadeniz kentlerinden (Varna, Köstence, Odesa, Sivastapol, Yalta, Rostov, Novorosiysk, Soçi ve Batum) alınacak sanatçıların biraraya geleceği, çalışmalar gösterip tartışacakları bir platform olarak işleyecekti. Oldukça çapraşık bir örgütlenme gerektiren proje için Hüseyin'in yardıma ihtiyacı vardı ve Yunanistan'dan bir sanat kurumundan işbirliği teklifi gelmişti. Bürokratik işlemler sırasında proje fikrinin kurum tarafından sahiplenildiğini ve kendisinin dışarıda bırakıldığını gören Hüseyin hayalkırıklığı ve öfke içinde kendi yolculuğuna kaldığı yerden devam etti. Daha önce İstiklal Caddesi'nin

arka sokaklarında isimlerini başka kent ve ülkelerden alan otellerin tabelalarını Capa-City başlığıyla biraraya getirmişti. Yaşanılan coğrafyanın dışında bir kenti ya da ülkeyi arzulamanın, düşlemenin ya da hatırlamanın, ona özenmenin hayatımızdaki yerini görürünür kılan bu fotoğraf dizisini zenginleşen temalarla Balkanlara ve ötesine taşıdı. "Atipik" nitelikleriyle küreselleşmenin düzleştirici etkilerine direnen mekânların izini sürerek Brezilya'ya, Hindistan'a ve Moğolistan'a uzandı.

Her tür toplumsal katmandan insanla kolayca ilişki kurabilirdi Hüseyin. Anarko-hedonist bir tavır içinde kentin bağırsaklarına, uç-deneyimlerin yaşandığı kuytu köşelere sızabilir, oradan çıkıp parlıtlı yaşam çevrelerinin içinde dolanabilirdi. Kullandığı malzemeler de toplumsal katmanlaşmanın en üstü ile en altı arasındaki imgelem geçişliliğini yansıttı. Yüzyıl başında sosyalistik kıyafetlerde ve kabare kostümlerinde kullanılan payetler, yani yuvarlak şekilli metalik pullar, yakın geçmişte dansöz kostümleri üzerinde ya da billboard reklamlarında kullanılmaya başlanmıştı örneğin. Hüseyin bu payetlerle Love/Face, Love/Lace gibi farklı kültürel göndergelere sahip kelimelerin yansıtıldığı panolar tasarlamıştı (bir yandan porno tarihinin en önemli filmlerinden "Deep Throat"un başrol oyuncusu Linda Lovelace, diğer yanda Lord Byron'un günümüzün bilgisayar yazılımının öncülüğünü yapmış matematikçi kızı Ada Lovelace'i yanyana getiriyordu mesela).

Beklenmedik bağlantıların, coğrafyalar arasındaki etkileşimin, minör ölçekte gerçekleşen hareketliliğin, kısıtlı imkânlar dahilinde gerçekleştirilen sıçramaların iyimserliğini taşırdı Hüseyin'in işleri. Enver Hoca'nın Arnavutluk topraklarını donattığı koca beton bunkerler yerlerinden vinçle sökülüp başka ülkelere taşınabilir, Haçlı Seferi sırasında Konstantinopolis'ten çalınıp Venedik'e götürülen ünlü at dörtlüsü (ya da en azından onların replikası) geldikleri gibi geri dönebilir, koca bir gemide yapılacak yolculuk haftalar süren bir sanat festivaline dönüşebilirdi bu iyimserlik içinde. Tarihsel bir dönüşüm anındaki hareketliliğinin uyandırdığı bir umuttu bu ve belki de bir şekilde kinetiğin metafiziğini üretmek gibi bir

Fotoğraf: Dragos Alexandrescu



Her tür toplumsal katmandan insanla kolayca ilişki kurabilirdi. Anarko-hedonist bir tavır içinde kentin bağırsakların, uç deneyimlerin yaşandığı kuytu köşelere sızabilir, oradan çıkıp parlıtlı yaşam çevrelerinde dolanabilirdi. Birikimi, insanlar arasında bağlar kurma becerisi, dem alması, yorulmazlığı, hırçınlığı ve "arızalı"lığıyla halen bir model olarak etrafımızda bir yerlerde Hüseyin.

risk vardı ortada. Misafirperverlik [hospitalité] ile düşmanlık [hostilité] kelimeleri arasındaki akrabalık ve geçişkenliği işlerken Hüseyin'in aklında bu riskler olmalıydı. Geriye baktığında Hüseyin süreci şöyle tanımlıyor:

"Kültürel ve teknolojik çeşitlilik, etnik ve teknik renklilik ve böyle bir imkânlar dizgesinin sonucu olarak, 'mozaik' bir halin ortaya çıkışındaki pozitif atmosferin varlığı dünyayı iyileştireceğini zannediyorduk ve buna inanıyorduk... Bu 'post-modern' heyecan daha durulmadan, bir de baktık ki, dünyanın gidişatı hem de acımasız ve üniforma bir şekilde tek bir yöne doğru gitmeye başlamış. Tarihin doğrusal ve hedefsel gidişatından tam da kurtulduk derken, globalizm, neo-liberalizm, ya da İmparatorluk dediğimiz şey, bir bakıyorsun ki, fikir ve yürüyüş olarak yine tek ve berbat bir yöne doğru gitmekte. (Evrım Altuğ ile söyleşi, Sanat Dünyamız, 104.sayı)"

Geçmekte olan kara bulutların gölgesini Hüseyin'in son dönem çalışmalarında seçmek mümkün. Geçtiğimiz yıl Venedik Bienali'nde gösterdiği "Şikayet Etme" isimli mekân düzenlemesinde yer verdiği Kosova ve Çeçenistan'daki savaşlarda kaybolan insanlar, Rusya'nın derin devleti tarafından katledilen gazeteci yazar Anna Politkovskaya ve Sırselvilir Caddesi'nde çöp toplayarak geçimini sağlayan dilsiz Afrika kökenli adamın ortada kaybolması gibi temalar bunun işaretini veriyor.

1990'lı yıllar boyunca genişlemeyi, sinerjik bir yanyanalık yaratmayı, söylemsel bir tutarlılık ve görece bir özerkliği kurmayı başarabilmiş güncel sanat ortamı bugünlerde farklı aktörlerin dahil olmasıyla yapı değiştirmekte ve Hüseyin'in bahsettiği tektipleşmenin bu alan üzerine de boca edilmesi konusunda kaygılar hat safhada. Bu kabul değiştirme sürecini Hüseyin olmadan karşılamak herkes için büyük handikap olacak. Zaten sallanmakta olan binanın önemli kilittaşlarından biri çekildiğinde neler yaşanır diye düşünmeden edemiyor insan. Birikimi, insanlar arasında bağlar kurma becerisi, dem alması, şikâyet etmesine rağmen yorulmazlığı, hırçınlığı ve "arızalı"lığıyla halen bir model olarak etrafımızda bir yerlerde Hüseyin.

Erden Kosova

TC

2007



Evrensel Belgin "Duvar"

Kapalı bir sistemdir bu. Batı'ya olduğu kadar, Doğu'ya da kapalı bir sistemdir. Ortadoğu'dur, kenar Batı'dır. Ne Doğu'dur, ne Batı'dır. Kafka'nın yeraltında yaşayan hayvanı gibi, kendisine doğru kazılan bir tünelin içindeki bilinmeyen düşmanı korkuyla bekler. Bizim 'ilk günah'ımız belki de budur: Kapalı sistem yaratıklarının dış dünyaya karşı beslediği korkudur. Yaşama korkusudur. Fütuhat da herkese ve her şeye boyun eğdirerek bu korkudan kurtulma çabasıdır. Dünyayı bir savaş alanına çevirdikten sonra, her yandan düşman saldırısı bekleyenlerin korkusudur. Bir şehre kapanıp bütün ülkenin saldırısını bekleyen sarayın korkusudur bu. Her davranışın devlete yöneldiğini sanan paranoyak yöneticilerin korkusudur. Kültür korkusudur. Matbaadan, şiirden, resimden, felsefeden, hatta dinden korkmaktır bu. Korkunun sonucu yabancılaşmadır. Kavram kargaşası yaratarak temel kavramlardan uzaklaşma çabasıdır. Temel kavramların onu bir hiçe indireceği korkusudur. Korku ortadan kalkarsa, postunu kaybedeceğinden korkan tekke şeyhinin korkusudur. Bunun için müeyyideler gev-

şektir; herkes korkmalıdır, ama ceza da uygulanmamalıdır. Müeyyideler hayatı zehir edecek kadar korkutmalıdır, ama isyan ettirecek kadar kesin olmamalıdır. Neyin ne olduğu, hangi suçun cezasının ne kadar olduğu bilinmemelidir. Fakat herkes, her an suç işlediğini hissetmelidir ki başkaldıramasın. Her zaman, suç işlediği halde kendisine taviz verildiğini hissettiği için başı önünde dolaşır insanımız. Bizim 'ilk günah'ımız budur: Cezalandırılmayan küçük günahların toplamı –hoşgörümüz de budur. Ayrıca, devlet de aynı suçluluk duygusu içinde müeyyideleri uygulamaz. Bu bakımdan bağışlayıcıdır. Karşılıklı bir oyundur bu. Bağışlanmayan tek suç, bu oyunu fark etmek, bu oyuna karşı çıkmaktır. Gerçeği aramaktır. Bilim bunun için tehlikelidir, felsefe bunun için tehlikelidir, deneme bunun için tehlikelidir, roman ve hikâye bunun için tehlikelidir. Belirli kalıplar içinde kalan şiir bunun için tehlikesizdir. Taklitçi olmayan Batıcılık bunun için tehlikelidir. Gerçeği arayan Doğu bunun için tehlikelidir.

Oğuz Atay, *Günlük*